Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG
1999

SYDTHY ÅRBOG
1999

Redaktion:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 131)

ISBN 87 88 919 15 3
ISSN 0900 2103

Omslagets illustration:
Bodil Ernst

Forsidemotiv:
Udsigt fra Boddum Bisgård over mod Limfjordscentret, Doverodde

Bagsidemotiv:
Landskab fra Boddum Vig

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Koldby Bogtrykkeri I/S - 97 93 65 11
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik cover og papiret Multiart Silk 115 gr.
fra Papyrus

Indbinding er udført af Rounborgs grafiske Hus

Hvor intet andet er nævnt er billederne udlånt af
Sydthy Egnshistoriske Arkiv

SYDTHY ÅRBOG
1999

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5
Grydehøj ved Vestervig i Thy
- et velbevaret kultanlæg fra den yngre bronzealder 6
Vedr. fiskeriet i Ørum Sø og Stigbordene ved Vestervig Fiskehus 9
Bedstemor fortæller: Til mine børnebørn 21
Limfjordssysler 29
Sådan set fra min synsvinkel 33
En Hurup-drengs spredte erindringer - i kulturekspressens lys 53
Gamle sæjer 55
Westen for Leibak (1) 58
Skomagerens Anine fra Tvolm 80
Niels Lassen Thomsen, Doverodde Købmandsgård 86
4 små mænd fra Heltborg og Hurup 93
3000 år gammel begravelsesplads på Hassing Havreland 101
Min oldefar Christian Nicolaisen 108
De tyske batterier ved Kobberø - III 111
Årets gang på Heltborg Museum 115
Egnshistorisk Forening for Sydthy 118
Aftentur til Bedsted Kirke 120
Sydthy Bøger 122
Sydthy Egnshistorisk Arkiv 124
»En juniluftning«, Fyrspillene 126
Hvordan får du kontakt? 131

Forord

Det er igen en glæde at kunne ønske alle læsere velkommen til mange gode timers læsning i Sydthy Årbog nr 16.

Bodil Ernst, Boddum er dette års bidrager til bogens omslag med sine fine akvareltegninger.

Forsiden viser udsigten fra Boddum Bisgård over mod Limfjordcentret, Doverodde, medens bagsiden viser et landskab fra Boddum Vig.

Bodil Ernst er født i Ydby i 1945. Hun startede »for alvor« med at male midt i firserne efter et ophold hos maleren Jonna Sejg i Dybe. Derefter kurser på: Uge Højskole - Snoghøj Højskole - Vestjyllands Højskole. Undervisning hos kunstmaler Kresten Rusbjerg, Søndbjerg og kunstmaler Alec Krülow, Århus. Pt. elev på Billedskolen for voksne på Heltborg Museum.

Inspirationen hentes i den Thylandske natur. I starten udelukkende landskabsbilleder, men i øjeblikket mest optaget af billeder, som fortæller om livets store spørgsmål.

Bodil har deltaget i flere udstillinger, dog ingen cencurerede hvilket er næste mål.

Det »at male« har åbnet øjnene for mange ting og gjort livet rigere fortæller Bodil, så håbet er, at kunne give denne oplevelse videre til de, der ser billederne.

Vi skylder Bodil Ernst en stor tak for det fine bidrag.

Bogens mange artikler strækker sig over hundreder af år lige fra den ældste broncealder op til vort eget århundrede. Der er fine historiske skildringer og en hel del af »husker du endnu« erindringer.

God læselyst ønsker redaktionen/bestyrelsen

Limfjordscentret. Foto Knud E. Jensen.

Grydehøj ved Vestervig i Thy - et velbevaret kultanlæg fra den yngre bronzealder

Bjarne Henning Nielsen, Tyregod

»Hvad udad tabes, skal indad vindes« er et udtryk tilknyttet Enrico Dalgas i forbindelse med hedens opdyrkning. Udtrykket bør dog også omfatte de andre store indvindinger af nye landbrugsområder i årene efter tabet af Sønderjylland i 1864. Hede og mose blev opdyrket, fjorde blev tørlagt. Overalt blev der drænet.

Men der blev også vundet »indad« ved at sløjfe mange gravhøje. Grydehøj lige syd for Vestervig måtte lide denne skæbne. Men hvor man andre steder kørte fylden fra højen bort for at jævne huller, blev Grydehøj blot jævnet ud på stedet og siden dyrket. De næste mange år skete der ikke nogen yderligere skade. Senest er lodden dog blevet bortforpagtet og moderne store redskaber skal klare markarbejdet. Meget hurtigt blev den jævnede gravhøj hårdt medtaget og for nylig stødte man på store sten.

Så kom Museet for Thy og Vester Hanherred ind i billedet. Museumsfolk ved, at disse skader er uundgåelige. Vi ved også, at mange folk tænker, at vi må da have udgravet gravhøje nok. Det følgende skulle gerne vise, at dette ikke er tilfældet og at vi også vinder »indad« ved at blive ved.

Udgravningerne

I første omgang blev der lagt an til en lille undersøgelse, lige hvor stenene var pløjet op. Denne afslørede, at der i centrum af den jævnede gravhøj lå flere grave og dele af en randstenskæde blev frilagt. I den muld man fjernede over højens centrum blev fundet to flintøkser, som må have været givet med som gravgaver til en gravlagt, hvis grav dog var pløjet i stykker.

Grydehøj lå lidt syd for Vestervig på en bakke med vid udsigt over Vesterhavet.

Nu blev hele gravhøjen og et større område omkring den lagt fri. De centrale dele af gravhøjen viste sig at bestå af en lille, velbevaret randstenskæde anlagt for en grav fra enkeltgravstid. Randstenskæden havde en diameter på godt syv og en halv meter. Gravudstyret i centralgraven bestod af en stridsøkse. Denne velformede økse kunne datere graven til den mellemste del af enkeltgravstid, ca. 2500 f. Kr. Randstenskæden var mod nord ødelagt eller ihvert fald afbrudt af endnu en gravlæggelse. Adskillige randsten var fjernet for at den nye grav kunne blive placeret. På gravbunden lå 32 ravperler tilsyneladende spredt i gravfylden. Men ved et nøjere blik på perlernes placering viste det sig, at de lå, som havde de været syet på den dødes dragt og for en dels vedkommende snarest syet på et klæde eller skind, som kan

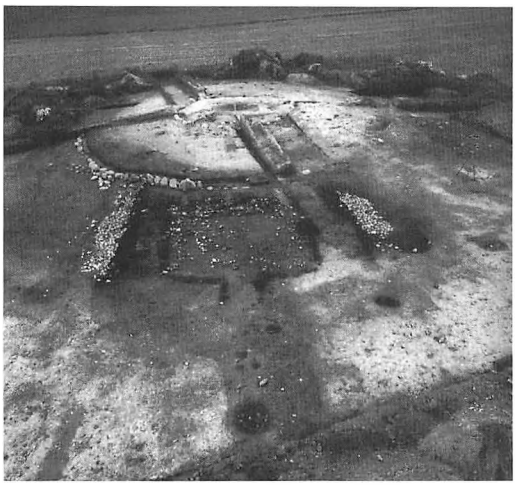

Gravhøjen og huset. Man kan skimte den lille randstenskæde i den lyse fyld øverst i billedet. Huset er kun delvist udgravet. Målestokken er 40 cm lang. Foto: B. H. Nielsen.

have været svøbt om den døde. Endnu en lille grav blev fundet indenfor den lille randstenskæde, men desværre var den fundtom. Visse spor antyder, at der må have været rejst en lav gravhøj for hver af disse begravelser. Vi har sikre iagttagelser af mindst tre højfaser i enkeltgravstid.

På et tidspunkt i løbet af den ældre bronzealder blev der på stedet opført en storhøj som kom til at dække hele den ældre gravhøj. Ved foden af storhøjen blev sat en ny randstenskæde, som havde en diameter på hele 20 meter. Denne høj gik for størstedelens vedkommende tabt ved udjævningen af højen. Mod syd og sydvest stod randstenene endnu og der var kun bevaret en smal bræmme af højens fod lige inden for randstenskæden. Den nye høj blev siden benyttet flere gange til gravlæggelser. Et par jordfæstegrave, som var fundtomme, må stamme fra den ældre bronzealder. Det kan ikke være disse to grave, som højen blev opført for. Men centralgraven må være gået tabt ved udjævningen af storhøjen.

Højens hus

I den første del af yngre bronzealder fortsatte anvendelsen af højen. Nu byggede man ind mod højen i syd et hus, der fremstod helt usædvanligt og tilmed meget velbevaret efter omstændighederne. Huset blev allerede i forhistorisk tid beskyttet af flere faser påført jord og sten i forbindelse med, at man opførte nye anlæg på samme sted. Der blev således over huset registreret rester af to yngre stensatte anlæg. Men de anlæg var dårligt bevaret.

Huset bestod af en rektangulær eller snarest trapezformet væggrøft, der mundede ud i en tragtformet udgang mod syd. Husets rum har været ca. 5,5 x 5,7 meter. Over gulvlaget inde i huset lå en stor mængde håndstore bleger, blokke af flint og mindre marksten. De var aflejret på en måde, så de blev tolket som indrømmede rester af en indre væg eller bænk af sten, som havde været placeret ind til husets væg. Blandt de massive stenlag lå store mængder flintafslag, som efter udgraverens mening sammen med jordfyld har tjent som konsolidering af de andre sten. Blegestenene må have været hentet til stedet udefra, da de ikke forekommer naturligt på pladsen.

Midt i det store rum blev fundet et stolpehul, hvori har stået en kraftig stolpe, som bar taget. Længere inde i huset, men stadig midt for indgangen lå den rødbrændte bund af et ildsted, som må have været i anvendelse samtidig med huset. Endelig, opført midt for og bygget ind til husets bagvæg, lå en halvbueformet grøft med en åbning lige ud for ildsted, stolpehul og indgang. I rummets sydvestlige hjørne blev udgravet en lille stejlvægget grube, hvis sider var foret med kantstillede bleger. Der var ingen daterende fund i gruben, men på grund af anvendelsen af bleger har den nok hørt til i huset.

Udenfor huset var væggene mod vest og øst flankeret af et par smalle, lange stenlægninger. Undersøgelser viste, at der havde været anlagt en kraftig tørvevæg mellem husets væg og stenlægningerne. Langs stenlægningerne ind mod tørvevæggen blev iagttaget smalle fundamentgrøfter, hvori der må have stået en trævæg, der skulle hindre tørvevæggen i at skride ud. Stenlægningerne skulle ligge frit og åbne. Der blev også konstateret kraftig tørvevæg på bagsiden af huset ind mod gravhøjen. Længden af ind-

gangen svarer til bredden af tørvevæggen de øvrige steder. Derfor er det ret sikkert, at huset også må have haft tørvevæg på sydsiden ind til indgangen.

Ud for en af armene i indgangen lå et lille stenskoet anlæg. Heri kan have stået en markør af sten eller træ. Midt for indgangen i en afstand af ca. 5-6 meter lå en kogegrube fyldt med sten af samme type, som den indre stenvæg var konstrueret af. Til siderne for huset lå store, dybe kogegruber, flere med blegesten. Det er dog ikke helt klart, om alle gruberne hørte til det første hus eller om de også blev benyttet af et af de senere anlæg.

Fundene fra gulvlaget i huset bestod af keramik og lidt brændte, knuste knogler. Keramikken daterede husanlægget til en tidlig del af yngre bronzealder, ca. 1000-1100 f.Kr.

Lige bag huset, men indenfor storhøjens randstenskæde havde man gravlagt mindst tre personer. En i en lille stenkiste, én i en lille gravgrube, hvor de hvidbrændte, knuste knogler lå tæt samlet uden de mindste rester fra ligbålet og endelig var der en urnegrav med brændte knogler. Ingen af de gravlagte var givet gravgaver med i graven. Alligevel er det oplagt, at en eller flere havde en tilknytning til huset. Måske hørte de knogler, der blev fundet inde i huset, rettelig til i en af gravene.

Faktisk blev der kun fundet ganske få gram knogle i den lille stenkiste og nogle få hundrede gram i graven med de rensede ben.

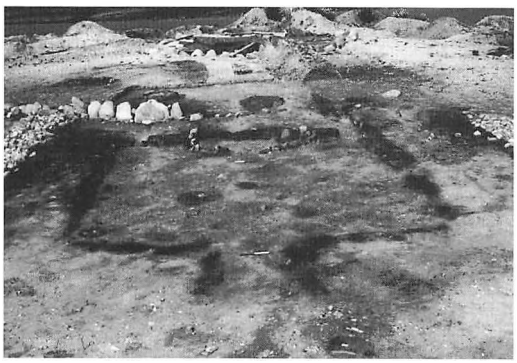

Huset næsten udgravet færdigt. Op til bagvæggen skimtes det halvcirkelformede aflukke. Målestokken er 40 cm lang. Foto: B. H. Nielsen.

Grydehøjhuset og lignende fund

Huset er af en type, som ikke er beskrevet tidligere og det var opført med en helt anden byggeskik, end den man kender fra tidens bopladser. Rester af et lignende hus, der dog var knapt så velbevaret, er fundet ved Høghs Høj mellem Thisted og Sjørring i det nordlige Thy. Selvom kun sten og stenlægninger var bevaret der, lader husets form sig klart erkende og ligeså de flankerende stenlægninger. På en tegning af husanlægget på Høghs Høj er det med vor nye viden tilmed muligt at skelne et halvbueformet anlæg ved husets bagvæg. Selv størrelsen af de to husanlæg er næsten identiske.

Med de to anlæg er vi på sporet af et mere eller mindre uberørt aspekt af den yngre bronzealder. Med en foreløbig oversigt af stenlægninger og grøftanlæg ind til gravhøje i Thy og naboområder må man fremsætte den tanke, at der blev opført anlæg af samme og lignende type både i tiden før og efter Grydehøj og Høghs Høj.

Det er endog særdeles bemærkelsesværdigt, at der syd for Limfjorden, især i strøget mellem Skive til Struer er fundet en halv snes halvbueformede grøftanlæg opført ind til gravhøje. Halvbuerne har åbning og en diameter der spænder fra 4,5 meter til næsten 9,0 meter. I et tilfælde fra Kobberup ved Skive blev der ved cirkelslagets centrum, og i virkeligheden hvor anlægget sluttede sig på højfoden, fundet et mindre halvbueformet grøftanlæg med åbning overfor det store grøftanlægs åbning. I højen lige bag anlægget blev fundet to pletter med brændte ben. Dateringen af disse anlæg er tilmed yngre bronzealder. Med andre ord er de halvbueformede grøftanlæg fra området syd for Limfjorden overordentligt nære paralleller til hustypen på Grydehøj.

Kulten

Vi må regne med, at der er foregået ceremonier inde i og omkring huset, som havde forbindelse til gravlæggelserne. Gruber og kogegruber omkring huset var ikke rester af en boplads. Anlæggene må være indgået i spise- og drikkeceremonier i forbindelse med gravlæggelserne. Inde i huset kunne man forestille sig, at det

Aflukket tættere på. Bag huset og indenfor den yngre randstenskæde ses to af brandgravene, der er sat i forbindelse med huset.
Målestokken er 40 cm lang. Foto: B. H. Nielsen.

halvbueformede rum udgjorde det allerhelligste, men ingen fund afslørede dets funktion. Foran åbningen brændte en ild og ude i det store rum stod lerkar, som må have tjent forskellige formål. De fleste skår var af god kvalitet og ofte af små drikkekar. Den lille grube i sydvesthjørnet kan have været et opbevaringssted for remedier, der blev anvendt i ceremonierne. Gruben blev vel i lighed med resten af huset udsat for oprydning, før det blev revet ned og jævnet.

Det nye fund fra Grydehøj giver sammen med de øvrige kultanlæg et blik ind i et område, vi kun alt for sjældent får adgang til.

Det er paradoksalt, at ødelæggelsen af højen i forrige århundrede førte til, at vigtige anlæg er blevet bevaret frem til i dag. Vi må erkende, at lignende anlæg nok er gået tabt ved de fleste af de fredede gravhøje, hvor man endnu pløjer tæt ind til højfoden. På den anden side kan man håbe, at anlæg af samme karakter kan være bevaret ved nogle af de andre jævnede og overpløjede storhøje i landet.

Vedr. fiskeriet i Ørum Sø og Stigbordene ved Vestervig Fiskehus

Af Niels Vestergaard Larsen, Agerhøj 3, Sdr. Draaby, Nykøbing Mors

Når man har arbejdet med slægts- og lokalhistorie i en årrække, og efterhånden opnået den rutine og færdighed, der skal til, for »så nogenlunde« at kunne læse de gamle gotiske håndskrifter direkte fra bladet, så er det, som åbner der sig en helt ny verden for en. I de gamle bøger og papirer gemmer sig utrolig mange, gode oplysninger, der kan belyse lokalhistoriske forhold, og da disse oplysninger er nedskrevet samtidig med, at historien foregik, så er det ikke forslidte genfortællinger, men de faktiske kendsgerninger, man præsenteres for. Som et eksempel skal i det efterfølgende gengives nogle oplysninger omhandlende fiskeriet og forholdene i og ved Ørum Sø omkring 1700-tallet. Disse oplysninger er direkte afskrevet fra de gamle justitsprotokoller, men jeg har dog med nænsom hånd tillempet dem nutidig stave- og sprogbrug.

Fra Morsø Herreders Justitsprotokol:
4-2-1715 - Sr. Laurs Nielsen Bugge i Eistrup

paa velædle og velbaarne Hr. Justitsraad Hendrich von Klingenberg til Ørum hans Vegne mødte for Retten og irettelagde en skriftlig Stefning til velædle Hr. Assessor Peder Nielsen Mollerup paa Vestervig. Samme Stefning for Retten blef læst og paaskrevet og i Acten samt efter denne Dags Forretning som No. 1 skal blive indført. - No.1: Knud Jacobsen Roslef Kongl. Mayts. Herredsfoged til Sønder Nørherreds Ting paa Morsøe giør vitterligt, at for mig haver ladet berette velædle og velbyrdige Hr. Justitsraad Henrich von Klingenberg til Ørum, hvorledis han for mere end som Mands Minde haver aarligen, de tre Natter nemlig Ald Helgens, St. Mortens saa og Juele Aftens Natter, ved Vestervig Fiskerhuus Stiboerne, Sluserne sampt Heckerne og andet, som kunde forhindre Fiskenes Opgang af Fiorden op i Fladsøe, for Ørum Fisker, været aabnet, som ej af nogen af Vestervig eller Fiskerhuusets Eiere i ringeste Maade haver været paaanket, førend nu til sidstafvigte 9de November 1714, nemlig Mortens Aften, da dessens Aabning, af velædle og velbyrdige Hr. Assessor Mollerup, blev nægtet. Paastaaende at ville, efter Indholdet af en for kort Tid tilforn til Hr. Justitsraad von Klingenberg derom tilskrevet Brev, forandre det til en Bevilling i Hr. Assessor Mollerups Livstid, - som dog ej saaledes kunde imodtages, efter Hr. Justitsraadens derom til Vestervig Ridefoged givne mundtlige Svar. Altsaa er velædle og velbyrdige Hr. Justitsraad Henrich von Klingenberg, formedelst hans Eiendommes Herlighed og Rettighed at forsvare, foraarsaget lovlig Tingsvidne at føre, dessen Beskaffenhed angaaende. Hvorfor hermed Kald og Varsel gives velædle og velbyrdige Hr. Assessor Peder Nielsen Mollerup til Vestervig at møde til Sønder og Nørherreds Ting paa Morsøe den 4de Februar førstkommende, til Vidner og eedelige Attesters Paahør, samt Spørgsmaal at tilsvare udi samme Sag og hvad deraf dependerer, da Hr. Justitsraad Klingenberg derom lovlig Tingsvidne agter at tage beskreven, om Hr. Assessor Mollerup noget dertil agter at lade svare, da enhver skal vederfares hvis Ret er. - Datum Østergaard i Aandrup den 19de Januari Anno 1715 / Knud Jacobsen Roslef (LS) - Denne Stefning har jeg læst paa Vestervig d. 21de Januari 1715 / Peder Nielsen Mollerup. - Anno 1715 den 21de Januari haver vi underskrevne Jens Christensen af Hossfeld og Mads Christensen ibm. lovlig forkyndet denne Stefning paa Vestervig Closter for velædle Hr. Assessor Peder Nielsen Mollerup self og leveret ham Copie deraf. Hvilket vi med voris Æed og Samvittighed bekræfter, saa sandt hiælper os Gud og hans hellige Ord. - Datum ut Supra/ Jens Christensen egen Haand, Mads Christensen egen Haand.

- Dernæst fremstillet de 2de Kaldsmænd Clemmen Sørensen i Torp og Christen Laursen i Vester Hvidberg, som begge afhiemlede ved Eed efter Loven, at de i Fredags og Løverdags Otte Dage lovlig til i Dag stævnede Mads Jensen i Skarum Mølle, Christen Steffensen i Lødderup, Søren Nielsen i Ehm, Christen Sørensen i Ørding, Hans Nielsen i Sillerslev, Stafen Clemmensen i Votborg og Christen Fisker i Liørslef, alle hid til Ting i Dag for deris Sandhed at vidne, angaaende hvis dennem kan være bevidst, om den Rettighed de har og af gammel Tid haft haver til Ørum udi Thye, med Gaardhuuset ved Vestervig dets Slusers Aabning om Alle Helgens, St. Mortens og Første Julle Natter, for Fiskenes Opgang af Fiorden op i Fladsøe, saavelsom og at tilsvare hvis Spørgsmaal derom til dennem kand blive giort. Og talte med en Deel self eller med Hustruer og Folk til Bopæl.

- Laurs Nielsen Bugge irettelagde et fra velædle Hr. Assessor Mollerup til Hr. Justitsraad Klingenberg tilskreven Brev, dateret Vestervig d. 1 Novbr. sidst, oversat paa et stk. stemplet Papir no. 20., som for Retten blef læst og paaskrevet og med Originalen confereret sampt i Akten efter denne Dags Forretning skal blive indført som No. 2, og hvoraf ses Hr. Justitsraad Klingenberg havde Anledning til den begiærede Proces. - No.2: Højædle og velbaarne Hr. Justitsraad Henrich von Klingenberg høy respective meget gunstige gode Naboe og Ven. - Som baade Gud og Naturens Lov tilholder enhver retsindig Menniske og beviiser andre det samme Skiel, den selver ville ønske sig, saa holder jeg det for en Lycke, hvorudi jeg

min høyrespective Naboe nogen behagelig Tieniste kand beviise, og særdelis mod dennem, som min næst Naboe, vil beflitte mig paa med Plaiser at udrette, hvad dennem kand være behagelig, saavidt det ikke for mine Arvinger og Efterkommere ved Stedet skal siden vorde præjuderlig. I hvilken Tanke jeg ei alleene haver, men og min Livstiid agter at samtycke, den Bevilling, at lade min Gaardhuuses Sluser være aabne nogle Natter i Helte Fiskendes Tiider og lade Heltene gaae igiennem til Ørum, alt saa længe det for et Venskabs Tegn og som en Bevilling taknemmelig maae antages, - men som fornemmes deris velbaarenhed hafde i Aftes did sendt 2de Personer, at see Sluserne holdtes aabne om Natten, og hvor dend ene skal have brugt u-beqvemme Trusels Ord imod min Fisker i Meening, at saafremt hand hafde begyndt at ville sætte en af Stiboerne, da skulde han have lært ham til. Da som ald Gaardhuusets Fiskerie ligger paa Vestervig Grund, uden allerringeste Fællig med andre er, og alt, imod 5.000 Rdlr. contant Betaling til Kongen, solgt til Vestervig uden alleringeste Exeption. Er og siden i nye Landmaalings Matricul indført under Vestervig alleene derfor at skatte af 30 Tdr. Hartkorn, og hvorimod formeenes eÿ fra Ørum derfor enten er betalt eller skattet een Skilling. Saa formeenes eÿ heller Deris velbaarenheds Meening skal være, udi samme min Eendeels Frihed, at tilholde sig nogen fri Fællig eller Eiendombs Rettighed, som for Deris udskikkede lod sig med bemærke. Thi hvis imod Formodning, De af dend hafde Bevilling, skulde, ved Beviis om hafde Bevilligs Brug, at ville med Tiiden deraf søge Adgang til Eiendombsrettighed udi fornævnte mit Eendeels Fiskerie, saa matte jeg nødes til den Bevilling at ophæve, og eÿ efterdags tillade nogen af Ørum Folk, enten at beskikkes ved eller udi mit Gaardhuus om Natten, mindre at befatte sig med mine Stiboere eller Hæcker derved i ringeste Maader, uden nogen tilbørlig Adkomst Beviis mig foreviises, eller endelig Dom derpaa falden er. Herpaa jeg Deris velbaarenheds fuldkomne skriftlige Svar og Erklæring forventer. Som udi ald stedse forbliver Deris velbaarenheds allertienist bereedste og skyldigste og rigtige Naboe og Tiener - Peder Nielsen Mollerup, Vestervig den 1ste November.

- Endnu irettelagde Laurs Bugge en eedelig Attest fra Signr. Poul Maes til Rostrup, af Dato 15 Januari sidst, som for Retten blef læst og paaskrevet og i Akten efter denne Dags Forretning som No. 3 skal blive indført. - No. 3: Høyagtbahre og velfornemme Sr. Poul Maes. - Som jeg u-formodentlig er kommen udi Erfaring at velædle Hr. Assessor Peder Nielsen Mollerup til Vestervig Kloster, skulle have i Tanken at ville disputere dend ældgamle og af Alders Tiid til Ørumgaard havende Rettighed, med Vestervig Gaard- eller Fiskerhuuses Stiboere eller Slusers Aabning af Vestervig Closter eller samme Fiskerhuuses Eiere, om Alle Helgens, Mortens og Julle Aftens Natter, for at Fisk af Fiorden bemelte Natter skulde opgaaet i Fladsøe til Ørum Hofuedgaards og andre Vedkommendes Nytte. Altsaa ville herved tienstlig begiærer Poul Maes, som udi forrige Tiid hafver vaaren min Fader, velbaarne Hr. Etatsraad Klingenbergs Forvalter ved Ørum, ville meddeele mig sin Kundskab, hvad hannem kand være vidende om forberørte Slusers Aabning. Iligemaade om ikke fra Ørum er sendt Mænd til at see, at Stiboerne og Hæckene, som kunde hindre Fiskenes Opgang, blef holdet aabne samme Natter, paa det (at) samme ældgamle Rettighed eÿ i nogen Maade skulle præjuderis. Og om sligt ikke saaleedes udi hans Forvaltnings Tiid ved Ørum er skeed, og hvis Aaringer hand self bedst er bekiendt. Og samme saaledis eedelig bekræfte, at det om fornødent giøres, paa Tingene som et Vidne kand produceris. Hvilket tienstlig begiæres hand herpaa skriftlig, under Haand og Eed, ville meddeele. Forbliver stedse hans beredvilligste Tiener - Henrich von Klingenberg, Ørum den 15de Januari Anno 1715. - Paa Foreskrevne høyædle og velbaarne Hr. Justitsraad von Klingenbergs Begiæring og Forlangende, er dette mit sandfærdige Svar og Beretning: - At da jeg den 1ste Maÿ 1687 kom til Ørum og antog Tienisten, blef mig af Ørum Slots Tienere i Ørum Bye tilkiendegivet, det Stiboerne ved Vestervig Closters Gaardhuus samme trende Natter, efter sædvanlig Rettighed, bleve aabnet, og Herska-

bets Tienere udi Ørum Sogn aarlig skiftedes til at møde, tou af dennem, ved bemelte Gaardhuus samme trende Aftener, og forblef der Natten over, for at see efter, at Stiboerne holdtis aabne. Thi det var en Rettighed for Ørum Slots Hofuedgaard, om der imidlertiid kunde opgaae af Limfiorden Fisk udi Fladsøe. Hvorpaa jeg da paa Herskabets Vegne befalede Ørum Sognemænd fremdellis dermed at continuere, som og blef efterkommet, og det u-last og u-kiert til Tinge, saalænge jeg Tienisten forestoed, som var fra forbemelte primo Maÿ 1687 til primo Maÿ Anno 1702. Hvilket er i Ald Sandhed, saa sandt hielpe mig Gud. - Rostrup dend 15 Januari Anno 1715 / Poul Maes.

- Velædle Hr. Assessor Mollerup mødte og svarte til denne Attest, at det første Aar efter Gaardhuuset var igien indløst til Vestervig, da han fik først dermed at bestille, efter at det i mange Aar hafde verit udlagt i Giældsbetalling for Vestervig, da vægrede han sig ved at lade nogen af sine Sluser være aabne for Fiskenes Opgang i Fladsøe, inden hannem derfore viistes nogen Adkomst eller Hiemmel og begiærte, at Sr. Poul Maes vilde hannem sligt foreviise. Hvortil Sr. Maes svarede, at hvad saadan gamle Documenter angaar, hafde han dem ikke i Hænde, men paatvivlede ikke, de joe skulde findes, om Sagen kom til Proces, og vilde derfor, som en Ven, tilraade Assessor Mollerup eÿ i den Post at begynde nogen Proces imod velb. Hr. Klingenberg, som sin alleeneste Naboe og myndigste Proprietair i Landet, og derved erhverve hans Ugunst, som siden kand vorde hannem langt meere skadeligen, end som dend Nytte af de Fiskes Opgang i de faae Natter kunde havis, - af hvilken Aarsag Mollerup og loed sig persvadere til Slusens Aabning uden videre Fortræd. Hvilket Sr. Poul Maes ikke heller skulde kunde nægte med en goed Samvittighed.

- Laurs Bugge paa dette Hr. Assessor Mollerups indførte Foregivende svarede, at hvad Disputen angaar, saa fremlægges herom intet skriftligt, og hvad Hr. Justitsraad Klingenbergs Adkomst angaar, saa er eÿ at tvile paa, at det jo er af dend Kraft og Gyldighed, at hand dermed sin Eiendomb, Fiskerie og Herlighed kan maintenere, naar de paa behørig Tiid og Sted blifver fremlagt.

- Nok irettelagde Laurs Bugge en eedelig Attest af 22de Januar sidst og 30te dito, som for Retten blef læst og Paaskrevet og i Akten efter denne Dags Forretning som No. 4 skal blive indført. - No. 4: Sr Tomas Nielsen og Sr. Jeppe Nielsen. - Saasom mig er blefven berettet, at I begge skal hafve vaaren for nogen Tiid siden paa Vestervig Closter og den sidste af Eder en Tiid lang vaaren paa Ørum, saa tvifler jeg ikke paa, det joe er Eder vitterligt, at Sluserne, Hæckene og Stiboerne er blefven aabnet af Fiskerne ved Vestervig Gaard- eller Fiskerhuuset, om Alle Helgens Nat, Mortens Nat og Julle nat for at Fiskene fra Fiorden kunde have Opgang i Fladsøe. Iligemaade om der ikke er sendt Mænd fra Ørum samme Aftener, for at eftersee, om forbemelte Stiboer og Hæcker, samt det som kunde hindre Fiskenes Opgang, er blefven optaget. Saa og om det ikke i Eders Tiid, imedens I var paa Vestervig, saaleedes dermed er blefven forholdet. Hvorom jeg Eders Svar, hvad i desangaaende kand være vitterlig, tienstligt er begiærende I herpaa vilde tegne og det ved Eed stadfæste, at det om fornødent giøres paa Tingene som et Vidne kand produceris. I ermanglende Fald tegnis af medfølgende Mænd Eders Svar paa denne min Begiæring. Forbliver Eders Tienistberedvilligste/Henrich von Klingenberg, Ørum dend 29 Januari Anno 1715. - Anno den 30te Januari haver vi underskrevne Christen Poulsen boende i Karbye paa Mors og Tomas Andersen boende udi Ræssen Sogn og Bye i Salling forkyndet denne Beskikkelse for Sr. Jep Nielsen, nu boendis i Ræssen Bye i Salling, og som hand sagde sig eÿ self at kunde skrive, bekom vi til mundtlig Svar af Sr. Jep Nielsen, nemlig at hand hafde tient for Ladefoged paa Ørum Slot paa Halfandet Aars Tiid, og er nu til førstkommende Michelii ? Aar siden hand kom derfra, og i samme Aar var hannem bevidst, at Ridefogden paa bemelte Ørum Slot beskikkede Folk af Ørum Bye, i forhen ommelte Natter, hen til Vestervig Gaard- og Fiskerhuus for at see, om de holtis, efter gammel Skik, Stiboerne

og Sluserne Aabning og hafde aldrig hørt, at Gaardhuusets Eier hafde last eller klagit noget derpaa. Hvorpaa hand for os giorde sin høyeste Eed, saa sandt hannem Gud og hans hellige Ord skulde hielpe. Og ville videre ved Eed paa Tinge det vedstaae naar begiæres. Og at dette saaleedes er hans Svar og Vidne til os, bekræfter vi med Vvoris Eed, saa sandt hielpe os Gud og hans hellige Ord, sampt voris Hænders Underskrift. - Datum ut supra Christen Povelsen Holst Tomas Andersen.

- Peder Michelsen i Sillerslev og Niels Christensen bevidnede, at de i Dag før Tinget holdtes var hos Hans Nielsen i Sillerslev, der er barnefødt i Øster Agger i Thye, som da laae paa sin Sygeseng og med fuld Fornuft vandt ved Eed, at han er nu 82 Aar gammel og har boet her i Byen paa Morsøe i 36 Aar, og han kand mindes 20 Aar tilforn, som er 56 Aar tilhobe, og i de bemelte 20 Aar han var hiemme fiskede han tillige med sine Medtienere ved Gaardhuuset, og da i samme Tid var det hannem vitterligt, at Gaardhuusets Stiebord og Hæcker efter gammel Skik og Rettighed for Ørum Slot skulle holdes aaben 3de Natter om Aaret, nemblig Alle Helgens, St. Mortens og Juleaftens Natter, og i saa Maader kom en Karl fra Ørum, enten Fiskeren eller Ladefogden, som saae til, at der blef holdet aabent, og han havde aldrig hørt, at nogen havde Last eller Klaget noget derpaa. Og boede der samme Tid paa Vestervig en Mand ved Nafn Olle Parsberg, som da ejede Gaardhuuset tillige med Vestervig.

- Mads Jensen boende i Skarum Mølle fremkom og vandt ved Eed efter Loven, at Anno 1679 Michelsdag, da han kom til Vestervig Gaardhuus og var der 3 Aar. Og det første aar han var kommen der, da blev han befalet af Mester Peiter, som da var Fuldmægtig ved Vestervig Closter, at han skulle tage Stieboerne op Alle Helgens Natten og Jule Aftens Natten, som han og efterkom de 3 Aar han var der. Og kom da fra Ørum Slot hver af de ovenmeldte Aftener 2de Personer at see til, om det blev efterkommet. Efter Mester Peiters Befaling kunde han ikke vide andet, end det jo skulle være en Rettighed, og ingen Last eller Kiære derpaa. - Christen Stafensen i Løderup fremkom og vandt ved Eed efter Loven, at ungefær for en 27 Aar siden, da Laurs Pedersen i Madsted var Fisker for Søren Jørgensen paa Bailumgaard i Salling og Peder Stafensen Færgemand ved Sallingsund, som havde Gaardhuuset i Forpagtning, kom han til Gaardhuuset en Mortens Aften og ville kiøbe et Læs Helt, og da han kom der, sagde Laurs Pedersen til hannem, at han kunde ingen Helt faae den første Morgen, for Stieboerne og Hæckene skulle være aaben om Natten. Imidlertid, som de saa stoed og snakkede, kom en Karl ridendis fra Ørum, og saa snart Solen var nede, gik Fiskeren Laurs Pedersen tillige med fornævnte Karl, som kom fra Ørum, hen og tog Stieboerne og Hæckene op og lagde dem paa Dæmningen. Og fornævnte Karl blef i Gaardhuuset om Natten og passede paa, at Stieboerne og Hæckene blef staaendis aaben om Natten. Han spurgte saa Folkene ad, hvad dette skulle betyde. Hvorpaa de svarede, at det havde været en Rettighed af Arilds Tiid.

- Søren Nielsen Skierbech af Ehm fremkom og vandt ved Eed efter Loven, at for 14 eller 15 Aar siden tiente han paa Vestervig, og som han Mortensaften var ved Gaardhuuset hos Fiskerne, at see der blef draget, da sagde den gamle Major, som da var Fisker ved Gaardhuuset, tillige med en ..?.. nafnlig Niels Sørensen, som tilforn havde vaaren Fisker for Knud Lange i Lemb Vig, som da eiede Gaardhuuset, til hannem: »I bør ej ved at komme i Morgen, Stieboerne og Hæckene skal staae aaben i Nat«. Saa spurgte hand dennem ad, hvad dette skulle betyde. Da svarede de, at det var en gammel Rettighed, at Stieboerne og Hæckene skulde staae aaben 3 Natter om Aaret.

- Staffen Clemensøn i Votborg fremkom og vandt ved Eed efter Loven, at ungefær for en 11 Aar siden tiente han paa Ørum Slot for Ladefouget, i 2de Vintre hos Assessor Peder Mortensen, som da hafde Ørum i Forpagtning. Og da befalede hans Hosbond ham, at han skulle bestille 2de Mænd af Ørums Tiennere, baade om Alle Helgen, St. Morten og Første Jule Aftens Natter, de skulde gaae til Gaardhuuset og see, at Stieboerne og Hæckene blef aabnet samme Natter. Hvilket og blef efterkom-

met, og ei hafde han hørt, at nogen hafde Last eller Klaget derpaa.

- Christen Sørensen i Ørding fremkom og vandt ved Eed efter Loven, at han er barnefødt i Øster Agger i Thye og er 61 Aar, og det er 40 Aar siden han kom her til Mors, og imidlertid førend han kom her til Mors, var han hiemme hos sine Forældre og fiskede nogle Aar ved Gaardhuuset, og imidlertid saae han de 2de Karle fra Ørum, paa 2de St. Mortens Morgener, som havde været der om Natten for at see, at Sluserne havde været aaben. De andre 2de Nætter havde han ei været ved Gaardhuuset, men vel hørt sige, baade af hans Forældre og andre, at Stieboerer og Hæcker skulde holdes aaben 3 Nætter om Aaret, og ei heller havde hørt nogen Last eller Klager derpaa.

- Christen Jensen Fisker i Liørslef fremkom og vandt ved Eed efter Loven, at hand er 66 Aar gammel og barnefødt i Agger Sogn i Nør Aallum, og er det nu 33 Aar siden han kom derfra, og tilforn havde hans Forældre og mange andre sagt for hannem, at Gaardhuusets Stieborer og Hæcker skulde staae aabne de 3de Nætter om Aaret. Hvilket de havde været før dennem og blef ved efter dennem. Hvilket var alt det han derom var vidende, og havde ei heller hørt, at nogen havde givet Last eller Klage derpaa.

- Asessor Mollerup hertil suarte og formeente, at som udi ungefær sidste Tredsindstyve Aar ej har været saa myndige Eiere til eller paa Vestervig eller Gaardhuuset, som paa Ørum, men mest Fuldmægtige og Forpagtere, som var af ringere Stand, der har altid substituerit sig for Ørum Eiere og dem flaterit og føyet for stor Myndigheds Skyld, og derfor formeener, at det saavel som Hr. Assessor Mollerup hidindtil har og endnu erbyder at ville samtycke sine dyrt betalte Fisk deris Forbiegang til Ørum, saalænge det som en Bevilling taknemmelig antages, men ej at have kunnet vaaren eller er nogen Eiendoms Rettighed til Ørum, hvorfor han iøvrigt reserverede sig til sin forindførte Missive af 11te November 1714.

- Laurs Bugge hertil svarede, at hvad Vestervig og Ørum Hovedgaards Eiere er angaaende, da er han i de Tanker, at begge Deele har vaaren under Cronen og derfra skødet og afhændet, og hvad Ørum Hovedgaards Besiddere er angaaende, da er den udi flere Aar ved Vestervig bleven gouovernerit eller forpagtet aleeneste af dessens Forvaltere og Forpagtere førend Hr. Justitsraad von Klingenberg den til Eiendom besidder, og naar som helst velbemeldte Hr. Justitsraad Klingenberg alleene nyder den Herlighed og Rettighed, som hans gode Fader og Formand der ved Stedet nydt haver, bliver han gerne tilfreds og fornøjet.

- Assessor Mollerup vidste vel, at Vestervig Ejere havde ikkuns ganske sjældent og lidet holdt Hus paa Vestervig, men mest paa andre deres Gaarde, baade i Sjælland og Kiøbenhafn, og formeente om velbyrdige Hr. Justitsraad Klingenberg som Ørum Eier virkelig boede paa Ørum eller Høyriis, som er hans rette Residenci, var fast ligemeget, efterdi de begge er saa nær sammen.

- Hvorefter Parterne begiærte Tingsvidne.

Fra Hassing Refs Herreds Justitsprotokol (B.34 - 9) s. 141:

- Torsdag d. 14 Marts 1715: - Sr Laurs Nielsen Bugge boende i Eystrup i Mors, paa velædle og velbyrdige Hr. Justitsraad Klingenberg til Ørum hans Vegne, for Retten mødte og irettelagde en skriftlig Stævning daterit »Damsgaard« i Grurup d. 23 Febr. sidstforleden, som videre i Akten pag. 145 skal vorde indført. - pag. 145: Steffning: - Valentin Bejer i Damsgaard, Kongl. Mayts. Herredsfoged til Hassing Refs Herred giør vitterligt, at for mig haver ladet berette velædle og velbyrdige Hr. Justitsraad Henrich von Klingenberg til Ørum, hvorledes da for mere end Mands Minde haver aarligen de trende Natter nemlig Ald Helgens, St. Mortens og Julle Aftens Natter ved Vestervig Fiskerhuus Stiboere, Sluser samt Heckerne og andet, som kunde forhindre Fiskenes Opgang af Fiorden i Fladsøe, for Ørum Fiskerie, været aabned. Som ej af nogen af Vestervig eller Fiskerhuusets Ejere i ringeste Maader haver været paaanket, førend nu sidst afvigte 9de November 1714, nemlig Mortens Aften, da dessens Aabning af velædle og velbyrdige Hr. Assessor Mollerup blev nægtet, - paastaaende at

vilde, efter Indholdet af en kort Tid tilforn Hr. Justitsraad Klingenberg derom tilskreven Brev, forandre det til en Bevilling Hr. Assessors Livstiid, som dog ej saaledes kunde imodtages, efter Hr. Justitsraads derom til Vestervig Ridefoged givne mundtlige Svar. Altsaa er velædle og velbyrdige Hr. Justitsraad Henrich von Klingenberg, formedelst hans Ejendoms Herlighed og Rettighed at forsvare, foraarsaget lovlig Tingsvidne at føre dessens Beskaffenhed angaaende. Hvorfor hermed Kald og Varsel gives velædle og velbyrdige Hr. Assessor Peder Nielsen Mollerup til Vestervig at møde paa Hassing Refs Herreds Ting Torsdagen den 14de Martÿ førstkommende, til Beskikkelse og andre Vidner og eedelige Attester at paahøre, samt Spørgsmaal at tilsvare, udi samme Sag og deraf dependerernde, saavel Aabninge ved bemelte Fiskerhuus for Heckerne trende Natter af Alders Tiid, som dets Aabnings Nægtelse sidstafvigte St. Mortens Aften, da Hr. Justitsraad Klingenberg derom lovlig Tingsvidne agter at tage beskreven, og om Hr. Assessor Mollerup dertil noget agter at lade svare, da nu hver skal vederfares hvad Ret er. - Datum Damsgaard i Grurup den 23de Februar Anno 1715/V. Beyer

- Denne Stefning er lovlig forkyndet for mig paa Vestervig d. 28 Februar Anno 1715 bekiender/Peder Nielsen Mollerup

- Dernæst fremstillede 2de Kaldsmænd Jens Christensen i Hørsted og Mads Christensen ibm. som bestoed, at de paa sidstafvigte Mandag, Tirsdag, Onsdag og Torsdag 8te Dage, lovlig til i Dag, hidstævnede efterskrevne udi Ørum, Lodberg, Hvidberg og Skyum Sogne, for deris Sandhed at vidne, angaaende hvis dennem er bevidst om dend Rettighed de har, og af gammel Tid haft haver, til Ørum, med Gaard- eller Fiskerhuuset ved Vestervig, dets Sluser og Hæckers Aabning om Alle Helgen, St. Mortens og Jule Aftens Natter, for Fiskenes Opgang af Fiorden i Fladsøe, saavelsom at svare til hvis Spørgsmaal til dennem kand blive giort. Videre afhiemblede fornævnte Kaldsmænd, at de lovlig til i Dag haver hidstævnet Jens Hansen i Ørum Bye og Poul Christensen Skaaning ibm., for deris Sandheds at vidne og Spørgsmaal at tilsvare, angaaende hvad dennem kand være vitterligt om Vestervig Fiskehusets Stiebores Nedsættelse, imod gammel Ret og Brug for Ørum Ejer, paa sidst afvigte St. Mortens Aften og paafølgende Nat, med videre hvis dennem derpaa kand være bevidst. - Nok bestoed Kaldsmændene at have stævnet samptlige Randerup Byemænd i Dag 14 dage hid til Ting i Dag for deris Sandhed at vidne i samme Sag.

- Sr. Bugge fremlagde et Tingsvidne udstedt paa Morsøe Herredsting den 4de Februari sidstafvigte, som alleeneste begiæres for denne Ret at maae oplæses og paaskrives, Retten til Oplysning, og hvoraf denne begiærte Proces rejser sig, men som det iøvrigt holdes unødig udi denne Act at lade indføre.

- Dernæst fremlagde Sr. Bugge en beediget Attest fra Sr. Peder Eilertsen paa Nørhedegaard, af Dato 5 Marts sidst, som videre i Acten pagina 146 skal vorde indført. - s. 146: Høyagtbahre og velgfornemme Sr. Peder Eilerdsen. - Som jeg uformodentlig er kommen udi Erfaring, at velædle Assessor Peder Nielsen Mollerup til Vestervig Closter haver i Tanker at vilde disputere den oldgamle og af Alders Tid til Ørumgaard havende Rettighed, med Vestervig Gaard- eller Fiskerhuuses Stiboer eller Slusers Aabning af Vestervig Closters, eller samme Fiskerhuses Ejer, om Alle Helgens, St. Mortens og Julle Aftens Natter, for at Fisk af Fiorden bemelte Natter skulle opgaae i Fladsøe til Ørum Hovedgaards og andre vedkommendes Nytte. Altsaa vil jeg herved tienstlig begiærer Sr. Peder Eillerdsen, som udi en temmelig lang Tid haver boet udi Morup Mølle, som er strax her ved Ørum beliggende, vilde meddeele mig hans Sandfærdige Kundskab, hvad hannem kand være vidende om forberørte Slusers Aabning. Iligemaade om ikke hannem er bevidst, at der er sendt Mænd fra Ørum til bemelte Gaardhuus at eftersee, at Stiboerne og Heckene, som kunde hindre Fiskenes Opgang, blef holden aaben samme Natter, paa det samme oldgamle Rettighed ej i nogen Maade skulle prejuderis. Vil herpaa forvente hans skriftlige Svar, hvad hannem om ommeldte kan være bevidst, og samme saaledes med Eed og Haand

bekræfte, at det om fornødent giøres paa Tingene som et Vidne kunde produceres. Forbliver hans beredvillige Tjener - Ørum den 5 Martii 1715 / Henrich von Klingenberg. - Paa forskrevne høyædle og velbyrdige Hr. Justitsraad von Klingenbergs Begiæring er dette mit sandfærdige Svar, at som jeg haver boet i Morup Mølle ved Ørum i noget længere end 28 Aars Tid, som er fra den 20 December Anno 1680 og til den 10 Maj 1709, da er mig vitterligt, at der aarlig midlertiid have beordret Folk fra Ørum eller Ørum Bye 3de gange om Aaret, nemlig Ald Helgens, Sct. Mortens og Julle Natter at see til ved Gaardhuusets, at Stiboerne holdtis aaben, at Fisk af Liimfiorden kunde komme der igiennem udi Fladsøe, som jeg ej andet veed, end det jo saaleedes passeret er, og haver jeg ikke hørt, at det har været dennem midlertiid af nogen forhindret, nægtet eller formeent, ej heller nogen at have klaget derpaa. Hvilket er udi ald Sandhed, saa sandt hiælpe mig Gud og hellige Ord. - Nørhedegaard d. 5te Martii 1715 / Peder Eillerdsen.

- Nu fremkom efterskrevne Vidnespersoner nafnlig Christen Mogensen i Carrup, der vandt Eedelig med oprakte Fingre efter Loven at være føed i Randrup i Vestervig Sogn 1633 og er nu 82 Aar gammel, og kand mindes fra han var 16 Aar, som er 66 aar siden, og var der i Sognet indtil han blev Soldat, baade medens Olle Parsberg var Leensmand paa Vestervig, saavelsom og siden i Jochum Jørgensens Tid og Peder Pedersens Tid, og kand mindes, at Stiboerne og Heckene ved Vestervig Gaardhuus efter gammel Skik og Rettighed for Ørum Hovedgaard har altid været holden aaben 3de Natter om Aaret, nemlig Alle Helgens Nat, Mortens Nat og Julle nat, fra Solens Nedergang og til Solens Opgang, og har altid vaaren Tilsyn fra Ørum samme Natter, og har han ej hørt, at nogen har klaget derpaa, men har været en gammel Rettighed før Ørum Ejere, og altid kommer Folk fra Ørum til Fiskerhuuset samme Natter, for at see det holtis aaben, ellers kunde Fisken ikke komme op i Søen til Ørum og andre Lodsejeres Nytte.

- Hr. Assessor Mollerup hertil svarede, at omendskiøndt denne gamle Soldat selv her for Retten nogenlunde kunde oplæse sit forindførte Vidne, saa var Hr. Assessor Mollerup vel forsikret, det ikke var hans egen Consept eller Stil, og at Vidnet ikke heller selv personlig skal have seet saaledes passeret, som han har omvundet med Slusernes Aabnelse og Folk dertil at være kommen fra Ørum, medmindre han maatte have tjent eller været i Gaardhuuset virkelig de Aftener som omvundet er, saasom Gaardhuuset ligger i en anden Kant af Sognet langt fra Randerup, og derfor tilspurgte han Vidnet, om han havde været virkelig Tilværelse i Gaardhuuset, eller hvor mange Gange eller Natter han har seet enten Stiboerer eller Hecker, de omvundne Aftener er bleven aabnet, eller hvad Folk dertil var kommen fra Ørum.

- Vidnet svarede, nej, han havde ikke været virkelig i Gaardhuuset, enten til Boe eller Væring, men har gaaet tit og mange gange Aften og Morgen efter Fisk til hans Underholdning, da han gik i Skole. Somme Tider købte han og somme Tider gav de hannem Fisk, saasom han var et fattigt Barn. Og siden han blev Soldat og fik Kone og Børn, har han brugt den samme Skik. Videre svarede han, at han nogle gange har set Stiboerne aabne, men kan ikke mindes hvad Tider. Har nok seet, at der er ankommen Folk fra Ørum at see derefter, bis weillen een og bis weillen toe, men kunde ikke forklare, hvo de var, eller hvad de hed.

- Jens Larsen i Smerupgaard vandt eedelig efter Loven, at Anno 1692 kom han til Ørum og tiente der i 7 Aar, og da i disse Tider er det hannem vitterligt, at Ald Helgens, St. Mortens og Juleaftens Natter blev der tvende af Ørum Sognemænd, som blev beordret at skulle drage til Vestervig Gaardhuus og der at forblive Natten over og see til, Stiboerne holtis aabne for Fisk at opgaae udi Søen, og det ulast og ukiert til Tinge, det han var bevidst. Og siden haver han været og boet her i Thye, men aldrig han havde hørt nogen Last derpaa, før nu, hvor der siges, at Hr. Assessor har Last derpaa.

- Fremkom for Retten Lars Pedersen i Madstedgaard, der vandt eedelig efter Loven, at fra den 1. Maj 1687 og til 1690 tiente han Søren Jørgensen paa Østergaard i Salling og Peder Steffensen Færgemand ved Sallingsund i Mor-

søe, for Fisker ved Gaardhuuset, som de havde i Forpagtning af von Holten, der havde det ved Udlæg bekommen fra Vestervig, og saa fra den 1ste Maj 1690 og til Aarsdag 1691 tient Jesper Gregersen og Mathias Christensen af Kiøbenhafn, som hafde det i Forpagtning af Hermann Berchling, som det da eiede. Og imidlertid han tiente disse fornævnte Mænd, var han af dennem befalet, at Heckene skulle optagis for Fiskene ved Gaardhuuset paa Alle Helgens Nat, Mortens Nat og Jule Natten, for at Fisken skulle opgaae i Fladsøe, hvilket ogsaa Skeete i disse 4re Aar, ulast og ukiert af nogen. Og paa Lars Bugges Spørgsmaal svarede han, at han syntes, at det var Skade, om Heckene blev lukt, for Fiskenes Yngels Skyld i Fladsøe.

- Dernæst fremkom Niels Sørensen i Løgstrup og vandt Eedelig efter Loven, at Aar 1694 tjente han for Fisker ved Gaardhuuset i 3 Aar, og desimidlertiid blev Sluserne ved Gaardhuuset aabnet samme trende Natter, Alle Helgens, St. Mortens og Julle Natter, og hver af samme Natter kom 2de Folk fra Ørum at see, at de blev aabnet, og ingen hørte Last eller Klage derpaa i nogen Maader. Og det var imidlertid Knud Lange ejede Gaardhuuset.

- Endnu fremkom Peder Pedersen Floue i Hvidberg Sogn vesten Aae og vandt eedelig, at ungefær for 11 Aar siden tiente han ved Gaardhuuset et halvt Aar, og da samme omvundne Natter blev Sluserne aabnet, og kom toe Mænd fra Ørum at tilsee, at de stoed aaben, og self har han vaaren der med Ørum Fisker en Aften fra Solens Nedgang og til Solens Opgang, og var det enten en Alle Helgens eller Mortens Nat, og da stod Stiboerne og Heckene aaben, og ikke de lasted eller klaged derpaa.

- Endnu fremkom Peder Hansen ibm. og vandt eedelig efter Loven, at kand mindes i 44 Aar.

- Niels Madsen i Svinborg i Ørum Sogn kan mindes i 60 Aar,

- Peder Knudsen ibm. kan mindes i 32 Aar,

- Hans Christensen i Krog mindes i 48 Aar, og hvilke alle eedelig vandt, at de er videndis, at der er Folk bestilt fra Ørum, som disse trende Natter om Aaret har gaaet til Fiskerhuuset for at see, at Stiboerne holtis aaben, og ej har hørt nogen har lastet eller klaget derpaa.

- Olluf Madsen i Ørum Bye kan mindes i 40 Aar,

- Peder Christensen i Ørum Bye i 30 aar,

- Jens Nielsen ibm. i 38 Aar,

- Christen Andersen i Hedegaard i 40 Aar, hvilke alle eedelig vandt, at de aarlig samme trende Natter, nemlig Alle Helgens, St. Mortens og Julle Natter var de skifted til og vaaren mange Natter der ved Gaardhuuset at see til, at Heckene og Stieboer holtis aaben, og var de udsendt af Ørum Ejer, og saa blev det holdt aaben samme Natter, som ingen klaged derpaa, - men Christen Andersen har ikke været der uden 1 Nat.

- Endnu fremkom Anders Christensen i Hedegaard og Oluf Christensen i Spaiels, som eedelig bestoed, at de i Dag før Ting holdtes var hos Niels Christensen Tysk i Ørum Bye, som er gammel og skrøbelig og blind. Da aflagde han sit vidne for dem ved Eed og oprakte Fingre, at han kan mindes i 60 Aar, og var han nu 74 Aar, imidlertid havde han været over en Snes gange ved Gaardhuuset at see, at Stiboerne blev Aabnet de omvundne trende Natter, og har han ikke hørt nogen have Last eller klaget derpaa, saalænge han kand mindes.

- Desligste var de hos Jens Christensen Plagmøl i Ørum Bye, som er syg og sengeliggende, som er 88 Aar gammel og kan mindes i 70 Aar, og vandt han ved Eed for dem, at han ikke selv de omvundne Natter har været ved Gaardhuuset, men har hørt sige, baade af hans Forældre og andre, at Stiboerne ved Gaardhuuset har aarlig været holdet aabende trende omvundne Natter, og hafde han tient imidlertid sal. Christopher Hvass paa Ørum, som da var Kongl. Leensmand, og imidlertiid havde en Fisker hed Mads, hvilken Fisker gik op til Vidnets Fader, at han skulle kiøre med hannem til Vestervig Gaardhuus for at see, at Stiboerne holtis aabne.

- Nu fremkom Laurs Nielsen af Skyum der vandt eedelig, at han har boet i Ørum Bye i 20 Aar, som nu er 10 Aar siden, og imidlertiid havde han en gang for 24 Aar siden været ved Gaardhuuset en Nat af disse trende omvundne

Natter, og da blev Stiboerne holdt aabne uden Last og Klage.

- Hans Sørensen i Tolbøl (nvl: skal maaske være Tobøl) vandt eedelig, at han kan mindes i 50 aar, og desimidlertid har det vaaren brugelig ved Gaardhuuset med Stiboernes aabning de 3de omvundne Natter, for Ørum Ejer. Og hans Forældre har sagt, det før hannem ligesaa blev holdt aaben, ulast og ukiert.
- Christen Sørensen ibm. mindes i 40 Aar,
- Jens Christensen i 40 Aar, - Oluf Christensen i 40 Aar,
- Christen Christensen i 40 Aar,
- Jens Pedersen ibm. i 40 Aar,
- Jens Nielsen i 30 Aar,
- Peder Pedersen 20 Aar,
- Niels Pedersen Biere 26 Aar,
- Niels Jensen 20 Aar,
- Jøs Pedersen i Løgstrup 40 Aar,
- Jens Pedersen 32 Aar. Hvilke alle eedelig vandt at være vidende, saavidt de havde hørt af Ørum Folk, som de har ført over Søen, naar de har gaaet til Gaardhuuset samme Natter, men ingen af dem selv har været med eller seet det, og ikke har de hørt, at paa samme Aabning har været lastet eller klaget.

- Dernæst fremkom Jens Hansen i Ørum Bye og Poul Christensen Skaaning ibm., som vandt eedelig, at han, fornemmelig Jens Hansen, søgte Gaardhuuset i 30 Aar, og i de 30 Aar har han været udsendt af Ørum Ejer til Gaardhuuset at see til, at Stiboerne holdtes aaben de 3de Natter, somme Aaringe een Nat og somme Aar 2de, og en Deel Aaringe alle 3de Natter. Hvor Stiboerne da blev aabnet indtil sidst afvigte Mortens Nat, da han var der, og hvor han blev svaret af Fiskeren ved Gaardhuuset, at han ingen maatte lade blive hos sig af Ørum Folk, førend han fik Ordre fra sin Hosbond. Ej heller at lade aabne Heckene. Paa Julleaften var han ved Gaardhuuset, men da var der overflødig Vande, at baade Stiboer og Hecker og Poster vare alt optagne, saasom de ikke kunde staae for stoer Vand, - og ovenanførte Povl Christensen Skaaning var med Jens Hansen samme Tiider, baade Mortens og Juleaftener, og var derfor bevidst at være passeret som Jens Hansen forhen vunden haver, men kan ej mindes uden i 26 Aar, hvad tilforn ved Gaardhuuset er passeret, men i den Tid han mindes, vandt han ligesom Jens Hansen. Videre vandt bemelte Mand, at de sidste Mortensdag mod Aften før Mortensdag, da talte de med Hr. Assessor Mollerup, efter at de var kommet fra Gaardhuuset, og det blev nægtet af Fiskeren, at Stiboerne ikke maatte staae aaben, hvilket de sagde til Hr. Assessor. Da svarede Hr. Assessor og spurgte, om de havde noget Brev fra Hr. Justitsraad til Svar paa Hr. Assessors Brev, som han skrev Alle Helgens Dag til Hr. Justitsraad Klingenberg. De svarede Nej, de havde ingen Brev. Da sagde Hr. Assessor Mollerup, at dersom Hr. Justitsraad vil have det som en Bevilling, saa vilde han lade staa Stiboerne og Heckene aabne 8 eller 10 Natter, og vilde han have det som en Rettighed, saa vilde Hr. Assessor ej lade den Aabne, førend Hr. Justitsraad viste hannem nogen Adkomst paa saadan Rettighed.

- Hr. Assessor Mollerup mødte for Retten og hertil svarede, at han mærkede vel af den store Bemøjelse med saa mange Vidners Førelse, at velbyrdige Hr. Justitsraad Klingenberg ingen Adkomst paa Eiendoms Rettighed eller Fællig i Vestervig Eendeels Fiskeri kan have, og som Ørum Slot eller Hovedgaard ligger ved allerøverste og smalleste Ende, ved nordøst Hjørne af Fladsøe, og Gaardhuuset af den sønderste Ende af Søen, og Ørum hverken har, ej heller nogen Tiid skal have haft, allerringeste Eiendoms Grund udi al Vestervig Sogn, som er udi et andet Ampt, nemlig Vestervigs, hvor Gaardhuuset eller fornævnte Fiskeries Strøm er og af Arilds Tiid været, udi alleryderste sydvest Kant af Fladsøe, men i det Sted lyder Kongens Skøde til Jochim Irgens ej alleene paa Heltefiskeriet til Vestervig, men baade paa al Vestervig og Agger Sogne, som indhegner Fladsøe fra Aaen ved Ørum Port, baade paa nordøst, østen og synden, vester og nordvest Side, men og paa Lodberg Sogn, som indhegner Søen der næst ved paa nørre Side. Og er bemelte Fiskeri særdeles beregnet Jochim Irgens og, at han derfor til Kongen beltalte 5.000 Rd. og uden afslag i Landmaalingens Taxt for 30 Tdr. Hartkorn er ansat under Vestervig, og hvoraf derfra skattes.

Derimod formodes, at der ikke skal befindes Ørum Ejer her forbemelte pretenderende Fiskerettighed, eller til Skat deraf betalt eller betaler det allerringeste, som i Ørum Skøde af Kongen er nævnet, om slig Fiskerie eller videre med gemeen Skødestil paa Jordegods, thi er og urimelig og for hannem utroelig, at den Sædvane med Gaardhuusets Slusers Aabning de 3de Natter om Aaret, ret har vaaren eller kunde være andet end en Bevilling fra Vestervig og Gaardhuusets Ejer, mod saa nær og gode Naboer paa Ørum, saavelsom af Assessor Mollerups Formænd, som af hannem, fra han det først blev ejende, hidtil tilstaaet. Ikke dog mindre til at forbiegaa Pengspilde og leve i godt Venskab med sin højrespective næst Naboe, saa finder Assessor at erbyde uden en Proces herefter sin Livstiid ej alleene at lade sine Sluser ved Gaardhuuset staa aabne de 3de Natter om Aaret som tilforn, til velbemelte Hr. Justitsraads tjeneste, men og flere Natter om forlanges i Mindelighed, om end det var af langt større Værdie, hellere end som ville have hans Misgunst, saa han ikke agted det nogen Trætte værd. Og til at afføre mere Udgrunde og Græs baade omkring Fladsøe agter han ved Billighed at lade den efter Muelighed meere at fordybe.

- Sr. Lars Bugge hertil svarede, at han holdt det unødigt at besvare Hr. Assessor Mollerups selvopregnende Formeening, thi hvor Vestervig, Fladsøe, Gaardhuuset og Ørum med videre ligger i sit Begreb, bliver det vel og liggende, men hvad hans Principals billige og retsmæssige Eiendom og Rettigheds Forsvar er angaaende, da skal sligt paa behørig Tid og Sted nok blive fremlagt af den Gyldighed, at det af alle retsindige Dommere skal accepteris og for gyldig afvindes. Men som ogsaa Hr. Assessor Mollerup paa Morsøe Herredsting den 4 Februar sidst har behaget i sin Replique at melde noget om høyædle og velbyrdige Hr. Etatsraad Klingenbergs Person, som dog denne Sag nu intet vedkommer, saa fremlægges derpaa velbemelte Hr. Etatsraad Klingenbergs egen Erklæring og besvarelse, som videre i Acten pag. 146 skal vorde indført, som nu for Retten blev læst og paaskrevet. - pag. 146: Kongl. Mayts forordnede Dommer til Hassing Refs Herreds Ting udi Thye, Valentin Bejer. - Saasom jeg kommer i Erfaring, at der til den 14 Marts, af min Søn Justitsraad Henrich von Klingenberg til Ørum, er forhvervet et Stævnemaal, hvorefter skal føres nogle Vidner, angaaende Slusernes og Stiboernes Aabnelse ved Vestervig Fiskerhuus, Ald Helgens, Mortens og Julle Natter, hvorom ogsaa Vidne til Synder Nørherreds Ting udi Morsøe, allereede den 4 Februar sidstafvigte er ført nogen, og hvor det har behaget velædle og velbyrdige Hr. Assessor Mollerup til Vestervig, baade imellem Vidnernes Førelse, saa og derefter, adskilligt min Person angaaende at lade indføre. Hvortil jeg nok skulle have dengang svaret, hvis jeg hafde været vidende om hans Intention udi slig Maader, udi en imellem hannem og min Søn paa Ørum tvistig Sag, som mig nu ej er vedkommende, og ej heller hans Angivende af ham med ringeste Documente er bleven beviist. Sr. Laurs Bugge, som forhvervede samme Tingsvidne ej heller derom var informeret, saa han dertil kunde svare derhen, uagtet paa det som samme Tingsvidne maatte forekomme, og ikke skulle tage Hr. Assessors egen ubeviselige Foregivende an som en Ting, der kunde mærkelig tjene til hans Sags Bestyrkelse, og med det samme i andre Maader kunde giøre min Comportement og Adfærd med andre mine Naboer i Landet mærkelig suspect. Saa nødes jeg desangaaende at giøre nogen Forklaring. Først foregiver Hr. Assessor en Tale imellem ham og Sr. Poul Maes paa Rostrup, som ved de Tider var Forvalter paa Ørum, som særdeeles sigter derpaa, ligesom Sr. Poul Maes skulle have svaret efter Hr. Assessors Tales Anledning og hans forehavende Vægring med Stiboernes Aabning iblandt andet, at han og paatvivlede, at jeg vel havde nogen Documenter derom, og om Sr. Poul Maes ham dem ville tilstaa. Hr. Assessors samme i slig Maade havfde Tale, og hans paagivende Svar, lader jeg staa ved sin Vært, og om hvorvidt sligt efter Loven kan tjene hannem til nogen Bevis. Men det kunde jeg med en god Samvittighed, om Behov gøres, ved min højeste Saligheds Eed forklare, at Sr. Poul Maes intet have givet mig ringeste Efterretning, om det udi saa Maader skulle være passeret eller talt med Hr. Assessor

Mollerup, da det dog var hans Pligt at giøre mig, hvis Gods han havde under Forvaltning, sligt tilkende, helst som han da nok kunde fornemme, at Hr. Assessor vilde prejudicere den gamle Rettighed og Skik, som saalænge som nogen kan mindes og før altid har vaaren uden ringeste Dispute eller Forhindring i nogen Maader, og vel iligemaade have informeret sig udi slig Tilfælde hos mig, om jeg noget skriftligt derom havde haft. Og paa det Hr. Assessor intet skal lede længe efter slig skriftlig Documente, som i mine Tanker muligt aldrig haver vaaren til, eller i det ringeste intet noget derom ved Ørumgaard og Godsets Afhændelse fra Hans Majestæt desangaaende er udleveret, uden den Kongl. allernaadigste Skiøde, hvorefter vedkommende besidder enhver sit Gods, med hvad Rettighed, der til samme Tid haver ligget, og hvorom Skiøde, naar behov giøres, kan give videre Forklaring. Saa jeg nok tror, at baade Hr. Assessor Mollerup paa Vestervig og min Søn paa Ørum hver for sig, at nøjes med Brugeligheden af deres Gods saaledes, som det af Alders Tid haver vaaren, og helst i Hans Majestæts Tiid, da han endnu ejede begge Steder, og samme af Kongelig Leensmand blev beboede og haandhævede, og ej derimod kan præjudicere, enten dem selv imellem sig eller andre deres Naboer. Helst som itzige (nuværende) Lov intet melder, at Hævd paa deslig en Rettighed, saa langsommelig en Tiid over Mands Minde, skal med andre skriftlige Documenter beviises, end som af Tingsvidner, som om samme Hævd eller Rettighed kan være forhvervet. Og Loven derimod gør tydelig nok Forklaring, udi hvilke Tilfælde Hævd intet gælder. Hævd er tilstrækkelig nok efter Loven, naar den er over 20 Aar, omendskiønt der kunde føres Vidner, at der før den Tiid havde vaaren anderleedes dermed forholdet. Thi ellers kunde der ikke forhverves Hævd paa Brugelighed eller i andre Maader efter Loven. Da og denne Rettighed med Stiboernes Aabnelse er af langt længere Tiid, end som at Loven formelder om Hævd; thi ingen kan mindes naar den har haft sin begyndelse, da det og er ventelig, at som Hans Kongl. Mayts. begge Steder baade Vestervig og Ørum var ejende, muligt ved samme Fiskeries Indrettelse ved Vestervig, det saaledes kan være vedtaget, med samme Stiboeres Aabnelse udi visse Natter, paa det, formedelst Fiskeriets Indrettelse ved Vestervig, at ikke Ørum Fiskerie skulde blive øde. - For det andet igientages udi samme Hr. Assessor Mollerups Angivelse, som han, som forbemeldt haver ladet indføre adskillige gange, min store Myndighed, da ogsaa af hans fra Sr. Poul Maes, efter hans foregivende, bekomne Svar, at han ikke utydeligen vil informere, at den fra min side befrygtende Hævn, samt forbemeldte Paaberaabelse af min Persons Myndighed, havde fraholdet ham ej at disputere med mig om Stiboernes Aabnelse, mens jeg ejede Ørum. Hvad han forstaar under samme Ord, Myndighed, kan jeg ikke vide, men i min uforgribelige Tanker skulle samme Omstændighed, han haver aarsaget min Person at tillægges, kunnet udtydes, at jeg er en særdeles Myndighed udi Landet og havde Exercise, som dog er langt fra mit Humør, ej heller med Hævn, Gerrighed nogen at have eftertragtet. Hvilke nok alle, som kender mig, skal kunde gøre Forklaring om; Thi jeg haver lige med andre Proprietairer her udi Landet, foruden nogen særdeles mig selv tagen Autoritet, comparteret mig udi saa Maader imod alle og enhver, saa jeg tror ingen med ringeste Rettens Skin skal kunde have aarsaget over mig at klage. Haver ej heller disputeret hverken Hans Majestæts eller mine Naboer deres Rettigheder, eller overfaldet mine Naboers Folk og Tjenere med Hug og Slag. Hvilket kunde give Anledning til Folk at sige, at jeg Tog mig nogen Myndighed til. Thi om mueligt Hr. Assessor Mollerup vilde udtyde samme Ord, Myndighed, til min Forretning, jeg udi nogle Aar havde ved Amterne (midlertidig fungerende amtmand), som dog var længe efter den Tid, han blev Ejermand til Gaardhuuset eller samme Fiskerie. Jeg mig samme Forretning maatte paatage, som ej heller skeete af min egen Myndighed, men var allerunderdanigst forpligtet mig at forrette, som en Function udi Hr. Baron Gersdorphs Fraværelse, efter Hans Kongl. Mayts. særdeeles allernaadigste mig tilskrivende Befaling, og udi hvilken Function og ej heller udi andre Forretninger,

efter Hans Mayts. allernaadigste Befaling, jeg videre Myndighed imidlertiid har beviist, end som mig efter den da meddelte Hans Mayts. Instrux og andre Hans Mayts. Forordninger, Befalinger og Loven tilkommer. Hvilke min forbemelte Forklaring, paa hvis Hr. Assessor haver behaget den 4de Februar sidstafvigte mig angaaende at indføre, bedes udi Acten som beskreven gives, efter dets Læsning og Paaskrift af Rettens Middel, til vedkommendes Efterretning maatte indføres. - Forbliver Kongl. Mayts velforordnede Herredsfoged og Dommers beredvillige Tiener. - Heüriis den 13 Martÿ Anno 1715 / P.V.Klingenberg

- Hvorefter Sr. Laurs Bugge paa sin Principals Vegne var Tingsvidne begærende.

(nvl: - Ovennævnte tingsvidner fører ikke til nogen egentlig sag eller proces, angaaende spørgsmaalet om stigborderne og hækkenes optagelse de tre aftener om aaret, saa Assessor Mollerup maa vel have indset, at han, bl.a. efter Poul von Klingenberg til Højris omtale af lovens ord vedr. hævd, ikke havde mulighed for at vinde en saadan sag.)

Bedstemor fortæller: Til mine børnebørn

Af Linne Hedegaard, Hurup

Om noget fra en anden tid. Noget er tradition eller »man gør bare sådan som man plejer« omkring de mærkedage og daglige begivenheder, man er udsat for i årets løb.

Nu om dage er vi knap nok kommet over Helligtrekonger før der er fastelavnsboller i bagerbutikkerne. Jeg er født i 1917 og i min barndom bagte mor fastelavnsbollerne lørdagen før fastelavnssøndag. Det var boller med rosiner, og om søndagen blev de varmede i kakkelovnens kogerum og der kom glasur på. Så måtte vi i haven og finde en gren eller en kæp til fastelavnsris. Derefter blev riset pyntet med silkepapir i mange farver, klippet i frynser og viklet om pinden. Mandag var der altid en eller anden af de voksne, der lod sig banke op og så havde vi tjent vore boller. Om formiddagen blev vi klædt ud i gammelt kluns, fik maske på og så gik vi på besøg hos de nærmeste naboer, der selvfølgelig ikke kunne kende os. De spurgte om hvor vi kom fra og hvad vores levebrød var Min søster havde en livlig fantasi og var helt fri for den generthed , som gjorde mig stum og kedelig. Hun kunne finde på at sige » Det er ikke let, når man sidder på brostenene og har kone og 7 børn«.

Så var der boller til den lille raltede mand. Man måtte jo også gøre nogen til fastelavnsnar. Til fastelavn læste far altid Chr. Richards »Betids« om den lille Mathis, der var så bange for at komme for sent til at rise familien op og derfor mødte op før de store var gået i seng. Fastelavns mandag var skolefridag, men Hvidetirsdag var dagligdag og da havde børnene kridtstumper i lommen og listede sig til at slå kridtstreger på ryggen af hinanden . Askeonsdag var der nogen, der lidt skadefro lavede fine pakker med aske og forledte godtroende til at levere dem til naboer og bekendte.

Så var der gækkebrevene som der blev gjort meget ud af og altid brugtes de samme vers: Roser er røde, violer er blå, Gæk gæk gæk tre jøder i en sæk osv. og mit navn det står med prikker, pas på de ikke stikker.

Når vi mistede en mælketand lærte min bedstemor, der altid sad på min sengekant os, at vi skulle kaste tanden ind under sengen og

sige: Bette mus her har du en bentand, gi mig en guldtand i stedet for.

Hun lærte os så mange rim og remser og sange og lege. Et tællerim lød sådan: Enneken, benneken sukker til mig, offi doffi dun i dig, der kom vejr a vejstenvind, der ka´ Bosmand go ud å ind, hans navn ka´do kille kalle kobberpeng, no ka do vær fri. Sådan et vrøvlevers var en retfærdig måde at få delt op i to hold på.

Sognerådet bestemte hvem af landsbyens mænd, der i hver periode skulle være snefoged. Det var ulønnet. Han skulle gå rundt og »boj te snekåsten« -(byde til snekastning).

De største gårde skulle stille med mere end én mand, men alle gårde og huse skulle være med.

Karlene syntes det var et festligt indslag i dagligdagen, der i vintertiden ud over det daglige arbejde bestod i at køre roer ind fra kulen eller tærske. Skovlene blev rensede og så blev ringene taget af komfuret og skovlen sat ned på gløderne. Når den var varm blev den smurt med fåretælle, så sneen ikke skulle »kroppe«. Snekasterne blev flere steder budt ind på kaffe og når de kom hjem kunne de svært oplivede fortælle en masse nyt eller lidt sladder fra omegnen. Dengang var der ikke sneplove så alle amts- og kommuneveje blev ryddede med skovle.

Snekastning.

Ålestangning ved Visby Bredning.

Til skolen kom børnene med de forskellige hjemmelavede kælke eller kaner, som vi kaldt dem, og i de tit forlængede frikvarterer susede vi ned ad Jens Præstegaard Mortensens bakke eller kirkestien. I det hjemlige kom vi fra nærmeste omegn til Lundhøj og med start fra toppen gav det en lang tur, så det gav varme at ase sig op på toppen igen.

Når fjorden var islagt og isen var 1/2 alen tyk skulle alle våbenføre mand »te stång« ålestangning. Stangtømmeret blev efterset og konerne måtte af kasseret arbejdstøj klippe og sy stangvanter, der hver aften måtte tørres på kakkelovnen og derefter bødes med store lapper, for det ru tømmer sled hver dag hul.

Johannes Kirkegaard i Visby havde kortlagt fjorden ved Visby Bredning. Han tog landkending, f eks. når Visby kirke stod i Sønderhedegaards mølle og der var noget tilsvarende på Mors, så var der en af pletterne hvor der var ål på bunden. Det var altid spændende at se

Der harves.

hvor stor fenten var. Det var noget særligt, når der var en blankål imellem. Det var en stor ål med lys bug og mørk ryg, den var klar til at vandre til Sargassohavet for at yngle. De største ål blev saltede. Saltede kogte ål med stuvede kartofler blev betegnet som en herreret, men vi børn holdt mest af de stegte ål. Til stegt fisk lavede Mor min Farmors »Vendelbosovs«. I det fedtstof fiskene var stegt i, blev der drysset en skefuld mel som blev let brunet og tilsat kartoffelvand, smagt til med lidt eddike, sukker og salt og til sidst en stor kop tyk fløde.

Forårsrengøring.

Køerne skal på græs.
Lundhøj i baggrunden.

Påsken betød kirkegang og familiebesøg, skiddenæg og skinke.

Påskedag fik vi blødkogte æg til formiddagskaffen, og vi børn fik hver et påskeæg. Det var pastelfarvede sukkeræg med en ring med en kulørt sten indeni og skallerne var holdt sammen med glasur, sprøjtet på.

Når forårsarbejdet kom igang var der en særlig stemning over det.

Der var nogle der aldrig begyndte på et nyt arbejde en mandag, for det var der uheld ved mente de, så måtte der tages nogle omgange med plov eller hølé om lørdagen for ikke at holde stille om mandagen. Der skulle sås når jorden var tjenlig og det blev det kun én gang om året, sagde far. Det var ikke blot i marken der kom gang i det, sengeladet blev stillet op i gården og sengeklæderne kom ud i solen, der kom ny halm i sengene og dragkisteskufferne fik tømt deres indhold ud på stenbroen og så blev der ellers kalket og gjort hovedrengøring over hele huset. Drengene kom i pløser. Det var knæstrømper hvor der var strikket et stykke oven på foden, der endte i en spids, der sluttede med en hæklet løkke til at sætte om stortåen (æ tossel) og under svangen var en læderstrop (æ fæssel).

Når græsset grønnedes begyndte de gamle køer i stalden at brøle. De kunne lugte græsset og det var en festdag når dyrene kom på græs. De fik grime på og blev tøjrede i en lang række. Tøjrpælene eller hælene som vi kaldte dem

Laurits, Søren Peder, Ellen, Linne og Inger Handrup til dyrskue i Hurup 20. maj 1927.

var af træ og var snittede i ledige stunder i vinterens løb, de var banket flade og brede foroven med en rille under og der var lavet tynde faste snore, der blev bundet om hælen og de kaldtes hælsomreb og det blev det svære tøjr bundet i. Når græsset var gnavet i bund i dyrenes tyrgel (tøjrslag) måtte flyttedrengen ud med køllen og flytte hælene længere ind i græsset.

I april var der eksamen og det var en af de store dage i skolen. Vi havde vort bedste tøj på og det var den eneste gang om året vi havde penge med til slik. Købmand Have boede nabo til skolen. Skolekommissionen bestod af præsten og to mænd, der havde skolesøgende børn i Visby, Ginderup eller Heltborg skoler. Almindeligvis var sangtimerne i skolen afdæmpede, men så var der kommet en ny pige i skolen og hun var god til at synge og hun sang højt, hvad der fik hele klassen med og til eksamen ville alle gøre deres bedste , så alle sang af deres lungers fulde kraft så taget var ved at lette. Skolekommisionen var ved at flække af grin, Lærer Haarhøj smilede til dem og rystede på hovedet og lod sagen gå sin gang. Han tog aldrig modet fra nogen. Han var enelærer og underviste 3 årgange i Bette Klas og 4 årgange i Stuer klas.

Han var en enestående god lærer, der forstod at lægge timeplanerne til rette, så ingen tid gik til spilde, han forstod at gøre emnerne levende så vi forstod hvad det drejede sig om og der var ro i klassen uden brug af spanskrør eller skældud. Han sagde så mange kloge ting, som satte sig fast ihukommelsen for altid.

Om foråret var der strandingsauktion i Agger og det lod min far aldrig gå sig forbi, der var altid noget der kunne bruges til stakit eller til en møddingsplanke og så var der megen snak med de gamle aggerboere.

Der blev købt magre lam »klitspringere«, og et lispund (8 kg) tørfisk. Det var torsk der var gjort istand Og lufttørrede i marts måned på snor for da var der ingen spyfluer.

Min mand var med til at brænde Valborgsblus d. 30 april ved Odder, men det har ikke været skik heromkring.

1. maj var det flyttedag for karle og piger og da begyndte skoleåret. Majdagen i 1925 må have været en fredag, for på min første skoledag fik jeg æren af at bære Thylands Avis hjem, for da blev bladet uddelt i skolen.

Når det stod i avisen at Museumsbøgen i Thisted var sprunget ud, havde den gamle bøg i fattiggårdshaven haft blade i 1 eller 2 dage.

Der stakkes hø.

Fårene skulle vaskes og klippes til Grundlovsdag, der var fridag fra middag.

Man låsede ikke sådan døre, når man gik hjemmefra, vi satte en kæp i døren, så folk kunne se, at vi ikke var hjemme.

Det var spændende når uldhandleren kom med sin store bylt på ryggen og løste knuderne op på det grove blå bomulds klæde , der var fyldt med undertøj med lodden vrang og pænere ting imellem. Var tingene for store kunne man regne med at det krympede i vask og var noget for småt og han ikke havde et større nummer, ja så ville det strække sig i vask.

Der kom børstenbindere med alle slags koste og børster. Skurebørsten kom til at afløse halmvisken, der blev dyppet i kalk og ellers skurede bryggersbordet kridhvidt. Der kom fiskehandlere, ølkusk og slagter og mange andre og solgte ved døren. Lerpottemanden kom med krukker og fade, godt pakket i halm i vognen og så havde han hele små kunstværker i små skåle, sukker og flødesæt.

Der var mange unge mennesker på landet dengang, for der var folkehold på gårdene . Lørdag aften havde forretningerne åbent til kl 9 og da var det en selvfølge at alle unge skulle til byen. Det var jo også den eneste lejlighed de havde til at købe ind og så var der snak og fest i gaden.

I kirken var kvindesiden førhen i venstre side og mandssiden til højre. Vi sad sammen med far og mor i højre side, for far blev ved med at betragte venstre siden som kvindesiden. De fortalte, at det ikke var så længe siden, at mand og kone begyndte at sætte sig sammen i kirke-

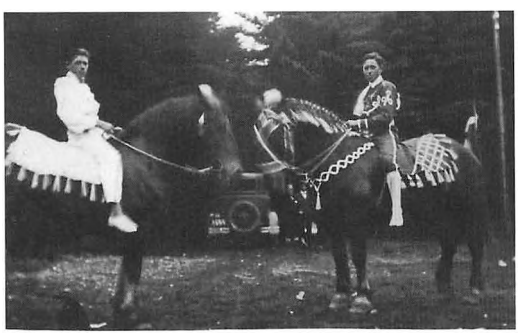

Ringridning på Ashøje 1929.

Høst ca. 1933.

stolene. Når der var barnedåb, var det sjældent at moderen selv bar sit barn, det var gerne en kone fra familien og en anden der »fulgte med« og det var hende der før i tiden var huemor - skulle holde dåbshuen mens barnet blev døbt. Fadderne blev siddende nede i kirken, men rejste sig når præsten henvendte sig til dem. Hvis det skulle gå barnet godt , skulle det sove sin første søvn efter dåben i sin dåbskjole.

Lidt før min tid var det skik til bryllup, at ikke kun de ældre af familien og naboer men også de unge var budt med. De samledes til frokost i bryllupsgården, og værtsfolkene bestemte hvem de unge skulle sidde til bords med, og så skulle de følges ad til kirke og sidde sammen der. Når vielsen var overstået skulle der ofres og der fulgtes gæsterne parvis op og lagde deres gave på alteret. Berners kusine Else havde engang fået tildelt Niels Bløed og da de skulle op ad trinet til koret faldt Niels »Jeg var så flov« sagde Else - »for alle folk grinede og der stod jeg, mens Niels Bløed lå og kravlede rundt på gulvet og samlede offermønterne op som han havde tabt i faldet«.

Kirken var hårdt dømmende, for hvis et ulykkeligt menneske havde taget sit eget liv måtte kirkeklokken ikke ringe og kisten skulle løftes over kirkegårdsdiget og bæres lige til graven uden at komme ind i kirken og uden ligprædiken.

Når børn fra gårdene gik i skole eller til præst havde de gerne lidt med til præst eller degn

Martin, Line og Marie Hilligsø har fået 2 læs tørv, ca. 1933.

efter slagtning, gær fra ølbrygning eller en and til jul, men der stilledes også større krav til en præst ved at præstegården skulle være samlingssted for sognets beboere og der gerne var mange børn i præstegårdene og disse som regel skulle »læse« så kunne en suppehøne være særdeles velkommen. Når der skulle tørv ind var det en stor ære at blive udtaget til hjælper. Fik de så bagefter et stykke »sodabrøe« (sandkage) eller en småkage med stikkelsbærgele, så var dagen reddet.

Det var varmt når høet skulle stakkes og køres ind. Vi børn skulle gå rundt og træde høet sammen, når det blev forket ind i gulvene. Mor holdt os vedlige med saftevand og morsomt var det. At luge bro var i hvert fald ikke noget vi var vilde med, så da der kom noget, der hed Broren blev det hilst med glæde.

Far var ikke tilfreds med, hvis Mor satte i blød til storvask i høst eller høsletstiden, for det varslede regn. En storvask var hårdt slid. Tøjet blev skrubbet på vaskebræt og kogt i gruekedlen, blev vredet med hænderne og vandet skulle pumpes op af brønden. Dagens højdepunkt for Mor var når vasketøjet skulle hænges til tørre. Bedst var det en sommerdag, så glattede mor håret, tog et rent forklæde på og gik i haven og hængte tøjet på tjørnehækken, dugene blev bredt ud på plænen. Der gik flere dage før tøjet var omhyggeligt lagt sammen, rullet og strøget og lagt i skufferne Græsplænen blev nogle gange i sommerens løb slået med le, tjørnehækken skulle klippes - det begyndte Far gerne med ved firetiden om morgenen så var det ikke så varmt, og hans valgsprog var jo : En gue dåe begynner fræ æ måer åe. (En god dag begynder tidlig morgen). Der skulle hakkes roer og luges gulerødder, men hver middagsstund når de voksne sov middagssøvn løb vi sammen med nabobørnene til fjorden og badede.

Der var dyrskue hver sommer; og så skoleudflugten, første gang i studevogne til Himmelbjerget var uforglemmeligt, med 1/2 pund brystsukker i tasken så rakte de halvanden krone, vi havde i lommepenge, langt og der kunne

endda blive til lidt at tage med til dem derhjemme

Drengene kom altid op at slås, for der var drenge fra tre skoler Ginnerup, Heltborg og Visby, og det var så en af de store fornøjelser. Vi havde St. Hansblus på markvejen øverst på bakken lige over for Lundhøj. Ved nitiden startede hele husstanden hjemmefra med tændstikker, halm og forke op mod det tilrettelagte bål. Inger gik og grundede lidt og spurgte så: »Hwafur en blus (bluse) er e vi ska brenn?« (hun var kun 3-4 år).

Alle grinede, men Far sagde: »Det er Peters Blus.« Peter var fløt-dreng.

På bakken var der vid udsigt til alle sider og der var mange bål på Mors.

Når vi kom hjem fik vi kovringer med sirup og nymalket mælk og kaffe, så sang Far Midsommervisen.

Til Heltborg forsamlingshus kom der hver sommer 40 københavnerdrenge på ferie i 3 uger. De havde to lærere med, den store, rødhårede lærer Andersen og den lidt mindre Lærer Søndergaard, der har skrevet »Helsilke« der er erindringer fra hans fattige barndom i København. Der var to tanter, der skulle sørge for forplejningen. Drengene skulle selv rydde deres madrasser tilside og de skulle hente vand i spande fra pumpen ved sydgavlen og bære, det ind i køkkenet, de skulle også hjælpe med at skrælle kartofler. De vaskede sig ved pumpen og det gik ikke stille af, men de gik hver dag til fjorden og badede. De marcherede rundt i sognet med musik i spidsen og det havde folk megen fornøjelse af.

Der var gerne en aften hvert år, hvor de blev inviteret til en eller anden gård. Så underholdt drengene med musik og revy. Flere af dem var hele skuespillertalenter

Der blev høstet med selvbinder med tre heste for og når det sidste neg var høstet fik vi pomlinger (æbleskiver) og det var meget skønt, for det var den eneste gang om året vi fik æbleskiver. Folk kappedes om at blive først færdig med at få kornet i hus og de første lavede af et neg en høstmand som blev sat i naboens kærve og siden gik på skift og det var flovt at være den, der måtte beholde høstmanden.

Der graves kartofler op, ca. 1934.

Når avlen var i hus holdt vi »Opskor« for Poul og Marie. Poul var høstmand i den rette betydning i mit hjem i 35 ar. På større gårde holdt de stort høstgilde og flere steder med dans.

Vi havde selv høns og når en høne om foråret blev skruk blev der taget rugeæg fra og hønen blev sat i et vaskekar med halm i og der blev lagt 12 rugeæg under den. Nar der var gået 14 dage blev æggene lagt i et fad med varmt vand og de æg, der var kyllinger i svømmede ovenpå og vippede i vandet. De der sank døde til bunds blev smidt på møddingen og det var spændende, når der var gået 3 uger, at se de små runde dunbolde, der så blev kræset lidt for og når hanekyllingerne var store nok blev de til koksteg eller frikasé resten af sommeren hver søndag.

Til vores »Opskor« havde mor dækket op med hvid dug og en stor buket af sensommerens blomster og med kornaks imellem, og så fik vi koksteg. Poul var i mørk tøj og ikke den blå- og hvidstribede bol. som til daglig. Vandkæmmet og lattermild førte han an i at opfriske alle de velkendte historier fra tidligere tiders høst. Og så spiste vi ellers Skovfogedæbler.

Der var syltetid, hvor alt straks skulle koges til saft eller syltetøj. Æblehøst, kartoffeloptagning, kål, gulerødder, græskar, rødbeder og roer skulle bjærges. Grønkålen blev stående til brug hele vinteren igennem, hvor vi hveranden uge fik grønkål og hveranden uge gule ærter. Vi hørte ikke noget om vitaminer, men til disse

Og så er det jul.

supper fik vi jo masser af kartofler, gulerødder, porrer, kål og suppevisk. Mor sagde, at det var gammel snak, at på en egn, hvor der blev spist meget grønkål kunne en doktor ikke få føden. Æbler havde vi hele vinteren, så det var vistnok i orden. Mælk og æg havde vi selv og rugbrød spiste vi til al slags mad - på nær pandekager

Hovedrengøringen kom man ikke udenom, for med et utal af fluer og med kakkelovne, komfur og gruekedel, tørv, kvas, kul, aske, damp og os måtte der sæbes af og skures og ferniseres, men der var altid tid til at le og hygge sig, arbejdsglæden er jo ikke den ringeste glæde og efter en travl dag at samles om bordet i den varme stue, hvor der blev læst op og snakket over kaffen før malketid kl. 9, det kunne man være tjent med.

Om efteråret var der også høstsildene fra Jegindø. Vi fik gerne 2 wul (en ol er 80 stk). Sildene blev saltede og som spegesild var de allerbedst efter at have ligget i salt i 4-6 dage. Far fik hver dag en spegesild til davre. Skind og æ inner blev fjernet og på et spækbræt skar han silden med ben - i tynde skiver og lagde det med lidt rå løg på en bid rugbrød og fik kogt mælk til. Det var ikke så ringe endda.

Da der ikke var frysere kunne slagtningen ikke foretages før tæt op til jul, man skulle jo have ferskt kød og der var meget at tilberede. Julegrisen vejede let op til 400 pund. Der lavedes medisterpølser, blodpølser, spegepølser, sylte-flæsk og leverpostej, som vi kun fik efter slagtning. Der kogtes lage til saltkarrene den dag der blev bagt til jul og der var meget til saltkarrene. Kødmaskinen blev drejet med håndkraft, der blev smeltet fedt af. I Fars barndom varmede de fedtegreverne på panden sammen med kold vandgrød, det kaldtes »grød i æ påen« og smagte - efter sigende - vældig godt. Der blev kogt suppe på grisetæer, hale og mange stykker kødben og hvad der helst skulle spises før Jul kaldtes omrask.

Mændene hjalp ellers ikke til med det husligе, men når grisen skulle skæres ned måtte manden træde til med at slibe brødkniven, så der blev rene snitflader og hvor der nu bruges sav blev der hentet en huggeblok ind i bryggerset og så blev der brugt økse til at hugge benene over. Der skulle et godt øjemål til så der kun blev hugget en gang hvert sted.

Der kom en hel riskurv ind i bryggerset med hvidkål, som blev snittet til surkål, som blev sat hen i en såkaldt rødgryde. Det var en meget høj lerkrukke med lys glasur indvendig og rød udvendig, det nederste stykke var ikke glaseret. Der var nu til mange måltider med surkål og stribet flæsk. Julevasken skulle være tilside, nogle havde den dumme overtro, at hvis der hang vasketøj på loftet i julen ville der spørges lig.

Vi var til juleudstilling i Hurup og en enkelt gang i Thisted. Vi hjalp med at bage nødder, der blev skuret og pudset kakkelovn og ferniseret.

Der blev først pyntet lidt op i stuerne lige til juleaften, køkkengulvet blev først ferniseret lillejuleaften og hvis det klæbede dagen efter blev der lagt brætter, som vi hoppede rundt på. Sengetøjet blev skiftet den 24. og de hvide blondekapper blev lagt i læg og hæftet på stangen og sat op over køkkenvinduet. Juleaftensdag fik vi frokost. De første år jeg husker fik vi sylte med rødbeder, ny rullepølse og da pølserne ikke kunne nå at blive røget til jul, tog mor én fra og letsaltet og kogt var den lidt blålig, men meget god. Vi fik nybagte boller og kogt øl til. Siden blev vi mere forvænte, men vi har altid fået frikadeller med solbærsyltetøj.

Juleaften var der hvid dug og lys på bordet og vi fik grisesteg med surkål, asier og hvad der ellers hørte til. Før det blev moderne med ris a

la mande var der sylte og pålæg og nybagt brød på bordet.

Mens Mor ryddede op og vaskede op hjalp vi børn Far med at pynte juletræet, der altid var en rødgran, som det var en hel kunst at få lysholderne til at vende ret på med de bøjelige grene. Vi havde sølvbroncerede fyrrekogler, kræmmerhuse, glimmer og englehår, stjernekastere, en Jakobsstige og meget andet. Det var altsammen så skønt.

Salmerne var de samme som nu, juleglæden den samme, men gaverne var mindre. Til min store glæde fik jeg før jeg kom i skole to bitte små nisselysholdere med to røde julelys og de bliver stadig sat på bordet og lyser lige klart selv om nissernes farver er knap så klare. Der stod under hver af dem 50 øre.

Efter juletræet fik vi en julehistorie samt nødder og knas. Der var så megen glæde.

Julemorgen fik vi fin frokost før vi gik i kirke kl. 10. Når vi kom hjem fra kirke fik vi risengrød og så fik vi julegæster og var selv på julebesøg. Hjemme spillede vi mange slags spil og spiste nødder til.

Der var forsamlingshusjuletræ og så kom nytårsaften med steg og gode sager nytårsskyderi og nytårsløjer. Der var sport i at få gemt kaffekanden. Et sted var kaffekanden sat ned i gruekedlen og da konen ikke vaskede storvask om vinteren fandt hun den først om foråret.

Helligtrekongersaften brændte vi de sidste lysestumper på juletræet og så plyndrede vi træet og gemte stadsen til næste jul.

Skolen begyndte aldrig før efter Helligtrekonger.

Limfjordssysler

Et stednavne-kompositum

Af H. G. Tybirk, Korsør

At sysle med stednavne er næppe nogen særlig almindelig - sysselsættelse. For mangen én vil måske selve ordet »stednavne« forekomme mærkeligt eller intetsigende, skønt det i sig selv er et godt dansk ord og dækker over en række gode danske ord, som hører til sprogets grundlæggende materiale. Skive er et sådant ord. Alle ved jo, hvad en skive er; men få eller ingen ved med sikkerhed, hvad stednavnet Skive betyder. Dette vil dog ikke sige, at der ikke findes folk, som i ledige stunder har bestræbt sig for at finde ud af, hvad for et indhold stednavnet Skive kunne dække over. Eller Salling f. eks. Eller Limfjorden. Eller navnet på den lille by, som man tilfældigvis selv er født i. Man vil herunder, ved at skæve lidt til siden, utvivlsomt opdage, at der er mange andre lokale navne, ja at der er et utal af stednavne som frembyder gåder for betragtningen. Og måske går man så en dag i gang med at løse nogle af disse gåder.

Man vil da erfare, at vejen til opklaring af disse kan være lang, i nogle tilfælde tilsyneladende endeløs. Som almindelig regel kan vist gælde, at jo flere vanskeligheder der viser sig med at afdække et stednavns betydning, desto ældre er navnet. Men måske dette ikke så meget er en sandhed for begyndere udi stednavnestudiet som for viderekomne? Til opklaring af stednavne findes der i vore dage hjælpe-

midler, et stednavneleksikon bl.a., som kan købes i enhver boghandel. Andre kan opsøges på biblioteket. Man vil formentlig snart måtte erkende, at lidt almindelig nysgerrighed ikke rækker langt. Den må suppleres med sproglige kundskaber af en anden art end dem, man erhvervede i sin skoletid. Der må derudover om muligt vækkes en historisk sans til live, som skolen efter sigende i den sidste menneskealder har interesseret sig mindre for. Men vækkelsen af denne sans og tilegnelsen af disse kundskaber vil sagtens kunne tage sit udgangspunkt i selve tilegnelsen af de danske stednavne! Appetitten kommer, mens man spiser, siger franskmændene jo.

For at vende tilbage til begyndelsen: Engang i livets morgen spurgte en nybagt konfirmand en af stedets lærde mænd, hvad mon egentlig ordet Limfjorden kunne betyde? Det lærde svar gik ud på, at stavelsen lim- kom af det romerske ord limes, som betød grænse. Og da den uforsagte yngling en anden dag videre spurgte, hvad egentlig bynavnet Selde kunne have at betyde, lød det endnu mere overraskende svar, at byen i gamle dage havde heddet Salido, og at »sali« (med tryk på 2. stavelse!) ligeledes var latin og betød »gå ud«. Om det så havde været meningen med navngivningen den gang i hedenold, at landsbyen skulle stå parat til at soppe ud i »grænsefjorden«, får stå hen. Det unge menneske ville ikke tro sine egne øren - og det var vel ret beset fomuftigt nok. Skulle romerne, som anlagde deres grænse i det sydlige Germanien, virkelig have færdedes her ved den hjemlige kyst og have givet disse ravjyske lokaliteter navn? Inden længe tog han selv fat på limfjordssyslerne og kom lidt efter lidt - men det tog år - frem til ret egenartede resultater, hvoraf nogle skal meddeles i det følgende, i skønsom blanding med en del andre. Man må dog ikke gå hen og tro, at det er original forskning som her bydes til -jo, forskernes originale sammenstykkede forskning, begribeligvis, tilsat en del betragtninger af mere beskeden herkomst.

Blandt stednavneforskerne må nævnes to stedlige kapaciteter, godsejeren Gudmund Schütte og landsarkivaren Svend Aakjær, begge veludrustede såvel i sproghistorisk henseende som i kendskab til oldtidens og middelalderens germansk-nordiske historie, således som den tog sig ud i deres tid og, for deres undertiden måske af alt for megen forskerbegejstring hildede blik. I mine Øjne har de herrer dog tilsammen ydet en fortrinlig både faglig og pædagogisk indsats, stimulerende i deres sindrige tydninger af jernalderens urnordiske halvkvædede viser og ramme runer - for således må man nærmest betegne de ældste levn af vort modersmål fra tiden 200-800 e. Kr. f. Og hvad vikingetiden angår, så er vi selv, trods arkæologiens store landvindinger i de seneste årtier, heller ikke alt for godt stillede m. h. t. ønskelig baggrundsviden. En del områder, især hvad åndslivet, religionen, anbelanger, vil stadig i bedste fald ligge hen i halvmørke, hvor kun et kvalificeret gæt ud fra de foreliggende fragmenter af sproglig, sagnhistorisk og mytologisk art for en stund vil kunne sprede lidt lys. Men kun de allerheldigste og bedst underbyggede »gætninger« vil kunne opnå eftertidens billigelse.

Blandt yngre forskere, som ikke sjældent har været deres forgængeres lidt for strenge kritikere, skal nævnes Kristian Hald for sin solide og tolerante fremstilling i »Vore stednavne« (1965) og den skarpsindige og nøgterne Bent Jørgensen, hvis resultater er gjort alment tilgængelige i den tidligere nævnte »Stednavneordbog« (1994).Tyngdepunktet er her flyttet fra den sprogligt-historiske dobbelbetragtning over mod den ensidigt sproglige nærlæsning. Oftest med succes.

I sig selv lyder ordet »syssel« som et rart hjemligt ord, som i nutiden fører et tilbagetrukket liv, i forbindelser som: huslige sysler, boglige sysler o. lign. Det er dog uvist, om det er så dansk endda men latin er det så sandelig ikke! Det ser ud til at være indvandret fra vikingetidens England, og ordets oprindelseshistorie hører i det hele taget til de mere kuriøse. Man havde i oldengelsk et ord »susl«, som betød pine eller plage (navneord), og et dermed beslægtet ord »seoslig« (pint, altså tillægsord), der hører til samme rod som dansk »syg«. Fra at betyde »plage« kom ordet da i

tidens løb til at betyde arbejde! Og fra at betyde »arbejde, virksomhed« kom ordet, i hvert fald her til lands, til at betyde »administrativt område«. Således navnlig i Jylland, hvor Limfjorden indrammes af hele fem sysler, hvis navne tilmed har det interessante ved sig, at de indeholder et indbyggernavn. Måske med undtagelse af Sallingsyssel (Sallingholm + Fjends = Sallingsyssel) hvis ikke man antager, at det gamle stammenavn fra det ældste Danmarkskort, Sabalingioi, betegner sallingboernes forfædre. Således Schütte.

På ejendommelig vis knyttes begge ender af Danmarks længste fjord (egl. et sund) sammen af den administrative betegnelse Vandfuld herred, beliggende omkring Harboøre som den iørefaldende afslutning mod nord på det vidtudstrakte gamle Hardsyssel. Det hed i middelalderen Wændlefolk heret og peger uden videre mod et oldtidsnavn på Limfjorden, Wændlæ, den drejende, som øjensynlig også har lagt navn til det langt større landskab mod øst, Vendsyssel, vendlernes syssel. De udgjorde altså limfjordsfolket, mens Hardsyssels beboere måtte affinde sig med at være »skovboerne« (af gammeldansk harth, skov).

Midt imellem de to limfjordslandskaber strakte sig så Thiuthæsysæl (Kong Valdemars Jordebog 1231), beboet af et stammefolk, som af uforklarlige grunde kaldte sig for (slet og ret) folket, thiuth, oldnordisk thjoth, en benævnelse der også forekommer i den ældste benævnelse for Sverige, Svithiod, ja endog forekommer i landskabsnavnet Ditmarsken (Dytmareschen), hvorimod det sproglige slægtsskab med Deutschland ville kræve en længere forklaring, som snarest måtte blive en bortforklaring: deutsch var oprindelig udelukkende en betegnelse for sproget - de ulærdes, folkets sprog - men havde ingen territoriale medbetydninger.

Thysyssel strakte sig i fordums tider (og langt ned mod vore) fra lidt øst for Brovst lige til Oddesund. Og dermed lander vi ved et stednavn, som fortjener både geografisk og sproglig opmærksomhed. Den stedlige udtale har alle dage været Ottesund, og det peger uden videre I 1000 år tilbage, da ordet også stavedes således, idet der slet ingen odder fandtes i vikingetiden. De er først skabt i middelalderen og senere, af selve de viltre strømninger i Nissum bredning, har en kendt Limfjordsgeolog engang betroet mig. Så den trofaste dialektudtale (man skulle jo have ventet et Ojjsuwkn i stedet!) viser tilbage til olddansk otti, »fare«. Altså - det farlige sund! Dengang var det næsten en mil bredt, som de senere tilkomne landtanger viser, og p. gr. af strømhvirvleme (siger min hjemmelsmand) var det næsten lige så vanskeligt at befare som udsejlingen mod vest. Denne udsejling stod åben for vikingerne, men lukkedes engang i første halvdel af 1100-tallet, hvad der kostede thyboerne et bispesæde, det som efter bisp Ketils død i slaget ved Fodevig 1134 overflyttedes fra Vestervig, der nu kom til at ligge lidt uden for alfarvej, som dengang var vandvejen - til Børglum ved Jammerbugt.

Morsø, der nu om dage kalder sig Limfjordens perle, hed i oldtiden Marsey, en oldislandsk betegnelse, som er ejendommelig ved det tilføjede - ø (ey). Det var ellers ikke oldtidens navneskik at udstyre øerne med den slags forklarende tillæg. Men også Venø (Vennø 1542) er dog forsynet med påheftet forklaring. Det betyder vist »øen med engen« (win). Mors mener man betyder grusøen. Hvad der geologisk set forekommer lidet karakteristisk! Bedre ville det synes, hvis man af samme sproglige rod (mar-, mer-), som egentlig betyder at pulverisere, grutte, nåede frem til det gode danske ord morr, som betegner pulveriseret materiale, f. eks. jord, således i slægt med ordet »mose«. Mose-øen ville være en langt mere rammende navngivning! Dette være sagt uden noget forsøg på forklejnelse af øens yndigheder. - Kun en meget subtil urgermansk-filologisk argumentation vil her kunne fælde mit forslag. Og den højlærde Schütte er jo død for længst.

Om Thisted betyder Thy-stad er ofte blevet diskuteret. Man kan henvise til, at der fra den sene middelalder foreligger en staveform Tystath - men den betyder i sig selv ingenting, da y og i ofte betegnede samme lyd i datidens ejendommelige ortografi. Og man bør betænke, at Thisted først fik købstadrettigheder i 1524, mens selve navnet, og dermed bebyggel-

sen, må være 7-800 år ældre. Navnet dækker over et ældgammelt, næsten glemt gudenavn Tii eller Tiw (Tyr på oldislandsk), som vist nok er det hyppigst repræsenterede gudenavn blandt vore gamle stednavne. Det er særlig hyppigt i Danmark (Tissø, Tisvilde, Tibirke, for at nævne 3 af de kendteste herhenhørende), sjældent i Sverige (Tiveden hedder dog en kæmpestor midtsvensk skov) og næsten ukendt i Norge. Men i Danmark har man altså overalt - således også i Thise i Salling - dyrket denne guddom, som nu kun huskes fra mytologiens fortælling om Fenrisulven. Således kan stednavneforskningen korrigere overleveringen også inden for religionshistorien: gudefortællinger er én ting, den faktisk stedfundne gudsdyrkelse en anden. Og utvivlsomt endnu mere fremmedartet end den opbyggelige fortælling.

Vi har hermed placeret os midt i jernalderen. Fra tiden omkring vor tidsregnings begyndelse huskes de halvt sagnagtige, dog historisk bevidnede beretninger om teutoner og kimbrer. Historikerne er meget valne i deres formodninger ang. de førstnævntes geografiske herkomst, men er stort set positive over for de sidstnævnte - de har sagtens haft deres rod i Himbersysel (1231 staves og udtales det således). Og da der gerne til et latinsk k- i forlyd svarer et germansk h-, ja så er det filologiske jo næsten i orden. Men er der da noget i vejen for at identificere det germanske thiuth med det latinske teut? Ikke for mig at se. Det er nok snarere fagligt begrundede historiske betænkeligheder af den spekulative art, der gør sig gældende. Et par hypoteser kan lige antydes: Måske var teutonernes udgangspunkt snarere området nær Ditmarsken (dit- eller dyt- svarende til thiuth og teut), senere kendt som Holsten, hvorfra de kunne have sluttet sig til de flokke af kimbrer, der var på vej sydover. Og hvad med Teutoburgerwald 200 km sydligere, hvor romerne i året 09 e. Kr. f. led et forsmædeligt nederlag, som for stedse belærte dem om, at nordgermanerne ikke var gode at bides med, selv efter at hovedstammen (?) var blevet massakreret sydpå et århundrede tidligere. Fra nu af tog romerne stade længere sydpå langs Rhinen, hvor de befæstede deres *limes*, grænsestillinger vendt fortrinsvis mod de nordvestlige barbarer, som havde givet dem sådan en huskekage

Dette fører imidlertid tanken tilbage til den kære Limfjordsby Selde, af alle Sallingholms stednavne det mest fængslende. Ja, det står nok til troende, at ordet indeslutter betydningen »stormandsboliger«, i flertal altså, hvad man slutter ud fra beslægtede højgermanske ord som salido, selida (med tryk på 1. stavelse! for det er germanske og ingenlunde romanske ordforbindelser, der her er tale om) - og det gotiske salithwos, der, afledt af roden i ordet sal i betydningen stormandsgård, ligefrem betyder herberg. Det er hentet fra den gotiske oversættelse af juleevangeliet (år 375 e. kr.): »thi der var ikke rum i herberget«. Jeg vil ikke forsømme at sætte Selde i forbindelse med det nær Vinderup beliggende Sahl (kirken med det gyldne alter), som vist også er et flertalsord (1325 Salæ) og altså må have haft tilnærmelsesvis samme betydning: hus af særlig art, stormandsgård, gudehus.

Spørgsmål: Hvornår vil det mon lykkes arkæologien at afdække alle fantasiens luftslotte? Måske er forventningens glæde også her den største glæde.

Svar: Kun den, der holder sig i nøje kontakt med modersmålets ankergrund i sprogets ældste former, vil kunne holde sig klar af de bundløse gætterier, som kun for begynderen kan tage sig ud som oplagte muligheder.

Således kom der også en tjenlig morale ud af Limfjordsyslerne.

Men nu vender konfirmanden tilbage med sit stædige: Hvad betyder så Limfjorden? Svaret er enkelt og nøgternt: Fjorden med kalkformationerne, Kalk-fjorden. Det er da i det mindste dansk! Men Wændlæ (af opr. Wandila) var unægtelig mere spændende ....

Tilbage står Sallingholm + Fjalland = Sallingsyssel. Også her er der en dobbelt løsning, men de to løsninger er uforligelige. Bent Jørgensens er den mest kuldslåede, men vel også den mest overbevisende: opr. navn på Skive Fjord og Risgårde Bredning. Forleddet er gammeldansk sal, »bleg« + endelsen -ung: »Den blege« (jfr. engelsk sallow). Sallingsyssel har ligesom halvøen navn efter fjorden, idet den

foruden selve halvøen omfatter Fjends herred syd, øst og nordøst for Skive.

Så mange var ordene. Og dermed lukker vi for den lille tænkeboks. Skulle den gunstige læser have vægtige indvendinger mod f.eks. den afsnubbede behandling af relationen teutones - Teutoburgerwald, så er det allerbedste helbredelsesmiddel stedse inden for rækkevidde: selvstudier.

Amnærkning: I alle anførte olddanske eller fællesgermanske ord udtales th i forlyd som th i engelsk think, i udlyd som i engelsk breathe.

Sådan set fra min synsvinkel

Af Charles Nielsen, Tvolm

Som smedemester Alfred Pedersens forretning døde med ham, er det gået med den ene forretning efter den anden. Den blanding af glæde og besvær, de små handlende og håndværkere havde ved arbejdet, er blevet erstattet med et ensformigt liv på fabrikker og i store butikscentre. Så sent som i 1996 lukkede og slukkede installatør Gunner Poulsen byens gamle installationsforretning, lidt uforståeligt, idet vi nu om dage bruger elektriske apparater som aldrig før.

Elektricitet

Elektricitet (kaldet ravkraft), er ingen opfindelse men noget der altid har været. Derimod er det en opfindelse, at Edison fandt en metode (en dynamo) der kunne frembringe og gøre den usynlige kraft anvendelig. Det skete så sent som i 1880 , da han i New York startede det første elektricitetsværk og opfandt glødelampen.

Set i lyset af smedenes stamfar Tubal-Kajin, nøglepersonen til alle industrielle velsignelser og forbandelser,) - er elektrikeren af ganske ny dato. For treds år siden, da jeg endnu var et ungt menneske, brugte man vendingen , - bliv smed min dreng, dem vil der altid være brug for. Man glemte selvfølgelig at tage pigerne med, for alle vidste at de skulle lave mad, gøre rent, pusle om manden, få børn og stoppe strømper.

Det med at blive smed, er i dag, en sandhed med modifikationer, - smede er ikke hvad smede har været, det ville være nærliggende at sige, bliv elektriker mine venner, - dem vil der til alle tider være brug for. Så vi må sande, at Storm Pedersen havde ret, da han sagde. - Ja det er svært at spå, især om fremtiden.

Nyere data kan også volde besvær, men jeg tillader mig alligevel den påstand, at Ydby installationsforretning tegner sig tilbage til omkring 1912, det år elektricitetsværket blev opført. Som før nævnt, begyndte Trapgårdens ejer Peder Pedersen, allerede i 1913, at eksperimentere med den elektriske kraftkilde, og anbefaler sig gennem annoncer i Ydby Avis med installationer, lamper og motorer. Efter den spæde start, flyttede han i begvndelsen af tyverne ned til stationen og installerede sig i det præsentable hus beliggende vest for åen.

Huset der oprindeligt blev bygget og indrettet til både beboelse og tømrerforretning, er i tre etager, bestående af en rummelig loftlejlighed, og en rimelig stor beboelse, med tilhørende butikslokale. Endvidere er der kælder under det hele, hvor et stort sydvendt rum, der ligger plant med terrænet, blev anvendt til værksted og lager.

Installatør Peder Pedersens interesser strakte

Installatør Pedersen med familie. Bagerske række fra venstre: Christian, Kirsten, Agnete og Anna. Siddende: Helene Pedersen, Poul og Peder Pedersen.

sig over mange felter, bl.a. var han i flere år den drivende kraft - og formand for Ydby Håndværker og Borgerforening. Som antimilitarist havde han politisk tilhørsforhold hos det

Radikale Venstre, - hvis anskuelser han forklarede og forsvarede, både privat og på vælgermøder, som før den elektroniske tidsalder, kunne samle stuvende fulde huse. Udover det, beskæftigede han sig med noget så nyt som drivhusavl af agurker og tomater, og noget så gammelt som due- og hønsehold.

Fjerkræinteressen smittede af på sønnen Christian, og da jeg også havde lidt dværghønseri, blev jeg inviteret med til fjerkræudstilling i Thisted, - vist een af mine første længere ture ud i den store ukendte verden. Ikke mindst køreturen i Pedersens benzindrevne kaleche Ford-vogn, med indregistreringsnummeret S.E. 2222 var en oplevelse. - Selv om det er længe siden kan jeg endnu huske de lange rækker af bure, der rummede alt af kurrende duer, kaglende høner, og højtgalende haner. Men tydeligst husker jeg en halvstor dreng, der solgte lodsedler til fordel for det racerene fjerkræs fremme.

Det forekom mig meget overraskende, da jeg i det store summende lokale hørte mit navn nævnt. - Det viste sig da også at det var drengen med lodsedlerne, der blev kaldt på. Det var altså min navnebror, ham der på et pænt sprog frimodigt og uden at rødme, henvendte sig til de besøgende, med sine lodsedler. Ved at se hvordan han kunne gebærde sig, fik min meget lille selvtillid et knæk, idet jeg sammenlignet med ham indså, at jeg selv i mit pæneste tøj var og blev en bondeknold.

Bortset fra drengen med lodsedlerne, gik besøget over al forventning, idet vi på den lange tur slap for motorstop, kogende køler, og punkteringer, med de efterfølgende nederdrægtige hjulskift, uheld der ikke sjældent forekom, på grund af vejenes - og dækkenes ringe beskaffenhed.

På det tidspunkt havde jeg ingen kendskab til de uheld daværende bilister kunne komme ud for, men mange år efter Thisted-turen, for-

talte Christian Pedersen mig om en søndagsudflugt, hvor de punkterede - ikke mindre end tre gange.Sidste punktering indtraf lige før Hurup, og efter det hjulpift erklærede Pedersen, at nu kunne det - katten ryvme - være nok for i dag, og fortsatte turen på flad dæk. Da de med nedsat fart skramlede forbi Missionshotellet, passerede de et par gamle mænd, der med hænderne som megafon, råbte så højt de kunne. - I er punkteret, I er punkteret. En unødvendig irriterende meddelelse i en pinlig situation, hvor både fører og passagerer uundgåeligt registrerede de larmende rystelser, mens S. E. 2222 rumlede afsted mod Ydby.

Efter Peder Pedersen, overtog sønnen Christian, tidligt i fyrrerne, installationsforretningen, og optog senere sin bror Poul Gug, som kompagnon. Og selv om det var min fornemmelse at brødrene havde en god forretning, opgav Poul ret hurtigt kompagniskabet, til fordel for en stilling som rejsemontør.

Dog undrede det mig mere, at Christian en tid efter solgte både hus og forretning, for at flytte til Hurup, hvor han blev ansat på elektricitetsværket. Grunden, eller en medvirkende grund, kunne måske være at han og hans kone Ellen, havde tilsluttet sig »Jehovas Vidner - en overbevisning, der foruden tro, kræver mere tid, end der i mange tilfælde levnes selvstændige erhvervsdrivende.

I lighed med deres far, var brødrene Pedersen, i upolitisk betydning en slags »fremskridtsfolk.« Det gav sig bl.a. udslag i, at den ugifte

En af installatør Pedersens vogne med Christian Pedersen til venstre og Poul Gug Pedersen til højre. Foto fra 1939.

Poul Gug, som den første i byen, fik installeret det nye vidunderapparat, den elektroniske billedmaskine, et såkaldt fjernsyn. Med det og et antenneanlæg, der strakte sig stræbende mod himlen, kunne han under meget gunstige forhold, hente et nogenlunde billede ind i loftlejlighedens hyggelige stue. Fænomenet blev af mange betragtet som noget overnaturligt, -især undrede det, at den slags sære hekserier blev hentet ned fra en himnelvendt antenne.

- Første gang min kone og jeg så det sensationelle billedapparat i funktion, var oppe på kvisten, hos Poul Gug. I god tid før udsendelsen gik i æteren, indtog vi, i velpolstrede stole, vore pladser - placeret som vi skulle, to meter fra skærmen. Før den magiske knap blev aktiveret, ymtede Poul flere gange sin tvivl om billedets kvalitet, idet vejrforholdene, der spillede en altafgørende rolle, ikke var de gunstigste. Trods pessimismen blev skærmen meget lysere, da apparatet blev tændt, og samtidig flimrede det med små menneskelignende væsner, når ikke snevejret tog helt overhånd. Poul der kendte teknikken, fortalte at de dårlige modtagerforhold skyldtes atmosfæriske forstyrrelser, et overgangsfænomen, indtil Holstebrosenderen om kort tid blev sat i drift. Siden dengang, har fjernsynet, » nutidens husalter«, vundet indpas i næsten alle hjem, om vi så er blevet lykkeligere af det, må enhver gøre op med sig selv.

Mens brødrene Pedersen boede i huset, havde facadevinduerne buede ruder, en fin detalje, der sammen med husets øvrige kvaliteter, kan tyde på at det er opført af den tømrer, der var der før installatør Peder Pedersen. Får jeg tid, vender jeg tilbage, for at se nærmere på kælderen, især det to meter brede stykke, der i hele husets længde, er bygget ud mod vejen, og dækket af med en solid cementbro, forsynet med flere runde støbte ovenlys, hvor de meget tykke glas, var eneste belysning i det underjordiske udskud.

Foran mig, har jeg et fotografi med følgende tekst. - Ydby Stationsby det er taget i 1882 - første gang toget passerer baneoverskæringen ved kroen. - For at få et godt panorama, har fotografen placeret sig med sit udstyr, på bak-

keskråningen et stykke nedenfor Trapgården. I forgrunden ses de frodige marker, ellers er alt øde og tomt ned forbi åen, hvor den første bygning, er bagfacaden af Tivoli. Med lidt god vilje, kan der derudover tælles elleve huse, foruden de forskellige statsbanebygninger. Det må formodes at togføreren har brugt lokomotivets dampfløjte hidsigt, mens han med de tilkoblede vogne passerede vejen, da der efter billedet at dømme, endnu ikke var opsat spærrebomme. Fotografiet viser også, at stationens vogterhus, er den eneste bygning øst for banelegemet syd for vejen.

Ser vi bort fra nutidens avancerede fotoudstyr giver det gamle fotografi, et meget godt billede af den jomfruelige by, der stille og rolig rejste sig, bakke op og bakke ned, omkring den nyanlagte jernbanestation. Det skrånende jordstykke nedenfor vogterhuset indbød just ikke til byggeri, men alligevel blev der lagt to huse ud mod vejen, og senere fulgte et rensningsanlæg, nede ved åen, - det ene som følge af det andet. På samme område, klos op ad den lune jernbaneskråning, lod statsbanerne, med års mellemrum, opføre to huse, til brug for etatens skiftende portører og assistenter.

På tærsklen mellem tyverne og tredverne, boede østbyens postbud Ejner Christensen hans kone Karen, og sønnen Bach, som nærmeste naboer til elinstallatør Peder Pedersen, kun adskildt af den smalle smøge med den meget stejle passage. På grund af en uhelbredelig sygdom måtte Ejner Christensen opgive sit arbejde ved postvæsnet, hvorefter det blev hans kone den altid venligt smilende Karen, der med sit arbejde som syerske, måtte klare de daglige forpligtelser.

Når jeg i dag forsøger, at beskrive min barndomsby for 60 - 70 år tilbage, kan visse ting let svipse, eller jeg kan gentage mig selv. Hvis det forekommer, vil det typisk ske, når en person/familie har skiftet bopæl een eller flere gange. - Hvad jeg har skrevet for år tilbage redigerer jeg ikke om, så hvor der er fjernet et eller andet, fx et hus, eller hvis en person der er beskrevet som nuværende i mellemtiden er blevet daværende, få det være som det er - eller var.

Anna og Niels Christensen

Før forhenværende elektricitetsværksejer Søren Sloth købte postbud Einer Christensens hus, var han een af dem der flyttede lidt omkring. I 1926 kun 36 år gammel, mistede Søren sin to år yngre kone Kirstine, hvorefter hans mor og en halvvoksen datter, måtte tage sig af de mindre børn, og det huslige. Efter el-værkets overgang til interessentselskab, ernærede Søren Sloth sig med en lillebilforretning og en bymælkerute, og efter hans død i 1983, 93 år gammel, overtog datteren Anna og svigersønnen Niels Christensen huset. I mange år havde Niels haft fast arbejde på jernbanestationen, men med dens endeligt i maj 1968, måtte han se sig om efter noget andet, og købte i samråd med Anna, en igangværende fiskeforretning. Og selv om deres første tur som fiskehandlere var ret nedslående, vil jeg ifølge Annas egen version, fortælle om dagens forløb. Som nævnt var Niels blevet arbejdsløs, og i sin søgen efter et nyt job, kom det ham for øre at en fiskehandler stod og ville afhænde sin forretning.

Niels Christensen med bitavle og statsbanekasket.

Anna og Niels Christensen med børnene Kirsten og Herman.

Niels var ikke uinteresseret i at købe, så hvis Anna var med på ideen, skulle det overvejes nøjere. I længere tid havde han syslet med tanken for sig selv, men en aften hvor Anna tænkte på alt andet end fisk, kom det som et tilfældigt spørgsmål. -Anna, tror du ikke vi kunne få et godt udkomme, hvis vi slog ind på at sælge fisk.- SÆLGE FISK - udbrød Anna forbavset, - Jamen Niels - sælge fisk, det er da kun noget fattige mennesker giver sig i kast med.- Ja du har måske nok ret -svarede Niels,- men hvad anser du forresten os for, nu da jeg er arbejdsløs.

Det svar gav grund til eftertanke. Men da Anna vidste, at fisk har det tilfælles med oste, at de smager bedre end de lugter, gik hun kun med på idéen med det forbehold, at der aldrig måtte stå stabler af stinkende fiskekasser, hverken omkring huset eller i kælderen. Et forlangende Niels antog som rimeligt. Nu er kunder ikke noget man sælger, - så købet omfattede kun fiskebilen, et par bismervægte, beskrivelse af ruten, oplysninger om indkøb, det skønnede daglige salg, den årlige omsætning og fortjeneste. De mange oplysninger blev taget med et vist forbehold, så, der blev købt ind med måde til den første dag. Endnu var hverken Anna eller Niels eksperter i at slagte og flå levende fisk, og var derfor tidligt på færde - i forvisning om, at salget gik bedst sålænge der endnu var lidt spræl i rødspætterne.

Trods de gode intentioner, var den første dag ikke direkte opmuntrende, salget gik trægt, med det resultat, at de efter dagens møje, stod med en kasse fisk, hvoraf ingen magtede at åbne gællerne. Trods det meget mismodige syn, gav Anna sig uventet til at grine himmelhøjt. - I den øjeblikkelige situation, kunne Niels aldeles ikke se, at der var noget som helst at more sig over, og spurgte desorienteret, hvad det var der,forekom så uhyre grinagtig.- Jamen Niels, kluklo Anna, kan du ikke se det komiske i, at vi har kørt rundt hele dagen, med de idiotiske fladpandede fisk og her står vi så med den kas-

Anna sælger fisk fra vogn nr. 2 til en kunde i Ullerup.

sefuld, der skulle have givet os fortjenesten. Vore anstrengelser har været til ingen verdens nytte, og tilmed er vi mere fattige nu, end da vi tog af sted. En konstatering der i øjeblikket, slet ikke kunne opmuntre Niels, og dertil kom, at han udmærket vidste, hvor kort der igrunden er mellem gråd og latter. Som orientering for eventuelle læsere, kan jeg oplyse, at Anna og Niels efterhånden fik oparbejdet en god og givtig forretning, så ingen skal bryde hulkende sammen af medynk, på grund af førstedagens tragikomiske tur på fiskeruten.

- I morgen er det den første april 1989, og hvis vejret arter sig går jeg igang med de forberedende sysler i have og drivhus. Skrivemaskinen får så fred til efteråret, hvis ikke det forinden sætter ind med regn og stormfulde dage. Og har jeg livet i behold når efterår og vinter igen melder sig, fortsætter jeg hvor jeg slap. Går det ikke som forventet, bliver beretningen om Anna og og Niels Christensens fiskeforretning min sidste fortælling om Ydby og de mennesker jeg har mødt på min vej.

- Men som tak for livet - og en meget varm sommer, har jeg skrevet følgende vers, der kan synges på melodien.: *Der er et andet Skagen...*

Farvel du skønne sommer
med dufte og kulør
af hyldeblomst og blommer
viol og brudeslør,

Nu venter der en vinter
med kulde sne og bør
vi ser dens spæde finter
til jul om ikke før.

For den må blomsten falde
som vi skal falde selv
det gælder alt og alle
en dag er det farvel.

Så jeg må takke himlen
at jeg trods død og vold
endnu er med i vrimlen
med livet i behold.

Jeg venter så du kommer
igen omkring ved maj
vidunderlige sommer
vi ses forglemmigej.

Stationsbykroen

- På føromtalte billede fra 1882. ses stationskroen tydeligt, bagved vogterhuset. Kroen havde selvfølgelig spiritusbevilling, det skal en rigtig kro have, at den så var uden bevilling i en årrække, skyldes den indflydelse Indre Mission og afholdsbevægelsen efterhånden fik. Det bremsede ikke folks hang til spiritus, men bevirkede at kroen lå døende hen, indtil Hans Kongensgård, engang i tredserne, opnåede at få bevilling.

Som det fremgår af Ydby Avis, ejede J. Jacobsen stationskroen i 1913, hvorimod Anton Kongensgård , ifølge samme avis, står som ejer i 1925, et skifte der måske kan sættes i forbindelse med spiritusbevillingens ophør.

Formodningen udledes af, at J. Jacobsen annoncerede med gode spise og drikkevarer, hvorimod Anton Kongensgård, omdøbte kroen til gæstgivergård, og anbefaler sig ved en bazar, med is og fin lagkage. Når Jacobsen averterer med gode drikkevarer drejer det sig gi-

Ydby set fra vest ned mod banen.

vetvis om stærkere drikke end sodavand og lys øl.

Anton Kongensgårds kone (fru Junker) havde fra et tidligere ægteskab, børnene Hildur-Carl- og Georg Junker, og fødte i ægteskabet med Anton, sønnen Hans Hugo Kongensgård. I perioder kom Hans og jeg en del sammen, for det første var vi jævnaldrende, og for det andet, havde vi fodbold, som en sammenfaldende interesse.

I tyverne interesserede voksne sig hverken for drengenes fodboldspil eller træning, - så det blev klaret som vi bedst kunne. At Hans og jeg ejede en fodbold kom os selvfølgelig til gode, idet vi ganske enkelt tiltog os en vis fortrinsret, - ved starten af Ydby-Drengeboldklub. - Det var altså ikke tilfældigt, at vi der var i boldbesiddelse, udgjorde den nystartede klubs samlede bestyrelse - poster vi besad sålænge klubben eksisterede.

Til fordel for foreningens økonomiske fremme, lod vi afholde en fest, med bl.a. tombola og revy - hvor krosalen velvilligt og gratis, blev stillet til rådighed. I den anledning forfattede jeg en revytekst, der gik på melodien. - Ole sad på en knold og sang. Ved brug af den, slap jeg for mange rim, idet alle tralalaer blev benyttet fuldt ud.

I revysammenhæng havde reservespillerne ingen interesse, og med et vers til hver af de elleve stjernespillere, havde jeg mere end rigeligt at gøre. Som det hører sig til i revyviser, gik foratterskabet ud på at ramme spillernes ømme punkter, og i min stræben efter det, kom jeg i eet af versene så tæt på, at fru Kongensgård, der tog sig af censuren, sløjfede en hårdtslående ubarmhjertig pointe. Desværre kan jeg endnu huske det bortcensurerede og enkelte andre vers, men ikke een af dem, er en gengivelse værd.

Da afholdshjemmet blev bygget, fik kroen en hård konkurrent, for uden spiritusbevilling, gjorde det ikke den store forskel om en fest blev holdt det ene eller andet sted. De faktorer der talte til kroens fordel, kunne være et mere velegnet køkken, sammen med et større udbud af lokaler. Foruden kroen havde Anton Kongensgård andre indtægtskilder, bl.a. det tilhørende landbrug, og en vognmandsforretning med hestespand, og det tilsammen kunne beskæfti-

Maren og Hans Kongensgård i kroens køkken.

ge ham selv, en fastansat krokarl, og to løst ansatte kuske.

Krokarlen Jacob Boesen (Jacobus) var ugift, høj - langlemmet duknakket, og ranglet, og på alle måder en modsætning til den ligeledes ugifte kusk, Kresten Sloth, som i udpræget grad hørte til den mere brede lavstammede type. Kresten der boede i en landbrugsejendom, i Flarup sammen med moderen og en bror gik under det forsikringsprægede-navn »Hånd i Hånd«- idet han både stående og gående, altid havde fat i hænderne omme bag ryggen. Antons anden kusk, Anders Led, (kendt under navnet Ajs Thiis) (vist et familienavn) boede i det pæne stråtækte hus, beliggende på bakketoppen, som nærmeste nabo til Dover Plantage. Foruden beboelsen, rummede det en mindre stald og lade med et lille tilhørende landbrug. I dag er de små ågre, der nu ejes af A/S Dover Plantage, inddraget til skovbrug. Huset ligner stadig sig selv, - men er gennemrestaureret, og taget i brug til fritidsbeboelse.

Antons to kuske, Kresten Sloth, og Anders Led, nød aldrig spiritus eller alkoholiske drikke, - de var tørlagte som kroen, hvorimod Jacob godt kunne tage en genstand, når det i ny og næ bød sig. En dag det havde budt sig, mere end godt var, resulterede det i, at han til alles forundring, kom hjem i kanonfuld tilstand. Hestene der kendte vejen ud og ind, klarede hjemturen selv, ingen havde lidt overlast, men da Jacob og hestespandet gjorde holdt ved kørestalden, blev Anton aldeles rasende, og bandede den drukne »Jacobus« ned i det hedeste hjørne af helvede.

For mig der ikke havde kendskab til promiller, eller virkningen af øl og spiritus, forekom det meget brutalt, at Anton behandlede Jacob på den måde. Enhver kunne jo se han var syg, når han både kastede op, og havde besvær med at holde balancen. I forbindelse med sang og livsglæde, havde jeg nok hørt om fulde folk, men i Jacobs tilfælde, tydede intet på at han ville bryde ud i jublende sang, ej heller var der tegn til, at han på anden vis ville forsøge at slå gækken løs.

Tilsyneladende tog ingen hensyn til Jacobs lidelser, idet han under Antons trusler, eder, og forbandelser, nærmest blev slæbt hen i hjørnet af kørestalden, og skånselsløst sat ind på sit kammer, hvor han endnu våndede sig i smerte da døren blev smækket i.

Tilskyndet af de højlydte råb, kom den adstadige fru Kongensgaard til stede, og fik ret hurtigt sin ophidsede mand kaldt til besindelse. Uden tøven gik hun ind til Jacob, og hvad der skete bag den lukkede dør ved jeg ikke, men efter besøget faldt alt til ro. Dagen derpå så vi igen Jacob komme kørende med heste og vogne, smilende til hele verden, som om intet ondt var hændt.

Det skete ind imellem, at Anton selv kørte ud med et spand heste, det var især småture i byen og nærmeste omegn. Det kunne dreje sig om at tømme folks overfyldte møddinger, levering af brændsel og lignende. De lange ture med sand, grus, og skærver til veje og byggeri, lod han i de fleste tilfælde kuskene tage sig af for med landbrugets grise- kreatur- og fårehold, havde han rigeligt at se til.

I foråret 1950, da vi skulle have grus til vor nye gårdsplads, blev det købt og leveret af Anton. På vej herop, havde han bemærket, at der stod en del mennesker henne ved missionshuset, og da han spurgte om hvad det var for en sammenstimling, kunne jeg fortælle at det var Indre Mission der skulle på udflugt med de gamle. Nu vidste jeg at Anton ikke bevægede sig i de cirkler, og føjede lidt drillende til,- ja der skulle du vel igrunden også have været

med. Skulende vendte han nu blikket hen på to der kom trissende op ad den stejle bakke, og svarede.- Næj, -æ ska sko eet nue steer hæn, mæ søern flok for..... gammel røvtoll. At Anton var ældre end de fleste af dem der trodsede bakken til »Tabors Tinde« undlod jeg at komme ind på.

Kroens rummelige kørestald lå så tæt på vejen, at Antons arbejdsvogne lige akkurat kunne stå udenfor. Stalden der var stenpikket, havde hestebåse i den ene side, hvorimod kreaturerne blev staldet op ved ydervæggens trug. Vognmandsforretningens hestestald lå vinkelret ud fra kørestalden, og længst mod vest, med gavlen mod vejen, lå landbrugets kreatur- grise- og fårestald. Med tilkørsel forbi dyrlægeboligen, strakte kroens marker sig fra jernbanelegemet og østpå op til Severin Hansens agre, og mod syd afgrænsede en dyb grøft kroens- og Kirkegårdens matrikler.

Når Anton på sin morgenrunde så til får og kreaturer, skete det at hans vej gik om ad vor dør for at slå en sludder af og måske redde sig en kop kaffe. Mors dagrytme kendte han, så besøget faldt gerne på det tidspunkt, hvor hun, før dagens begyndelse, styrkede sig på den kulsorte kaffe, et indgroet morgenritual, der krævede en skålfuld hugget sukker, som blev nydt efter behov for at dulme lidt på den stærke smag. Stykke for stykke vædede de sukkeret i kaffen - som derefter blev slubret ind fra underkoppen, som de kunstfærdigt balancerede med på fem strittende fingre.

Set med mine øjne, så både mor og Anton gamle ud, før de endnu var fyldt halvtreds år, og når de talte om de gode gamle dage, lød det i mine ører som om de tidligere havde levet på en anden planet. - Snakken gik sjældent om nutidige ting, men om sære abstrakte begreber og mennesker, med så besynderlige navne som frøknerne Boel (æ buels piger) Ann Dorre, Mikkel Fjeder, og hvad de ellers hed, de mange mennesker fra tidernes morgen. Som emnerne skiftede fra alvor til glæde, skiftede mor og Anton ansigtsfolder, men alvorlige emner var som regel i fåtal.

Mod merbetaling, kunne centralen kaldes hele døgnet, men før den officielle åbningstid klokken otte, læste mor dagligt et stykke i bibelen, suppleret med en andagtsbogs fortolkning. Tidspunktet for morgenens bibellæsning, kendte Anton udmærket, men en dag var han alligevel så uheldig at komme, før mor havde lagt bøgerne til side. Overrumplet ved situationen, fik han meget ubetænksomt sagt.- Nå sidder du endnu og læser i den for..... bibel. En impulsiv udtalelse, han fortrød så hurtigt som det blev sagt, idet han omgående forsøgte at redde fortalelsen ved at tilføje. - Nå ja, men det kan måske også være godt nok.

Det gik heller ikke stille for sig den dag Anton ville genne en flok bissende kreaturer tilbage i deres indhegning. At det er irriterende og næsten umuligt måtte kromanden sande da han og kreaturerne havde leget kispus med hinanden, så længe til det blev nødvendigt at tilkalde assistance. I varm og ophidset tilstand, forlod han dyrene og stilede direkte mod centralen - hvor der stod et vindue åben til soveværelset. Indenfor var min unge kone igang med at klæde sig om, og stod omtrent i bar evakostume, da Anton pludselig og uventet, stak sit overophedede hovede ind ad vinduet og råbte i et ophidset tonefald.- Hu er hun henn.- I forbavset overraskelse spurgte min kone.- Hvem. Ja sgu da Juliane, for F..... . - Da min kone fortalte at -Juliane sad ved centralen, fortsatte han i samme toneleje.- Jamen ka do så eet lii fo hinn te å ring ætter Jacob, å sæj at han ska skynn sæ å kom op i æ mark da all dæm for..... høvder rænner øvver i Severikens kuer-. Efter den besked, forsvandt Anton - uden yderlige kommentarer.

Jacob har sikkert taget turen til fods, han cyklede vist aldrig han kunne måske ikke, - så Anton ventede længe i uvished, måske kom Jacob slet ikke,

For det ukendte kvindemenneske havde vel ikke givet Juliane besked. Men det havde hun, Jacob kom, selv om han kom sent, men ikke så sent, at den svovlsky der længe havde hængt over høvedernes hoveder, var drevet over. Den var tværtimod i tiltagende, men til ingen nytte, idet ederne fuldstændig prellede af på den besindige Jacob, og de livligt bissende kreatu-

rer, der kun havde øre for de angrebslystne summende insekter.

Det var oksebremsen, en langhåret flue, der fik dyrene til at bisse. Et fænomen der forekom på lummerhede sommerdage, når de stikkende insekter gik pa vingerne, for med deres brod at lægge æg under kreaturenes hud. Ved bremsernes angreb, gik der fuldstændig panik i dyrene, der i deres forsøg, på at undvige, forcerede alt, selv det modbydeligste pigtrådshegn, som ikke sjældent flængede både yver og skind.

I løbet af vinteren udviklede parasitterne sig til store bylder på de angrebne dyrs rygge. Foruden den pine det forvoldte, gik det også ud over skindets kvalitet. For at forhindre bisseriet, når insekterne gik på vingerne, blev der til dyrenes beskyttelse, bygget bissehuse af træ eller i kampesten - som det endnu kan ses vest for Vestervig kirke.

I tyverne og tredverne foretog man en landsomfattende udryddelseskampagne af oksebremsen, hvilket resulterede i at det stikkende insekt på det nærmeste blev udryddet. Så i dag er det bisseri vist et overstået kapitel. I vort område blev det dyrlæge Niels Nørgård, assisteret af arbejdsmand Tranberg Hansen, der hver vinter, mens kampagnen stod på,-aflagde alle kreaturbesætninger et besøg, for at fjerne de modne snyltere fra bylderne på dyrenes hud.

Efter krigen, da der igen kom dæk på cykler og biler, blev kroens kørestald brugt mindre og mindre, til sit egentlige formål - der også omfattede opstaldning af kreaturer til eksport. Men sidst i fyrrerne skete det endnu, at krokarlen Jacob Boesen havde en kørehest og vogn på stald, mens herskabet var på togrejse eller gjorde sig ærinder i byen.

Hvor tit kørestalden blev brugt til overnatning, for eksportkreaturer husker jeg ikke,. men når det stod på, kom karlene, fra fjern og nær, trækkende med dyrene i små og store kobler. Og før de blev lukket ind, klippede Anton

Set fra venstre: Trine Vinderslev, Anna Hummelshøj, Hans Kongensgård, Maren Kongensgård og Anni Kongensgård.

Anton Kongensgård og frue.

Kongensgård, med en lille krum saks, et sirligt nummer i hårlaget, til brug for slagteriets afregning. Når numre, papirer og andre formaliteter var i orden, blev de opstaldede dyr fodret af med en gang hø eller halm, for at falde en smule til ro under de fremmede forhold. Overvåget af Jacob stod de så og gumlede på foderet, natten over intet anende at den sidste rejse ventede dem, med det første sydgående morgentog.

Med en ung pige som medhjælp, stod fru Kongensgård for restaurationens daglige drift. Ved fester, og særlige lejligheder, var krokarlen Jacob Boesens, meget høje søster, Laura Boesen, kroens faste kogekone, og til servering kunne der altid tilkaldes free lance damer, fra nabolaget. De fleste dage klarede man sig uden ekstra hjælp, for udover de periodiske faste gæster, og hvem der ellers kom for at få et måltid mad, eller en kop kaffe, havde kroen ikke den store søgning. I tyverne, tredverne, og fyrrerne, festede de fleste i eget hjem, ud fra devisen hvor der er hjerterum er der også husrum. En sandhed der gjorde sig gældende, når først de mest skrumlede møbler blev sat af vejen, og det ikke altid lige hyggelige soveværelse, måtte gøre det ud for spisestue.

I modsætning til afholdshjemmet, blev der så vidt jeg ved, aldrig afholdt offentlige baller på kroen, hvorimod de forskellige foreningsfester, som regel sluttede af med en »svingom« som det hed i annoncerne. I lighed med afholdshjemmet, havde kroen de traditionelle - op mod jul andespil, og efter jul, havde man de såkaldte juletræsfester. Et ord jeg gerne så forkortet til julefester. Også den daværende Boddum - Ydby kommune brugte kroen til deres valghandlinger, sognerådsmøder, og de meget upopulære torskegilder, der for kommunalrødderne gik ud på, at få de mange små og store torsk lokket i nettet.

Derimod gik det mere livligt for sig, når der efter en begravelse blev afholdt mindehøjtidelighed over een af egnens ansete mænd. (Læs velhavende). I den forbindelse var der næsten ingen tal på vennerne, når der ved lejligheden blev trakteret med to varme retter, kaffe -og bæltefede cigarer. Dertil kom de mere ydmyge

mindesammenkomster, hvor folk blev spist af med kaffebrød- og salmesang. Men enten der blev serveret stort eller småt, kom det i de allerfleste tilfælde kroen til gode. Uanset rang og stand, foregik den sidste rejse i kroens rustvogn, med Anton på kuskesædet, iført sort jakkesæt, og en silkelignende cylinderhat som hovedbeklædning.

I Antons sidste år, som enkemand, blev kroens drift lagt i hænderne på sønnen og svigerdatteren, Hans og Maren Kongensgård,- et forhold, der gav den før så arbejdsomme kromand, en tiltrængt fritid, som han bl.a. brugte til mange småbesøg, på den endnu levende jernbanestation. Det var ikke kun Anton der havde den adspredelse, her mødtes jævnaldrende for at slå en sludder af, og de kom præcist, for som nære naboer til stationen: kendte de togenes ankomstider ud og ind.

Af mange togrejsende blev det brugt at læne sig op mod perronens solide stakit, mens de ventede togets ankomst. Så for stamgæsterne gjaldt det om at møde i god tid, for ikke at miste deres faste stakitplads. Den orden i tingene, sammen med Antons tiltagende synsforringelse, blev årsag til følgende fejltagelse. Episoden opstod en dag han forvekslede en velklædt herre med en anden. Og som han havde for skik, slog han manden kammeratligt på skulderen, og spurgte højlydt.- Nå din for..... kjæltring, hvæm ska do så hæn å snyd i dåe.- Hvortil vedkommende svarede.- Jeg tror de har taget fejl Anton Kongensgard, for de taler med pastor Refshauge fra Helligsø.- Så mo De sko myj unskyll, svarede Anton, - æ troved sko det var dæn for..... kjæltring tee Aksel Masen. Var Anton ikke blevet konfus, havde han sikkert undladt de grumme eder, men når den gode kromand tiltalte venner og bekendte var sproget usødet, -og hvem der kendte hans bramfrie talemåde, tog forbandelserne i den rækkefølge de kom, og det gjaldt selvfølgelig også Aksel Madsen. Efter Antons død, blev sønnen Hans og hans kone Maren Kongensgård stationskroens ejere og værtspar, for Hans blev det desværre ikke af længere varighed, idet han døde så tidligt som i tredserne. Men i de år de havde kroen, og før Maren Kongensgård solgte den, havde de fået sat skik på det hele, - så langt om længe lignede kroen igen en rigtig kro, med ret til udskænkning af øl og spirituosa.

Ved den store sals restaurering, afsluttede den kunstneriske malermester Aksel Plougmand arbejdet, med at dekorere endevæggene med fire egnskendte landskaber. De to kan ses endnu, hvorimod de to andre er skjult bag forhænget til oplagsrummet. Siden Hans- og Maren Kongensgård, har kroen haft et par ejere, men drives i dag som et meget pænt og velanskrevet forsamlingshus. Ved min medvirken, havnede kroens gamle malmklokke, desværre, hos spejderne på Skibstedborg, -hvor det måske endnu er muligt at høre dens klingende klange.

Peder Overgaard

- Med en pegende sort hånd, og et snirklet vitrineskab som blikfang, annoncerer maskinsnedker Peder Overgaard, i Ydby Avis årgang 1913, med følgende tekst:

YDBY ST.s MASKINSNEDKERI
anbefaler: VINDUER, DØRE,
GIREKTER, FODLISTER
og LØBELISTER til billigste Priser.
S ENGE, SKABE, KOMMODER, STOLE
og BORDE,
haves altid paa Lager.
Ærb. P. Overgård.

Peder Overgårds maskinsnedkeri, lå som nærmeste nabo til kroens kreaturstald, kun adskilt af en smal stenpikket smøge. Og det faldt i øjnene, at det bagvedliggende værksteds tofløjede dør sad skråstillet i bygningens hjørne.

Tolv år senere, i 1925, er Overgård igen at finde i Ydby avisens annoncespalter, hvorimod det i 1935 er Chr. Skinnerup og hans kompagnon N. P. Nielsen der anbefaler deres maskinsnedkeri, med en annonce i Ydby Avis. På det tidspunkt drev Christian Gramstrup stadig sit maskinsnedkeri, og det er usansynligt at stationsbyen har haft tre af slagsen, så jeg formoder at Skinnerup og Nielsen har overtaget

Peder Overgårds forretning, et skifte der i så fald er gået mig forbi.

Mens de mange maskinsnedkere svirrer i hovedet, kommer jeg i tanke om, at der een, eller måske flere gange, blev arrangeret skiveskydning på Ydby kro, hvor gevinsterne bestod af møbler fremstillet af Peder Overgård. Og det var da i grunden en underlig måde at sælge sine varer på, hvis det var formålet, men det er vel heller ikke utænkeligt, at et sådant arrangement er afholdt til fremme for en af byens foreninger.

Skomager Niels Bjerregaard

Efter maskinsnedkeriets endeligt, blev udstillingsvinduerne blændet af for neden, i en højde, så husets nye ejer, skomagermester Niels Bjerregård, fra sin taburet, kunne følge byens liv og folkets færden. Bjerregård og hans kone Johanne, var livlige udadvendte mennesker, der blandt venner aldrig manglede svar på tiltale.

Kommercielt udnyttede Bjerregård sine geniale evner ved klaveret, idet han enten solo, eller sammen med et par andre musikere, spillede ved foreningsfester og lignende lejligheder. Det var længe før det blev in, at optræde i læderjakker med blanke nitter og djævlesymboler,- heller ingen gjorde deres entre usoigneret i laser og pjalter, med r.... og knæene ude af et par forslidte cowboybukser. Ingen stod med skrævende ben og jonglerede med instrumenterne, eller vred sig, som i smerte, mens de sang og spillede. Det drejede sig ikke om at frembringe en øredøvende tæppebankende larm, men at underholde og glæde.

Af den spøgefulde Bjerregård, blev den iørefaldende engelske slager.- Come on and hear, come on and hear, Alexanders ragtime band - osv, fordansket til: Kom her og hør, kom her og hør, skomager Bjerregårds ragtime band, at der så i han version skulle snuppes en ekstra stavelse, havde ingen betydning, når musikken spillede. Og selvfølgelig var den havesanger, der slog sine spæde triller omkring Johanne og Bjerregaards hus, ingen almindelig havesanger, men en gårdsanger, en glad forårsbebuder.

Et arbejde som skrædder, sadelmager og skomager blev regnet for fysisk let, så der var mange letinvaliderede indenfor de fagområder. Bjerregård havde ingen skavanker, tværtimod; må han benævnes som en høj flot og statelig mand, der sikkert blev skomager, fordi hans far, gennem mange år, havde skotøjsforretning i Hurup. For Niels Bjerregård gik samspillet mellem skotøjsreparationer og musik udmærket, indtil køb og smid væk tidsalderen begyndte at melde sig. En tendens han så i tide, -solgte sit hus, og flyttede til Thisted, hvor han fortsatte med skotøjsreparationer -og musik. - Johanne blev dørsælger af korsetter, busteholdere, og lignende ting til damer.

I dag er det ikke slidtage, men moden der bestemmer, hvornår vi skal have nyt fodtøj. For tres år siden, var et par sko, -et par sko uden dikkedarer af nogen art,- og endnu var den trearmede støbejernslæst i brug, et stykke værktøj småkårsfolk tyede til, når en skosål eller hæl havde løsnet sig. Og de fingernemme, eller de fattigste, kunne endda klamme et par nye såler på, når det endelig skulle være.

Ydby Brugsforening

Mellem skomager Bjerregårds hus, og Ydby & Omegns Brugsforening, stod et stykke solidt, grønmalet stakit, der ligesom koblede de to bygninger sammen. Det smalle jordstykke som kunne skimtes mellem stakittets tremmer, så aldrig solen,- her formåede kun en forkryblet hyld, at skabe lidt liv, men fik aldrig kraft til at blomstre og bære frugt.

Som en gren af andelsbevægelsen, blev arbejderforeningen, Danmarks første brugsforening oprettet i Thisted i 1868,, på initiativ af provst Hans Christian Sonne. Formålet med sammmenslutningen, var i første omgang at sikre billigt brød til de mindrebemidlede. Brugsforeningstanken bredte sig hurtigt ud over landet, og omkring 1920 blev Ydby & Omegns Brugsforening grundlagt, i de bygninger, hvor købmand C. Andersen havde forretning. Som der blev annonceret i Ydby Avis årgang 1913, har det været et større foretagende, der foruden eget maltgøreri, havde et velassorteret lager i grovvarer, sengeudstyr, manufaktur, isenkram og kolonialvarer.

Brugsforeningsuddeler Markus Jensen.

Udover at maltgøreriet blev nedlagt, og brugsforeningen i 1935 kunne udbetale omkring 5000 kroner i dividende, var forskellen på de to forretninger nok overskuelige,- idet brugsen, i lighed med købmand C. Andersen, fortsatte med salg af manufaktur, isenkram, kolonial- og grovvarer. En forretningsaktivitet der beskæftigede fire mennesker.

Med hjælp af en trofast husbestyrerinde, sad den ugifte Markus Jensen, som uddeler i Ydby brugsforening, fra engang i tyverne til sin død 1947 - hvor han på vej til kirke faldt død om, ramt af et hjertestop. Efter det pludselige dødsfald, forsøgte man, uden held, at føre brugsen videre. Derefter købte et par unge mennesker bygningerne, for på egen regning og risiko, at drive en uafhængig købmandsforretning. Det gik heller ikke, og enden på den omskiftelige forretnings historie blev, at det hele, brændte ned til grunden, engang i firserne. Så hvor der før blev handlet livligt, ligger der nu, længst tilbage på grunden, et nyt hus, uden forretning.

Før det gamle lave hus, der lå lige vest for købmandsforretningen/brugsforeningen, blev ildens bytte i 1952, dannede de to bygninger, sammen med pakhuset, en næsten lukket gårdsplads, og efter sigende ejede købmand C. Andersen det hele. På den gamle bygnings loft, havde han det føromtalte maltgøreri, og desuden er det blevet fortalt, at der også har været et bageri i huset. Her hvor jeg bevæger mig på gyngende grund, kan jeg henvise til en annonce i Ydby Avis, årgang 1913, hvor bager J. P. Andersen Ydby St. - anbefaler sig med friskbagte og velsmagende varer og henviser samtidigt til brødudsalg i Dover, og i Sdr. Ydby. Så det er en nærliggende tanke, at de to gange Andersen, har været i familie, og at bageriet blev drevet af J. P. Andersen, i købmand C. Andersens ejendom.

- Gætterier og erindringsforskydninger har det til fælles, at de kan forvanske det sande billede, til irritation, for den bedrevidende. Eventuelle erindringsforskydninger er der intet at gøre ved, hvorimod jeg kan lade mine gætterier ligge. Men nu hvor jeg igen bevæger mig i min samtid, kan jeg med vished, fremføre den kendsgerning, at der i mange ar var et kombineret øl- mineralvand- og brødudsalg, ud mod vejen, i den gamle lange, lave længe. Den første indehaver jeg kan huske, er Nikolaj Andersen (Laj Dræner) der forøvrigt også handlede med fisk. Forretningen blev i mange år efter Nikolaj Andersen, ført videre som brødudsalg, - uden øl, mineralvand og fisk. Omme fra brugsforeningens gårdsplads, havde brødudsalgets lejlighed og nabolejligheden fælles indgang, hvorimod husets øvrige beboere havde indgang på den modsatte side. Een af dem, var »Æ gammel slagter« der på varme dage sad udenfor døren og strikkede strømper. I nabolejligheden skiltede Karoline Agger (kaldet Kaline) meget tydeligt med - Fransk Vask og Strygning. Hendes grå pakker med vasketøj, fik hun nu og da fragtet ud til kunderne, med byens mælkemand, Niels Hummelshøi.

Efter branden flyttede Karoline til Tvolm, og vel som en tak, for de mange tjenester mælkemanden havde gjort hende, kaldte hun ham en dag, med fagter og lav stemmeføring, hen til døren, hvor hun med hånden for munden hviskede ham i øret.- Hummelshyv - æ vil egentlig så gjar ha gikken dæ æn bajer, mæn æ hår desvar ingen. Om ikke andet siger det noget om Karolines tanker og gode vilje, og som bekendt er det jo tanken der tæller.

Sadelmager Graversen

- I husets sydligste lejlighed - der lå som klistret op ad brugsforeningens pakhus, havde den ugifte sadelmagermester Graversen, indrettet sig med værksted og beboelse. Hans gode borgelige navn, blev sjældent brugt, idet han gik under betegnelsen,- sadelmager Lidt Læder, da det tider lå lidt småt, både med arbejde og læder.

Som ung landbrugsmedhjælper, kom Graversen ud for det uheld, at miste et ben i gårdens mølle. Det var dengang vi i det vindomsuste Thyland, ikke anså en gård for en rigtig gård, hvis ikke der rejste sig en klapsejler eller en anden form for vindmølle, på ladebygningens tag. På blæsende dage var det almindeligt at drenge og store knægte passede møllekværnen mens de gik og røgtede kreaturerne. - Loven påbød ganske vist, at tandhjul og andre roterende dele skulle afskærmes forsvarligt, noget der i mange tilfælde blev taget meget lempeligt på, især for de uskyldigt udseende drivakslers vedkommende. Og selv om det ofte kun var halvstore børn der passede møllerne, gik det som regel godt, Men det kunne også gå grueligt galt, som det gjorde ude i Sindrup, hvor arbejdet med møllen kostede en ung mand fra Gettrup livet. Da Graversen mistede benet, blev det starten på et meget trist livsforløb idet han efter en længerevarende sygehus- og revalideringsophold, blev sat i lære som sadelmager, på foranledning af de respektive myndigheder, og de samme instanser sørgede senere for, at han kunne slå sig ned i Ydby som selvstændig sadelmagermester. Hvor godt det end var ment, blev det et liv under kummerlige forhold, i en elendig lejlighed, uden nære venner, og fattig på alle områder. Og det blev ikke bedre af at han måtte humpe rundt, på et af datidens elendige træben,- som han dog med en vis stolthed altid selv benævnte som en protese.

Ret skal være ret, selvfølgelig var Graversens træben en protese, selv om det langtfra lå på højde med det man kan præstere i dag, - men han kunne færdes, omend det knirkede og gav et par smeld, for hvert skridt han tog. Ikke kun benet havde forandret ham, da han efter endt sygehusophold, rekreation, og læretid, vendte tilbage som selvstændig mester, - også sprogligt var han blevet påvirket ude i den store verden. I hans mund hed det ikke mere - mæ og dæmen mig og dig, og tilmed løftede han nu på sin fedtede filthat og sagde goda-æ, når han hilste på byens mest velformede damer, og de mandlige bekendte af højere rang.

Træbenet/Protesen, forhindrede Graversen i at komme langt omkring, så. adspredelserne begrænsede sig til de daglige togbesøg. Når livet ebbede ud på perronen, tog han ikke sjældent opstilling overfor kroen, hvor han stod og støttede sig til rækværket der afgrænsede baneterrænet fra landevejen, hvorfra kan kunne følge byens liv næsten fra bakketop til bakketop.

Trods de få nære glæder, er det ubegribeligt hvordan den ensomme sadelmager fik tiden til at gå, eller rettere fik tiden slået ihjel. Hjemme i lejligheden bar intet præg af virke, hverken i det støvede værksted, eller i den triste stue, som i dag ville virke rystende på de fleste.

I et ubeskriveligt rod, stod der i et hjørne, en opredt uhumsk divan, beregnet som sove- og siddeplads. Bordet, midt på gulvet blev for nemheds skyld aldrig ryddet for madvarer, mælkeflasker, uopvaskede tallerkener, kopper og bestik. Det fremmede heller ikke hyggen, at han for det meste havde blus på et osende petroleumsapparat, med det formål at holde en kedel i kog, og give rummet lidt varme. Det huslige måtte Graversen selv tage sig af, der kom ingen hjemmehjælpere, men tilsyneladende befandt han sig ganske udmærket under de givne forhold.

- Når jeg besøgte Graversen skete det i embedsmedfør, idet jeg som medlem af Ydby

Drenge Boldklub sammen med foreningens formand Hans Kongensgård, havde et vist medansvar for at bolden, til enhver tid, var i god spilleklar stand. Og da vi ikke fik ny bold til hver sæson, skete det ikke så sjældent, at den gik op i syningen.

I de situationer slog vi vor lid til Graversens faglige kunnen og hans velvilje var der aldrig noget i vejen med. Dog blev vi under arbejdet, immervæk gjort opmærksom på, hvad det krævede af snilde, at sy en bold indvendig. Men alligevel gik reparation efter reparation særdeles hårdt ud over boldens oprindelige facon.

Arbejdets art taget i betragtning lå priserne meget moderate, omkring fem og tyve til fem og tredve ører for en syning. Desværre havde boldklubbens kasse en tendens til at løbe tør for kapital, og det resulterede i at, Graversen måtte vente med betalingen til forholdene bedrede sig. Når gældsbyrden hang os over hovedet, undgik vi så vidt muligt, at træffe ham indtil sagen blev forældet, eller i allerheldigste tilfælde, var gået i glemme.

Selv om Graversen levede under meget beskedne forhold, må han have fået en mindre invaliderente, idet der umuligt kunne være fugls føde i forretningens afkast. De kunder der kom, trådte ikke hinanden over tæerne, og på det sidste, blev værkstedet ikke brugt til meget andet end oplagsplads for gamle opslidte selvbindersegl der stod og lænede sig op ad væggen, viklet ind i et slør af edderkoppespind.

Det uhyggelige lokale viste han heller ikke frem med samme stolthed, som når han luskede en serie fedtede, såkaldte franske, billeder op fra en skuffe under spisebordet. På det tidspunkt havde jeg ingen hang til damer så billederne havde ikke den store interesse, - det spændende lå nærmest i en gryende forståelse af det fordægtige, der måtte være ved den slags. Set med nutidige øjne, var billederne ret tilforladelige, og kan sammenlignes med de mannequiner, der præsenterer kvindernes intime beklædningsstykker, i de publikationer vi i dag får tilsendt i stakkevis.

Af forskellige grunde måtte Graversen en dag forlade byen, for at tage ophold på et udenbys plejehjem. Herefter gik der dage og år, før den tidligere sadelmagermester aflagde Ydby et besøg, - ingen havde bedt ham, men en dag stod han igen overfor kroen, lænet op ad det rækværk der adskildte baneterrænet fra landevejen. Stedet og omgivelserne kendte han ud og ind, her havde han stået så tit for at lytte til byens liv, og følge folks færden. Endnu så alt ud som det plejede, men sadelmageren var ikke den samme, dog fornægtede protesen sig ikke, -det var ham, selv om han nu var ulasteligt klædt i jakkesæt, med hat og stok.

Mon der var andre end mig der ikke bød ham på noget, det var der sikkert, for hvem ville risikere at have ham rendende på dørene i tide og utide. Hvad skulle man forresten snakke med ham om, vi kendte ham jo dårlig nok, og hvis han blev budt ind på eet eller andet, gik han nok aldrig igen. Nu led han sikkert heller ingen nød, så velplejet ud og som tiderne og beskatningen var, havde enhver jo mere end rigeligt med at klare sig og sit.

Murermestrene Knudsen og søn

- Det var murermestrene Knudsen & Søn der ejede den gamle lange bygning, da den gik op luer. Det blev også dem der på tomten, byggede det nuværende helt anderledes moderne hus. Den nedbrændte bygning, var én af de få der lå med gavlen ud mod vejen, og da der i sin tid blev gravet ud og planeret gav det en halvhøj skrænt op mod skomager og skotøjshandler J. P. Hansens hus.

Skomager Hansen

At skomagerforretningen har eksisteret i en årrække kan ses i Ydby Avis, hvor Hansen annoncerer i årgang 1913 - 1925 - og sidst i 1935. Efter et skøn vil jeg mene han døde sidst i tredverne, og at forretningen hørte op med ham.

Med lidt fodtøj i udstillingsvinduerne og et mindre udvalg stående i hvide æsker, på butikkens vægreoler, gjorde ikke et besøg i forretningen hverken spændende eller fristende. Heller ikke Hansen, en lille spinkel, forsagt, vindtør, lavttalende mand, livede på nogen måde op når han gjorde sin entre i butikken.

Det første der faldt i øjnene, var en stor grim gevækst han havde siddende omme i nakken, men heldigvis for ham, sad den så højt oppe, at den lige akkurat levnede plads til det stive kravetøj.

Så vidt mig bekendt, havde mor ingen forbindelse, hverken med skotøjshandler Hansen eller hans kone, - udover de samtaler der blev ekspederet over telefon nummer 43. Men på ubegribelig vis, kom hun efter hans død, alligevel i besiddelse af en større stabel af hans undertøj - for brugelige ting, endte endnu ikke på lossepladsen. Måske har man holdt auktion over indboet, og forholder det sig sådan, forundrer det mig ikke, at mor mødte op, for om muligt at gøre et godt kup. Hvordan det end er gået til, har det bevirket, at jeg treds år senere, ikke har glemt Hansens nakkegevækst, eller noget så trist som mandens undertøj. Beklædningsstykker - vi på det kraftigste nægtede at trække i. Men som professionel syerske, har mor sikkert lidt efter lidt fået det rigget til. - Så efterhånden er vi givetvis blevet lusket i noget af afdøde Hansens forbistrede undertøj.

Ved et hyggeligt fødselsdagsbesøg, hos vor nabo, Elna Marie Jensen (Rita) benyttede jeg lejligheden til at forhøre, mig om skomager Hansen liv og levned. I selskabet befandt der sig en del ældre mennesker, og da Ritas barndomshjem lå lige over for Hansens skotøjsforretning, sad jeg i det rette forum til at få lidt oplysninger. Først spurgte ieg Rita om hun kunne huske hvornår skomager Hansen døde.- Jamen skomager Hansen døde da ikke, svarede Rita. - Her brød jeg omgående ind, - døde han ikke, ja så har han i hvert fald slået danmarksrekorden i livslængde - og er det tilfældet, havde han mere livskraft end han så ud til. - Du afbrød mig - sagde Rita, for jeg ville have sagt, at han døde ikke mens de var her, for så vidt jeg husker flyttede de fra byen. - Hvortil jeg bemærkede, at han i så fald må have agtet sig et varmt sted hen, - for ellers havde han vel ikke afhændet sit varme undertøj til mor. Her brød Mette Lauridsen ind, og fortalte, at hun kunne huske, at hendes mand Ingvard, havde været til auktion, da skomager Hansens indbo blev solgt.

Den oplysning passede meget godt ind i mit kram. Men i selskabet blev der efterhånden sagt så meget om Hansen og hans skotøjsforretning, at vi i værste fald, kunne være kommet til den konklusion, at han og hans forretning aldrig havde eksisteret, men det har den - og det kan nok anes endnu, hvor forretningens udstillingsvindue har siddet. - Det skal dog ikke udelukkes at Hansens undertøj er røget med i farten under et eventuelt ophørsudsalg.

Der blev bygget

Før teglværksejer H.C. Hansen, doktor Johannes Drost, og sidst teglværksejer Hansens enke, byggede vest for skotøjshandler Hansen, lå Jørgen Jensens hus, byens vestligste, et godt stykke uden for den mere samlede bebyggelse. Foruden beboelse, havde huset oprindeligt en lille stald og lade, til et par dyr, og de afgrøder ejendommens jord kunne kaste af sig.

Udover landbruget, må de tidligere ejere, - og Jørgen Jensen have haft een eller anden beskæftigelse ved siden af, for et brug af den størrelse kunne umuligt give føden til en familie. Husets landbrugspræg er forlængst forsvundet, det skete vel allerede da postbud Poul Madsen beboede og ejede huset. Om ikke før måtte landbrugsudseendet vige, da cykelhandler Niels Vestergaard købte ejendommen, og indrettede stald og lade til butik og værksted. I de år han forsøgte at drive cykelhandel og reparation, havde han for mange jern i ilden, bl.a. tog han loftet i brug til opdræt af kyllinger, - med det sørgelige resultat, at sommerens ulidelige varme, kostede hele forsøgsopdrættet livet. Bedre gik det ikke, da han byggede en fladbundet pram, idet den omgående gik til bunds, under søsætningen i Doverodde.

Mens cyklen endnu var et meget brugt transportmiddel, af både børn og voksne, solgte Niels Vestergård hus og forretning til cykelhandler Mads Olsen. Men i de glade tredsere begyndte folk så småt, at sætte cyklerne på stald, - hvorefter det tohjulede transportmiddel så godt som kun blev brugt af børn og ældre mennesker. I takt med tiden, afviklede Olsen stille og rolig cykelforretningen, sammen med den skotøjsreparation, han havde overtaget

efter skomager Bjerregård, og som den dygtige og fingersnilde mand han var/er, fandt han hurtigt andet arbejde. Men tiderne skifter, nu cykles der igen, idet mange for helbredet skyld skal have formindsket bilmaven og kalkunhalsen.

Mens alt udviklede sig nogenlunde som forventet, byggede slagtermester Poulsens søn et bjælkehus vest for Mads Olsens cykelforretning, Huset der i dag står og skjuler sig bag en skalmur, blev senere købt af vognmand Robert Amtoft Nielsen, der driver en kombineret lastvogn- og taxaforretning.

Flarup skole

Videre vestpå, hvor vejen svinger utilladeligt, ligger Flarup gamle skole, en læreanstalt jeg kun kender udefra. Dog har jeg kendskab til - at lærerinde frøken Christensen, omkring år nittenhundrede blev afløst af lærerinde frøken Magna Bjerregård. Tilmed er jeg i besiddelse af et billede, hvor frøken Bjerregård er fotograferet sammen med sin mor, og set med mine øjne er det et par nydelige damer, så faktisk undrer det mig, hvorfor datidens lærerinder altid, eller næsten altid var og forblev frøkener.

Lærerinde frk. Christensen, Flarup Skole.

Lærerinde frk. Magna Bjerregård og hendes mor.

Efter den unge københavnerinde -Manja Bjerregård, blev Carl Dam, der havde rødder i Boddums muld, lærer ved Flarup skole,- et embede han besad gennem mange år. Som kasserer for Boddum- Ydby sygekasse, blev han kendt af alle, idet enhver der agtede sig til læge, først måtte møde op hos sygekassens kasserer, for at få udstedt en sygeseddel, der af medlemmer kunne erhverves for et beløb af halvtreds øre. Det dækkede ikke meget af et lægehonorar, men besværet, sammen med beløbets størrelse bremsede sikkert hypokondernes sygelige trang til at overdrive deres lægebesøg. Og måske var det sygeseddelens egentlige formål.

På bakketoppen, nordfor den nedlagte skole ligger Troelsgård, og ser så ryddelig ud. I svinget længere fremme, ligger der to huse, et på hver side af vejen, som henholdsvis var beboet af teglbrænder Peder Steffensen, og teglværksarbejder Christian Nielsen. Forbi å og eng går Gåsebakken (æ gosbak stejl op mod Gundtoft, der ligger højt hævet over engdraget og åen, der

Trolsgård Flarup.

i sit løb mod Skibsted Fjord, tidligere dannede skel mellem Helligsø - Gettrup og Boddum - Ydby kommuner.

Gundtoft

For år tilbage, lå Gundtoft ikke hen som en ligegyldig flække, med en klynge huse på begge sider af vejen, men havde til betjening af egne- og oplandets beboere, både tømrer - gartner - mølleri - købmand, og en meget sælsom urmager.

Her på den anden side af den gamle kommunegrænse, bliver opholdet kort, idet mit ærinde kun gælder den særegne urmager - kendt under navnet Dik - og hans mærkværdige kammerat og følgesvend - Røde Peter. - Desværre må jeg vedgå , at jeg ikke kender de to herrer ved rette navne.

Urmager Dik havde eget hus og forretning, hvor han foruden sit fag, arbejdede lidt med cykler, og handlede med småting, der tangerede isenkram. I et udstillingsvindue kunne man se hvad han havde at byde på, og når han var hjemme, betjente han villigt venner og bekendte - alle dage året rundt. Han pressede aldrig sine kunder, og var tilsyneladende ligeglad, enten han solgte noget eller ikke, men da han var mere end stokdøv, kunne det være svært at opnå kontakt. Som princip handlede han ikke med folk der stod i fagforening - hvad han så ville opnå med det.

Dik klædte sig ikke efter moden, men var ren og pæn i gangtøjet - der bestod af et mørkt jakkesæt, snørestøvler sort bredskygget hat, briller med ovalt glas i et spinkelt stel. Desuden prydede han sig med et lille fipskæg. I forretningsøjemed har min kone og jeg haft fornøjelsen af at aflægge Dik et besøg, hvor vi blev vist rundt i hele huset, selv loftet, der rummede alverdens ting, beså vi i skæret fra en osende petroleumslampe. Hvor vi kom frem, stod der kobber - og lerkrukker, fyldt til randen med gangbare kobbermynter. - Hvor alle de gode gamle ting er blevet af efter Diks død, kan der kun gisnes om. Måske er en del havnet på lossepladsen, eller i en nærliggende mergelgrav.

Når Peter havde rødt hår og rødt skæg, var det meget nærliggende, han fik navnet » Røde Peter.« Men det er svært at forstå, at Peter der hverken var renlig eller åndelig veludrustet skulle have sammenfaldende interesser med urmager Dik.

Peter der var i pleje, hos en privat familie i Gettrup, samlede sikkert ikke på noget som helst, og efter hans runde, tunge korpus at dømme, omfattede hans imteresser kun hvad der kunne konsumeres. I sammenligning med Dik, råbte Peters beklædning mod himlen, idet han mest af alt lignede en russisk bonde, når han kom sjokkende i et par store bukser med hængerøv, en meget rummelig lærredsjakke og et par kæmpestore brunlige lærredssko med røde gummisåler og snuder. Ganske vist matchede skoene til Peters rødblissede kuglerunde hoved og det strittende røde hår. - Men alligevel kunne han på ingen måde sammenlignes med en playboy.

Apropos Peters sko og mode, rinder det mig i hu, at min bror engang blev ekviperet fra Daells Varehus med plusfours, storternede sportsstrømper, og et par brune lærredssko. Iført det nye dress, endte han til sidst oppe på en stol, og mens han meget utilfreds så ned ad sig selv, faldt de fordømmende ord.- Sørn ka æ eet væ bekjæn å stell henn i æ skuel, for ænhvær ka jo da sik, at æ ligner » Røe Peter »- li po æn præk. -

Når forretningerne i Gundtoft, ikke kunne tilfredsstille urmager Diks sparsomme daglige

forbrug, begav han sig til fods mod Ydby, gående langt ude i højre vejside. For det meste kom han alene, men det skete at Røde Peter slog følge, et besynderligt syn måske fulgtes de slet ikke ad, i hvert fald gik den naive venligt smilende Peter, altid et godt stykke bagefter - en afstand Dik åbenbart dikterede, idet han ind imellem så sig tilbage og hvis Peter lå for tæt på korrigerede han omgående afstanden, ved at gå over i et mere luntende trav. Den mærkværdige måde de fulgtes på, - hvis de altså fulgtes - kunne skyldes, at den mere kloge urmager Dik helst ikke ville vedkende sig hverken venskab eller - kendskab med en så primitiv særling som »Røde Peter.«

Rettelse til Sydthy Årbog 1998

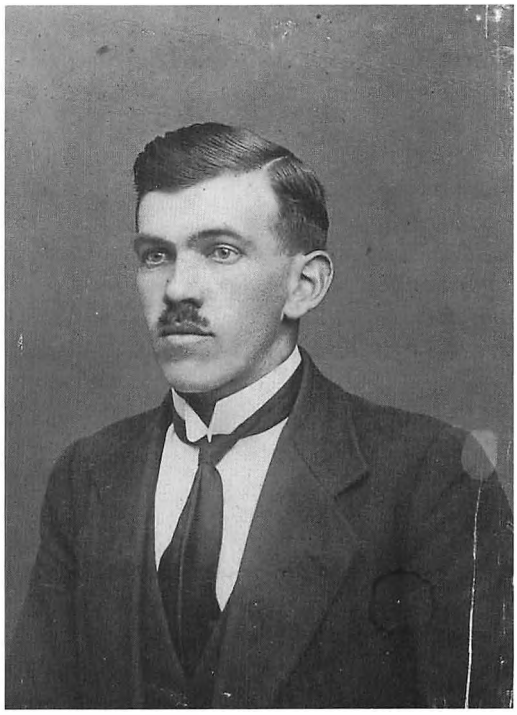

Rettelse til billedet på side 36 i Sydthy Årbog 1998:
Billedet forestiller Marie og Marius Jensen, og ikke Martin Damkjær Jensen og hans kone Thora. Disse to personer ses på billedet ovenfor. Billederne er indleveret af sønnen Olav Damkjær, Fuglebakken 45, Hurup.

En Hurup-drengs spredte erindringer - i kulturekspressens lys

Af Walter Nielsen-Refs, Trige

Jeg blev født i Roskilde i 1944. Så havde min far gjort dét, han skulle, men han var glad for sin dreng. – Han arbejdede som snedker i Hedehusene, men så malede han alt dét, han kunne, i sin fritid; og jeg husker tydeligt, at jeg sad model for ham som 3-4 årig. – Vi har stadig dét billede. – Det var svært at sidde stille så længe! - - Da jeg var 5 år, flyttede familien så tilbage til Hurup, hvor de kom fra. Min far og mor overtog en tobaksforretning hér. – Det var koldt at komme fra Sjælland til Thy, og blæsende, men der var lunt i tobaksforretningen!

En af de første gange min far vovede sig ned i forretningen, kom der en fremmed ind og ville gerne købe noget ordentligt rødvin. – Min far anede jo ikke noget som helst om vine, det var der ikke ret mange, der gjorde dengang, så det endte med, at manden drog afsted med et par flasker portvin! Det må have været noget underligt noget at sidde og bælle i sig til flæskestegen!! – Der er sket meget på dét kulturelle felt, siden de første danskere tog ud på charterrejser med Spies og Tjæreborg. – Ingen af os er nu i tvivl om, at det er rødvin, vi drikker, når vi hvert år tager hul på årets vin.

Nå, men jeg voksede op hér i Hurup i 50'erne og begyndelsen af 60'erne. Det var ikke de mest sindsoprivende ting, der skete hér dengang. – Jo, der var Hurup Kristelige Sangkor, og så var der eet sangkor til, ledet af lærer Videbæk; det blev så altid kaldt Hurup Ukristelige Sangkor. – Jeg hørte også engang Gitte og Farmand oppe på Ashøje, og selveste Raquel Rastenni optrådte samme sted og samlede en masse mennesker. – Men ellers var det jo lidt småt med det hele. – Der var dog to store begivenheder her i årets løb. Dyrskuet og Juleudstillingen.

Til Dyrskuet om sommeren var der fest og farver og altid godt vejr. – Store tyre blev trukket rundt i ringen og flotte køer og vælige hingste. Og de nyeste Ferguson'er og de allernyeste selvbindere stod på række og skinnede. Og der var boder både med det ene og det andet. – Jo, man var temmelig mæt og veltilpas efter sådan en dag!

Men Juleudstillingen, den slog nu alt! – Når Svend El tændte den store stjerne på Strygejernet, og alle guirlanderne i Bredgade også fik lys, så var der ikke et øje, der var tørt! – Bare det havde kunnet blive ved hele året! – Selv de levende ål i Thøgersens Fiskeforretning blev livligere. - - Alle forretninger var jo flot pyntede, og der var gættekonkurrencer, hvor man kunne vinde præmier. Vi gik rundt med store øjne og beundrede det hele, også Brugsens udstilling, selv om vores far sagde, at dens varer smagte af dividende!

Man var taknemmelige for lidt dengang. – Noget af det vildeste, jeg oplevede ved en sådan lejlighed var, da Engelsk-Beklædnings-Magasin-manden stillede sig op i tagvinduet og kastede gratis balloner ned til os! – Nå, men forretningen gik vist også ned ret kort tid efter! – Men Engelskmanden i Vestervig var et helt kapital for sig. Han var både berømt og berygtet her i Hurup. For han lavede sit helt eget overdådige juleshow og trak også en del folk her fra byen til. Men det var nu noget af et forræderi at tage til Vestervig, syntes vi nok!

Til daglig gik alt stille og roligt til. Jeg fik på kridt ovre hos Per Pølse; regningen blev hen ad vejen temmelig stor. Hans vogn stod på pladsen, hvor nu Unibank ligger. Jeg gik i klasse med hans datter, hun hed Kirsten Pølse, og da en ny ejer kom til, og han også hed Per, ja, så blev han jo aldrig kaldt andet end Lille Per Pølse – Det er også en slags kultur! – Vi havde 4

barberforretninger. Jeg gik skiftevis hos barber Juhler, som snakkede Fanden et øre af, og barber Pedersen, som aldrig sagde et ord. Vi skulle jo støtte de forskellige. – Min far gik hos Sørensen, som købte store cigarer hos os; han var frisør! Ham måtte vi endelig ikke kalde barber! Og så var der endelig Hother Nørskov, som var så moderne, at han reklamerede i avisen. Hans slogan var: "Ligner Deres hår en urskov, så gå til Nørskov".

Ellers gik det meste jo op i fodbold. Hvad skulle vi ellers give os til? Alle i byen fulgte med i det, nogle var temmelig fanatiske. Man nåede også store resultater. – Og vi spillere havde nogle sjove oplevelser ind imellem. – Ude i Vorupør var de barske; dér råbte tilskuerne: "Spark æ hued a ham!"

Og i Agger oplevede jeg engang, at vi måtte stoppe en kamp i 5 minutter, fordi et ligtog skulle passere. Vi troede ikke vores egne øjne. Og lige meget hvor vi spillede, så blæste det!

Nu til KUNSTEN. For den var med hele tiden i mit liv. – Jeg har oplevet Jens Søndergaard på Kløvenhøj, hvor han havde slæbt sit staffeli op. Dér blæste det også voldsomt. Hans sparsomme hår stod ud til siden, og staffeliet knagede faretruende. – Jeg er blevet slæbt til udstillinger, hvor det var muligt, f.eks. var min far og jeg et par gange i København på kortere ture; vi så bl.a. Chagall og Kokoscka. – Men man behøvede slet ikke at tage så langt væk. – Jeg husker så tydeligt en pinsemorgen, da jeg var blevet lidt ældre og gik i gymnasiet. Vi tre havde været til bal på hotel Fønix i Thisted og gik nu hele vejen hjem til Heltborg Mølle. Der boede og malede Otto Bauer, jeg boede også hos ham nogle nætter og dage, og den tredje var Mogens Gissel fra Århus. Han er nu kommet på Finansloven med en livsvarig ydelse. – Vi har et pragtfuldt maleri hængende hjemme fra dén tid.

Jeg har i tidens løb lært mange kunstnere at kende og set mange udstillinger rundt omkring. Jeg kan slet ikke undvære det. Jeg fik det tidligt ind i blodet og kan ikke leve uden det. – Den gode kunst flytter noget i én, det giver os en oplevelse, som sætter sig i sindet og fylder vældig meget i lang tid.

God kunst, hvad er det? – Jeg tror, at den gode kunstner giver af sit hjerteblod. Det er dét, der gør det! – Og god kunst er mindst lige så vigtig for vi mennesker som at spise og drikke, dét er jeg overbevist om. Så er det lige meget, om det er musik, dans, litteratur, billedkunst, opera, eller hvad man nu kan nævne.

Der er sket meget med vores samfund også med denne egn, siden jeg var dreng. Ikke alt er til det bedre, men der er i hvert fald meget større muligheder for udfoldelse i dag. Og kunst kan vi næsten ikke få nok af. – Jeg synes, det er alle tiders initiativ, der er blevet taget med Kulturekspressen, og jeg vil ønske den alt godt fremover.

Gamle sæjer

Af Linne Hedegaard, Hurup

Min far Adolf Handrup, Ullerup, f. 1884 havde en sæj eller et mundheld til næsten enhver situation og fra ham har jeg de fleste af de her nævnte, for:
Smoe potter hår osse ører.

Vi kender jo så mange sæjer og mundheld, som bruges i rigssproget, men ikke bliver brugt i dialekterne på landet, så de hører ikke rigtig med her. Der er selvfølgelig mange af »vore egne«, som jeg har glemt at få med. Vi kender ikke oprindelsen, men sæjerne er gået i arv gennem generationer. En næsten lokal er: *»Såe nær Thisted« såe æ mand, han vælt i Dragsbæk.*

Min farfar Per Kræn f. 1843 tjente i sine unge dage hos kromanden i Agger og der var det konen der var enerådende, og en dag da den voksne søn havde været uheldig med et arbejde, blev han skældt ud og fik en lussing, hvortil manden forsigtigt protesterede: Ja ja, men konen snurrede rundt og gav også ham en smældende lussing med ordene: *»Såen læjjer ska ha såen fjædt«.* (Sådan læder skal ha sådan fedt)
Æ Æbel falder sjælden lånt fræ æ stam.
Det er ét skjøn å vær te nar, fur si ejjen peng.
Hun hår så tránt som en mus i baselseng. (Ikke alle får noget ud af ihærdigt slid)
Det gor den vej - æ høns di skråber.
Det gor i jen støvl å jen træsko.
Det gor i spælmands-peng.
Det er om å hold po den ret hejst.
Det der er spår (sparet) , det er tjent.
Han spår æ kron, å lær æ daler spring.
Det der kommer let gor let.
Det er å æ hånd å i æ mund.
A skåe blyvver en klog, men sjælden rig
Det en mand ka slæv hjem mæ en skovl, ka æ kuen smid ud å æ vinni (vindue) mæ en teske.

Der er ting som aldrig bliver til noget, for:
Der kam en mand ivei mæ en slee(slæde).
Der bløv stokken en kjæp ik æ hyvel (hjulet).
Det gik i si muer ijen.
Der bløv ingen bovser a den skind
Der bløv ingen brøe a den bejt (Heller levn ind revn)
Æ mav blyvver mæt far æ øvn.
Der er osse bund i fattefolk.
Krummer er osse brøe.
Do væl gjar(gerne) vær en hund fur en ben å gnav.
Slå et star brøe op, ind der ka go ind i di ovn.
Ta ét star skiffel (større skefuld) end do ka gåb øvver.
En ska et rol(græde) øvver spildt mjælk.
Det er æ mog, der sætter æ kåg o æ bovr.
En ka et slib uden vand
En ka et hold po ant ind det, en hår i si hånd.
Hver so tøvves bejst om si gris.
»Ruder ud« såe æ glarmejster,da han spelt kvåt (Kort).
Der hur æ skåstensrøg gor imud æ vind, der råer(råder) æ mand.
Han måler hans ejen kåg.
Han gir et hans helledås-vust (helligdagsost) hen.
Han skummer æ flød.
Han fårer rundt, som en flyv (flue) i en flask.
Han køber hans sennep å sæler hans løg,han sæler hans lyv å køber
hans døe.
Han gor øvver æ oe (åen) ætter vand.
Den er lånt ind, lisom æ kuen hinne skjælling.
Der hur æ ræv bovr, der bier (bider) han et.
»Di er suer« så e æ ræv om æ rønbær.
Den jen tjennest er den ajn værd.
Det en ét håe i æ hue (hovedet) , det mo en ha i æ been.
Den kå osse skyld en skår (skarn) fur uret.
Manne roler å skår et (fejler intet) ajjer pråler (praler) å hår et.

Der gor ingen røg a en brån(brand) uden der er ild.
Smoe slå (små slag) slå heller ijen.
Manne hinner(hænder) gjør let arbejd.
Dovn skræddere tår lång nåls.
Ved hårdt arbejde tørrer bonden sveden af panden og siger gemytligt: *»Det er sej å vær buen (bonde), men vaer (værre) a vær herremand uden peng.*
Kræver man penge af en mand, der ingen penge har, er det klart at:
En ka ét røk hor (hår) a en skalle (skaldet).
»True« mand ka løv læng.
Den druner (drukner) et som henges (hænges) skal.
Enhver ska fej fur si ejjen dar (dør).
Hur godtfolk er kommer godtfolk tel.
Hvis ens næse klør, siger man: *Do for nesvis fremmed.*
Taler man mindre pænt om ikke tilstedeværende er man klar over at : *Det ringer nok fur hans Ører i dåe (Idag)*
Om en barsk mand siger man: *han er et såen å bi (bide) skeer mej* og har han faet en skrap kone, ja så har han: *Fåt kåm te hans hor, Han hå ét nøj, han ska ha klinke.*
Han hår fåt, hvedt (slebet) hans savs. (saks)
Mands villi er mands himmerig.
Han gor i fur smoe sko.
Den der lyver, han steler (stjæler).
Den der hvesker (hvisker) han lyver.
Den der hvesker steler svesker.
En ka liså godt bi (bie) sæ som rend sæ te si lyk.
Den der leverer en lånt bog tebåg, ka en betro alt.
Nadveren (æ nætter) var som regel bygvandgrød og:
En gue nætter legger en po æ ryg.

En ska rees sæ (rejse sig) ve den tree (træ) en er fallen ve.
Var der lange dage i såtid og høst sagde far: *Æ klok den er for skomagere å skræddere.* Og hans valgsprog var: *En gue dåe begynner fræ æ mår åe* (en god dag begynder ved daggry). Det man var bagefter fra morgenstunden, kunne ikke rendes ind hele dagen mente han.
Når en slår imel en flok hund (hunde), så piber den en rammer.
Den hund der gyer (gøer) bier et (Bider ikke).
Det er bejjer å gi en hund en bi brøe(bid brød) end å blyv bedt å en.
Å kys en kål uden skroe å skeg, det er som å kys en kalke væg.
Når det ræner o æ præjst, så drepper e o æ dejn.
Det er som å slå vand o en gos.
Der måtte helst ikke vaskes storvask når hø eller korn skulle i hus, for så ville det regne. Hvis det regnede alligevel vrissede bonden: *»Der er altier en kjælling, dæ ska hå en særk taer«.*
Det er en sølle gris, der et ka råg demajjer(rage de andre) fræ æ trov. (trug)
Når æ spiritus gor ind gor æ forstand ud.
Det er a Bar (børn) å fuld folk en ska ha æ sandheder å væd.
Så læng det knager, da holler e.
Det gor sjælden så gal som æ præjst han prækker.
Der ska en bree ryg te å bær gue dav.
Te måd (til måde) er alting godt.
Det er nøj hor vejle (hårdt vejr) når æ hårer (harerne) søger te hus. Det er en stakke varm å pees i si bovser.
Der er fald fur hver mands dar.
Syggen er hver mands herre.
Han gor mæ den jæn been i æ grav.
Der er aller så hoer en krig, at der et æ nuer der gor fri.
Ham er der bi (bier) i æ hue åe.
Hvis en mand vil fralægge sig alt ansvar siger man:
Han ska nok fo skavve(Skubbet) æ grim a sæ.
Den der ager mæ stud kommer osse mæj.
Den der smør godt kør godt.
Den der kommer føst te møl, for føst molt.
Det er tille nok å hat (lette på hatten) når en sikker æ mand.
Der flyver ingen hatt i stel vejle.
Fælles skåe(skade) er fælles trøst.
Albostød (albuestød) å kjærrestnød, det er nøj hor nøj.
Den der tår æ bår (barnet) ve æ hånd, tår æ muer ve æ hjat (hjertet).
Det er slem, når der gor ild i gammel huus.
Gammel å gal, det for aller end.
Jen væl ha æ muer å jen væl hå æ dætter (datteren)
Mæ undt (ondt) ska unt fordryvves.

Når skidt kommer te ær, så ved e et hur det væl vær.
Han hår gjov i æ nald (nælderne).
Han ska nok rend sæ en stavver i æ lyv.
En rø æbel ka osse vær vormståkken.
Hvis en gir Fannen en bettefinger, så tår han æ hele hånd. Prokuratorblæk er dyr.
Jen skabe fuer (et skabet får) ka fordærre en hel flok.
Utak er verdens løn.
A manne tak død æ smeds kat.
Den jen si døe er denajn si brøe.
Der er råe fur den pøls, der æ for lång.
Når en snakker om æ suel, så skjenner en.
Ingen hår fred længer in si nabo væl.
Jen fjedder ka blyv te 5 høns.
En ska ét kyvl mæ sten, når en bovr i en glashus.
Kråg søger måg (krage søger mage).
Det gor som det ka, Men et som det ska.
Plejjer er døe, men hans søn Knud ka gjør e ud.
Hva æ hjat (hjertet) er fuld åe, renner æ mund øvver mæj.
Alle vej før te Rom.
Lieg (lige) fur lieg, når venskab ska holdes.
En sløv savs (saks) gjør en skjævmundet skrædder.
Den der hår æ gris forlanger æ pris.
Han hår manne jar (jern) i æ ild.
En ska smee destån æ jern er varm.
For lidt å for myj fordærrer alt.
Han er 7 sind øvver en dartrikn (dørtrin).
Han er som en hverrel po en dar.
Frem å tebåg er li lånt.
Det ka sik svåt (se sort ud) å blyv godt.
Guld ka osse købes fur dyr.
Blind høn finner osse en kuer.
Brav mand hjælper sæ seel.
I mørk er alle kat groe.
Hver fovl sjønger mæ si neb.
Den der gir te han teger, (tigger) ska en slå te han ligger.
Tvornvarm (tordenvarme) å kvindharm å fuerforskrækkels (fåreforskrækkelse) enner gjar mæ en tor vand.
Når æ kat er ud, spæller æ mus o æ bovr.
Det er som en drob i æ hav.
Jen fovl i æ hånd er bejjer ind l0 o æ tåg.
En væd hva en hår, men en væd et hva en foer.
Han deler suel å vind lieg.
Han lægger et æ finger imel.
Det er li gal om han tår æ kjæp op, heller han lær en leeg.
Om en dygtig kone siger man:
Hun væd hva hun gor ætter (går efter).
Hun ka vis i 2 stovver(stuer).
En ka et både blæs å ha mel i æ mund.
Ny limer fejer bejst.
Fremmed mad småger bejst.
En gue villi trækker en stuer las (stort læs).
En ska lær sålæng en løvver (lever).
En kat med handsker fanger ingen mus.
Man tog varsler af vejret.
Når Gos (gås) gor i hav å grævling i grav kommer æ vinter ét i skridt men i trav.
Når æ hemmel den ligner en hjel-mav,sa væl e ræen inden 3 dav.
Når æ hemmel den arker fræ sønder te nar, så ska en tå æ kuer,når det er tar.
Når æ himmel den arker fræ sønder te nar, så ska en tå æ kuer, når en
lyster.
Mandasvejle te mejda er ugens vejle te frejda, men tirsda ka betyde. Hvis det ræner ægidiusdåe (første september) så ska en steel æ kuer hjem, men er ægidius tar, ka en so rug i æ kjar.
Det væl ræen når æ kat eder græs.
Nar tobisten brommer å viben hun slår bovt (bugt) da sor do byg å havr i di tovt (toft).
Bliver det varmt grødevejr når kornet er sået og det skyder op uden at få et godt rodnet lød det.
Det er skidt, når æ kuer renner op i æ seemands (sædemandens) røv.
Når æ suel gor neer i en sæk, så står en op i en bæk.
En ska et sav den gren øvver, som en sier po.
En ska et sæl æ skind far æ bjørn er skådt.
Han sætter ét hans lys unner en skip (skæppe).
Det der gor fræ æ nees å i æ mund gor et tespild.
Koen siger:
Gi mæ tidsler i mi hø, så gir æ dæ smør po di brøe.
Der er altier nok te å skub te en las (læs) der hæller.
Høg øvver høg, men ingen øvver Måten (Morten).
En ska kravl, far end en ka goe.
Det er et guld al det der glemmerre.
Det står sæ te en ti.

En ska sæt stævn ætter evn.
En gue sølle jen er en skidt sølle jen.
Nød bryder alle love.
Kommer ti kommer råe.
Ætter ræen kommer suel.
Lidt hår osse ret.
Æ kåg (kagen) blyvver gjar æ kuen lig.
Han sier (sidder) som en lus imel 2 negl.
A en hel las gjæv piger blyvver der en borfuld (børfuld) gjæv kvonner(koner).
Do kommer dæ, som mule brøe (muggent brød) i varm.
Der hår vi li æ lu te æ dreng.
Det er fræ æ åsk å i æ ild.
En ska hør my, far æ ører faller åe.
Det føest en blyvver blind po, det er æ øvn.
Man siger så tit: *Så vender vi madam Svendsen.* Det var Frits Jørgensen der lavede tegningen af den lille knægt, der dansede med den tykke matrone Madam Svendsen, som han jo umuligt kunne dreje og derfor sagde: »*Så vender vi, Madam Svendsen*«. Så det var jo ikke Madam Svendsen der blev vendt.
En ka my, når en skal (En kan meget, når man skal).
En gue samvittighed er den bejst huepud (hovedpude).

Westen for Leibak (1)

af Knud Madsen Nielsen, Vestervig

Lyngby - kan man leve der?
Ovennævnte spørgsmål har jeg ofte fået stukket ud af spydige og bedrevidende mennesker, som åbenbart mente, at Sibirien var langt at foretrække frem for Lyngby, for i Lyngby »skete« der jo ikke noget. Der måtte mennesker vel dø en langsom død af kedsomhed.

Efter sigende bliver enhver salig i sin tro, og lad os så regne med det, men jeg vil vove den påstand, at de allerfleste, som er født og opvokset i den lille by, holder meget af den, og der fik en god barndom og opvækst. Så vidt mig bekendt, er der overhovedet ingen fra Lyngby, som nogensinde har fået fængselsstraf eller været indblandet i kriminalitet.

Jeg vil i de følgende årgange af SYDTHY ÅRBOG fortælle om, hvordan det var at leve til hverdag og fest i byen og prøve at give en skildring af mange af de personer, som har haft deres tilværelse i det lille fiskerleje, men også skildre personer fra de omliggende landsbyer, som havde meget samkvem med Lyngby og derfor også indgik i dagligdagen.

Beretningen er således ikke kun fra Lyngby og om lyngbyfolk.

I bogen VERDENSKRIGEN I LYNGBY EN LYNGBYDRENGS ERINDRINGER FRA VESTKYSTEN beskrev jeg nøje hele byens tilblivelseshistorie og de første svære år i 1864, så det vil jeg helt undlade her. Ligeledes fik 2. verdenskrig ret stor omtale, så den vil i denne beretning kun få sporadisk omtale i forbindelse med enkelte personskildringer.

Carl Krogh
Den første person jeg vil fortælle om er Carl Krogh, som var gift med Kåren (Karen) Selv har jeg ikke kendt ham, da han døde den 21/7 1934, altså da jeg kun var et år gammel. Han blev født den 26/9 1860 og flyttede med forældrene, da de bosatte sig i Lyngby. De stamme-

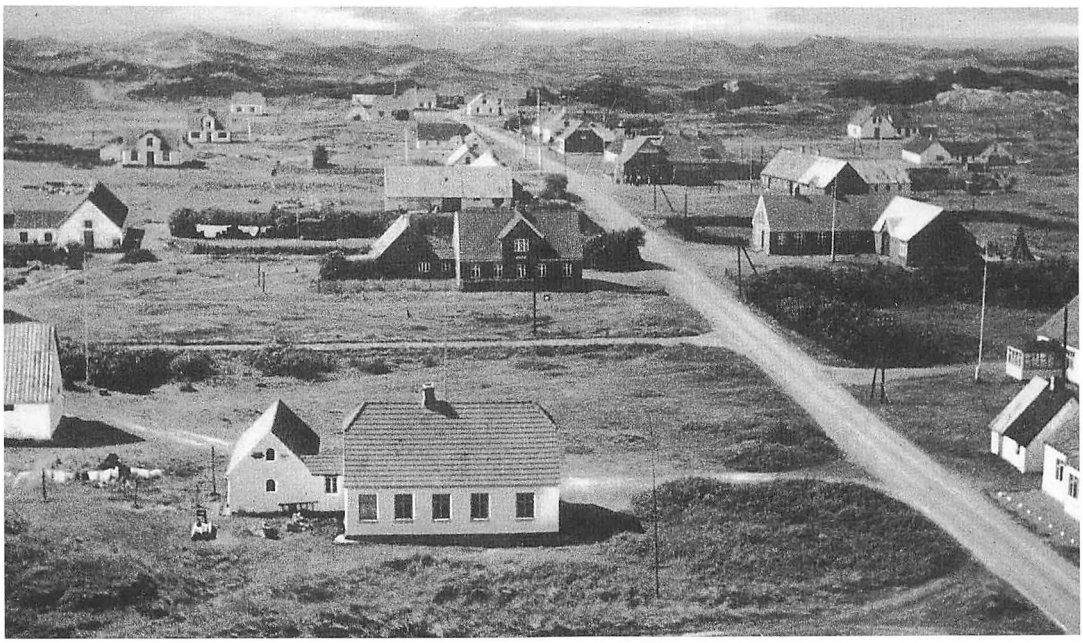

Lyngby ca. 1950. Der er ikke meget beplantning, men det ændrede sig senere, nu er der næsten for meget.

de fra Taabel. Kåren var født 16/9 1863 og hun døde den 30/5 1941.

Carl Krogh var en estimeret mand i byen. Han havde efter forholdene et ret stort landbrug og holdt både karl og pige. En overgang havde han også »hawkåel« til fiskeriet. Det var der nu flere der havde, for når sandt skal siges, var de gamle beboere i byen ikke meget for at bestille noget selv. Flere af dem holdt helt op med at arbejde i midten af fyrreårsalderen i hvert fald hvad fiskeriet angik. De passede kun landbruget selv, og det bestod af nogle får og enkelte steder en ko eller to. Nogle havde hvervet som strandfoged at passe og desuden var en del i Redningsvæsenet, så der var rigeligt at se til mente de gamle.

Til landbruget hørte også avl af kartofler, turnips, gulerødder og lign. samt lidt havre og høslæt, hvis de da fik det bjerget mens tid var. Det var nemlig ikke altid, de fik taget sig sammen til det. Kåren og Carl Krogh havde en plejedatter, Dagny. Det var en lille københavnerpige, som trængte til et hjem, og de tog hende til sig som var hun deres egen datter. Selv havde de ingen børn. Det må have været en stor omvæltning for en lille pige at blive omplantet fra København til Lyngby, men hun befandt sig godt ved det, og kunne livet igennem tale vestjydsk som os andre hvis hun ville. Hun blev senere gift med forfatteren Knud Bruun-Rasmussen.

Knud Bruun-Rasmussen var søn af biskoppen i Aarhus, som på et tidspunkt også var kirkeminister. Knud mødte Dagny første gang i toget mod København, og han fortalte senere, at han lagde specielt mærke til den unge, meget fregnede pige, fordi hun var så usædvanlig gammeldags og dårligt klædt. Hun var sikkert i hjemmestrikkede hoser, og Kåren havde vel selv syet hendes kjole. Han fattede derfor interesse for pigen og indledte en samtale med hende. Snart fandt han ud af, at hun var lynende godt begavet. Hun gik i skole hos lærer Kveiborg i Svankær. Jeg har hendes karakterer fra skolen og må sige, at de var i topklasse.

Det tilfældige møde i toget resulterede senere i et varmt og langt ægteskab mellem de to, og gennem hele min barndom kom de på besøg i mit hjem hver sommer og var skattede gæster. De stod faddere ved min barnedåb, og

Børn fra Lyngby ca. 1928. Fra venstre: Finn Pontoppidan (søn af Clara Pontoppidan), Niels Jacob Jørgensen, Henry Jensen (Hummelshøj), Carl Josefsen jun., Poul Josefsen og Johanne Josefsen.

jeg blev opkaldt efter Knud. Selv fik de ingen børn, men de adopterede senere efterhånden tre børn og gav dem et hjem.

Som lille var jeg Dagnys øjesten, og hun lavede et lille indrammet digt til mig, som jeg naturligvis har endnu. Digtet lyder:

En lille purk på tvende år
med øjne blå og krøllet hår
mit hjerte tog den første dag,
vort venskab var en afgjort sag.

Med barnets sprog fortalte han
om sorg og glæde i sit land
og med sin lille hånd i min,
vi sammen gik ad trappens trin.

Nu var vi på hans egen fløj,
et loft med al slags legetøj,
med ejermandens værdighed
om hver en ting gav han besked.

Og siden udenfor i gruset
- vi sad så godt i læ af huset,
han et barn i barnets rige,
jeg en gammel barnløs pige.

Han med sin lille barnemund
gav mig et kys hver aftenstund
og løb så til sin lille seng
en glad, en træt og søvnig dreng.

Min lille gudsøn ej du véd,
jeg i mit hjerte savner fred,
du gav mig tillidsfuldt din hånd,
vi to har knyttet venskabsbånd.
Dagny Bruun-Rasmussen. 1935.

Som nævnt holdt Carl Krogh, trods landbrugets beskedne størrelse, både pige og karl. En overgang hed karlen Bolman. Han var hos dem i flere år, men var vistnok ret speciel. Han var

stor i munden, og kæftede op både i tide og utide, når han var sammen med de andre unge i byen. Gårdspladsen hos Carl Kroghs var belagt med piksten, og fra stalden var der en åben rendesten hen til ailebeholderen. Denne rende var altid fyldt med slam og andre uhumskheder, og ænderne havde megen glæde af at gå og snadre i den. En dag, da min far skulle hjælpe Bolman med at få køerne ud, stod denne som sædvanlig og kæftede voldsomt op. Far bøjede sig ned og samlede en stor håndfuld slam op fra rendestenen, og slyngede det i hovedet på karlen. Nu traf det sig så uheldigt, at han stod med munden vidåben, og det ramte ham netop lige midt i flaben.

Han gispede og boblede lidt, alt imens han

Carl Krogh udenfor sit hjem. Han er som det ses iført hat, kravetøj, hjemmesyede tøjsko og cigar. Desuden Kåren og plejedatteren Dagny, som stolt viser et armbåndsur frem, hun har fået at de to. Dagny var københavnerpige, og boede hos dem helt til hun blev voksen. Hun blev gift med forfatteren Knud Bruun-Rasmussen.

Bolman, Josef Nielsen og Lassen.

begyndte at blive blå i hovedet, og Carl Krogh kom springende til, og fik raget mudder og andefjer ud af halsen på ham, alt imens han bankede ham på ryggen. Da Bolman endelig igen kunne trække vejret, blev han hjulpet ind til Kåren, hvor han fik noget mælk, så han kunne få skyllet halsen ren.

Karl Krogh var aldeles rasende på far og gik omgående ned til bedstefar og klagede over, »at hans forbandede knæjt nær håed tåen æ lyw å æ kåel«.

Det havde far også nær gjort en anden gang.

Det var almindeligt, at byens småbørn legede og byggede »huse« omme mellem strandingstømmeret, og tilbragte megen tid der.

De sad der også tit i de mørke aftener og fortalte hinanden spøgelseshistorier i det blafrende skær af nogle lysestumper, som de havde fundet mellem vraggodset, og den ene var mere bange end den anden. Således sad de da også en aften og hyggede sig da de hørte noget pusle og skrabe udenfor huset, som var lavet af hummerkasser. De bange unger kunne høre noget

Carl Krogh.

bevæge sig oppe på taget, og pludselig lød der en uhyggelig tuden oppefra et knasthul i en af kasserne. Far, som også var der, jog en tynd stage fra en signalraket op gennem hullet. Der lød et rasende smertensbrøl oppe fra taget, og det stammede fra Bolman. Han ville forskrække ungerne ved at lege spøgelse, og han havde munden over hullet da stagen blev stukket op, så man kan næsten tænke sig til resultatet.

Bolman holdt meget af at gå på jagt, og en dag han var på jagt sammen med nogle flere mænd, havde han en helt ny hat på, som han var ikke så lidt stolt af. Jas, som var en rigtig drillepind gik og udæskede ham til at kaste hatten op i luften, og så lade Jas skyde efter den. Det var en fornøjelse man ofte brugte, når man var flere sammen på jagt. Bolman var ikke meget for at risikere hatten, men gik dog med til det, da der blev lovet ham 1 flaske brændevin, hvis ikke hatten blev ramt af skuddet. Bolman gik så et godt stykke væk, og kastede den højt op i luften. Jas blev sindigt stående til hatten var dalet ned på jorden igen, hvorefter han gik lidt nærmere og kastede bøssen til kinden og med et velrettet skud skød den i stumper og stykker, så filtstumperne føg til alle sider. Bolman blev afsindig af raseri og sprang hen mod Jas, som skyndsomt tog flugten. Bolman ville så skyde efter ham, men det fik de andre afværget. Jas var en slags øgenavn for Josef A. Søren-

Pige og karl hos Karl Krogh.
Det er søskende Inger og Jens Henriksen fra Svankjær.

Bette Kåren på gårdspladsen med pigen Stinne Grønkjær, senere gift med Søren Iversen.

sen. Fiskerne brugte jo at skære (tælle) deres initialer i redskaberne, og for Josefs vedkommende blev det så til J.A.S., og det fængede naturligvis omgående.

Karl Krogh havde som de fleste ældre mennesker ikke gået ret meget i skole. Til min fars og mors bryllup sendte han og Kåren et telegram til brudeparret, hvori han havde skrevet:

»Vi ønsker eder fred og rov I eders egen bov«.

Karl Krogh var sengeliggende i lang tid inden han døde. På hans sengebord stod et snapseglas, hvoraf han drak sin medicin. Glasset blev aldrig vasket af, og når der kom besøgende, blev de budt en dram af det samme glas. Således også far. Han undslog sig længst muligt, men Kåren, som vidste, at han ikke foragtede en dram, nødede ham så meget, at han for ikke at støde hende, blev nødt til at tage imod den, da hun uden videre skænkede den op i glasset. Far gabte så højt han kunne og slyngede brændevinen i halsen uden at glasset rørte ved hans læber. Den næste sagde han nej til, og det plejede han ellers ikke at gøre.

Kåren overlevede Karl i syv år. En aften hun var nede på agrene for at flytte fårene, faldt hun om ramt af en hjerneblødning. Hun blev kørt hjem og døde kort tid efter.

Nede på agrene ved »Æ Katteshus« var der gennem årene blevet set et uforklarligt lys ved nattetide, kaldet »æ Katteslys«, men efter Kårens død sås det ikke mere, og mange satte det i forbindelse med Kåren, som faldt om hvor lyset plejede at vise sig

I meget gammel tid var der på stedet et hus, som beboedes af en fårehyrde, som kaldtes »æ kat«. Deraf navnet. Mursten fra huset kunne ses helt op til min tid.

Christian Madsen Nielsen

Min bedstefar blev født den 14. juni 1868, og han døde den 3. feb. 1960. Det er ikke meget, han fortalte om sin egen barndom eller forældre. Dog fortalte han mig, at hans far, Mads Nielsen, under krigen i 1864 var med på fregatten »Jylland«, under slaget ved Helgoland. Da bedstefar gik til præst, dansede han gerne med pigerne inde i konfirmandstuen. Da de på fødderne havde store træsko med jernringe til beslag, gik det jo ikke stille af, og da pastor Colding opdagede det, blev han meget fortørnet, og forbød dem at danse mere, da det var en syndig ting. Da de gik hjem over toften, fik bedstefar fat på Else Alstrup og dansede med

Bedstefar i sine velmagtsdage.

Bedstefar og Elses bryllup den 11. oktober 1904.

hende, men da de opdagdede, at præsten stod oppe i et vindue og betragtede dem, fik de jo snart danset af, og det siger næsten sig selv, at de hørte mere til det, da de kom til præst næste gang.

Else Alstrup blev næsten lige så gammel som bedstefar, men om det var deres ungdoms dans, der bevirkede at de blev ældgamle, skal jeg ikke kunne sige.

I 1889 blev bedstefar indkaldt til flåden. Han blev tjenestgørende på skibet »Fyn«. Desværre er det ikke så meget, jeg kan huske af hans fortællinger fra dengang. Dog fortalte han om den store oplevelse det var, når det russiske kejserskib »Polarstjernen« lagde til kaj med kejseren og kejserinden ombord. Når sejlene skulle bjerges eller sættes, foregik det ikke til kommandoråb, men til musik, og matroserne som hang rundt om i ræerne udførte deres arbejde som et urværk.

Han fortalte også, at han druknede under tjenesten. De skulle lære at svømme, og første gang de skulle i vandet, blev de bundet sammen med et langt stykke reb, dog havde hveranden svømmevest på. Bedstefar var en af dem uden vest, og han bad sergenten, som skulle holde i rebet, om at holde det godt stramt, da han ikke kunne svømme. Denne svarede med et »hold kæft«, og da soldaterne var kommet i vandet, slækkede han på rebet, så bedstefar kom under vandet. Han vågnede senere op på hospitalet og opdagede, at hans pung og penge var stjålet. Pungen blev dog senere fundet hos en af de andre soldater. Denne havde set sit snit til at gå i »den dødes« lommer i den almindelige forvirring. Tøjet lå jo oppe på stranden Da bedstefar var 21 år blev han gift 1. gang. Han giftede sig med en af enkerne efter den store ulykke. Det var en naturlig ting at gifte sig med en ældre enke. Der var kun mænd til at bemande et par både, og enkerne, som havde både hus og bådepart, manglede forsørgere til sig selv og de mange børn, ligesom de ugifte fiskere manglede hus og bådepart. Min bedstemor, som hun jo blev, hed Mariane Kristiansen. Hun medbragte i ægteskabet børnene Anina, Mathilde og Cecilie. Hun fik sammen med bedstefar Martha og min far. Min bedstemor døde, da min far var seks år. Hun havde været syg et stykke tid men følte sig bedre en dag, hvorfor hun stod op og gik ud i køkkenet til bedstefar, og der råbte hun pludselig »grib mig« hvorpå hun faldt over mod ham og døde i hans arme.

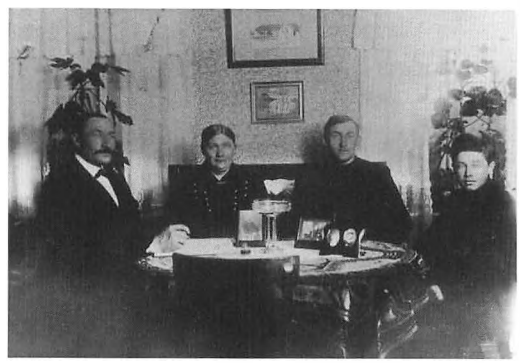

Bedstefar, Else, min far og Christian hjemme i deres dagligstue.

Bedstefar uden for huset.

Den 11. oktober 1904 blev min bedstefar gift anden gang. Hans nye kone hed Else, og hun var kun 24 år. Med hende nåede han at fejre sølvbryllup. Hun døde den 4. januar 1934.

Da min morfar i 1911 døde fra en stor flok mindreårige børn, tog min bedstefar den mindste af disse børn til sig. Det var drengen Christian, og han voksede op som søn af huset. Både Else og bedstefar holdt af ham, som var han deres eget barn. Selv havde de ingen sammen.

Desværre druknede Christian kun 2o år gammel, hvilket var en stor sorg for hans plejeforældre og ikke mindst for hans rigtige mor og søskende.

Han havde været rejst bort i plads et stykke tid og kom hjem for at aftjene sin værnepligt.

Han kom frisk ind ad døren og sagde:

»Nå, her sidder I to gamle«. Da han hørte, at hans tre brødre ville ud med sildegarn om natten, ville han med dem, men først plantede han en del rønnebærtræer for bedstefar omme i haven. De står såmænd endnu.

Han var også lige et smut oppe i butikken for at handle, og far syntes, han var så mærkelig åndsfraværende og kiggede sig så mærkeligt omkring, som om han tog afsked med det hele.

Men sådan er det vel ofte, når man i erindringen genkalder ens sidste møde med en person, som brat rives bort. Da det var blevet mørkt, tog brødrene på havet. Vejret var fint i begyndelsen, men det begyndte snart at friske på vinden. Bedstefar blev urolig, og ringede ned til signalmanden for at høre, om havet var ved at rejse sig, men det var ikke tilfældet. En times tid efter ringede han igen og fik den besked at der overhovedet ikke var fare på færde. Han bad så signalmanden om at være ekstra opmærksom og om at ringe ved den mindste fare, så de i god tid kunne komme med redningsbåden, hvilket blev lovet. Da bedstefar ikke hørte mere fra havet, og der efterhånden blæste en frisk vind fra vest, ringede han igen for at høre, om han ikke skulle sende redningsbåden for en sikkerheds skyld.

Han fik den lakoniske meddelelse, at det var for sent. Båden var kæntret under landing, og Christian var druknet, han var i al fald ikke kommet i land. Han var en glimrende svømmer som sine brødre, der alle havde klaret sig. Christian havde de ikke set, efter at han blev ramt i hovedet af rælingen, da båden kæntrede.

Der blev sat strandvagt og han blev senere fundet lidt nord for »Æ swot knop«. Det var Lassen og Niels Madsen der fandt ham. De fik øje på noget langt mørkt noget, der skvulpede i havstokken. Niels Madsen løb op mod klitterne, han var gruelig bange af sig, men Lassen gik ned til Christian ,som det jo var og fik fat på ham og fik ham slæbt op på en mortørvskant så havet ikke tog ham igen. Selv om han kun havde ligget ret kort tid i havet, var han allerede meget slidt i ansigtet.

Han blev så kørt hjem og kom til at stå lig i bedstefars gang.

Bedstefar opnåede at holde 70 års jubilæum som strandfoged. Det er klart, at han i så mange år oplevede mangt og meget ved havet, også under de to verdenskrige.

Under første verdenskrig, hvor han jo havde heste, tjente han 50 kr. i timen ved at slæbe ilanddrevne hornminer op for minøren. Nu siger 50 kr i timen os ikke ret meget, men dengang var det en kæmpebetaling. Det var bestemt ikke noget ønskejob, for andre end den gamle. Han havde ikke noget imod det. Minerne lå ofte og rullede i havstokken,og minøren gennede alle i dækning, mens han vadede ud til minen og fastgjorde en wire til den.

Derpå spændte bedstefar hestene for wiren, og minen blev slæbt så langt op, at den lå stille, hvorefter den blev sprængt. Der var selvsagt mange tilskuere til disse sprængninger, i tilbørlig afstand forståes. Da Iver Madsen en gang dybt imponeret havde overværet, at minøren sprang på en rullende mine og spurgte ham, om det nu aldrig havde fejlet for ham, lød svaret: »Nej, jeg fejler kun én gang.«

I sine velmagtsdage gik bedstefar en hel del på jagt, og han kunne godt lide at fortælle om sine jagtoplevelser, ligesom jeg var en ivrig tilhører. Vi fik gerne stoppet vore piber, og når de var bakket godt op, begyndte den gamle at fortælle. Han havde for det meste stoppet sin egen pibe så meget, at tobakken hang ned over pibehovedet, og til sidst faldt ned på dugen, hvorefter han ragede den ned på gulvet. Piberne var også stoppet så hårdt, at de flere gange gik ud, så der skulle mange tændstikker til, og de afbrændte tændstikker smed vi ind under chatollet eller de blev stukket ned i urtepotterne. Det sidste var tjenestepigen bestemt ikke tilfreds med. Heller ikke, da den gamle ikke havde fået slukket »svovlstikken« inden den skulle ned i urtepotten og kom til at stikke ild i de tynde gardiner. Men slige småting kunne vi ikke tage os af. Bedstefar sad i sin flettede kurvestol ved bordenden. Stolen knirkede og peb hvergang han bevægede sig. Jeg sad ved langsiden af bordet helt henne ved ham. I stuen var der et dæmpet, behageligt lys fra petroleumslampen, der stod på bordet, og henne på kakkelovnen småkogte kedelen til aftenkaffen. Til aftenkaffen fik vi sigtebrød (fienmelmad) med margarine på. Væggene i denne stue var beklædt med træpaneler halvt op til loftet. Ovenpå panelet var der en bred kant, der kunne stå mindre ting på. I den ene ende af stuen stod det store chatol med mange skuffer i, det nåede næsten helt op til loftet. I hjørnet ved siden af stod den gamles seng, og panelhylden brugte han til at lægge pibe, tændstikker, briller, gebis og lommeur fra sig på om natten. I den anden ende af stuen var skrivebordet, og på den stod der pen og blækhus, skriveunderlag samt papirkniv. Desuden var der ved siden af en radio, hvor højttaleren stod ovenpå apparatet. Vi hørte aldrig radio om aftenen. Dels kunne den gamle ikke rigtig høre, hvad der blev sagt, og dels var det for dyrt, da den gik på akkumulatorer, som skulle sendes til opladning ret tit. Nej, så klarede vi os hellere med at snakke.

Bedstefar fotograferet en af de sidste gange han var ved havet.

Den gamle fortalte, at han for mange år siden havde købt en hel ny bøsse hos købmanden i Svankjær. Han var vældig vigtig af bøssen, men den første gang han skød med den, eksploderede den, (det var en forlader), så det var »en guds beskjærmels at æ e bløw ræen stimperer«. Han fik en anden bøsse i erstatning, og da han en dag kom en ræv på skudhold og han skød på den, vendte ræven om og viste tænder ad ham, hvorefter den usåret stak af. Den gamle opdagede så, at alle haglene forinden han skød var trillet ud af bøssen. Han kunne se dem i sandet, hvor han lige havde gået.

En dag, han gik hjem fra jagt og kom til Skomagerrimme, så han hovedet af en and, stikke

op af sandet. Da han kom nærmere kunne han se, anden bevæge hovedet, og altså var levende begravet. Han regnede med, at det var ræven, som havde fundet en anskudt and og så havde begravet den til senere afbenyttelse, da den for øjeblikket ikke kunne æde mere.

En aften var han gået på ulovlig jagt nede i »æ Røe Kjar«, og havde det held, at en flok gæs fløj tæt hen over ham, så han skød en af dem. Gåsen drattede ned i lyngen et pænt stykke borte. Da han rejste sig for at hente gåsen, dukkede plantør Madsen op og begyndte at kæfte op, for han havde set det hele. Det endte så med, at plantøren ville lade nåde gå for ret hvis han til gengæld fik gåsen. Det kunne den gamle jo ikke sige ret meget imod, men de kunne ikke finde den. De ledte længe hver for sig, og pludselig ser bedstefar gåsen, som ligger stendød i lyngen, men han går forbi den og giver sig til at lede et andet sted. Efterhånden bliver plantøren ked af at søge længere, og mener at den nok kun havde været anskudt og havde gemt sig, og det mente den gamle også kunne have sin rimelighed. Plantøren sagde så farvel og gik sin vej, »å så rænder han satamæ lie po æ goes« hvæsede den gamle skuffet.

Så havde han mere held med sig en dag han var på jagt i Bendix Rimme. Det var let tåget vejr og en enlig gås flyver lavt hen over ham. Han skyder på den, og gåsen steg og steg lodret op i luften, til den forsvandt i tågen. Han regnede ikke med at se mere til den, men pludselig kom den susende ned og ramte jorden lige for fødderne af ham med et klask.»Håden ramt mæ, håed æ brække mi hals«, mente den gamle.

Bedstefar fortalte i fuld alvor, at i hans barndom dansede »æ ellekwonner (ellekonerne) nede på tofterne de sommernætter mosekonen bryggede. Deres patter var så lange, at de havde slået dem op over skuldrene. Han fortalte også om »æ neser«, nisser, og jeg er ikke sikker på, at han ikke troede på, de eksisterede også.

Han kunne godt være noget af en lurifaks. Han havde jo heste og vogn, og engang de havde fanget en mængde store torsk nede ved havet, og de som så mange gange tidligere ikke kunne sælge dem, skulle den gamle »øwer æ

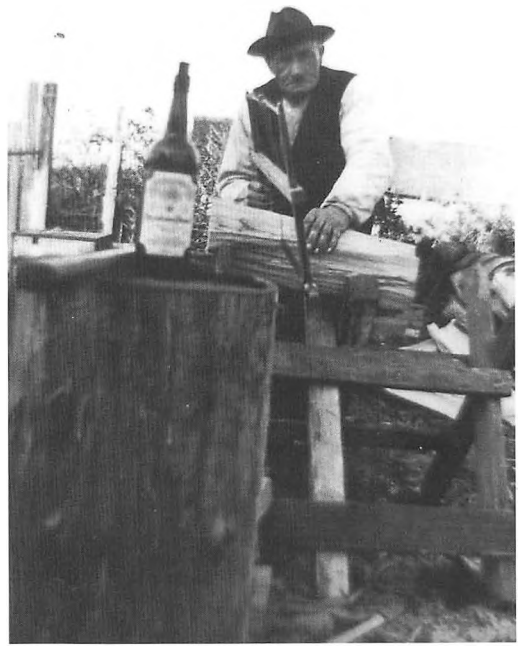

Bedstefar saver brænde.

land« (ind i landet) med dem for at prøve at få dem afsat. Vognen var sprængfyldt med store torsk men da det blev aften, havde han ingen solgt. - Lidt uden for Gl. Bedsted var der en husmand som han kendte, og der holdt han ind, så hestene og han selv kunne »bede«. Husmanden fik så et par torsk til gengæld, men den gamle fik ham gjort begribelig, at der var mange penge at hente, hvis han, husmanden, købte hele vognladningen og tørrede dem. De kunne så laves i mange penge senere, og han skulle ikke betale før de var solgt. Husmanden syntes det var en god idé, og bedstefar fik torskene læsset af »ude po æ grøn.«

Et par dage senere var han på de kanter igen, og han gik så hen til husmanden for at se, hvordan det spændte af med torskene. Møddingen var fyldt med torskehoveder, bemærkede han, og uden for døren lå der torsk i mængder. Inde på bryggersbordet var torskehoveder stablet højt op, og da han lindede køkkendøren, og konen så ham, gav hun sig til at hvæle og sagde »det her er do fanden gålemæ synd Chr.

Madsen«. Manden sad ved bordenden og rensede torsk, og den gamle kunne næsten ikke se ham bag det bjerg af torskehoveder, der lå på køkkenbordet. Manden klagede, at de »åller fæk em betal, å at de røddent snåer dem siest, så det war en ræen guds uløk det hiele«. Bedstefar beroligede dem så med, at de kun skulle betale dem de evt. fik solgt, og gik der nogen til, skulle de ikke betales. Det hjalp jo lidt på humøret, og han fik selvfølgelig ikke en krone for dem, og det havde heller ikke været meningen.

Bedstefar havde engang en tømrersvend fra landet til at lave noget arbejde for sig. Svenden var uhyre mørkeræd, opdagede den gamle. I de dage stod gammel Ane lig omme i vognhuset og låget var taget af kisten. Svenden vidste ikke, at nogen var døde i byen, og da det begyndte at skumre hen ad aften, bad bedstefar henkastet karlen hente »æ skaryws« omme i vognhuset. (skarøksen). Karlen går derom, og da han i tusmørket ser liget i den åbne kiste, får han et chock. Han kom tilbage kridhvid i ansigtet, og kom ikke på arbejde i Lyngby mere.

Dagny Bruun-Rasmussen ved båden fra Liløre.

Redningsbåden

I de små fiskelejer langs vestkysten var der altid en førstemand. Det kom næsten af sig selv, at det var opsynsmanden ved redningsstationen. Var han så samtidig også strandfoged var hans position klar.

Lyngby Redningsstation blev oprettet ved lov af 17. marts 1882, og der blev bygget et hus til opbevaring af materiellet. Stationen blev indviet eller startede den 1. sep. s.å. og fungerede som raketstation indtil 1920, hvor den udvidedes til også at være bådstation.

Dens første opsynsmand var strandfoged Niels Snæver fra Svankjær, og da han døde i 1908 (23.sep.) fik min morfar Iver Nielsen Iversen stillingen. Han døde imidlertid allerede den l0. marts 1911, hvorefter min farfar fik stillingen.

Redningsbåden var i Lyngby i godt 25 år, og i den ret korte periode, blev den brugt meget. Der var i tidsrummet 2 forskellige både her, men den første der kom, var mandskabet ikke glad for, da den ikke var så sødygtig som det kunne ønskes. Den var for »rank« og ville ikke slippe stranden ved søsætning, således at den fik brådsøerne over sig. Da malingen begyndte at skalle af , og man indenunder den kunne læse navnet »Liløre« på båden, blev mandskabet direkte ked af at bruge den. Det var jo samme båd, som nogle år før var kæntret hvorved hele besætningen druknede.

Efter flere klager blev båden udskiftet med en anden, og far købte den gamle, som blev anbragt nord for vores hus, hvor børnene havde megen morskab af den.

Når der var øvelse med båden, fik jeg nogle gange lov til at køre med ned til havet i den. Det var spændende at være så højt til vejrs, og det rumlede så sjovt i den, når jeg lagde mig ned i bunden. Når der var øvelse, opdagede jeg det gerne ved, at der tidligt om morgenen kørte mange hestekøretøjer forbi vort hus i stærk fart og svingede om til redningshuset, hvor de store døre var slået op. Så var det med at kom-

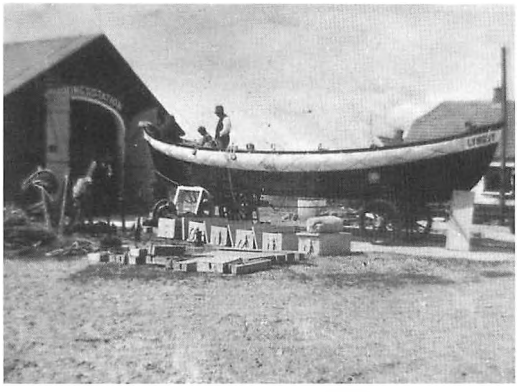

Båd og materiel udluftes.

me ud af sengen og afsted i en fart. Der kom så 6 heste for båden, og nogle andre vogne kørte med resten af materiellet. Engang båden var på vej hjem fra havet, styrtede en af Svendsens heste død om foran båden. Det var en grim oplevelse.

Bedstefar var gerne ædende ond over et eller andet. Jeg fandt aldrig ud af over hvad, men folkene kendte ham og tog sig ikke af det. Når båden skulle søsættes, gik han frem og tilbage på stranden og rasede, mens vandet svuppede i hans hvide gummistøvler, for våd skulle han nok sørge for at blive. Inden båden gik ud, blev der altid bedt en kort bøn, og mandskabet blottede deres hoveder undtagen bådformanden, Niels Iversen, som steg op i båden mens den endnu var på stranden og stillede sig bag roret, HAN tog ikke hatten af. Han stolede mest på sig selv. Det var nok også al det »tidsspilde« med bønnen som gjorde bedstefar endnu mere rasende end han var i forvejen.

Karl og pige

Min bedstefar holdt for det meste både karl og pige. Engang havde han en karl, som var blevet meget forelsket i en pige fra byen, men hans varme følelser blev ikke gengældt, og pigen var desuden forlovet ned en udenbys mand, så tilsyneladende så det ret håbløst ud for karlen. Det gik ham meget på. Han var klar over, at der måtte gøres et eller andet drastisk, så pigen blev opmærksom på hans tilstedeværelse. Han kom så hjem en aften og fortalte, at han var blevet overfaldet nede i skoven af en ukendt person og var kommet i kamp med denne. Under kampen var alle knapper blevet revet af karlens jakke, og det var jo noget enhver ved selvsyn kunne overbevise sig om. Det var jo en dramatisk hændelse, der blev talt meget om, men da karlens madmor, Else Madsen, fandt alle de manglende knapper i hans jakkelomme, troede ingen rigtigt på den historie mere. Han havde selv flået alle knapperne af.

Den hændelse øgede derfor ikke hans chancer hos den tilbedte, så der måtte gøres noget andet. Han ville tage livet af sig. Til det brug anvendte han en grøn tyktflydende væske, som blev brugt til at smøre hestene i, hvis seletøjet havde hudslidt dem. Smørelsen stod i en flaske i staldvinduet og indholdet i den tømte karlen så ned i halsen på sig selv. Det døde han nu ikke af, men syg blev han. Der blev nu ikke sendt bud efter doktoren af den grund. Else kogte noget mælk til ham, så han kunne få skyllet det klæbrige smørelse af halsen, og efter et stykke tid var han helt kvik igen.

Lykken står som bekendt den kække bi, og hvad det end var som gjorde udslaget, så gik pigens forlovelse med den fremmede karl overstyr, og karlen blev hendes nye udkårne og blev gift med hende.

Bedstefar var alvorligt syg enkelte gange i sit lange liv. Det var vistnok lungebetændelse han fik, og det var en alvorlig sygdom som mange døde af dengang. Det skete flere gange, at han nærmest lå bevidstløst hen og lægen flere gange sagde, at han ikke kunne leve natten over,

Bedstefar i sygesengen ca. 1959.

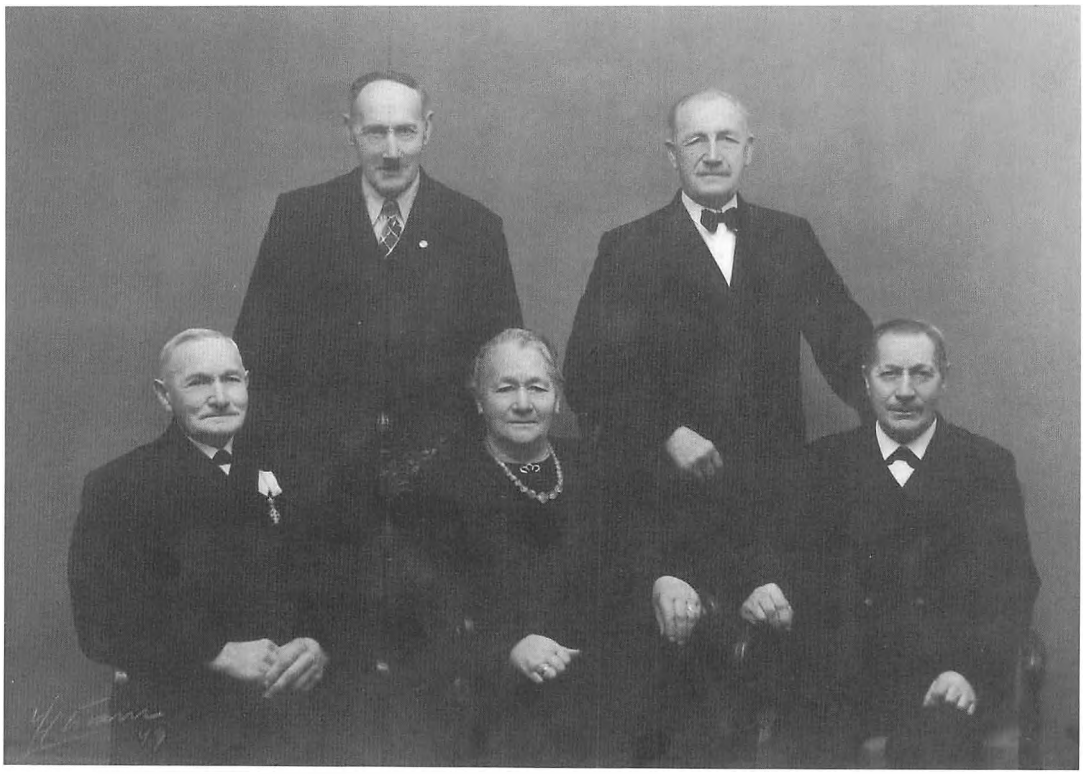

Bedstefar og hans søskende. Fra venstre: Bedstefar, Niels, Trine, Iver og Søren. Trine døde kort efter.

men den gamle »snød« ham så tit, at lægen ikke mere ville udtale sig om hans tilstand. Således husker jeg en dag, hvor der blev sendt bud efter os alle, da det var på det allersidste med bedstefar. Vi løb hurtigt derned for at være hos ham i hans sidste time. Han lå og rallede og trak kun vejret med lange mellemrum.

Pludselig hørte vejrtrækningen tilsyneladende helt op, og far sagde at nu døde han, men så begyndte den gamle atter at trække vejret, og få øjeblikke efter slog han øjnene op og bad om et glas vand. Da han havde drukket det ville han have en pibe tobak og dernæst en portion havregrød. Så var vi jo klar over at vi godt kunne gå hjem for denne gang. Han var også på højkant få dage efter.

Da bedstefar blev så gammel, at han ikke længere kunne være alene, flyttede han hjem til far og mor, hvor han havde et værelse. Han gik dårligt, fordi han havde brækket lårbenet som 83 årig, da han væltede på sin cykel på vej hjem fra havet. Han lå længe på hospitalet, og skulle faktisk lære at gå påny. Det lærte han i en gangvogn og syntes, det var vældig sjovt at køre frem og tilbage på gangene.

Vi fik heldigvis overtalt ham og hans søskende til at blive fotograferet sammen, inden det blev for sent. Jeg kan ikke mere huske hvor mange år de var tilsammen, men lillebror Niels var midt i 70'erne.

Det var vist lidt af en opgave at få dem samlet til fotografering og »klædt ud«. Det skulle jo foregå i Thisted, så først og fremmest skulle der findes en dag, hvor de allesammen havde »tid«, og det var ikke så ligetil, men som det fremgår af billedet, lykkedes det tilsidst.

Der havde været 2 brødre mere, men de druknede i deres ungdom. Martinus ud for Lyngby, og Peder i den engelske kanal.

Bedstefar var meget glad for at få besøg, da tiden nok faldt ham lang ind imellem. Han sad i sin flettede kurvestol ved vinduet og fulgte

nøje med i, hvad der skete ude på vejen. Sonja og jeg spillede ofte kort med ham, og trods hans høje alder, var han klar nok i hovedet til ofte at vinde. Han havde altid en fluesmækker lige inden for rækkevidde, og ve den flue, der kom i nærheden af ham.

Når jeg kom ind til ham, fortalte han gerne, at »i då hår æ slåen 14 flywwer ihjæl, å æ hund hår tåen 6 eller lignende tal, der blev i al fald holdt nøje regnskab med udbyttet. Jeg spurgte ham engang, hvordan han bar sig ad med at fedte sine vinduer sådan til, og han fortalte »at det kam fræ æ flyvver, som han kwaest mæ æ tommeltot«.

Da Sonja og jeg blev gift, flyttede vi ind i hans hus, og bedstefar flyttede med. Det var en stor glædesdag for ham. Senere kom så børnene til, og de havde stor fornøjelse af hinanden, ofte kom broderen Iver Madsen på besøg, og det er mange timer, de to gamle har set efter børnene, mens vi andre var optaget af arbejde. De legede ride ranke og der blev sunget og kigget på Ivers træben.

Der var gummibeslag forneden på træbenet.

Bedstefar ved Esther og Pouls bryllup.

»Klitbo«.

Dels for at det ikke skulle skride, og dels for at det ikke skulle blive slidt. Når beslaget var slidt op skulle det skiftes, og det var gerne min opgave. Det foregik oppe i butikken.

Jeg skar et passende rundt stykke af et bildæk, og mens Iver sad på bænken, sømmede jeg så beslaget under benet med tommessøm. Der var næste altid nogle mindre børn som tilskuere, og når jeg begyndte at banke sømmene op i træbenet udstødte Iver altid nogle jamrende hyl og skrig, så de stakkels unger forfærdet holdt sig for øjne og ører, mens de havde skrækkelig ondt af ham, der sådan fik banket søm op i benet uden bedøvelse.

Det var mindst lige så dramatisk, som når der blev slagtet grise.

Sine sidste leveår tilbragte bedstefar i sengen. Da havde han meget fornøjelse af vore to børn, som tilbragte megen tid hos ham i og omkring hans seng og legede inde i hans stue.

Vi spiste i en anden stue, og bedstefar fik sin mad bragt ind. Når vi spiste kunne vi ikke forstå, at pigen havde så travlt med at få spist sin mad og komme ind til oldefar. Men en dag så Sonja hvorfor. Ungen stod ved siden af den gamles seng og gabte højt. Den gamle tyggede sin mad grundigt, hvorefter han med en ske hældte det ned i halsen på hende, og hun smaskede henrykt.

Den affodring syntes Sonja bestemt ikke om, men hun nænnede ikke at sige det til ham. Han havde heller ikke kunnet se noget forkert i det, da det i hans barndom var almindeligt at made småbørn på den måde. Vi klarede det på den måde, at ungen ikke kom derind, før bedstefar havde spist.

Christian Lykke dbm.

Som nævnt var han glad for at få besøg, især af sine ungdomsvenner, som der sandt at sige ikke var mange tilbage af. Da han var på Sygehuset med det brækkede lårben, lå i sengen ved siden af ham Poul Thøgersen fra Agger. De havde været soldaterkammerater i 1889 i København, så der blev drøftet mange gamle minder og oplevelser.

En dag fik han hjemme besøg af Christian Lykke fra Svankjær. De havde siddet sammen i sognerådet i mange år og var gode venner og næsten jævnaldrende. Christian Lykkes søn havde kørt ham derud, og imens de gamle pratede kørt sønnen Niels Lykke og min får en tur til havet. Efter et stykke tid spurgte min bedstefar Christian Lykke, hvor »æ kneit« (knægtene) var blevet af og han svarede at de var kørt lidt »for ung mennesker brøder sæ e om å sie å hør po waier gammel«.

Her vil jeg så lige indskyde, at »knægtene« var op i 60'erne.

Efterhånden tog det lange sengeleje så meget på bedstefar, at det stod klart for alle, at nu kunne han ikke undgå skæbnen ret meget længere. Han fik koldbrand i benene, og de sidste dage han levede gled han over i bevidstløshed. Der blev våget hos ham om nætterne, det gjorde nabokvinderne på skift. Først på aftenen den 3. feb. 1960 gik jeg ind til han for at væde hans læber med vand, men da var han død. Det var så frygteligt et vejr, at vi ikke kunne komme i forbindelse med lægen da telefontrådene var faldet ned. Sygeplejersken fik jeg forbindelse med. Hun kunne ikke forstå, hvad der blev sagt, men opfattede dog ordene Lyngby og kunne så selv regne ud, hvad der var sket, og hun kom så senere og gjorde ham istand.

Næste dag fik jeg fat på en taxa og kørte rundt og ordnede alt som skulle ordnes. Den 8. feb. blev bedstefar begravet. Han stod lig hjemme hos os selv, og der var ryddet ud af alle stuer til begravelsen, så vi kunne rumme alle gæsterne. Dengang var det gået af mode med så store begravelser men vi var klar over at sådan ville den gamle helst have det, og det fik han så også.

Rejsen til Norge

I sidste halvdel af forrige århundrede, blev det brugt meget, at folk rejste til Norge for at købe

Min morfar Iver N. Iversen f. 10/9-1871. D. 10/3-1911.

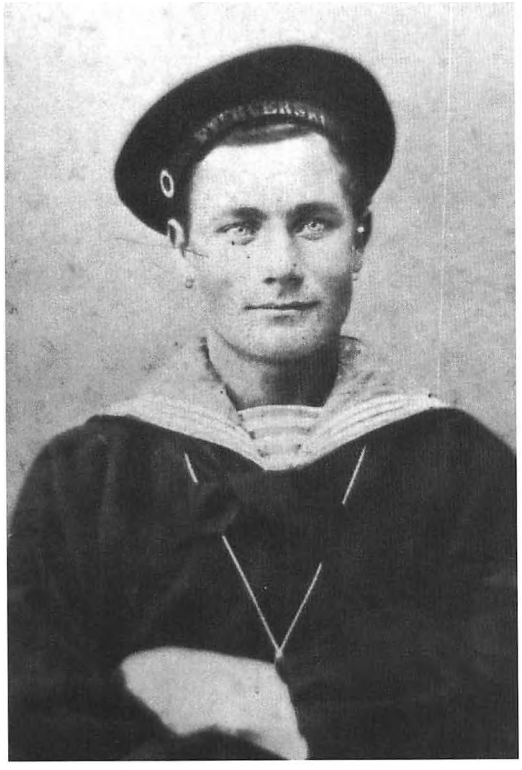

Min farfar Johan Christian Madsen Nielsen.
F. 14/6-1868. D. 3/2-1960.

et gammelt skib, som blev lastet med tømmer og dernæst sejlet til Danmark, hvor det blev sat ind på kysten, ladningen bjerget og skibet ophugget. Med lidt held var der stor fortjeneste ved det, da tømmer var meget billigere i Norge end her i landet.

En dag henvendte herredsfoged Jansen og konsul Jepsen fra Vestervig sig til fiskerne fra Lyngby og ville have dem til at sejle et sådant skib hjem. Det var de ikke uvillige til, og det blev besluttet, at min bedstefar, Chr Madsen, Carl Krogh og Niels Jacob Sørensen skulle rejse til Norge, for at se på et skib, der var til salg. Skibet lå i Christiania (Oslo) og hed GULNARE. Det var en meget lang rejse på den tid. Vel udstyret med behørige fuldmagter til køb af skibet, gik de til stationen i Bedsted, hvorfra de tog toget til Thisted. Derfra med skib til Aalborg, hvorfra de kom med skib til Christiania.

Desværre kan jeg ikke huske enkeltheder fra rejsen, men de syntes, de oplevede helt utrolige ting. Det var jo ikke almindeligt med lange rejser på den tid. De kom til Christiania om natten og gik længe omkring for at finde et »gjæstgiveri«, hvor de kunne overnatte. De fandt flere, men der blev ikke lukket op når de bankede på.

Endelig da de bankede på et sted blev et vindue på 2. sal smækket op, og en dame spurgte arrigt hvad de ville. De forklarede så, at det var logi de søgte, men hun ville ikke have gæster for en enkelt nat. Da de jo nok mente, at opholdet blev af længere varighed, kom de dog tilsidst indenfor og fik hver en seng.

Meget gammelt billede af Lyngby. Huset længst t.v. er det gamle redningshus, som blev nedrevet ca. 1937.
Det var da billedet blev taget det sidste hus i byen mod vest.

Næste morgen gik de ned til skibsmægleren på havnen, så han kunne vise dem skibet. Mægleren havde ikke ventet dem så snart så han måtte desværre skuffe dem med, at » Gulnare« lå ovre i England, og først kom til Norge igen i løbet af en l0 - 12 dage. Han havde et andet skib til salg, som de kunne se på. Det gjorde de også, men det var i en så dårlig forfatning, at de ikke turde sejle med det. Mægleren syntes, at de skulle blive i byen til »Gulnare« kom tilbage igen. Det var de ikke meget for, da de vistnok allerede længtes hjem, og da mægleren så forlangte en meget højere pris for skibet end oprindelig aftalt, ville de ikke blive længere. De blev tilbudt at telegrafere til Danmark angående den højere pris, og hvis den så blev godtaget ville mægleren, at de skulle vente. Det drøftede de frem og tilbage, men enden på det hele blev, at de ville hjem. Madammen i gæstgiveriet var stiktosset, da de kom for at afregne for kun een nat, skønt de havde lovet at blive i længere tid, men det kunne de ikke tage sig af, for nu ville de HJEM. Det kom de da også omsider, og da de aflagde beretning for konsulen i Vestervig var han skuffet over, at de ikke havde købt enten det skib der lå derovre, eller også havde ventet på »Guldnare«. Han ville have dem til at rejse derover igen for at ordne det fornødne, men han kunne ikke overtale dem til det igen.

Niels Christensen (Iversen)

Vores nærmeste nabo var Niels Iversen. Det var en meget festlig nabo at have. Far og han havde megen fornøjelse af hinanden. Det var nu ikke hver dag de var lige enige, men selv om de havde været oppe at skændes en dag, kom Niels Iversen gerne om til os om aftenen for at få en sludder med far, uenigheden bundede ikke dybt. Hos Niels Iversen boede også hans mor, gamle Trine, samt børnene Marie og Erling. Han havde tre børn mere, men de var voksne og boede ikke hjemme. Senere fik Marie en søn Niels, og han blev jo bedstefaderens stolthed og øjesten.

Gamle Trine og jeg var gode venner, og hun bagte tit pandekager til mig. Nu var det nok ikke kun til mig, men til hele familien, men jeg

Niels Iversen Christensen f. 6/8-1880. D. 26/12-1958.

kunne altid lugte når hun var ved det. Det osede tæt ud af døren, og pandekagerne var både store, tykke og svedne. Hendes øgenavn var Trine Måsen, men det skulle man helst ikke sige når hun hørte på det. Engang hørte jeg min søster Esther sige det, og jeg øjnede straks en chance for at udnytte det til egen fordel. Jeg løb derfor over til Trine og fortalte hvad Esther havde kaldt hende » men jeg siger aldrig Trine Måsen, og må jeg så ikke få et andeæg«, og det fik jeg.

Engang Trine havde kogt andeæg til aften, var der ællinger i alle æggene. Han havde ved en fejltagelse taget æggene fra en rugende and, og havde nær græmmet sig ihjel. De gamle havde det sådan, at hvis et menneske døde, var der ikke noget at gøre ved, men hvis en ælling eller et lam døde, var det en katastrofe.

Erling og min bror var jævnaldrende og var legekammerater. De fulgtes ad til skole, men

hver torsdag kom Erling ikke i skole fordi han havde mavepine. Det kaldte hans kammerater så torsdags-mavepine. Årsagen til sygdommen var, at om torsdagen havde de katekismus for og det kunne Erling ikke rigtig med. Han havde nok heller fået læst på det, og lærer Kveiborg var ikke til at spøge med. Han brugte vitterligt spanskrøret, hvis børnene ikke kunne deres lektier. Det var derfor nok ikke uklogt af Erling at blive hjemme den dag.

Han var ikke bange for nogenting.

De fleste børn var mørkerædde og troede på spøgelser, da de jo blev fyldt med historier om døde og gengangere og forvarsler.

Sådan noget sad de gamle og fortalte om i de lange vinteraftener.

Erling var ikke bange for slige ting. Det fik min bror og Jens Krogh det bedste bevis for en aften, hvor de cyklede hjem fra Bedsted.

Det var en bælgmørk og blæsende aften.

Erling som ingeniørsoldat.

Christian og Jens cyklede side om side i roligt tempo, men det havde Erling ikke tid til. Han cyklede langt foran de andre og tilbage igen. Han legede motorcykel. Da de kom til Svankjær, havde Erling været væk længe, og da de kom ud for kirkegården, hørte de pumpen pibe deromme. Jens var ved gøre i bukserne af skræk, og Christian havde det vist ikke meget bedre. Pludselig smækkede lågen og Erling kørte ud. Han havde været omme at få »benzin« på og var en tur rundt om kirken.

Som dreng og ung mand var Erling meget fingernem og lavede mange spændende ting og opfindelser. Han byggede også et lille træhus, hvor de unge opholdt sig en del om aftenen. Det blev kaldt »Æ røe kjar«. Navnet kom sig af, at Erling og min bror, Christian, en aften ville have nogle bajere, og det måtte min mor ikke opdage. Øllene havde de gemt ovre i skuret, og om aftenen kom Erling over for at hente min bror. De skulle på jagt i »Æ røe kjar« fortalte de mor, og Erling havde bøssen med. Da de var gået opdagede mor, at Christian ikke havde taget sin bøsse med, så hun fandt snart ud af den rette sammenhæng, og så var huset navngivet.

I huset havde Erling alt muligt af tyskernes efterladenskaber bl. a. røgbomber. Det var noget de fleste unge havde under og efter krigen, men Erling havde den største samling. Det var jo spændende ting, men den, der var mest interesseret i tingene, var deres hund »Pop«. Den elskede højt og inderligt alt hvad der kunne give ild, røg og knald. Man kunne være helt sikker på, at hvis der et sted i byen blev affyret et eller andet og det blev der tit efter krigen, så kom »Pop« omgående farende. Den var en krydsning mellem en boxer og en ulvespids. En dag affyrede vi en tysk røgbombe. Den var på størrelse med en konservesdåse. Man hev i snoren og kastede den fra sig. Da bomben begyndte at ose, kom »Pop« strygende og greb den i flaben og løb af sted med den. Det så helt vanvittigt ud, da hunden løb rundt på tofterne mens røgen hvæsede ud af gabet på den og dannede en lang tyk røgfane efter den. Da Maries lille søn Niels, så at røgen væltede ud af hans kære og højtelskede hund, vrælede

han fortvivlet »Poppe brenner«, han kunne jo ikke vide andet.

Det var også ham der en dag kom ind og fortalte, » at æ kok var i stykker« og det viste sig at være rigtig nok, da »Pop« havde haft fat i kokken og plukket en del fjer af den.

Niels var naturligvis bedstefaderens øjesten. Han kaldte dog ikke bedstefaderen sådan, men »gammelfår« og var opkaldt efter denne. De to var meget sammen, og Niels blev snart lige så rolig og sindig som den gamle. Han legede meget med Knud Møllers jævnaldrende søn , Mogens. De var vel en 5 - 6 år, da der hændte noget, som jeg vil berette.

Knud havde en brønd, hvor de hejsede vand op i en spand, som det var almindeligt på den tid. Om drengene har prøvet at hejse en spand vand op, ved jeg ikke, men Mogens styrtede på en eller anden måde ned i den dybe brønd, og der var ikke andre end Niels der overværede det. Han var klar over, at han hellere måtte gå ind og fortælle det til forældrene, hvad han så gjorde. Drengens mor stod i køkkenet og lavede et eller andet, da hun hørte yderdøren forsigtigt blev åbnet og derefter lukket igen, og hun hørte der blev stillet et par træsko, hvorefter døren til køkkenet blev åbnet, og Niels listede stille ind og lukkede pænt døren efter sig igen. Han stillede sig ved siden af hende, og først da hun spurgte, om der var noget han ville, svarede han, at »Mogens er falden ner i æ kjeld«. Så kan det nok være, at det sindige var forbi. Edith løb skrigende ind efter Knud, som løb hen til brønden og sprang ned i den. Mogens klamrede sig til et rør dernede, og havde hovedet oven vande, og kort tid efter kom han op af brøndens klare vand. Han havde ingen skade taget.

Den gamle Niels sørgede for, at der blev lavet en rygkurv til Bette Niels, ligesom »gammelfår« selv havde, så kunne han hjælpe med at bære lidt fisk op fra havet.

Niels Iversen var gift med min bedstefars yngste steddatter, Cecilie. Hun døde ret ung fra en mindreårig børneflok på 5. Han havde bygget sig et nyt hus i 1904, efter at det gamle han boede i, en dag i tåget og fugtigt vejr pludselig sank sammen. Der var ingen hjemme, da det

Lille Niels med rygkurven.

skete, så ingen kom til skade. Selv var Niels Iversen i Stenbjerg, og det skal have været et syn for guder, da han efter spadsereturen over klitterne fra Stenbjerg nåede bakken nord for sit hus og ikke kunne få øje på det. Han byggede så sit nye hus, og det blev med stor stald, lade og fåresti m.m.

I min tid havde han en gul hest, der hed Peter og en hvid ko. Koen trak jeg tit hjem fra agrene om aftenen, men det skete nogle gange, at den løb fra mig. Det gjorde nu ikke alverden, for den kunne godt selv finde hjem.

Foruden landbruget levede Niels Iversen af fiskeri. Han var også bådformand i Redningsvæsenet og strandfoged.

Som fisker var han ganske uforfærdet men også lidt egen. Efter nogen tid med ødevejr tog fiskerne jo på havet, når det igen blev havvejr, men det var ikke altid, Niels lige havde tid til det den første dag eller to. Til gengæld var han ikke bleg for at lade sine redskaber stå, selv om det så ud til ødevejr, og de andre tog deres

iland, og det skete jo af og til, at han mistede nogle af sine redskaber.

Han holdt meget af at gå på strømpesokker også udendørs og selv om det pjaskregnede. Det var så rart med fugt om fødderne, mente han. Tit, nar han kom i land ved havet, var han våd, da de ældste fiskere sjældent brugte gummitøj. Så sendte han en dreng hjem efter tørre sokker, da han jo først skulle have ordnet garn og redskaber, inden han kunne tage hjem. Men de tørre sokker fik han nu aldrig taget på, når han fik dem bragt. De kom med hjem igen. En dejlig sommerdag havde han en kasse pighvar med hjem, og i det lune vejr stod han ved brønden og rensede dem. Et eller andet må have tippet, for pludselig gled kassen fra ham, og alle de store pighvar lå på bunden af brønden. Far, som lidt senere var en vending uden for huset, så til sin store overraskelse, at Niels stod og stangede i brønden og af og til hev en pighvar op. Far, som ikke havde set hvad der var sket, spurgte naturligvis, hvad det var for noget, og Niels grinede smørret og forklarede, at det var en ny og krabat måde at fange pighvar på. Da brønden var ret dyb, og han ikke kunne få fat i alle hvarrerne, blev det nødvendig at rense brønden.

Niels Christensens datter Marie.

Niels tog alting med en knusende ro. Der var ikke noget der hed stress.

En dag kom han over til os for at låne telefonen. Han ville »telefonier« til fru Dahl på politistationen. Han ringede op og sagde »goddag fru Dahl, ja den er gal fru Dahl, jeg har fundet en død krop«. Det var et stærkt opløst lig han havde fundet ved havet. Både hoved, arme og underben manglede. Da vi skulle have liget hjem, syntes Niels ikke det var nødvendigt at ofre kørsel for så lidt, så han bad mig, der dengang var 18 år, om at cykle til havet med sin store rygkurv, og så transportere liget hjem i den. Det skulle jeg dog ikke nyde noget af, og der blev sendt en hestevogn ned efter det, og liget blev skovlet over i en kasse og kørt hjem. Da Niels kom over i vindsiden skulle han brække sig, og han var ellers ikke sart.

En aften for mange år siden gik han en buldrende mørk aften strandvagt. Det stormede stærkt, og sandet piskede ham i ansigtet. Han opdagede en lille hvid plet på stranden, men da stormen havde blæst hans flagermuslygte ud, kunne han ikke se, hvad det var. Han følte sig derfor frem og opdagede, at det var et lig, som tøjet var gledet op på. Det hvide han kunne skimte, var ligets maveskind. Niels fik med besvær tændt sin lygte og slæbte den døde op til klitkanten. Da liget lå med armene strakt ud fra kroppen, tog Niels fat i de stive arme og bøjede dem ind over dets bryst over kors, men inden han nåede at rejse sig op, slog armene tilbage, og ramte ham i ansigtet » da ga det sgu en bette gib i mæ« fortalte han senere.

De gamle i Lyngby tog det der med lig og døden ganske naturligt, men de var alle meget overtroiske, og troede på både spøgelser og varsler.

Det gjorde den yngre generation ikke, og flere af dem mente, at al det der med uforklarlige

Cecilie Christensen f. 23/9-1883.
D. 9/12-1931.

hændelser hørte op, da brændevinen blev så dyr, at ingen havde råd til at drikke den til hverdag, men til gengæld var de unge så ikke så helt uanfægtede over for døde som de gamle var. Viggo Kruse fortalte engang, at da han en nat skulle på strandvagt alene, var der drevet et lig iland som endnu ikke var kørt hjem. Han passerede liget på sin vej nordpå, og kunne skimte det oppe ved klitkanten. Da han var kommet forbi var det ligesom han ikke kunne gå længere, før han havde været henne ved liget. Han gik derfor tilbage og hen til liget, hvor han løftede presenningen og betragtede den døde lidt, hvorefter han atter gik videre på sin ensomme vagt.

Niels Iversen kom en aften over til os og fortalte, at han lige havde smidt en fuld tysker ud, som var kommet anstigende om til dem. Da far ville vide, hvordan han havde båret sig ad med det, svarede Niels: »Det var sgu da let, æ vist ham æ dar« og råbte »rabows« (herraus«), så møj tysk ku æ da, å han loske osse å«. Det er faktisk ikke til at forstå, at han og min bedstefar kom levende gennem krigen. De var begge strandfogeder i samme strandlen, og alt hvad der drev iland og så ud til at kunne spises eller drikkes, det smagte de på og kom der mystiske genstande ind, skulle de pilles ved eller skilles ad. En gang traf minør Busch fra Thisted de to ved havet en dag. De kom hver med en højeksplosiv sprængbøje, som anvendtes til at sænke undervandsbåde. Niels bar sin i armene, mens bedstefar slæbte sin efter sig. Da minøren forskrækket bad dem være yderst forsigtige, smed Niels Iversen bøjen fra sig, så den landede på stranden med et bump og sagde »Hæ - nej, de eksploderer sgu e så nem«.

Selv om Niels efterhånden kom højt op i årene, holdt han meget af at danse, og enkelte gange var han til » gammel dans« i »Håbet« i Svankjær. Der var »slaw i frækkadellerne«, når han og Marie Tandrup tog »Den toppede høne«.

Under krigen havde Niels i den vestre del af sit hus indkvarteret russiske soldater, som var i tysk krigstjeneste. Det var en frygtelig kold vinter, og russerne havde ingen varme i deres stue, hvor de sov i etagesenge. De lavede derfor en slags kakkelovn af en jerntønde og forede den med fliser, som de brækkede af trappetrinet, og de huggede et hul i vestgavlen til aftræk. Niels var ikke hjemme mens alt det foregik, og da han hen på eftermiddagen kom hjem fra havet, kvolmede røgen lystigt ud af muren. Han stod længe med hænderne i siden og betragtede det, hvorefter han iltert gik ind til russerne. Det varede ikke længe, inden vi kunne høre der blev en vældig larmen og råben derinde, men efter et stykke tids forløb, kom Niels ud igen og gik om til min far og fortalte, hvad der var sket: »Da æ kom derind, stod der en någen russer og vaskede sæ, å al dem ajer lå i djer senge og snuede. Æ skjældte ud, men da de ek ville swåre mæ, fæk ham der stod op en ordentlig klask i hans båre røw. Så sprang al dem ajer der lå i djer senge sgu ud på æ goel (gulvet) og stillede sæ i en long ræk og trak djer bowser ner, å så task æ dem osse, men de tøt det var vældig sjov

Niels Iversens hus efter en orkan ca. 1952.

og grinede og turede, å tilsidst kom æ osse til å grine, selv om æ i begyndelsen slow i mi gal!' (vrede).

Der var naturligvis ingen toiletter til russerne. Der blev dog gravet en stor latrin oppe ved »Hannes Bak«, og der sad de så på en uafbarket granstamme, og forrettede deres nødtørft i den frygtelige kulde. Selv om latrinen var både dyb og lang, blev den dog snart fyldt op, og da ingen åbenbart gad grave en ny, de kunne måske heller ikke på grund af frost i jorden, satte de sig blot rundt omkring den og forrettede deres ærinde. Efterhånden kunne ingen nærme sig bakken for eskrementer, som lå tæt overalt. Til sidst satte de sig også inde mellem husene, og det var især galt omkring Niels Iversens hus, da han havde de fleste tvangsindkvarteret. Det blev ham dog for meget, det skulle have en ende. Han stillede sig derfor en aften på lur ved husgavlen, og der kom da også snart en russer, som skulle »foer sæ seel« som Niels senere fortalte. Niels gav sig ikke til kende, før russeren havde fået bukserne ned om hælene og var godt igang med besørgelsen, - for så ku han sgu ek stik å, forklarede Niels senere grinende. Russeren blev skældt ud på jydsktysk: »Men han ku wees ek forstå mæ, for han skit sgu bare videre, a så taer han hans røw po en visk tåeg å gik ind, men han ku sgu da si, te æ var gal«.

Desværre var Niels Iversens sidste leveår ikke gode for ham. En dag han kørte sin pram hjem fra havet, blev han ramt af en hjerneblødning, og han blev delvis lammet, ligesom hans forstand tog skade, så han ikke kunne udtrykke sig klart. Han blev dog oppegående igen, men var nu kun en skygge af den gamle Niels vi kendte. Han kom daglig om i butikken og skulle lige have »en visk ljøng« som han sagde. Det var skrå han mente. Strandfogedbestillingen beholdt han til han døde. Hans datter, Marie, passede stranden for ham, ligesom hun passede ham i det daglige med stor omsorg og tålmodighed.

(fortsættes)

Skomagerens Anine fra Tvolm

Af Aage Mikkelsen, Silkeborg

Hvis man som jeg - lidt famlende - henvender sig på turistbureauet i Skive og spørger efter frk. Michelsens mindestuer, får man udleveret nedenstående oplysninger.

Konditorske Annine Michelsen, Skive

Frk. Annine Michelsen blev født d. 18.1 1885 og stammer fra Ydby i Thy, hvor hendes far var skomager.

Efter konfirmationen arbejdede frk. Michelsen bl.a. i huset hos cirkusfamilien Miehe, der havde fast vinterkvarter i Ydby.

I 1903 kom frk. Michelsen som 18-årig til Skive, hvor hun kom i lære som konditor hos Anna Topp, Torvegade 12, der også stammede fra Ydby.

I en alder af 24 år overtog frk. Michelsen forretningen i 1909 af frk. Topp , da denne blev gift. Få år efter i 1914 fik frk. Michelsen tilladelse til (i de beskedne lokaler), at udvide forretningen med servering af kaffe.

Da forholdene var trange, besluttede hun sig til i 1924 at købe »de tre gamle rønner« på hjørnet af Torvegade og Østergade med nedrivning for øje.

På grunden opførte hun den nuværende bygning med bageri og konditori i stueetagen.

Den nye forretning åbnede den 1.2 1927.

Med stor dygtighed og arbejdsomhed oparbejdede frk. Michelsen en stor og landskendt forretning på linie med »Caroline« i Holstebro og »Kirstine« i Ålborg. Hun drøftede ofte fællesanliggender med disses ejere.

Frk. Michelsen var en personlighed og en dygtig forretningskvinde og kendt for ikke at være bange for at sige sin mening - uanset hvem hun talte med. Hendes medarbejdere har nok undertiden syntes at hun var en striks arbejdsgiver, men en del blev hos hende i en lang årrække og når nogen rejste, havde de ikke problemer med at finde arbejde, idet forretningen var kendt som et godt lærested.

I 1965 forpagtede konditor Børge Jensen forretningen. Da han i 1982 ønskede at fratræde, var det på grund af tiderne og ændrede forbrugsvaner ikke muligt at finde en ny forpagter.

I dag er lokalerne lejet ud til spiserestaurant.

Frk. Michelsen foretog mange udenlandsrejser både i og udenfor Europa og minder herfra kan ses i hendes mindestuer. Den første foretog hun allerede i 1913 til Norge.

Desuden havde hun ofte besøg i sit hjem af skuespillere og forfattere, når deres vej faldt forbi Skive. Hendes gæstebøger og samling vidner herom.

Frk. Michelsen døde den 12. august 1969.

I sit testamente havde hun bestemt, at hendes hjem skulle indrettes som mindestuer - hvilket skete. Mindestuerne rummer antikviteter og en malerisamling fra et langt liv.

Frk. Michelsens mangeårige husbestyrerinde frk. Elly Pedersen er kustode for mindestuerne.

Ejendommen og mindestuerne ejes og bestyres af et legat ved navn » Annine Michelsens Legat«.

Se det var jo mange - og gode - oplysninger. Nu tilbage til min overskrift. Den ville konditorske Annine Michelsen givetvis ikke have brudt sig om, så egentlig er min overskrift en kende respektløs, men det er nu engang sådan det hele begyndte.

For ikke at forvirre nogen, vil det nok være rigtigt allerede nu at fastslå, at frk. Michelsen i dåben blev kaldt Anine Mikkelsen.

Der står hendes rigtige navn, og hun hed således ikke noget som helst andet.

A.M.'s livsbane endte helt anderledes, end det stod skrevet i stjernetegnene ved hendes fødsel.

Og det er lige præcist det, som er min historie.

Da jeg begyndte at interessere mig for A.M., havde jeg en anelse om, at hun og jeg kunne være i familie med hinanden.

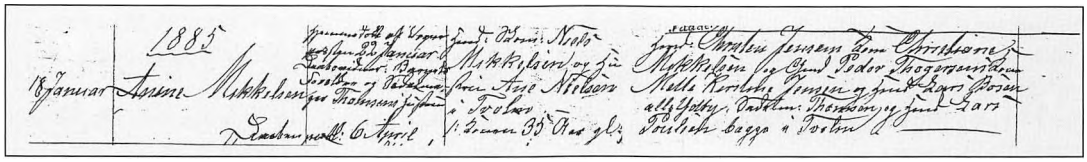

Uddrag af Ydby kirkebog ved hendes dåb.

Som så ofte før, når jeg har manglet seriøse oplysninger af slægtsforskningsmæssig art, henvendte jeg mig til Elly Mardal med mine utallige - og irriterende spørgsmål.

Om jeg ikke selv bidrager med noget?

Jo, det gør jeg da. Min grænseløse nysgerrighed - og min skrivemaskine.

Som man ser, var husmand og skomager Niels Mikkelsen, (A.M.s far) født i Flemløse på Fyn .

Hvad der har drevet ham den lange vej fra Fyn til Thy, ved jeg ikke, men min far har fortalt mig, at der er drifter, som er stærkere end jernbanedriften.

Det kan - måske - have spillet ind.

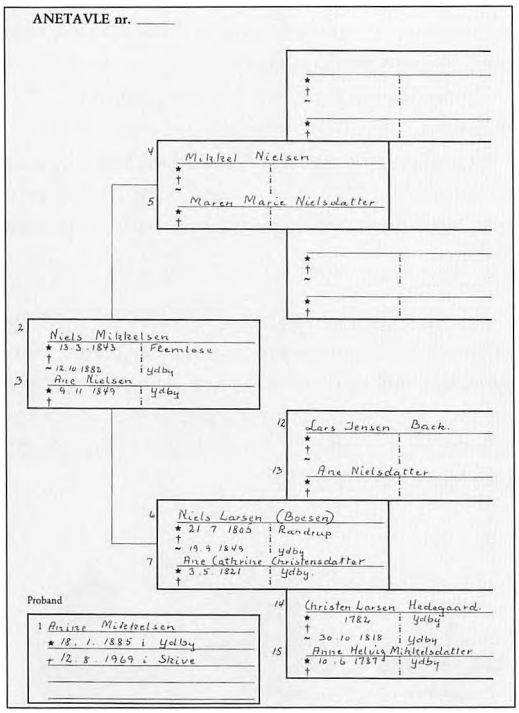

Kopi af lille anetavle.

Moderen hed Ane Nielsen. Hun var født i Ydby. (Se anetavlen)

Hvorfor kaldte A.M. sig mon Michelsen? Ja, det skulle gerne fremgå, når jeg har afsluttet min lille krønike.

Lige et par bemærkninger til anetavlen.

A.M.s. mormor var en datter af Christen Larsen Hedegaard i Refshedegård. Han var altså hendes oldefar. Han var også min tipoldefar i »lige mandslinie«, som vi aneentusiaster ynder at kalde det.

Jeg har beskæftiget mig ret indgående med ham i Sydthy Årbog 1997.

Frk Michelsens barndom i Ydby

Nu skal vi have Elly Pedersen, Skive på banen. (herefter kaldet E.P.) A.M.s mangeårige husbestyrerinde.

E.P. citerer A.M. for følgende udtalelse:

»Jeg er født så fattig, at den barndom ville jeg ikke gøre om igen!«

Charles Nielsen, Ydby (herefter kaldet Ch. N.) supplerede engang med følgende udtalelse: »Ja, men der var da ingenting i det skomagerhjem!«

Den skæbne havde A.M. nu tilfælles med langt den overvejende del af den tids småkårsfolk.

Der var bare lige det, at hun absolut ikke brød sig om fattigdom og små kår.

Og det fik hun rigtignok lavet om på senere, må man erkende. E.P. fortæller: A.M. brød sig ikke om at beskæftige sig med sin familie på fædrene side. Det skyldtes, at et familiemedlem på den side - vist nok en farbror - var blevet skilt.

Det var for A.M. så stor en skam, at hun simpelt hen ikke kunne acceptere det.

A.M. var som før nævnt reserveret overfor familien, men ikke desto mindre fortæller E.P.,

at hun og A.M. en gang på en køretur til Fyn, (E.P. var også hendes chauffør) i Flemløse og omegn ledte efter eventuelle slægtninge til hende. Eftersøgningen var dog forgæves.

Ch.N. fortæller:

Engang søgte jeg oplysninger om malermester Christian Mikkelsens far. Malermesteren var A.M.s. bror. Krønnikeskriverens far kaldte ham konsekvent for maler »Fut«. De havde været ungdomsvenner.

I sin søgen efter oplysninger om A.M.s. far blev Ch. N. engang mødt med spørgsmålet:« Ka æ no osse betål sæ å skryv om ham?«

Set ud fra en ren økonomisk betragtning, så kunne det næppe.

Så alt tyder på, at A.M. havde fuldstændig ret. Det var meget små - kår , hun kom fra.

Jeg er i besiddelse af et foto af tre ungersvende i søndagsdresset.

De tre herrer var ifølge oplysninger fra min mor på udflugt til Ålborg, sejlende fra Thisted til Ålborg. Jeg går ud fra at rækkefølgen er rigtig. Min far kan jeg genkende, de to andre har jeg aldrig set.

A.M.s. mindestuer

Vi nærmer os nu den besynderlige og gådefulde historie om Sevres porcelænet. Det udtales Sæv´hrø.

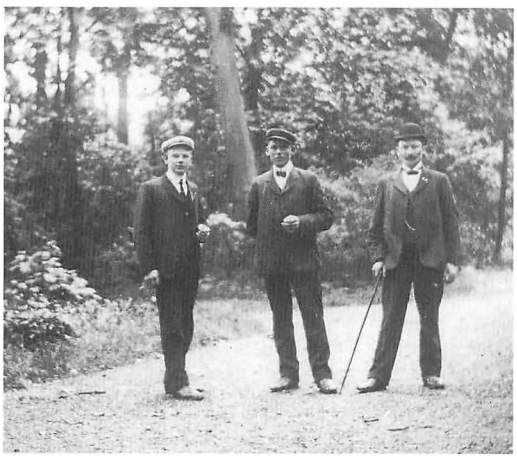

Fra venstre min far snedkermester Kristian Mikkelsen, min farbror Jens Mikkelsen, som døde i 1918. Yderst til højre på billedet ses maler »Fut«.

Som tidligere omtalt kom A.M. efter sin konfirmation til at arbejde hos Miehe'rne i Ydby.

I A.M.s. mindestue står der en meget stor porcelænskrukke med låg. Den er en unik antikvitet.

Ved at hige og søge er jeg kommet frem til, at den er fra den berømte porcelænsfabrik Sevres i Frankrig.

Af mærket på den kan man udlede, at den er produceret i året 1759.

Sevres porcelæn fra den tid kaldes enten rokoko eller »pompadour«.

Den fremstår den dag i dag som ny, og uden at være ekspert på området, mener jeg ikke, man kan diskutere dens ægthed. Sevres »bomærket« er brændt ind i vasen samtidig med den blev produceret.

A.M. kendte, som det fremgår, en hel del til Miehe-familien. Iflg. E.P. var det da også sådan, at når A.M. holdt fester- fødselsdag - ell. lignende, så var Mieherne ofte blandt gæsterne.

Ved en sådan lejlighed, hvor både Thyra Miehe-Pfænner og hendes mand Alfons Cosmy var tilstede, sagde fru Thyra til E.P. , da de sammen betragtede vasen: » Pas på den vase de'r. Den er dyr i dag!«

Iøvrigt bemærker E.P. : »Den vase har A.M. ikke fået. Den har hun købt af Mieherne.«

Fru Thyra og Alfons Cosmy er forøvrigt de to eneste medlemmer i personregistret i min lille historie, som jeg selv har truffet og kan huske.

En lille sidebemærkning. År 1759 - det år Sevres-krukken blev produceret - er meget længe siden. Mangt og meget er hændt siden da. Som et kuriosum kan nævnes, at i år 1759 var slavehandel endnu ikke forbudt i Danmark. Det skete først i 1790.

Bomærke fra Sevres.

Malermester Christian Mikkelsens hjem set fra baggården.

I mit leksikon skrives der om Sevres porcelæn:

»Fabrikata fra Sevres kommer, bortset fra hvad der er udstillet i fabrikkens udsalgssal ikke i handelen, men uddeles til museer eller som belønninger til fremmede fyrster og diplomater.«

Der er en anden historie om Miehe'rne og porcelæn, som jeg tænkte, at A.M. også kunne være involveret i. Dog har det ikke været muligt at trænge til bunds i denne historie.

Det er et faktum, at fru Dora Miehe ved pengeombytningen i juli måned 1945 blev en formue fattigere.

Ligeså at der i foråret 1956 blev solgt en del kunstgenstande og antikviteter på en offentlig auktion fra manegen i Miehe'rnes gamle overvintringskvarter i Ydby.

Det store nummer ved auktionen var et spisestel i Sevres porcelæn i 30 dele, som angiveligt skulle have tilhørt Napoleon.

Det er trods ihærdig søgen aldrig lykkedes mig at finde ud af hvem der købte det, (såfremt det blev solgt) eller hvor det blev af.

Jeg ved intet med sikkerhed, men indtil det modsatte er bevist, vil jeg tillade mig at tvivle stærkt på dette - åbenbart forsvundne stels ægthed.

Forfatteren Anders Enevig har skrevet om Mieherne . Forleden talte jeg med ham i telefon . Om »Napoleonsstellet« sagde han til mig: Du skal ikke lede mere efter det. Allerede i 1956 - inden auktionen - blev det afsløret, at den historie med Napoleonsstellet ikke var sand.

Dora Miehe var jo god til at slå på reklametrommerne, og det gjorde hun så. Hun var jo gøgler. Denne udtalelse kan jeg ikke af- eller bekræfte.

Min tanke var, at hvis der eksisterede sådan et ægte stel, så kunne A.M. eventuelt være trådt til som den frelsende engel. A.M. kendte Mieherne og hun havde midlerne til at købe, når nu familien ville sælge. (The show most go on).

Dora Miehe Pfænner og direktør Heinrich Kolzer's efterladenskaber

bortsælges ved offentlig auktion paa Miehe'rnes Cirkusgaard i Ydby, Thy

torsdag d. 22. ds. kl. 11 og
fredag d. 23. ds. kl. 11

Der bortsælges bl. a. en stor del indbo, sølvtøj, porcelæn og antikvitetet, hvoraf særlig fremhæves:
Sèvres porcelæns-spisestel, der har tilhørt kejser Napoleon I (1. præmie paa udstillingen „Bedste eje" i Aarhus).
Skakspil, udskaaret i elfenben, har tilhørt en siamesisk prins.
Mahogni spisestue, empire, med 18 stole.
Rokoko-møblement i ibenholt med silkebrokade samt 2 vitriner.
Herreværelses-møblement med historiske udskæringer.
Dragkiste.
Forskellige effekter, der har tilhørt prins Leopold af Prøjsen, bl. a. kaarder m. v.
En samling merskumspiber.
Sølvtøj, derunder 6 dækketallerkener med fad, sølvbowle (3500 g). En stor mængde sølvbestik og københavnsk porcelæn.
Bøger, malerier, gulvtæpper m. m.
En mængde kunstgenstande, specielt hjemtaget fra rejser i udlandet.

Eftersyn: onsdag d. 21. ds. kl. 14 og torsdag d. 22. ds. fra kl. 9.

Tillæg 12½ pct. Kredit i 6 uger til inkassator bekendte købere, udenherreds købere maa medbringe soliditetsbevis. Betaling :ll

Landsretssagførerne Andreas Lind og Knud Peter Dam,

Hurup, d. 16. marts 1956.

Andreas Lind,
auktionsleder.

Hvis det er et illusionsnummer, er det da i det mindste af et vist format.

Ved korrespondance med fru Bette Miehe-Renard fik jeg følgende oplysninger: »Ellinor (Louis´ hustru nr 2) erindrer som hun skriver ikke noget om det fornemme stel, men fortalte, at Thyra og Alfons Cosmy havde et Flora Danica stel, som Ellinor havde fået løfte om at skulle arve. Cosmy overlede Thyra og da han døde var stellet borte, så nu er der ikke flere fornemme stel i familien Miehes eje«.

Lidt besynderligt.

En anden kilde, Ejler Jensen, Hurup, som i årene 1951 - 53 rejste som »køkkenkarl« med cirkus Miehe, og i vinterhalvåret arbejdede i »Villaen« i Ydby fortæller: Det var i »Villaen«, at »Napoleonsstellet« blev opbevaret. Det var også dette stel, som kom på auktion. Selv var jeg kun tilstede på auktionens første dag ikke på den anden dag .

Ejler Jensen bekræfter, at man på samtlige stellets enkeltdele kunne se Napoleon afbilledet.

Stellet »var tyndt som pergamentpapir. Jeg kan så tydeligt se det for mig endnu. Jeg mindes også skabet hvori stellet blev opbevaret.«

Iøvrigt havde man i cirkussæsonen en kiste med, som kunne beses i stalden. Den var indvendig beklædt med blåt fløjl, hvorpå var hæftet enkelte dele af »Napoleonsstellet«, som Ejler Jensen konsekvent omtaler det.

Den omtalte kiste havde forøvrigt tidligere været anvendt til at transportere dresserede grise i. Ja, hvorfor ikke ?

Ved et besøg i »Mindestuerne« engang, hvor E.P. havde gæster med på rundvisning, dukkede det pludseligt op i E.P.s. erindring, at A.M. ikke ville byde på »Napoleonsstellet«, da det var på auktion. A.M. sagde iflg. E.P. , at stellet var for dyrt til at hun ville byde på det.

Iøvrigt er der et Flora Danica stel i »Mindestuerne«, men dette stel har A.M. iflg. E.P. købt af »Karoline«. (En konditoriejer i Holstebro).

Pudsigt er det, at der på nogle af dæktallerknerne på Flora Danica stellet i »Mindestuerne« også er billedportrætter af Napoleon og Josefine.

Jeg må tilstå, at jeg blev fascineret af »porcelænmysteriet« og alligevel ikke evnede at trænge til bunds i det.

Tilbage til frk. Michelsen, som hun ikke hed.

De tætteste og mest karakteristiske træk om A.M. får man så afgjort ved at tale med E.P. , som fulgte A.M. såvel i hverdagen, som på adskillige store udenlandsrejser på allernærmeste hold igennem mange år.

E.P. understreger igen, at fattigdom ikke lige var A.M.s. kop the.

På den anden side var A.M. heller ikke til vild luksus. E.P. fortæller: » Når vi var på rejse, så boede vi ikke på luksus- men mellemklassehoteller. For A.M. ville se mennesker. På de

I Politikken fra 23. marts 1956 ses et billede af Dora Miehe med en krukke med Napoleons kontrafej.

dyre hoteller bor der ikke ret mange, sagde A.M.! »Jeg kunne godt sætte priserne i konditoriet op, men så kommer der ingen mennesker«. Så vidt E.P..

At A.M. så aldrig involverede sig helt med et andet menneske, kan forekomme ejendommeligt. På den anden side set, er det ikke så længe siden jeg på Torvet i Thisted hørte en Thybo sige: » Der er ingenting så mærkeligt som andre mennesker! » Det blev sagt på ægte Thybomål, men det er stadigvæk en kunstart, som jeg ikke beskæftiger mig med.

Kan ske A.M. har delt denne opfattelse af andre mennesker. A.M. forundte heller ikke de piger, som var i hendes brød den fornøjelse, som hun så vidt vi ved nægtede sig selv.

A.M.s. soveværelse var fornemt udstyret, som man kan se ved besøg i mindestuerne. Men der sov hun ikke. Hun sov på en op/nedslagsbriks i et tilstødende værelse, hvorfra hun bedre kunne høre, hvad der foregik på pigekamrene.

En gang da A.M. og E.P. havde været til begravelse i Ydby og skulle til at køre hjem traf de Hans Bakgaard, som meddelte at smedemester Harald Kjær var interesseret i »en snak« med E.P.

Denne opfordring fejede A.M. af bordet med en bemærkning om, at smedemesteren ikke var passende selskab for E.P. Så var den sag ude af verden.

Historien om »Fabrikant« Harald Kjær er vist almindelig kendt af »Årbogens« læsere.

Med til billedet af A.M. hører også, at hun var et dybt religiøst/troende menneske. I mindestuen fik jeg lejlighed til at læse nogle håndskrevne vers i en slags poesibog.

Jeg skal ikke afgøre om nogle af versene er skrevet af A.M., men helt usandsynlig er det vist ikke. De er alle håndskrevne. Et sted læste jeg nedenstående linie:

» Herre tag mig som jeg er, og dan mig som du vil«. En præst mener dog det er noget hun har hørt i søndagsskolen i Ydby.

Det var en forunderlig skæbne A.M. fik. På kirkegården i Ydby står der stadig en gravsten med en næsten reserveret indskrift:

Michelsens familiegravsted.

Maleri af Anine Michelsen.

Til slut om Anine - med al respekt

Da hun i 1903, som attenårig ankom til Skive havde hun en lille træskilling med i sit lommetørklæde ellers intet.

Hun blev »yngste dame« i Topps konditori, og her voksede hun op, men »træskillingen« rørte hun aldrig.

Den »træskilling« hun havde haft hele tiden siden hun kom fra Thy blev nedgravet under dørtræet i den nye ejendom hun opførte efter at have købt og nedrevet »tre gamle rønner« i Skives centrum.

I Skalk nr. 1. 1995 skriver Lars Lundqvist bl.a. om »guld-gubber«:

Hvordan er disse guldgubber m.m. kommet i stolpehullerne? At det skulle være tilfældigt, kan formentlig udelukkes; de 38 samlet liggende eksemplarer taler stærkt imod det. Snarere drejer det sig om et hengemt værdiforråd eller som offer til en husgud. Det sidste er nok sandsynligst; hjemmet har haft sine værneånder, som det gjaldt om at stå sig godt med. Der kendes andre eksempler på stolpehulsfund,

som dårligt kan forklares på anden måde (se Skalk 1986:2). Når jeg kobler historien med træreskillingen sammen med de guldgubber, som arkæologerne har fundet, er det fordi den tanke slog mig, om det kan tænkes, at skikken med at grave dem ned har overlevet i 1000 år?

Ja, tænke det, kan man da.

Sagt med andre ord. Var det som vikingen gjorde i virkeligheden det samme som Anine gjorde omkring 1000 år senere?

Anine ville rejse, og hun ville hjælpe de unge

Det var før Ungdommens Uddannelsesfond var blevet opfundet, og mange unge fik en sådan støtte fra hende, at de gennemførte en uddannelse.

Til allersidst:

»Hun var en ener - og hun vidste det«. Flot nok Anine.

Undertiden forekommer det krønikeskriveren,at vi i Danmark har for få originaler - og for mange kopier.

Hvorfor kaldte frk. Mikkelsen sig for Michelsen? Jeg kan kun finde et svar. Hun har oplevet Michelsen navnet som lidt finere end Mikkelsen - og så var navnet måske lidt bedre til et mondænt konditori i Skive.

Niels Lassen Thomsen, Doverodde Købmandsgård

af Inge Kjær, Tyregod

Det er let at blive interesseret i N.L. Thomsen, den unge købmand, der i årene 1849-59 fik sat sit præg på historien i det vestlige Limfjordsområde. Han greb chancen, og skabte med sin store virkelyst Doverodde Købmandsgård og stedets første glansperiode. Han blev hjulpet godt på vej af de økonomiske opgangstider. Eksport af thylandsk korn og import af tømmer og kul skabte købmandsgårdens økonomiske grundlag. På samme tid skiftede landbruget fra selvforsyning til en mere udadvendt økonomi, hvilket betød en stigende efterspørgsel på kolonialvarer og færdiglavede ting.

Vesterhavets gennembrud af Agger Tange i 1825, skabte de naturlige forudsætninger for et nyt handelsmønster. Hvor kornet tidligere måtte sejles gennem Limfjorden til Ålborgkøbmændene, kunne det på N.L.Thomsens tid lade sig gøre at sejle det ud gennem Agger Kanal. På den måde blev det muligt for købmændene selv at stå i direkte kontakt med handelsfolk i Hamburg/Altona, Holland, Belgien, England, Norge og Sverige. I kølvandet på det nye handelsmønster voksede ladepladsernes betydning for hele egnen og i det sydlige Thy lå de tæt - Gudnæsstrand, Visbyå, Doverodde og Krik.

N.L.Thomsen

N.L.Thomsen blev født i 1825 i Thisted. Hans forældre var Jens Thomsen og Ane Katrine Hansen/Hansdatter. Da N.L. Thomsen var barn ejede faderen et gæstgiveri i Thisted og

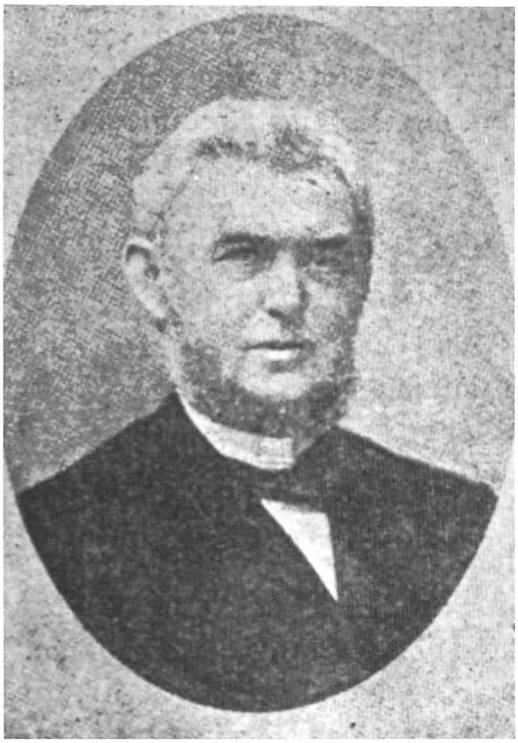

N. L. Thomsen. Født 1825 i Thisted. Død 1900 i København.

her mødte han bønder, proprietærer og handelsfolk, når de kom til marked i byen.

Familien blev børnerig og de fleste af Niels's søskende blev gift i købmandsfamilier fra Limfjordsområdet. Hans ældste bror, Hans Bernt,

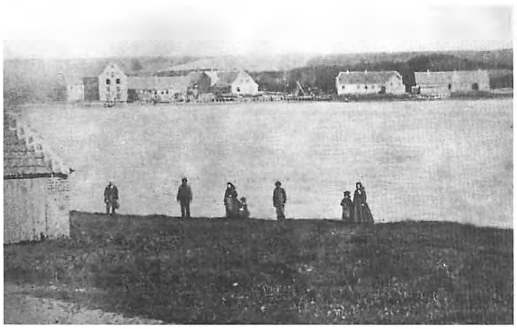

Det ældst kendte foto af Doverodde Købmandsgård. Langs kysten, kan man se huller i sikringen, hvor hestevognene kunne køre ud i vandet til de ventende skibe. Set fra Boddum Bisgaard ca. 1877.

blev gift med Madsine Veilstrup i Struer,- en søster til storkøbmand/konsul Ryegaards kone og søsteren Marie blev gift med N.C.Simonsgård, der ejede Doverodde Købmandsgård fra 1846-52. Jakobine ægtede købmand Anders Kløvborg i Thisted og søsteren Sire blev gift med skipper og købmand Peter Kold Svendsen, Løgstør. Selv blev N.L.Thomsen gift med Caroline,- Ryegaards ældste datter, men dette foregik efter at han var kommet til Doverodde.

Det er tydeligt, at flere af de familiære forbindelser fik betydning for N.L.Thomsens virke i Doverodde.

Doverodde 1849

Svogeren N.C.Simonsgaard købte Doverodde Købmandsgård i 1846. Året efter fik han bevilling til at drive handel og vareudbuddet var udspecificeret til at omfatte: te, salt, trælast, kalk, stangjern, søm, spiger, hør, hamp, kul, slibesten og kolonialvarer. I 1848 fik han bevilling til at drive krohold i ejendommen.

I 1849 kom den unge handelsbetjent N.L.Thomsen til Doverodde, hvor han blev ansat som bestyrer. Da N.L.Thomsen endnu var ugift fulgte søsteren Jakobine (også ugift) med for at passe husholdningen.

Handel med andre købmænd

N.L.Thomsen drev handel med købmænd og bønder. Han opkøbte korn, huder og skind hos bønderne i bl.a. Sydthy og Thyholm. Disse varer blev solgt til andre købmænd i og udenfor Limfjordsområdet og i stedet fik han kolonialvarer, tømmer og kul. En stor del af handelen foregik, uden at der var penge indblandet, som byttehandel,- varer for varer!

Da N.L.Thomsen kom til Doverodde var han 24 år gammel og derfor en meget ung købmand, - ja, han var faktisk umyndig. Det gav ham problemer i starten,- for hvordan kunne andre være sikre på hans økonomiske formåen og stole på hans handelstalent?

Denne tvivl kendes inddirekte fra N.L. Thomsens egne breve skrevet i 1849. Brevene er bevaret i »kopibøgerne« (note 1), og de tegner et billede af en ydmyg købmand i Doverodde. Han må både spørge om henstand, love

Haven blev anlagt af N. L. Thomsen. Bemærk tømmerstakkene ved fjorden. Ca. 1910.

at ingen lider tab ved at handle med ham og rykke for bestilte varer.
Et tydeligt eksempel på dette kan læses i brevet til Hr. A. Raffel i Aalborg skrevet den 25. nov. 1849 (note 2): "Som følge af vinterens nærmelse tillader jeg mig atter at give en lille ordre uagtet det overstiger den mig indeværende kredit beløb, så håber jeg dog at de effektuerer min ordre, i det jeg forsikrer dem om reel betaling til forfaldstiden.«

Brevvekslingen giver et udmærket indblik i de handelsforbindeler N.L.Thomsen fik etableret i og udenfor Limfjordsområdet. Hans varebestillinger gik til købmændene i Thisted, Aalborg, Holstebro, Lemvig, Nykøbing, Struer, Løgstør, samt København. Hos disse købmænd blev der bl.a. bestilt rom, kartoffel- og kornbrændevin, champagne, kaffe, cikorie, skrå, tobak i poser, rosiner, svedsker, tørrede kirsebær, korender, krydderier, olivenolie, sukker, rismel, lakrids, grøn sæbe og meget mere.

I brevene kommer N.L.Thomsen også ind på de varer, han kan tilbyde købmændene. Det drejer sig især om byg og havre, men også uld, huder og skind.

Kornhandelen foregik bl.a. med konsul Ryegaard i Struer og J.B.Steenberg i Nykøbing. I et brev skrevet den 17. november 1849 til købmand Steenberg giver han et lille indblik i handelens og fragtens vilkår:

»Hermed har jeg fornøjelsen at melde deres ifølge aftale, at her for tiden ligger et fartøj, der gerne medtage de solgte 200 td. havre til fragt 6 skilling tønden, dersom det fornøjes Dem at modtage det. Havren ligger parat, han kan indlade 300 tdr. om De ønsker mere. Eftersom vinteren nu har forandret sig, så kan De hver dag vente deres skonnert hjem og håber at de ved lejlighed vil give mig et godt bud for min byg. Skipper L.C. Sørensen ankommer hertil i dag, og han vil også gerne medtage havre, dersom De ønsker det af ham.«

Kunderne

Det er muligt, at få et indblik i Doverodde Købmandsgårds kundekreds, idet der forrest i »hovedbogen« findes et index over samtlige

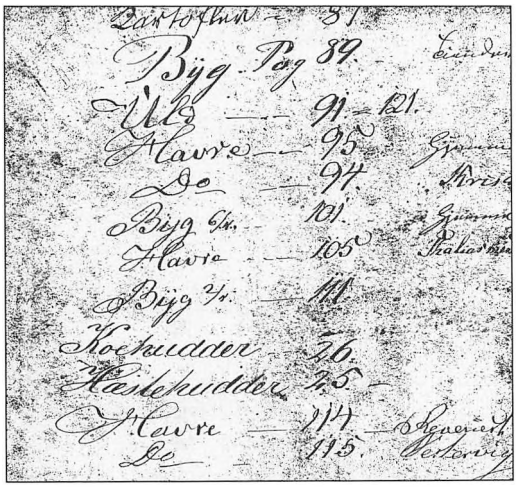

Optællingen på indersiden af lagerbogen 1849-54. Kartofler, byg, uld, havre, ko- og hestehuder.

kunder 1849-54. Der er noteret navne og bopæl på 825 kunder. I regnskaberne er hver enkelt handel omhyggelig opført i "Credit" og "Debit" og nederst på regnskabet er årets saldo opgjort.

I langt de fleste tilfælde er forretningerne blot noteret, - f.eks. solgte Mads Slott, Sindrup 9 tdr. havre á 6 mark og 8 sk. og samtidig fik han varer for 6 rd. 5 mk. 2 skilling. Desværre har N.L.Thomsen ikke udspecificeret, hvilke varer, der blev købt, og ofte er det for indforstået, hvad det er for varer, han har modtaget fra bønderne.

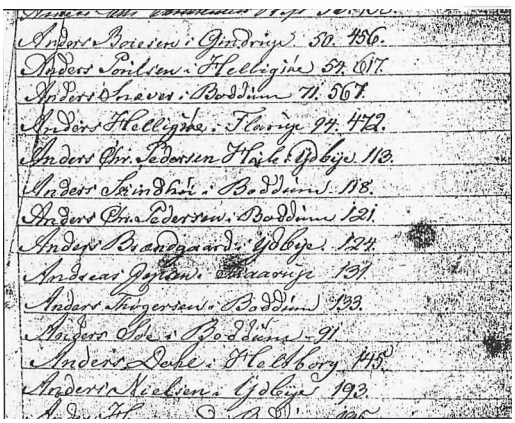

Udsnit af kundelisten fra »Hovedbogen« 1849-54.

Ejer af Doverodde Købmandsgård

I 1852 købte N.L.Thomsen Doverodde for 8000 rdl. Han gav 4000 rdl. for ejendommen, dvs. landbrug og kro og 4000 rdl. for forretningen. Det var en betydelig sum, og sandsynligvis blev han støttet økonomisk af konsul Ryegaard, der ønskede at hjælpe sin nye svigersøn på vej.

Samme år blev der foretaget en taksation af ejendommen, og oplysningerne giver et indblik i købmandsgårdens bygninger. Stuehuset var næsten færdigbygget og stod med grundmurede vægge og tegltag. I huset var der folkestue, gang, køkken med fast skorsten, spisestue, sovekammer, pultekammer, gang, sal, kontorer og butik.

Mod vest fandtes et hus, der var indrettet til bryggers, rullestue, vognhus, tømmerstue, heste- og fæstald. Desuden fandtes flere mindre huse, bl.a. lade og gæstestald.

Allerede året efter overtagelsen fik N. L. Thomsen udskilt gæstgiveriet fra selve købmandsgården, idet han fik opført Doverodde Kro. Han drev aldrig selv kroen, men forpagtede den straks ud til Anna og Jens Chr. Madsen, der drev den indtil 1908.

I 1854 blev Sydthys største kornpakhus bygget. Huset var dengang, som nu, - ca. 30 m langt og 10 m bredt. Det havde 4 etager.

N. L. Thomsens nevø, Lorents Svendsen (f. 1847) har i sine erindringer beskrevet barndomsoplevelserne fra Doverodde på følgende måde (note 2):

»I det hele var onkel en meget virksom mand. – ikke alene lod han bygge skibe, men efterhånden fik han også købmandsgården ombygget med rummelige pakhuse, anlagt stor have med kanaler og drivhus, så der hvert år var noget nyt for os at se. Kommer hertil, at der til købmandsgården hørte et mindre landbrug, og der holdtes heste og køer, så er det let at forstå, at for os kom det til at stå som om Doverodde var det herligste sted i verden at være....

.... Onkel havde der efterhånden fået oparbejdet en betydelig handel, foruden almindelig butikshandel handel med tømmer og korn, så der ofte af den grund lå et eller flere skibe opankrede på reden uden for i færd med ind-

Over en af portene på pakhuset hang skiltet med »N. L. T., 1854«.

ladning af korn eller udlosning af tømmer, thi endnu fandtes der ingen skibsbro på stedet (den fik han lavet senere). Indladningen foregik på den måde, at egnens proprietairer og gårdmænd, når de havde fået bud om at levere deres korn, som regel havre, der i forvejen af onkel var blevet dem afkøbt, kom herned og kørte det med deres vogne ud over strandbredden og aflæssede det i de ventende kåge og både. De førte kornet videre ud på fjorden til skibene. Når der losses tømmer, så blev dette fra skibet kastet i vandet og derefter flådet til land.

Det var den største fornøjelse for os børn ved disse lejligheder at være med til, siddende på kornsækkene, at køre med vognene langt ud på fjorden, indtil vandet nåede bugen på hestene, thi først der lå kågen for at modtage sækkene..."

Udenlandshandelen

Tiden var med N.L.Thomsen og indtjeningen var uden tvivl voksende og god frem til 1857. Thomsen eksporterede byg, havre, raps og vikker til Hamborg og Altona i Nordtyskland. Regnskabet for årsomsætningen med I.Ph.Rée i Altona, viser, at det ikke var små beløb, der blev handlet for. I 1852 blev der omsat for 85.731 mark banco og i 1856 var omsætningen steget til 147.058 mark banco. Samme tendens ses af handelstallene med firmaerne Joh. Christensen & Co. og senere Hendrik Pontoppidan & Co i Hamborg.

N.L.Thomsen eksporterede korn, huder og skind til England og returlasten bestod ofte af kul.

Han drev handel med korn i forskellige norske byer og fik bygningstømmer med retur til det dengang skovløse Thy.

En hel lille handelsflåde

For en driftig mand som N.L.Thomsen, var det naturligt selv at forsøge sig som skibsreder (note 3). I løbet af årene 1852-1859 lykkedes det ham at være ene- eller medejer af en hel lille flåde af sejlskibe,- skonnerterne »Caroline & Sire« og »Amalie og Emma«, kuffen »Het Fortuin«, slupperne »Ane Cathrine« og »De tvende brødre« , jagterne »Charlotte« og »Ane Cathrine«, samt tjalken »Cathrine Wilhelmine«.

Handelsflådens første skibe bestod af istandsatte strandingsvrag, bl.a. kuffen "Het Fortuin" og tjalken "Cathrine Wilhelmine".

Sidstnævnte skib fik ikke mange år i N. L. Thomsens handelsflåde, da det i efteråret 1855 forliste og skibet blev fundet drivende ud for Nørre Lyngvig uden besætning. I lasten var der mursten og stenkul.

I 1854-55 blev de to skonnerter bygget. »Caroline & Sire« blev bygget i Mandal i Norge og "Amalie & Emma " blev bygget på P. Halds skibsværft i Thisted.

»Caroline & Sire« var ejet i fællesskab med svogeren P.K.Svendsen i Løgstør. Det var derfor naturligt, at sønnen Lorents Svendsen kom med på en tur i 1855 til London.

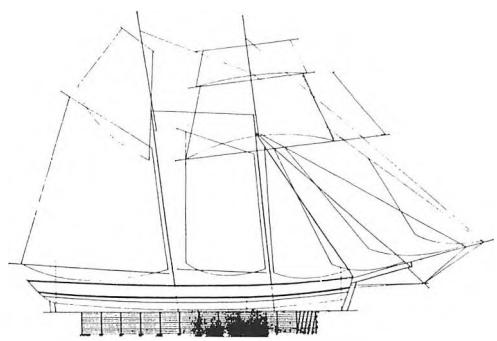

Sejltagning af skonnerten »Caroline & Sire« fra 1861. Originalen findes på museet: THY 1303x34.

Om denne tur fortæller han:

»Jeg vil nu fortælle om den rejse, som jeg altid har betragtet som hovedbegivenheden i min barndom. Skibet blev lastet i Doverodde med havre til den engelske hær. På vejen til England kom vi forbi Løgstør.

På grund af skibets dybgang kunne skibet ikke flyde over »Grundene« vest for Løgstør med fuld last, og herfor blev en del af lasten ladet over i flere små fartøjer. De fulgte os på den første del af rejsen, og lasten kom igen om bord, da »Løb« og »Draget« mellem Løgstør og Ålborg var passeret. Arbejdet med denne omladning og det at springe omkring i lasten i den løse havre var den første overraskelse, rejsen bød. Siden, da kahytten også ved den lejlighed var blevet fyldt med korn, så både fader og jeg måtte tage natteleje ovenpå havren. Et leje der for øvrigt ikke var så ilde endda.

Det gik i begyndelsen ret hurtigt med godt vejr og god vind ud af fjorden og nord på omtrent til Sæby, da det begyndte at storme. Senere blev stormen til orkan og skibets storsejl sprængtes så det i store flager reves bort fra masten og bommene. Tabet af storsejlet bevirkede, at vi måtte ty til Frederikshavn for at få et nyt sejl. Det blev en langvarig rejse som følge af stillevejr og modvind. I stille vejr fik jeg lov til at stå ved roret. Endelig nåede vi Themsens munding og fik lods ombord. Ved synet af de mange skibe var min faders skib lille og uanseeligt.

Fra London skulle fader gå til Norge for at afhente tømmer til Doverodde. Fra Themsens udløb sejlede vi til Christianssand, som vi nåede i løbet af et par dage.

Så gik rejsen atter hjemad, og da vi på vejen kom forbi Løgstør, kom moder og mine søskende om bord for at følge med videre til Doverodde. "

Større planer

I 1855 strandede »John Bright«, et jernbarkskib fra Newport, ved Harboøre. Der var tale om et stort skib på 134 1/2 commercelæster. Skibet blev solgt den 5. jan. 1856 til et interessentskab under N. L. Thomsens ledelse,- han ejede antagelig 1/4 del. N. L. Thomsen var initiativtager og så, at skibet kunne bruges til eksport af stude til England. Der var plads til 200 stude om bord og han mente, at der var økonomisk basis for denne direkte handel fra Thy til England. På trods af flere opfordringer i Thisted Amts Avis til egnens bønder og handlende lykkedes det ikke at overbevise dem om projektets bæredygtighed. Derfor kom skibet til at sejle på langfart mellem England og mere oversøiske områder.

AVERTISSEMENTS.

Auction.

Efter Begjæring af Skifteretten i Kjøbmand af Doverodde N. L. Thomsens Fallitbo og i Henhold til Forlig bliver den Skipper J. C. Jensen i Thisted forhen tilhørende Slup „De tvende Brødre", drægtig 6¾ Commercelæster, med stagende og løbende Redskaber, stillet til Bortsalg ved en eneste Auction, som afholdes paa selve Skibet, beliggende i Thisted Havn, Løverdagen den 25de d. M., Kl. 2 Eftermiddag.

Conditioner for Auctionen erfares paa Auctionsstedet og ere forinden til Eftersyn hos Prøveprocurator Bech i Vestervig.

Thisted, den 13de Februar 1860.

Gad.

Auktionsbegæring over sluppen »De tvende Brødre«. Thisted Amtsavis 14/2.-1860.

I 1856 kunne Thisted Amts Avis meddele, at barkskibet »Thy« - som skibet kom til at hedde - havde passeret Ålborg på vej mod England og videre til Vestindien.

Skibet fik en kort funktionstid, da det allerede i 1859 totaltforliste. »Thy« var på sejlads fra Alexandria i Ægypten til England da det gik ned ved Gozza i Malta-øgruppen..

Fallitten

I slutningen af 1857 kom der en brat ændring af handelen på verdensmarkedet. Det betød, at købmænd som N.L.Thomsen fik vanskeligere vilkår, og dertil kom forliset af »Thy«. I 1859 gav han op,- forretningen var gået konkurs.

Den 27. juni 1859 stod der følgende i Thisted Amts Avis: »For øvrigt indtraf samme dag den omstændighed, at den bekendte købmand N.L.Thomsen i Doverodde opgav sit bo til

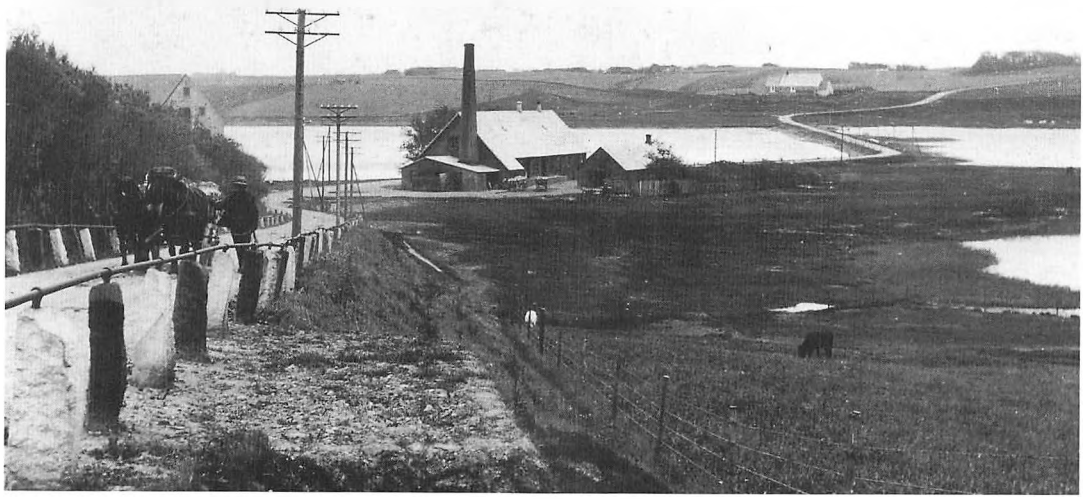

Doverodde Mejeri 1910.

skifterettens behandling som fallit, og da denne mand havde udstrakte forbindelser her i egnen, indvirkede det nedslående på mange af de markedsbesøgende.«

Konkursen blev behandlet af Hassing-Refs herredsret i Vestervig. Det viste sig, at N. L. Thomsen havde opbygget en meget stor gæld, til bl.a. Pontoppidan i Altona, som han skyldte 48.000 rd. Han havde også en stor bankgæld på i alt 24.000 rd., til Thisted Bank og Nationalbanken.

N. L. Thomsens værdier: gård, lager, indbo og skibe/skibsanparter blev solgt på flere auktioner.

I 1860 flyttede N. L. Thomsen fra Doverodde til København, hvor han startede en kommissionsforretning med korn og smør. I 1876 blev han Københavns Kommunes vejermester. Det siges, at han fik arbejdet gælden af og døde gældfri i år 1900.

Afslutning

På det ti-år N.L. Thomsen stod i spidsen for Doverodde Købmandsgård oplevede han økonomisk fremgang og vækst afløst af nedgang og fallit. Hans forretning overlevede ikke, men det gjorde de fysiske rammer, hvorfra stedet senere blev drevet videre.

I dag ville han blive betegnet som en foregangsmand og initiativtager, der måtte forlade sit livsværk på grund af for optimistisk et syn på handelen.

Noter:

1) På Erhvervshistorisk Arkiv i Århus findes N.L.Thomsens hovedbøger, journaler, lagerbøger kopibøger m.v. fra perioden 1849-59. Tak til Elly Mardal for "oversættelse" af N.L.Thomsens papirer fra 1849. Tak til alle der har udlånt billeder.

2) Alle citater har været udsat for en lettere redigering.

Doverodde Købmandsgård anno 1999.
Foto: Knud E. Jensen.

3) En del oplysninger er indsamlet af Robert Svalgaard, og findes på Lokalhistorisk Arkiv i Thisted.

Litteratur:

P.Kohrtz Andersen: »Amalie og Emma«. Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred 1986.
F.H.Lauridsen: Af Limfjordshandelens historie. Aggerkanal og Doverodde. Erhvervshistorisk Årbog 1952.
L. Svendsen: »Onkel Lorents«. 1925.
A. R. Søndergaard: Doverodde – en købmandsgård ved Limfjorden. Limfjordsmuseets småskrifter nr. 14. 1994.

4 små mænd fra Heltborg og Hurup

Af Aksel Kirk, Elsted

I den første Sydthy Årbog 1984 var der en artikel om originaler og andet godtfolk i Ullerup og Heltborg. Det er det samme emne, jeg vil tage op her.

Det er om to naboer, den ene er Anders Pedersen, som er omtalt i artiklen fra 1984. Han var bagersøn fra Heltborg, f. 1888 og havde først i tyverne købt ejendommen »Høgholm« på en 13-14 tdr. bygsædeland. Det havde engang været en god gård på 5 tdr. hartkorn, men ved jordudskiftningen i forrige århundrede, blev udmarken, som lå vest for landevejen, solgt fra. Mit barndomshjem lå øst for møllen, som børn passerede vi ofte flere gange om dagen på vej til og fra skole Anders Pedersens ejendom og har fulgt ham i hans gerning. Uden at bruge det som et skældsord syntes vi, at han var lidt af en original.

I årbogen fra 1984 er der et billede af ham, hvor han står i døren ind til stuehuset. Han var ungkarl og jeg husker, han havde en husbestyrerinde, vel mest på grund af at han havde sin gamle mor på aftægt i mange år. Ellers havde man det indtryk, at han kun havde 2 interesser her i livet, det var arkæologi samt landbruget, som blev passet mønsterværdigt, med 4 køer, lidt ungkvæg, svin samt lidt høns. Køerne blev malket 3 gange om dagen, kl. 6 morgen, kl. 2 om eftermiddagen og 10 aften. Han havde to heste, den ene en stor jydsk hest, den anden var lille og hvid og af ubestemmelig race. Man sagde, den var 37 år, da den døde. Vi børn har nok ofte moret os, når vi gik fra skole, og han gik

Peter Dige samt en bror og hans hustru.

og pløjede. Det så ud som den røde ene trak ploven og den hvide med, da den gik så langt bag efter den røde, som hamlerne tillod, men de blev aldrig overanstrengte. Hvis han pløjede en sten op, fik hestene et hvil, han skulle have undersøgt, om stenen havde arkæologisk betydning, derefter ragede han i jorden omkring dette fund, om der skulle være mere. Han havde på den måde fundet en ret stor samling af stenredskaber, som i dag opbevares på Thisted Museum.

I Heltborg med den gode jord og nær fjorden har der sikkert i tusinder af år boet mennesker, hvad også jættestuen »Lundhøj« fortæller. Jeg husker, da jeg var dreng, blev der flere steder fundet gamle stenredskaber, så skulle der bud efter Anders Pedersen. Så var han rigtigt i sit es. Som børn kunne vi om sommeren ofte more os over ham, når hestene stod på græs, og han skulle hen for at give dem et nyt tøjrslag. Først gik han hen og klappede dem på halsen, hvorefter de var dresseret til at give ham det ene forben som tak. En skønne dag lå den hvide og var død. Den røde kunne også sagtens gøre arbejdet ene. Der var bare det med pløjningen, den var vant til at gå i furen, nu da den ene skulle trække ploven skulle den gå på kanten, men den var lærenem.

Jeg husker, at i min ungdom var badeværelser med varmt vand på gårdene et ukendt begreb. Om sommeren cyklede vi til fjorden og badede og blev ordentligt vaskede. Mangen en skøn sommeraften var vi ofte flere, der havde været i vandet. Vi blev siddende ved stranden og hyggede os til det begyndte at mørkne, og når vi cyklede hjem, mødte vi tit Anders Pedersen, der efter endt dagsgerning skulle i fjorden og bade. Han var et stille, men et ualmindeligt godt og rart menneske, men som nævnt lidt af en original i ordets bedste betydning.

Nu vil vi i fantasien besøge hans nabo, der hed Peter Dige. Vi følger vejen op til kirken, hvor vi drejer til højre ad Dalstræde mod Landevejen. Her på højre side af vejen ligger Peter Diges ejendom. Tilsyneladende var han og Anders Pedersen ikke naboer, men deres marker stødte sammen ved kirkestien, som gik fra Landevejen ned mod kirken, og når bønders marker som her støder sammen, bliver de regnet for naboer.

Peter Dige var lidt af en gåde, en lille pukkelrygget mand, ikke over 130 cm. i højde, sagt med et mindre pænt ord lidt af en vanskabning. Kroppen var som sunket helt sammen, det rette ord, han var en krøbling. Men lige så stille naboen Anders Pedersen var i tale og færd, lige så modsat var Peter Dige. Han var rapmundet, så der i dag går sagn om hans slagfærdighed og anekdoter. Han var som Anders Pedersen også ungkarl, og havde også en husbestyrerinde Maren, en gårdejerdatter fra Heltborg, som var hos ham i 25 år. Han drev sin ejendom som et mønsterbrug, havde 2 heste, 5-6 køer, ungkreaturer og svin samt lidt høns. Man måtte undre sig over, hvor den lille handicappede mand havde kræfterne fra til det hårde arbejde, der dengang var ved landbruget, men han havde en fantastisk hjælp i Maren. Jeg

husker, at da jeg som ung tjente på en gård ikke langt fra Peter Dige, betragtede jeg ham vist som en lille kværulant, der i diskussioner altid var modsat andre.

Da krigen sluttede i 1945, ville jeg ud at se fremmede egne, hvorved min første ejendom blev på Randers egnen, hvor jeg var indtil jeg i 1966 købte en gård i Elsted, som en søn overtog for en del år siden. Som pensionist begyndte jeg så småt at gå igang med slægtsforskning og ud fra det at skrive artikler til historiske årbøger m.m. Den nu forlængst afdøde købmand Nielsen i Heltborg har engang udtalt, at Peter Dige skulle der have været skrevet en bog om. Det kan jeg ikke, men en lille artikel til Sydthy Årbog kan det blive til om nærmest en krøbling, der hvis han havde været født 100 år senere straks var blevet taget hånd om og senere var blevet indstillet til invalidepension.

Jeg har i erindringen mange anekdoter om ham fra min ungdom, de er nu blevet suppleret med flere, som jeg vil bygge denne artikel

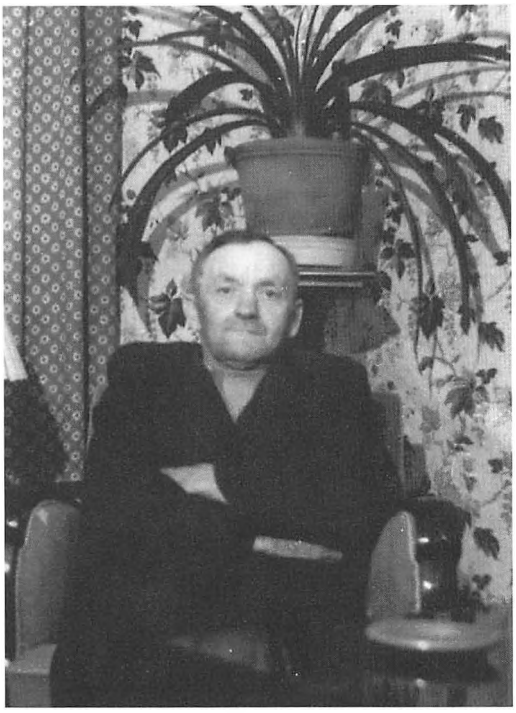

Peter Dige.

på. Som nævnt bedømte jeg ham i min ungdom til at være en kværulant og noget af en original. Han havde for vane altid at modsige andre, det hørte ham til og kunne ikke undværes. Det var hans måde at være på, men i hans bryst bankede et hjerte af guld. Jeg mindes, når han gik og pløjede, var håndtagene, anbragt i hoftehøjde, passende til en mand af almindelig højde, men for Peter Dige var de omtrent i hans hovedhøjde. Man måtte undres over, at han kunne styre ploven, der hvor jorden var stærkt leret. En eftermiddag han var ude at pløje, pløjede Anders tilfældigvis på den ande side af skellet. Anders Pedersens den røde gik som sædvanligt langt foran den hvide, som om den trak både ploven og den hvide. De faldt i snak ved kirkestien. Da siger Peter til Anders: »Du skulle tage og sætte den hvide på hjul, så kunne den røde lettere trække den«!

Heltborg forsamlingshus blev i 1913 bygget på et hjørne af Peter Diges jord, dengang ejet af P. Ejlersen, som samme år havde solgt grunden til en pris af 300 kr. I trediverne ville man bygge et stykke til huset og var i forhandling med Peter om køb af 25 m2. Han forlangte en pris, de fandt alt for høj. Det var mere, end de forlangte i Hurup til byggegrunde. Den lille mands svar kom promte: »Så tag til Hurup og køb der«! Hvor meget han havde forlangt, vides ikke, men de fik de 25 m2 for 200 kr. Handelen blev tinglæst i 1939. Ved Heltborg skole var der i et hjørne op mod kirken legeplads til os børn. Der havde degnen fået lov at inddrage et stykke til køkkenhave. Til skolen hørte et lille hus med toiletter, gammeldags latriner, som det var degnens opgave at tømme. Han havde også en del høns, hvorfra der sammen med det fra latrinen blev en god gødning, som han anvendte i køkkenhaven, hvor han især avlede kartofler med salg for øje. Degnens løn var dengang ikke stor, og da han havde en gammel bil, var det måske salget fra hans lille landbrug, der skulle holde bilen igang. En sommer skete det for Peter Dige, at hans gamle kartofler slap op, før de nye var store nok. Selv om der var to købmænd i Heltborg, havde ingen af dem kartofler på hylderne. En dag Peter kom ind til middag, stod der et fad dam-

Peter Dige med sit plovforspand.

pende kartofler på bordet, så han spurgte Maren, hvor hun havde købt dem. Af degnen var svaret. Peter sagde ikke et ord, han åbnede vinduet ud til haven og tømte kartoffelfadet derud med den tanke, at med det møg, de var groet i, så ville han ikke spise dem. Maren sagde ikke noget, ellers havde hun ofte et ord at skulle have sagt.

De havde en stor omgangskreds, begge var afholdt af alle. Når de var på gæstevisit, sad mændene som regel i den ene stue og kvinderne i den anden. Ud på aftenen måske ved halv ellevetiden stod Maren i døren ind til mændene. »Peter, vi skal hjem og malke«. Køerne blev malket 3 gange om dagen. Var de i byen en aften, var tredje gangs malkning, når de kom hjem.

Når roerne om sommeren skulle radrenses, var det Marens gerning at trække hesten gennem rækkerne. Den måtte jo ikke gerne træde på de små planter. Engang da den ved et uheld havde trådt nogle ned, brølede Peter til den og skældte ud med ordene, jeg ville ønske, du kunne falde og brække alle fire ben. Maren spurgte, om det ikke var nok, hvis den brækkede det ene. Peter svarede nej, det skal være dem alle fire.

En sommerdag gik han og slog hø i sin eng, som lå nær fjorden, da en mand kom forbi. Han hilste med ordene. »Du har et godt lag hø her, Peter«. Peter svarede: »Det synes jeg nu ikke, jo mindre des bedre.« Det kunne manden ikke forstå, han syntes altid, det var dejligt med noget hø. »Det har jeg nu aldrig regnet« svarede Peter.

I trediverne, hvor det var godt at holde høns, gik han en dag til købmanden med en kurvfuld æg. På vejen mødte han en mand, som sagde, at det var helt katastrofalt med æg, de var lige faldet det halve i pris. Nå, sagde Peter, så kan jeg jo lige så godt lade de her falde også, og med det slap han hanken. Det var samme år, han i et selskab sagde, at det var let at samle æg ind nu, det er bare ud af vinduet med dem. Det kan ikke betale sig at tage dem med ind.

De første krigsår var uhyggeligt tørre. Avlen,

særligt af stråfoder, var katastrofalt lille. Da sagde Peter, også en aften i selskab. Jeg fodrer aldrig kreaturerne før om aftenen, når det er så mørkt, at de ikke kan se, hvor lidt de får.

Krigsårene var frygtelige, men i trediverne var der en verdensomspændende krise, som ramte alle hårdt. En arbejders dagløn var i nogle år 2,50 kr. Det begyndte at bedres lidt i midten af trediverne både for bonde og arbejdsmand.

En ungdomsven var Jørgen Madsen, nu pensioneret smedemester, hvis hjem lå ikke langt fra Peter Diges. De var 9 søskende, faderen var arbejdsmand. For dem og mange andre, var det et problem at holde sulten fra døren, selv om maden også var billig. Jørgen gik som dreng meget hos Peter Dige, og de blev gode venner. Trods Peters handicap, og det at han havde rundet de 50, var energien lige stor.

Peter Dige havde en nedlagt grusgrav, som han sammen med en gartner i Hurup havde tilplantet med 4-500 frugttræer, så der var nok at bestille. En dag i vinteren 1939, da Jørgen var 9 år, blev de enige om, at han skulle ned at tjene hos ham fra 1. april

Det er et bevis på Peters gode sind, at da Jørgen mødte 1. april havde Peter været hos købmanden og købt lidt tøj til ham. Han vidste, at Jørgen ikke havde meget til kroppen. En sådan pakke havde Jørgen sikkert aldrig fået før. Pakken indeholdt et par nye træsko, 2 sæt undertøj, skjorte bluse og arbejdsbukser og strømper. Jørgens første morgenarbejde var at muge ud i stalden og på en trillebør køre det udmugede op på møddingen på et bræt. Men de nye træsko kunne han ikke styre og de blev snavsede. Det var lettere barfodet, hvad han var vant til at være. Da kom Peter og sagde: »Nu har jeg min salighed aldrig set mage - et typisk udtryk fra ham - nu har du fået et par nye træsko, og så vil du ikke bruge dem«. Jørgen fortalte grunden, og Peter gik omgående til købmanden og købte et par nye, som skulle være til pænt brug.

Jørgen har fortalt mig, at de, når de havde spist til middag, skulle have en times middagssøvn. I stuen stod, hvad de kaldte en chaiselong, en sofa med siddeplads til to og i den ene ende en forhøjning. Sådan en havde man i mange hjem, hvor den af manden blev brugt til middagssøvn. Her lagde Peter sig i den ende, hvor forhøjningen var. Han trak benene op under sig, så lå Jørgen i den anden ende og Maren sad i en kurvestol og sov.

Året før Jørgen kom, skete det en dag, at Peter havde hængt sin jakke på en stolpe ved svinestien uden tanke for at svinene kunne nå den, men i jakken var hans tegnebog. Da han lidt efter kom ind i stalden igen, havde de revet jakken ned, både den og tegnebogen var helt molesterede. Han fik resterne fra dem og gik ind til Maren med dem. Der var 2 tikronesedler, som ikke var ødelagt. Peter gik altid med mange penge. I dette tilfælde havde der været flere hundrede kroner i tegnebogen, blev der sagt. Denne historie havde han fortalt Jørgen med ordene: »Det er min salighed de dyreste grise, jeg nogensinde har født op, de åd alle mine penge«.

Jørgen var hos Peter Dige 4 somre. Efter konfirmationen kom han i smedelære, var soldat, og derefter ude omkring i andre smedefirmaer indtil han blev gift og selvstændig smed i Bedsted. Jeg spurgte ham, hvordan han kunne købe forretning. En lærlinge- svendeløn var dengang ikke stor og et år var han soldat. Jørgen svarede: »De 4 år hos Peter Dige var de bedste i mit liv, af ham lærte jeg, hvordan jeg skulle omgås penge«.

Jørgens historie fortæller os, at Peter Dige havde et hjerte af guld, og at han var en god samfundsborger, hvad jeg vil fortælle lidt om. I tyverne var der særligt i byerne stor fattigdom. Der var en skoleinspektør i København ved navn Østrup, der gjorde et stort arbejde for at få fattige københavnerbørn ud på landet i sommerferien. Vi kender mange historier om sådanne københavnerbørn, der i mange år blev ved at holde forbindelsen vedlige med deres værter. I Heltborg gjorde man lidt andet, man stillede omtalte forsamlingshus til rådighed fjorten dage i ferien i, tror jeg, henved 20 år fra ca. 1925. Der kom så 35-40 drenge hvert år ledsaget af 2 lærere. Jeg tror, det var de samme hvert år. Den ene hed Søndergaard og den anden Andersen. Vi kunne hvert år se, det var

drenge, som trængte til at komme på landet. De sov på halmmadrasser i den store sal og spiste i den lille sal. Der var ansat to kvinder til madlavningen. I nærheden var, hvad vi kalder Fælledparken, et jordstykke på vel 2 tdr. bygsædeland, hvor der fra oldtiden var gravet både grus og mergel, og som var kommet til ligne et månelandskab. Det blev tilplantet for ca. 110 år siden. I min drengetid var det en smuk skov med gange og en festplads, hvor der hvert år blev holdt ringridning, samt andre fester. Denne plet midt i landsbyen var et eldorado. Her måtte københavnerdrengene lege under lærernes opsyn. Andre seværdigheder var Lundhøj, som de skulle se. Det var en oplevelse at se, når de kom marcherende med en lærer på hver side, og en dreng gik foran og holdt takten ved at slå på tromme. Hvert år, når de kom, blev de afhentet ved stationen i hestekøretøjer af omegnens bønder, der også kørte med dem, når de rejste. Den største oplevelse for drengene var sikkert en dag ved Vesterhavet, hvortil de også blev befragtet af bøndernes køretøjer, og de havde mad med til hele dagen. Peter Dige mødte altid med køretøj, både når de skulle hentes og bringes, og ligeledes, når de skulle til havet. Han havde en pæn fjedervogn og et par prægtige heste. På kuskesædet var der foruden ham selv plads til en passager og bagved plads til 4 voksne. Den ene af lærerne, Andersen, en stor kraftig mand, målte vel henved 2 m. i højden, havde altid sin plads hos Peter. Måske har han taget den ret, at det var hans plads. Det var et morsomt par at se på. Når Peter sad ned, var der snart ingen krop ved ham og ved hans side den store mand. Han er sikkert blevet facineret af den lille rapmundede mand med alle de anekdoter, han havde om alting. Måske har det haft en vis psykologisk betydning, at han lærte ham at kende. Det var dårlige tider i disse år, og når de om vinteren skulle forhandle med byrådsmedlemmerne om næste års ferie med et nyt hold drenge, har han sikkert pointeret, hvilken betydning, det havde for børnene og om de oplevelser, de kom hjem med. Måske var det derfor, han ville have sin plads hos den lille rapmundede mand.. Det kan jo tænkes.

Som nævnt var Peter Dige foruden at være en dygtig landmand også en god samfundsborger. Da forsamlingshuset blev bygget i 1913, kostede byggeriet plus invantar ca. 6.000 kr., som blev lånt i en sparekasse. Her er et aftryk fra den første protokol, der fortæller at aktionærerne bl. a. Peter Dige hæftede solidarisk for det lånte beløb.

Hvem var Peter Dige, den handicappede mand, der drev sin ejendom som et mønsterbrug. Han var fra Ræhr. Faderen var husmand Jens Chr. Berthelsen Dige, født i Ræhr sogn den 30. april 1857. Moderen Inger Marie Poulsen var født 10. november 1859 i Nors. Hendes forældre var gårdejer og sognefoged Poul Vilsbøl Kristensen af Nors og hustru Dorthea Andersen af Nors. Den anden april 1884 viedes i Nors kirke ungkarl Jens Chr. Berthelsen Dige 27 år gl. og pigen Inger Marie Poulsen 25 år af Nors. Forlovere var gdr. Poul Vilsbøl af Nors og Bertel Dige af Vigsø.

Deres første barn Peter blev født 8. juni 1885, hjemmedøbt 19. juni 85. Disse to datoer fortæller faktisk, hvorfor han blev den lille pukkelryggede mand. I forrige århundrede var der en del med dette handicap, bl. a. min morfar 1845 - 1919, hvorfor jeg engang spurgte min læge, hvad grunden dertil var. Han svarede, at det var tuberkulose. Der var overalt stor fattigdom i forrige århundrede, sikkert også i Peter Diges hjem, og vi ved, at en dårlig kost er spiren til tuberkulose. Peter var forholdsvis lille og tilsyneladende særlig hårdt ramt. Fra en læge har jeg fået det udsagn, at han måske har haft engelsk syge sammen med den. Dengang blev de fleste børn hjemmedøbt umiddelbart efter fødslen og skulle derefter fremvises i kirken. Det hed sig jo, at hvis et barn døde uden at være døbt, var det fortabt. Det slog mig, da jeg så, han havde ligget 11 dage efter fødslen, til han blev hjemmedøbt. Han har sikkert været syg. De skulle helt til Thisted efter en læge, han har sikkert beordret moderen en mere næringsrig kost, særlig mælk. De holdt liv i drengen, som fik navnet Thomas Peter Bertelsen Dige. Den 20. juli 1887 fik Peter en lillebror, som navnet Poul Vilsbøl Bertelsen Dige (efter morfar og farfar). 6. september 1890 kom en lille-

søster til, som fik navnet Dorthea Bertelsen Dige (Dorthea efter mormor, Bertelsen efter farfar). Dorthea døde året efter 17. juni 1891. Engang i halvfemserne har familien solgt ejendommen i Rær og er flyttet til Heltborg, hvor de købte en ejendom som lå øst for Toftum gårdene. Her i Heltborg blev Peter konfirmeret i kirken den 22. april 1900 og broderen Poul Vilsbøl 5. oktober 1902. Her døde Peters mor Inger Marie Dige den 11. september 1920, 60 år gl. Året efter døde faderen Jens Chr. Bertelsen Dige, den 7. oktober 1921, 64 år gl. Han havde året før solgt ejendommen til sønnen Peter, der ansatte en husbestyrerinde Maren Madsen, datter af kirkegårdsbestyrer Jens Madsen. Det var vist ca. 1925 han solgte ejendommen og købte den, som lå ved Dalstræde, hvor han lagde sin store livsgerning. Samtidig fik han en ny husbestyrerinde Maren Overgaard fra Heltborg. Hun var ham en tro hjælper i 25 år. 25 års dagen blev fejret, som var det et stort sølvbryllup i Heltborg forsamlingshus. Kort tid efter døde hun af kræft. En tid efter solgte han ejendommen og byggede nyt hus ved sin frugtplantage. Han fik en ny husbestyrerinde fra Thyholm, som nu også er død, men hos en slægtning af hende fandt man disse to billeder, de eneste som kendes af ham. Peter døde 1. februar 1967 82 år gl.

Foruden Peter Dige var der yderligere et par handicappede mænd, der ydede en betydelig indsats.

Den ene var min morfar maleren i Heltborg, der var virksom inden for husflidssagen og afholdsbevægelsen og den anden var Bette Bak.

Når jeg her nævner »Bette Bak«, og ham husker alle ældre i Hurup og omegn som en dygtig forretningsmand, ikke stor af ydre, vel en 150 cm. høj, må jeg tilføje, at han var ikke den ægte »Bette Bak«. Det var hans bror Peter Vestergaard Bak. De to brødre var fra Stadil ved Ringkøbing. De var ud af en søskendeflok på 9. Jeg har fået følgende oplysninger om denne familie fra en brorsøn til de to, den nu 87 årige Søren Bak, som bor i Stadil ved Ringkøbing.

Faderen drev lidt krodrift foruden lidt landbrug med en enkel ko. Peter Bak blev født den 6. september 1879, lille af vækst, lidt mindre end broderen og ikke fysisk stærk. Som stor dreng skulle han som mange andre ud at tjene, men forældrene kunne se, at det havde han ikke kræfter til. Han kom i stedet i lære som træskomager i Ringkøbing. Efter endt læretid har hans mester sikkert set en fremtid for denne dygtige unge mand. Hvor Hurup by er nu, var før banen kom i 1882 faktisk kun et stykke hede. I 1897 var der bygget mejeri og lige efter århundredskiftet var der bygget et efter datidens forhold ret stort jernstøberi. Peters læremester havde sagt til ham, at i den by troede han, der var muligheder for en dygtig ung mand. I 1911 flyttede Peter ubemidlet til Hurup i et lille hus, hvor der senere blev konditori. Det eneste, han havde med sig, var en kasse træsko, som han selv havde lavet og han beskrev sig selv som træskohandler. Som forretningsmand blev han ualmindelig afholdt. Måske var det af den grund, han fik kælenavnet Bette Bak, men det var nu nok også på grund af størrelsen. Efter få år flyttede han over på den anden side af gaden i et lidt større hus, som lå med facaden ud mod gaden. Her var først en forgang, han indrettede til butik sammen med to stuer ud mod gaden. Varelageret blev hurtigt udvidet med isenkram og legetøj. Min ældste bror Jens f. 1913 har sine første barndomsminder herfra. Bette Bak var den første som startede juleudstilling i Hurup. Det var for et barn en oplevelse uden lige at gæste

Peter og Christian Bachs forretning på Bredgade 5, Hurup.

Peter Vestergaard Bak
F. 6. sep. 1879 i Stadil.
D. 2. jan 1927 i Hurup

Karl Chr. Bak
F. 25. okt. 1894 i Stadil
D. 24. okt. 1953 i Hurup

Bette Baks forretning op mod jul. Nu hvor det var ved at være almindeligt med biler på vejene, kom de også i hans forretning i form af legetøjsbiler, som begge stuer var fyldt op med.

Hans broder Karl Chr. Bak f. 1894 havde plads som tjenestedreng nogle år, men hans ryg kunne ikke holde til det hårde arbejde. Han kom i stedet i lære som træskomager samme sted som broderen Peter, som han flyttede op til, da han i 1918 var udlært. Her fik han en stue, hvor han fabrikerede træsko til forretningen. Det gik fantastisk godt for Bette Bak, der hurtigt blev beskrevet som en af byens større forretningmænd. Efter få år gik broderen i kompagni med ham. Problemet var nu pladsmangel. Omkring 1923 blev forretningen kraftigt udvidet, og der blev bygget en etage ovenpå, som vist på billedet fra ca. 1928, som sådan fremstår den den dag i dag, Bredgade nr. 5.

I 1926 blev Bette Bak ramt af en håbløs sygdom og den 2. januar 1927 døde han af kræft. I en omtale i Thylands Avis stod bl. a.: Hans stilfærdige og bramfri væsen gjorde, at han blev ualmindelig afholdt af sin store kundekreds. En god borger er gået bort.

Flere af Hurups borgere bl.a broderen ønskede, at han skulle begraves i Hurup, men hans mor, som stadig levede, ønskede sin søn jordet i familiegravstedet på Stadil kirkegård. Brodersønnen Søren Bak fortalte mig, at hver gang Peter Bak besøgte sine forældre i Stadil, havde han altid en smuk vase eller lignende med til sin mor. Han blev begravet den 11. januar og flere borgere fra Hurup var rejst derned for at følge ham til hans sidste hvilested.

Efter Bette Baks død var broderen Chr. Bak indehaver af den store forretning, som broderen havde startet fra en beskeden begyndelse, men som Chr. Bak nu ene drev videre. Han blev som broderen meget afholdt af den store kundekreds, og måske derfor arvede han kælenavnet Bette Bak fra broderen. En anden god Hurupborger, forhenværende maskinhandler Johannes Klausen, som forleden fyldte 90 år på

Åbakken, hvor jeg besøgte ham, beskrev Chr. Bak som en meget dygtig forretningsmand. Han var min bedste ven, og vi sad sammen i bestyrelsen for Håndværker- og Borgerforeningen og i Hurup Elværk. Ellers var det forretningens drift, der optog ham.

På grund af svigtende helbred afstod han i 1939 forretningen til Einar Ekmann. Hans husbestyrerinde gennem 33 år passede ham til hans død den 24. oktober 1953. Der var den 29. oktober en mindehøjtidelighed over ham på Missionshotellet. Han blev den 31. oktober ligesom sin broder begravet på Stadil kirkegård, hvor også flere borgere fra Hurup fulgte ham.

Denne artikkel er en beskrivelse af 4 unge mænd, født med store handicaps. Hvis de var født i dag, var de blevet vurderet til ikke at have over 50% arbejdsevne, resten til byrde for samfundet. Men det er vist få med 100% arbejdsevne, der vil blive bedre samfundsborgere end disse fire.

3000 år gammel begravelsesplads på Hassing Havreland

Af Finn Chr. Jensen, Bedsted

Den 1. Juli 1870 køber Niels Jensen for 3750 Rigsdaler matr. nr. 2b, og in natura parcel af Hassing præstegårds tidligere udmarksjorder, tinglæst den 22. september 1870.

På parcellen findes 3 gravhøje der efter nationalmuseets kort har numrene 74-75-76.

Dog er der ingen beskrivelse af høj nr. 75. Ved en herredsrejse i 1877, er der nævnt spor efter en forsvunden høj i nationalmuseets registrering af Sœrhøjene nr. 74 og 76 er skrevet følgende:

Sœrhøie <E. nr. 50 - 51, svarende til sb. 76 og 74>; No 50 er 65 Fod i Tværmaal, 15 Fod høi; der er store Huller i Toppen og i Vestsiden. En Del af Foden er borte. Kartoffelkuler.
No 51 Tværmaal 50'. Gjennemgravet Øst - Vest, ogsaa paa anden Maade ødelagt. Sydvest for den nordligste og Vest til Nord for den sydligste er Spor til en forsvunden Høi; der optages stadig en Mœngde Stene paa stedet.

Højene har ligget på en bakke kaldet »Sœrhøjbakken« og på parcellen var en omkring én hektar stor mose »Sœrhøjmose«, men som det fremgår af matrikelkortet er delt i to, Østremose og Vestremose. På den ene af Højene har ligget en stor sten der blev købt af Statsbanerne da Thybanen blev anlagt. Niels Jensen, der døde i 1895, var altså begyndt at fjerne højene.

Derefter overtager sønnen Lars Chr. Jensen ejendommen og fortsœtter med at køre Sœrhøjene ned i Sœrhøjmoserne, og skal inden han stødte på graven have fjernet 300 læs jord fra høj nr. 76.

Og netop da de sidste læs blev gravet bort stødte han i jordskorpen på store sten, i en kuppel af stampet ler og småsten i læssevis. Det gav anledning til at der blev rettet henvendelse til lœrer Larsen, Hørdum. De store sten blev fjernet den 22. September 1933 om eftermiddagen.

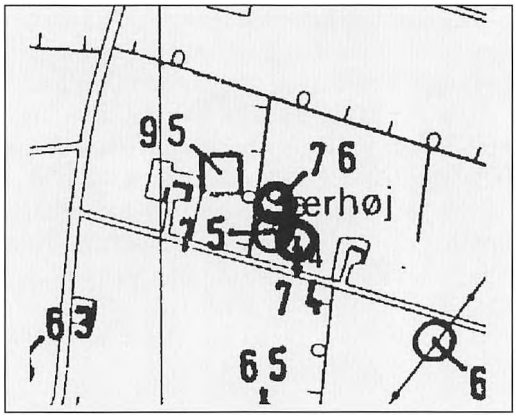

Det viste sig at det var en grav der blev åbnet. Da lærer Larsen så der var skeletdele, broncesager og klædningsstykker i graven tilkaldte han straks museumsinspektør P.L. Hald, Thisted, for at få graven undersøgt under så kyndig vejledning som muligt. Selve graven var udvendig 2,6 m lang og 1,25 m bred og var dækket af flere vældige overliggere. I øvrigt har der stået en stensætning i hvert fald ved højens sydkant, og måske helt rundt om højen. Desværre viste det sig at det meste af både skelet og tøj var så mørt af ælde at det faldt fra hinanden så snart man rørte ved det.

Liget var af en mand, en ren kæmpe, idet det målte 1,9 m. Graven gik i retning nordvest/sydøst og hovedet lå mod vest. Bunden af graven var af stampet ler med småsten ovenpå. Her er liget så blevet lagt, indsvøbt i tøj med meget grove masker, som fint fiskegarn, og desuden har der sandsynligvis været svøbt en kohud udenom igen, i hvertfald lå der ved ankler og fødder rester af kohud. Et stykke klæde dækkede den dødes ansigt. Af broncespænderne, der har holdt det sammen var der kun forvitrede rester tilbage.

Derimod lå der ved skelettets højre side et godt bevaret meterlangt slagsværd i en træskede med firkantet dupsko af bronce. Sværdet lå ovenpå den dødes arm. Og på en af skelettets fingre var en snoet guldring med fire snoninger, så det har helt sikkert været en betydelig person der er begravet der. Det bedst bevarede af skelettet var tandkronerne der alle var i god stand, så det har næppe været en gammel mand.

Der blev taget 4 fotografier til Nationalmuseet af graven både før og efter åbningen. Den åbne grav målte 2,4 m i længde, 60 cm. i bredde og 40 cm. i dybde, noget mere end almindeligt. Som næsten altid har der været adskillige urnebegravelser rundt i højens udkant fra senere tider, men denne grav er altså højens hovedgrav og kerne, hvorover højen er bygget. Guldringen får museet i Thisted næppe lov at beholde, da Nationalmuseet har krav på alt af ædelt metal som danefæ. Derimod får Jensen udbetalt dets værdi, og han fortjener påskønnelse fordi han så varsomt har afdækket graven og tilkaldt kyndige før han åbnede den. Gravens alder må anslås til omkring 3000 år.

Højen har været stor, idet der har været kørt væk fra den igennem 30 år, mange hundrede læs. Men der er ikke fundet nævneværdigt af sten før, kun imod syd har der stået en række lerkar. Der er en lignende høj ved siden af på samme mark, nr.74. Mærkeligt nok, at man først nu efter så mange års bortkørsel af jord skulle finde graven ved fjernelse af omtrent det sidste læs.

Da Lars Chr. Jensen har sendt det første brev til nationalmuseet 23 Januar 1935, er han igang med at køre søsterhøjen nr. 74 ned i mosen. Det er en oltidsbegravelsesplads af ualmindelig størrelse. I den femtedel af højen, der foreløbelig er udgravet har man fundet mellem

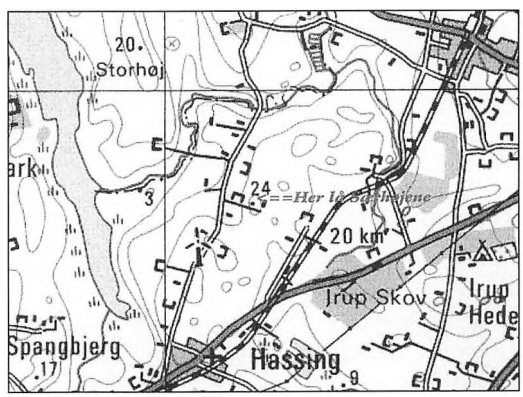

Udsnit af matrikelkort fra Hassing. Nationalmuseet 1933.

Skitse af graven der blev åbnet den 22. september 1933.

25 og 30 lerurner foruden enkelte stensatte gravkamre på ca. 1 meters længde, men uden indhold, formentlig fordi de ligger i jordoverfladen. Dybere inde i højen er derimod fundet forskellige genstande. I en urne fandtes en ragekniv af bronze, der var smukt graveret på øverste kant, samt en broncepincet eller klemme. Begge dele særdeles velbevaret. Endvidere er fundet en smuk og meget sjælden vandkaraffel forsynet med flere ornamenter. Karaflen er i modsætning til de almindelige lerurner meget stærk og hård. Endvidere er der fundet

Foto: Lærer Larsen, Hørdum.

Foto: Lærer Larsen, Hørdum.

en stor spiralring, passende til et barnehåndled, en større nål med et stort hoved, anvendt til at hæfte tøj sammen med, og en bronzesyl. Disse tre ting er indsendt til Nationalmuseet, hvorfra finderen har modtaget et pengebeløb. Rundt i yderkanten af højen ca. 1 meter inde i jorden, er stillet en række kampesten. Mange af urnerne og stenkamrene er kun ca. 1/2 meter inde i højen, og flere steder står 3-4 urner omtrent ved siden af hinanden. At dømme efter de mange fund på det forholdsvis lille område der nu er gravet bort, er der her måske over hundrede begravelsespladser.

I 1935 og 1936 blev der af gårdejeren indsendt 2 urnefund fra højen. Grav I indeholdt en barnehåndledsring af spiralsnoetbronzetråd, en bronzenål samt den afbrudte ødende af en bronzesyl. Fra grav II stammer en ragekniv og en niptang af bronze.

Desuden fandt han 1 1/2 Al. nede i højen en bronzespydspids, som angiveligt var omgivet af brændt tegl (grav III). En sten-hammer blev ikke indsendt. En 4 - 5 tommer under jorden fundet slesvig - holstensk eenskillingsmønt fra 1787 blev tilbagesendt af NM.

Lerurnerne og vandkaraflerne kom efter sigende til en dyrlæge og en læge i Koldby. Som det fremgår af et af brevene er der solgt en stenhammer, den skulle være betaling til dyrlægen for et besøg til en syg ko. Det fortælles også at der ved gravens åbning var vagt ved stedet. Det kom til at lyde fra omegnens beboere at der var trolddom på stedet, da Lars Chr. Jensen sad ved graven med en såkaldt »flager-

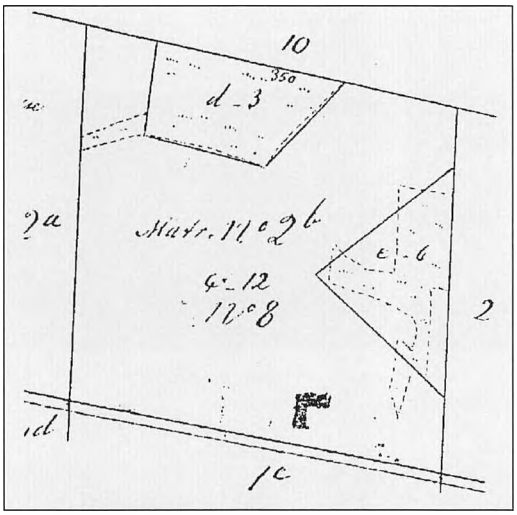

Udsnit af matrikelkort. De markerede felter på kortet kaldes Østremose og Vestremose. I avisafskriftet kaldes de for særhøjmose. Det er disse moser højene blev kort ned i.

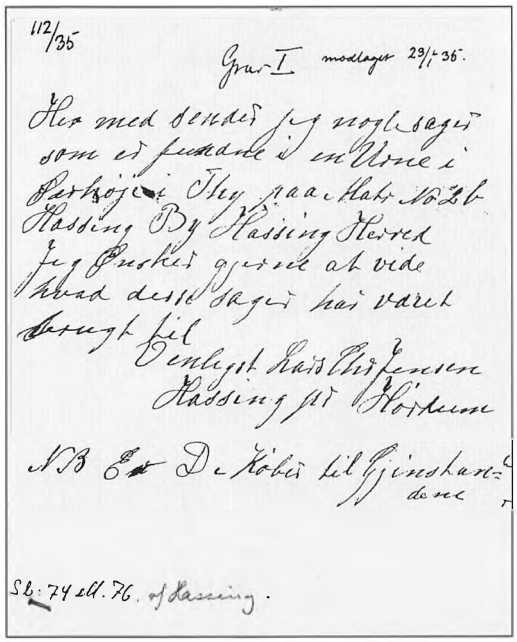
112/35
Grav I modtaget 29/1-35.
Her med sender jeg nogle sager
som er fundne i en Urne i
Sørhøje i Thy paa Matr. No 2b
Hassing By Hassing Herred
Jeg Ønsker gjerne at vide
hvad disse sager har været
brugt til
Venligst Lars Chr. Jensen
Hassing pr. Hørdum
NB Er De Køber til Gjenstan-
dene
sb: 74 ell. 76. af Hassing.

muslygte«, der kunne ses langt omkring på egnen.
Lars Chr. Jensen har fem gange skrevet til Nationalmuseet, tre gange er der indsendt fund fra højene, en gang blev han bedt om at oplyse i hvilken af højene sagerne er fundet.

Den, 15. September 1937, forespørger han om lov til at fjerne den sidste højrest, men da det er efter 1937, da gravhøjene er blevet fredet i Danmark, vil Nationalmuseet besigtige stedet, før der må graves mere. Han får, efter at Nationalmuseet har henvendt sig til fredningsmyndighederne med anbefaling om fjernelse, lov til at fjerne højresten den 22. marts 1939.

FCJ 28. februar 1999: Afskrift af ovenstående brev:
112/35 Grav I 23,01-35.

Her med sender jeg nogle sager som er fundne i en Urne i Sørhøje i Thy paa Matr. No 2b Hassing By Hassing Herred. Jeg Ønsker gjerne at vide hvad disse sager har været brugt til Venligst Lars Chr. Jensen. Hassing pr. Hørdum.
NB: Er De Køber til Gjenstandene. sb: 74 ell. 76. af Hassing.

Frit oversat:
Hermed sender jeg nogle sager som er fundet i en Urne i Sørhøje i Thy på Matr. nr. 2b Hassing By Hassing Herred. Jeg Ønsker gerne at vide hvad disse sager har været brugt til.
Venligst Lars Chr. Jensen
Hassing pr. Hørdum

NB: Er De Køber til Genstandene.
sb: 74 ell. 76. af Hassing.

Nationalmuseet
1. Afdeling
JOURN. NR. 112/35
DEN DANSKE SAMLING
FORHISTORISKE DEL
(Bedes anført i svarskrivelsen)

Kjøbenhavn, den 24. Januar 1935.
Hr. Gaardejer Lars Chr. Jensen,
Hassing pr. Hørdum.

Nationalmuseets 1. Afdeling takker for venlig Indsendelse af tre Bronzesager fundet i Sørhøje ved Hassing.

Sagerne bestaar af en Barnehaandledsring af tynd, spiralsnoet Bronzetraad, en med rundt Hoved forsynet Bronzenaal bestemt til Indstikning i og Sammenhæftning af den uldne Dragt, samt den afbrudte Odende af en Bronzesyl.

Disse sager er ikke ualmindelige, men da de er fundet sammen og altsaa har tilhørt en og samme Person, vil Museet gerne købe dem. De kan vurderes til 10 kr., og De bedes være saa venlig at svare i vedlagte frankerede Konvolut, om De vil sælge Fundet for den pris. I benægtende Fald skal Sagerne blive Dem tilbagesendt.

De vil gøre Museet en Tjeneste ved at oplyse, i hvilken af de to Særhøje Sagerne fandtes.

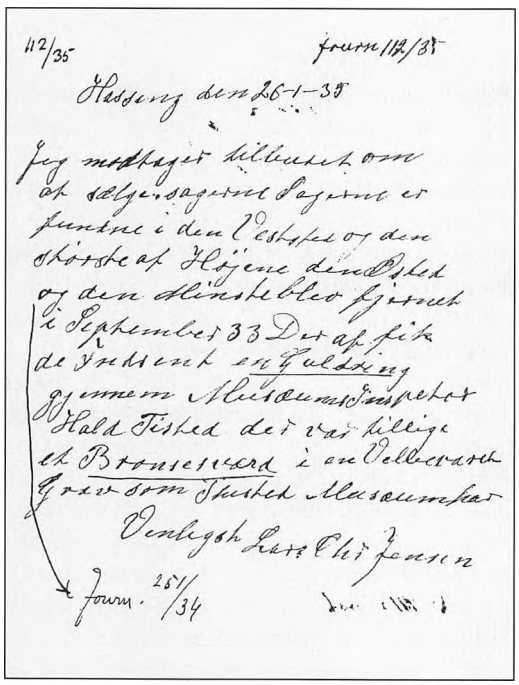

112/35 Journ 112/35

Hassing den 26-1-35

Jeg modtager tilbudet om at sælge sagerne Sagerne er fundne i den Veststed og den største af Højene den Østed og den minste blev fjernet i September 33 Der af fik de indsent en Guldring gjemmen Musœums Inspektør Hald Tisted der var tillige et Bronsesværd i en Velbevaret Grav som Thisted Musœum har

Venligst Lars Chr. Jensen

Journ. 251/34

FCJ 28. februar 1999: Afskrift efter ovenstående brev:

112/35 Jounr. 112/35

Hassing den 26-1-35

Jeg modtager tilbudet om at sælge sagerne Sagerne er fundne i den Veststed og den største af Højene den Østed og den minste blev fjernet i September 33 Der af fik de indsent en Guldring gjemmen Musœums Inspektør Hald Tisted der var tillige et Bronsesværd i en velbevaret Grav som Thisted Musœum har

Venligst Lars Chr. Jensen

Frit oversat:

112/35 Jounr. 112/35

Hassing den, 26-1-35

Jeg modtager tilbudet om at sælge sagerne. Sagerne er fundet i højen mod Vest og den største af højene, højen mod Øst og den mindste blev fjernet i September 1933. Der fra fik de indsent en Guldring gennem Museumsinspektør Hald Thisted der var tillige et Bronzesværd i en velbevaret Grav som Thisted Museum har.

Venligst Lars Chr. Jensen

23. August 1938

Undertegnede har i Dag været i Hassing for at besigtige den beskadigede gravhøj. Af denne fandtes tilbage kun en ynkelig Rest, vel knap en 1/4 del eller 1/5 Del af den oprindelige Høj, 6 m i Diam. i N-S, og ligesaa meget i Ø-V 4 m i Højde. Højen er blevet ødelagt før Fredningslovens Ikrafttræden, og Losejeren har ligeledes tidligere fuldstændig sløjfet to meget store Høje paa marken. Højens udseende fremgaar af nedenstaaende skitser mod Øst staar en lodret nøgen Brink. Den Vestre del af Højen er græsklædt, men skamferet.

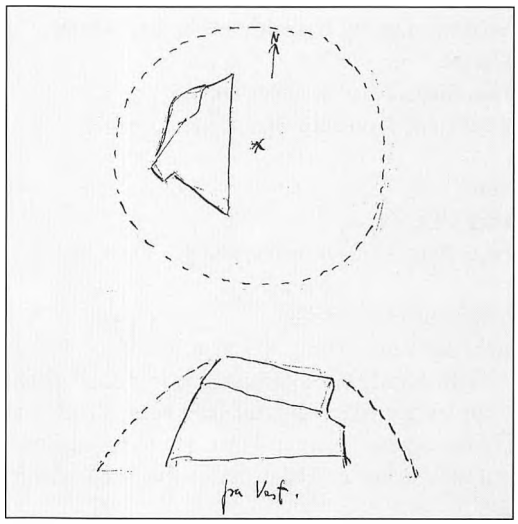

Stedet er Matr. Nr. 2b og Hassing Højen bør vel indstilles til Sløjfning hos Fredningsnævnet. Udgravning kan næppe betale sig, da Losejeren siger, at han har fundet en grav med en stenøkse midt i Højen.

Ærbødigst
Nationalmuseet - I. Afdeling - København

Ved Fredningsrejse i April 1943 forefandtes Højen sløjfet.
11-5-43
G. Kunwald
Nedenstående fra arkivet i Viborg, samt afskrift fra aviser.

Far:
Lars Peter Christensen, Hørsted
&
Mor:
Karen Johanne Christensen
Hørsted.

Far:
Niels Jensen
Hassing
&
Mor
Vibeke Marie Pedersen
Hassing.

Ved giftermålet opholdt hun sig hos Niels Jensens enke i Hassing.
Viede i Hassing Kirke den, 18. Maj 1905.
Datter:
Nicoline Christine Christensen
Født den, 1.Juni 1878, i Hørsted

Søn:
Lars Chr. Jensen
Født den, 15.November 1875, i Hassing

Mageskifteskøde:
Arkivnummer: B34, Sp.29, side 159.
Gårdmand, Niels Jensen, Horsfeldt, Bedsted sogn sælger til gårdmand Jens Peter Eriksen af Ørum og en Husmand Anders Kristian Poulsen af Hurup, en sådan handel er i dag afsluttet.

Jeg, Niels Jensen, sælger til Jens Peter Eriksen og Anders Kristian Poulsen min gård i Horsfeldt matr. nr. 6a i Horsfeldt.
Købesummen er 3050 Rigsdaler, og in natura en parcel af Hassing præstegårds tidligere udmarksjorder matr. nr. 2b. - værdi 700 Rigsdaler.
Gårdprisen bliver i alt 3750 Rigsdaler = (3050 + 700)Rigsdaler.

Den, 1. Juli 1870.
Jens Peter Eriksen, Niels Jensen, Anders Kristian Poulsen.

Tinglæst 22. September 1870.
Niels Jensens død den, 19. Januar 1895

Tinglæst 4. Juli 1895.
Enke Vibeke Marie Jensen hensidder i uskiftet bo. Nærværende udskrift begæres tinglæst som adkomst for enke Marie Jensen på den hendes afdøde mand Niels Jensen ved skøde af 1. Juli 1870, tinglæst 22. September. samme år (1870), hjemlede husejendom i Hassing by og sogn, matr. nr. 2b. Hassing.

Afskrift fra avis 1955:
80 År.
Husmand Lars Chr. Jensen, Hassing, fylder 80 Aar paa Tirsdag den 15. November, Lars Chr. Jensen er født i Hassing. Som ung tjente han bl.a. i Grurup Vestergaard og paa »Søvang«, Bedsted, og var senere paa Fyn som Fodermester. I 1904 overtog han sit Fødehjem, som var på ca. 12 Tønder Bygsdl, og hvorpaa der da kunne fødes to Køer. Ejendommen blev gennem Aarene drevet op til at kunne føde en meget større Besætning, og der blev Raad til at holde Heste. Ved siden af at passe Ejendommen gik Lars Chr. Jensen i de første mange Aar paa Dagleje i Omegnen. Han giftede sig i 1905, men Hustruen døde i 1917, efterladende Mand og 5 Børn. Lars Chr. Jensen giftede sig anden Gang et Par Aar efter. Hustruen døde for 21 Aar siden. Også i dette Ægteskab blev der 5 Børn. Alle 10 Børn, 7 Sønner og 3 Døtre, er Gifte og bosiddende i forskellige Egne af Landet. For 10 Aar siden afstod Jensen Ejen-

Lars Chr. Jensen med naboer og børnene: Fra venstre Nina, Marie. Stående: Nicolaj og Anna oppe på en af Sørhøjene.

dommen, hvortil yderligere er købt 6 Tdr. Bygsdl., til en Søn og Svigerdatter, hos hvem han stadig har sit Ophold. Sønnen har Mœlkeruten til Villerslev Mejeri, og trods de 80 Aar tager Lars Chr. Jensen stadig sin Tørn med arbejdet baade i Mark og Stald, frisk og rask, som han fremdeles er. Angaaende Lønninger ved Landbruget før og nu fortœller Lars Chr. Jensen at han første sommer som Dreng fik 12 Kr., og efter Konfirmationen fik han 40 Kr. for et helt Aar i Grurup Vestergaard og Aaret efter paa Søvang 50 Kr. for et helt Aar. Der var ikke saa megen tid til at gaa i Byen om Aftenen den Gang, naar vi skulde arbejde i Marken til Kl. 8 og saa var vi som Regel ogsaa tjenlige til vor Seng, siger han.

Afskrift fra avis 1960:
Dødsfald.
Fhv. lmd. Lars Chr. Jensen, »De gamles Hjem« i Sundby, førhen Hassing, er død paa Koldby Sygehus, 84 aar gammel. Lars Chr. Jensen var født i Hassing. Som ung tjente han bl.a. paa Grurup Vestergaard og paa Søvang i Bedsted, og han var senere paa Fyn som fodermester. I 1904 overtog han sit fødehjem i Hassing. Ejendommen blev gennem aarene drevet op til at føde en stor besœtning, og senere blev der raad til at holde heste. Ved siden af at passe ejendommen gik Lars Chr. Jensen de første aar som daglejer i omegnen. Han giftede sig i 1905, men hustruen døde i 1917, og han stod alene tilbage med 5 børn. Lars Chr. Jensen giftede sig anden gang et par aar efter, og det er nu 25 aar siden, at hans anden hustru døde. Ogsaa i dette œgteskab blev der 5 børn. Alle 10 børn, 7 sønner og 3 døtre, er gifte og bosiddende i forskellige egne af landet. For 14 aar siden afstod Lars Chr. Jensen ejendommen til en søn og svigerdatter, hos hvem han boede, til han for et par aar siden tog ophold paa »De gamles hjem« i Sundby.

Fotografier fra åbningen af bronzealdergraven, kopier af breve skrevet af Lars Chr. Jensen, kopier af de fundne genstande og registreringsdata om højene, er indhentet fra dels Museet for Thy og Vester Hanherred og Nationalmuseet.
Beskrevet og bearbejdet af: Finn Chr. Jensen Rosenvœnget 11, 7755 Bedsted Thy.

Min oldefar Christian Nicolaisen

- og lidt om krønikeskriveren fra Ydby

af Egon Nicolaisen, Hurup

Under oprydning i gamle papirer har jeg fundet nogle avisudklip vedrørende min oldefar. Jeg har aldrig kendt ham, da han døde to år før jeg blev født.

Christian Nicolaisen blev født d. 23. maj 1851 i Boddum, og kom som ni-årig dreng ud at tjene om sommeren, de tre første somre på Boddumbisgård. Han blev ved at tjene på landet indtil han var 18 år gammel, hvorefter han tog arbejde på teglværket om sommeren og hjalp landmændene med tærskearbejde om vinteren.

Han måtte klare sig selv. Fra konfirmationen har han ikke fået nogen støtte, hverken fra forældre eller andre.

I 20 års alderen begyndte han at drive stude til Holsten til Husum marked. Det tog 2 til 3 uger at få studene drevet den lange vej. Der er ca. 40 mil (ca. 300 km.) fra Ydby til Husum. Vandringen blev foretaget i jernbeslåede træsko. Hjemrejsen tog ca. 4 dage, dengang kendte man jo ikke til tog eller biler.

Pengene for studene blev udbetalt til drivere, og de var et godt bytte for landevejsrøvere, derfor gik de altid tre sammen, og om natten var der altid en som holdt vagt. De har været udsat for at værten på herberget underrettede røverne når de kom, derfor måtte der også være vagt på der.

Ella Kronborg og Charles Nielsen, ca. 1950.

Da der i 1875 kom tog til Struer, blev rejsen jo betydelig lettere og hurtigere. En sådan rejse kunne indbringe 33 Kr samt frit ophold på turen. Det var efter datidens forhold en ret betydelig sum. I 1878 ombyttede han de langmodige stude med heste til Hamborg marked

Han har været på en mængde af Jyllands markeder og mange af gårdene med heste. Han har også rejst en del i Tyskland, og talte flydende tysk.

I 1876 blev Christian Nicolaisen gift og købte samtidig et lille hus i Helligsø for 600 Kr. Der var kun et værelse med lergulv. Der var lidt jord til ejendommen, så han kunne holde en ko. Det var under meget små forhold han startede som familiefar. I ægteskabet var der fire børn, dog mistede de det ene som barn.

I 1907 døde Christian Nicolaisens hustru, der ved flid og sparsommelighed havde været ham en god medhjælp. Sidst i tyverne opførte han et hus i Gettrup for sine opsparede midler. Christian Nicolaisen døde d. 04-12-1931.

Kilderne til det meste af ovenstående er indleveret til Egnshistorisk arkiv i Hurup. Det fremgår også af materialet at i 1910 var der lyngarealer på begge sider af amtsvejen mellem Gettrup og Vestervig. Da markerne senere blev opdyrket var der tydelige spor efter at de havde været opdyrket før lyngen bredte sig.

Den lokale fortæller

Charles Nielsen, Ydby har efterhånden skrevet om mange personer igennem tiden, nu synes

jeg faktisk jeg burde skrive lidt om ham. Foruden at være en fortrinlig skribent skjuler der sig en lille komiker i ham, han er aldrig kedelig at tale med. Første gang jeg så Charles var da han og Aage J. Olsen kom til Ydby, jeg tror det var i 1947. De var meget unge og meget langhårede. I det lille bysamfund blev de fremmede lagt mærke til når de gik på vejen. Det eneste folk vidste var, at Charles var søn af Juliane på centralen.

De lejede et lille kælderlokale under el-installatør Chr. M. Pedersens fortov. Der blev flyttet maskiner ind i lokalet og de startede en fabrik op. Ingen vidste hvad de lavede, men der var meget snakken om de nye, ikke mindst fordi der jævnligt var en infernalsk spektakel i kælderen uden for arbejdstiden. Der blev gættet meget på hvad det kunne være, og mange troede i starten at de havde glemt at stoppe et eller andet, men så glemsomme kunne de vel ikke være flere gange. Det viste sig senere at det var en tromle til at rense diverse emner, den larmede så meget at det var umuligt at være i lokalet når den kørte, derfor startede de den når de kørte hjem.

Efterhånden blev det tydeligt hvad de lavede, der blev kørt primusbageovne og gasbageovne op på stationen til forsendelse.

Jeg havde altid ønsket at komme i lære som elektriker, men det var meget svært at finde en læreplads, ikke mindst fordi når man tjente på landet var man bundet et halvt år ad gangen og lærepladseme kunne dukke op på alle tidspunkter af året.

Første maj 1949 fik jeg arbejde hos Aage og Charles nede i kælderen. Det var en lærerig tid, og det jeg lærte der har jeg haft meget glæde af senere i livet. Jeg fik lært at slibe bor og drejestål indstilling af maskiner m.m. Fabrikkens produktion var meget alsidig. Foruden primus- og gasbageovne diverse fastnøgler for primusapparater m.m., skøjtenøgler, hængelåse for elforsyningsselskabernes transformatorstationer og flere andre småting.

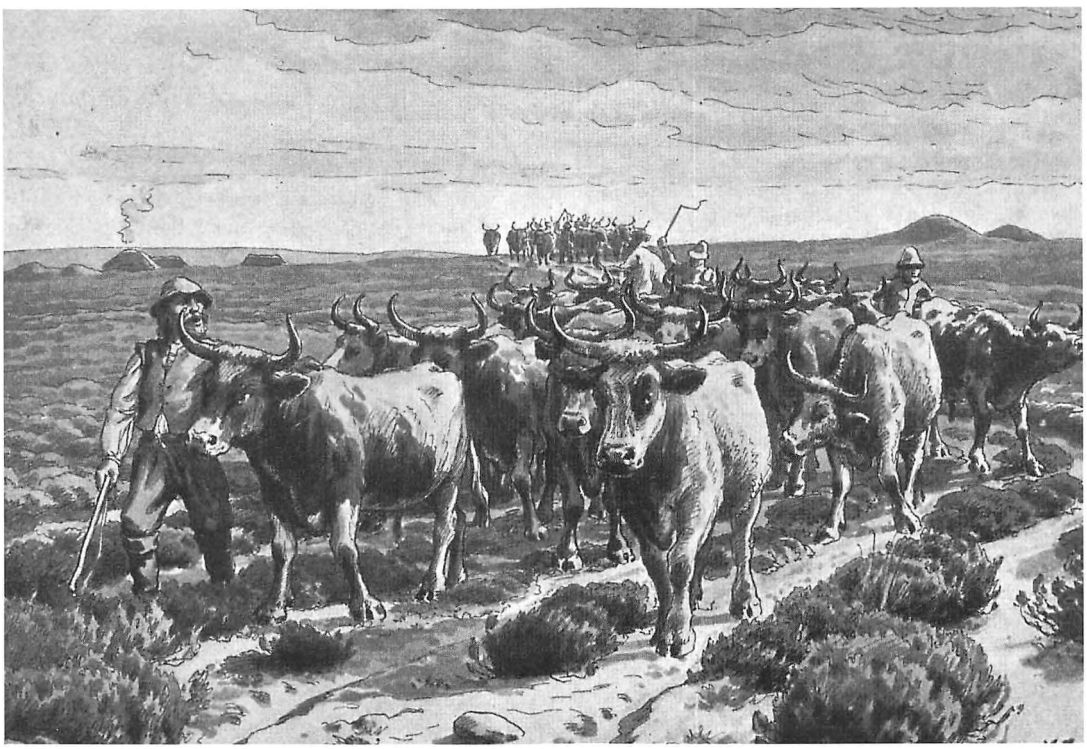

Staldfodrede øksne drives ad studevejen. (Foto fra bogen: Danmarks Folk).

At være sammen med Charles i det daglige blev aldrig kedeligt, han havde sin helt egen måde at udtrykke sig på.

Han havde en hel del ord som han brugte når noget drillede ham, han kaldte dem for missionsbandeord. Jeg husker følgende af ordene, men der var sikkert flere »HAVLEME, HAVLENTUDENE HAFLEME, HAFLENTUDEME og BRUSEME«.

Han var utroligt bange for at nogen skulle komme til skade. Hvis jeg ville flytte en tung kasse, var han der omgående for at stoppe mig, jeg sagde, at jeg var vant til løfte tunge ting fra min tid på landet, men det ændrede ikke noget han sagde »NÅR DET GIVER ET STORT SKRALD OG BLODET STRÅLER UD AF RYGGEN PÅ DIG ER DET FOR SENT«.

Jeg overværede mange heftige diskusioner når el-installatør Chr. M. Pedersen jævnligt kom på besøg, han var med i Jehovas Vidner. Selv om bølgerne gik højt når de kom ind på religion, tror jeg nok de var meget gode venner.

Charles har sagt, at da de kom til Ydby var de så fattige at de få billeder de havde, stod nede på gulvet, for de havde ikke råd til at købe søm, de havde måske heller ikke råd til at blive klippet. Det var vist en fast regel hvis der var noget jeg ikke forstod, skulle jeg sige til. Der blev så givet en grundig forklaring på problemerne, det lærte jeg meget af.

Det der kunne gøre Charles edder rasende var, når der kom gasovne retur fordi de var ødelagt under forsendelse. I den forbindelse kom han med denne udtalelse »MAN SKULLE TRO AT DSB HAR EN MAND STÅENDE PÅ STATIONEN FOR AT SE OM NOGET ER KOMMET USKADT FREM OG ER DET TILFÆLDET GIVER HAN DET ET ORDENTLIG SLAG MED EN STOR HAMMER.«

Jeg var blevet så glad for faget at jeg gerne ville i lære, men det var for specialiceret til at de måtte have lærlinge. Til gengæld skaffede de mig en læreplads som elektriker fra første november 1949. Jeg har aldrig fortrudt at jeg brugte et halvt år på fabrikken NOFA, tværtimod.

I 1951 byggede Charles nyt hus i Tvolm . Det var blevet bedre tider, alle billeder havde fået et søm at hænge på.

Omkring 1954 overtog Charles hele firmaet som eneejer og i 1955 byggede han en ny fabriksbygning hjemme ved privat huset i Tvolm. Sortimentet blev udvidet med havemøbler og trillebøre for børn og voksne og meget andet. De forskellige datoer er lidt usikre, jeg har haft kontakt med Charles for at få de forskellige tider fastlagt, men han sagde at de eneste datoer han kunne huske var sin fødselsdag og juleaften. Han mente også det var underordnet for alt hvad der var mere end 10 år siden var der alligevel ingen der kunne huske.

De tyske batterier ved Kobberø - III

Af Jens Andersen, 2100 København Ø.

Forrige års udgave af Historisk Årbog bragte en artikel om en batteristilling, som den tyske besættelsesmagt i efteråret 1940 lod opføre ved Kobberø (Historisk Årbog 1998 s. 57-61). På det tidspunkt artiklen blev skrevet, havde jeg ingen tyske kilder fundet om stillingen, men ud fra dens udformning antog jeg, at det tyske flyvevåben, »Luftwaffe«, stod bag byggeriet. Under mit videre arbejde i Rigsarkivet og det tyske militærarkiv i Freiburg er jeg siden stødt på nye oplysninger om anlægget som bekræfter denne antagelse og viser, at planerne var langt mere omfattende end som så.

Luftværnsbatterier ved Nissum Bredning

Historien om batteriet ved Kobberø tager sin begyndelse i de bevarede dokumenter den 2. september 1940, da en kommission fra Luftwaffes Flakregiment Nr. 61 med oberst Schulze i spidsen uanmeldt mødte op hos den tyske havnekommandant i Thyborøn, kaptajnløjtnant Schulz. Obersten havde fået til opgave at finde stillinger til fem svære luftværnsbatterier foruden ca. 10 stillinger til let luftværnsskyts. Formålet med opstillingen af disse batterier blev angivet som »bekyttelse af luftrummet over Thyborøn Kanal og den vestlige del af Nissum Bredning«. Havnekommandanten informerede Luftwaffe-kommisionen om forholdene ved Thyborøn og på Harboøre Tange, og tog selv med ud for at bese nogle af de mulige stillinger.

Luftwaffe-folkene fandt i alt fem stillinger til svære luftværnsbatterier med hver fire 8,8 cm kanoner samt otte stillinger til hver tre 2 cm kanoner. De svære luftværnsstillinger skulle anlægges ved Thyborøn, på Rønland, ved Hygum Kirke, Agger og Kobberø. For stillingerne ved Hygum og Kobberø anførtes det dog, at de kun skulle tages i brug »ved yderligere indsats«. De otte lette luftværnsstillinger skulle alle ligge på tangerne på begge sider af Thyborøn Kanal.

Som bekendt gik anlægsarbejdet meget hurtigt i gang efter, stillingerne var udpeget. Det ser ud til, at i det mindste alle de fem svære luftværnsstillinger faktisk blev opført. Udover stillingen ved Kobberø kender vi med sikkerhed til, at der blev opført anlæg ved Hygum og på Rønland (jfr. nedenfor). Det kan også antages, at stillingen ved Agger blev opført, idet en artikel i Thisted Amt Avis fra maj 1945 oplyser, at den tyske garnision i Agger først lå i barakker på Holmene ca. 1 km syd for byen. Stillingen ved Thyborøn er ligeledes med stor sandsynlighed blevet opført, idet den er den eneste, vi med sikkerhed ved, blev benyttet.

Oplysningerne om, hvad Luftwaffe faktisk opstillede omkring Nissum Bredning, er få og spredte. Vi ved med sikkerhed, at Reserve-Flak-Abteilung 607's 4. batteri, som var udstyret med 2 cm maskinkanoner, ankom til Thyborøn omkring den 22. september 1940. Dets ophold blev imidlertid af meget kort varighed, idet det allerede den 26. fik ordre om at forlægge til Leck og Flensborg i Sydslesvig. En deling fra samme afdelings 5. batteri med tre 2 cm kanoner meldte den 24. oktober, at den var gået i stilling ved Thyborøn i »Hochstandsuedstellung«, d.v.s. i trætårnene syd for byen. De følgende dage foretog delingen øvelsesskydninger ud over havet. Denne enheds ophold blev også af kort varighed, idet den senest ved midten af januar 1941 flyttedes til Flensborg. Hvad der herefter var af luftværnsartilleri i området er usikkert. Først ved skytsets bortrykning i begyndelsen af april 1941, får vi således kendskab til, at et let og et svært luftværnsbatteri, henholdsvis Reserve-Flak-Abteilung 615's 4. batteri og Reserve-Flak-Abteilung 616's 3. batteri, havde stået ved Thyborøn. Efter bortryk-

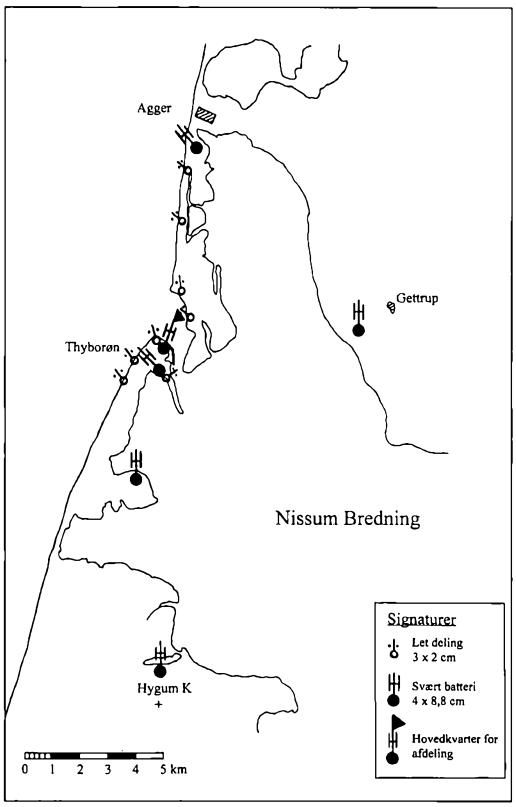

Luftwaffes planer for opstilling af luftværnsartilleri ved den vestlige del af Limfjorden som de tog sig ud den 6. september 1940.
(Omtegnet af Kirsten Yde Andersen efter tysk kort).

ningen af de to batterier var Thyborøn dermed uden beskyttelse mod luftangreb.
Hvor mange af batteristillingerne, der faktisk blev taget i brug er usikkert. De spredte og formodentlig ukomplette oplysninger om, hvilke enheder, der var stationeret ved den vestlige indsejling til Limfjorden, antyder imidlertid, at de oprindelige, omfattende planer aldrig blev realiseret. Den eneste af de svære batteristillinger, vi med sikkerhed ved blev anvendt, er den ved Thyborøn. Som bekendt blev stillingen ved Kobberø aldrig benyttet, hvilket i og for sig heller ikke er så overraskende, eftersom den på forhånd var betegnet som en ekstra stilling. Det er ikke sandsynligt, at stillingen ved Agger blev besat, idet man i givet fald kunne have forventet at finde oplysninger herom i de ellers fyldige danske efterretningsrapporter fra området. Om en eventuel anvendelse af de svære batteristillinger ved Hygum og på Rønland findes ingen oplysninger.

Allerede i begyndelsen af maj 1941 kom der atter luftværnsskyts til Thyborøn, selvom det dog ikke var af samme styrke, der godt en måned tidligere var blevet trukket bort. Det drejede sig således kun om en enkelt deling med tre 2 cm kanoner. Området synes altså ikke længere at blive tillagt samme betydning som før.

Ind imellem synes stillingen ved Thyborøn dog at være blevet besat med tungt skyts. Således blev en engelsk lancaster-maskine udsat for heftig beskydning, da den på vej hjem efter et minelægningstogt natten mellem den 9. og 10. september 1942 overfløj Thyborøn. Kanoner fra Reserve-Flak-Abteilung 503's 1. batteri affyrede 107 stk. 8,8 cm-granater mod flyet. Batteriet må være opstillet kort tid forinden, for ifølge en oversigt over de tyske styrkers fordeling havde batteriet den 1. september været opstillet ved Ålborg.

Da behovet for luftværnsstillinger ved den vestlige del af Limfjorden åbenbart ikke længere var så stort, gav Luftwaffes bygningstjeneste (»Neubauamt«) i Danmark den 13. august 1941 ordre om, at luftværnsstillingerne »Gjettrup«, »Rönland« og »Hygum« skulle sløjfes. Den 6. september 1941 fik et dansk firma, som havde budt på opgaven, besked om at påbegynde nedbrydningen og borttransporten af materialerne fra stillingerne. At den formodede batteristilling ved Agger blev ikke nedrevet i samme omgang, giver artiklen i Thisted Amts Avis måske en forklaring på, idet den oplyser, at barakkerne på Holmene senere blev flyttet ind til byen. Dette kunne tidsmæssigt passe med, at den tyske hær fra begyndelsen af maj 1941 i Agger stationerede en deling (ca. 50 mand) fra det kompagni, som lå i Hurup. Hvis barakkerne fra Luftwaffes luftværnsstilling er blevet overtaget af hæren og flyttet ind til byen, er det rimeligt nok, at dette arbejde ikke optræder i Luftwaffes regnskabsbøger.

Præcist hvornår den svære luftværnsstilling ved Thyborøn blev nedlagt er uvist. Stillingen

er vist på danske efterretningskort fra februar 1943 og foråret 1944, men synes ikke længere at eksistere ved udgangen af 1944.

Søflyveplads ved Lyngs

I den foregående artikel foreslog jeg, at grunden til anlæggelsen af batteristillingen ved Kobberø var, at tyskerne havde anvendt Krik Vig som søflyveplads. Jeg har nu fået bekræftet, at tyskerne faktisk anvendte området på denne måde, omend det efter al sandsynlighed intet havde at gøre med batteriet ved Kobberø.

Godt en uge før den tyske besættelsesaktion mod Danmark den 9. april besluttede Luftwaffe, at der skulle anlægges en søflyveplads ved Ålborg. Denne flyveplads skulle anvendes af søfly, som havde til opgave at foretage rekognoscering, U-båds-overvågning og bekæmpelse af fjendtlige søstyrker i Nordsøen, Skagerrak og Kattegat. Flyvepladsen ved Ålborg skulle være af kategorien »Einsatzhafen I«.

Meget snart mente man imidlertid, at man ville få behov for en »satellitplads« for søflyvepladsen ved Ålborg, som skulle ligge i den vestlige del af Limfjorden. Denne ekstra flyveplads skulle være af kategorien »Einsatzhafen II«, d.v.s. at den var mere spartansk indrettet, og ikke skulle udstyres med reparationsværksteder og underjordiske brændstoftanke. Den 10. april drog oberst Roth afsted for at finde et egnet sted til denne flyveplads. Oprindelig havde man udset sig Venø Bugt ved Struer til formålet, men samme aften meldte obersten, at han havde fundet en egnet plads ved Lyngs. Her fandtes en sandstrand og kun 30 m til jernbanen og landevejen, hvorfor transportforholdene var yderst gunstige. Det fremgår ikke af beskrivelsen hvilken side af Draget, man havde i tankerne; rimeligvis drejede det sig om Nissum Bredning, da Skibsted Fjord kun byder på begrænset plads og er lavvandet.

Man synes hurtigt at have besluttet sig for at anvende denne plads: allerede den følgende dag betegnedes søflyvepladsen ved Lyngs i en melding som »under opstilling«. Flyvepladsens mandskab skulle hentes fra den eksisterende flyveplads ved List på vadehavsøen Sylt. Det var åbenbart hensigten, at Küstenfliegergruppe 906's 5. eskadrille, som var udstyret med enmotorede søfly af typen Arado 196, skulle operere fra den nye flyveplads.

Allerede den 15. april blev det imidlertid foreslået, at søflyvepladsen, som nu betegnedes som »E-Hafen Thyborön«, alligevel ikke skulle færdiggøres. Udstyret skulle i stedet overføres til Ålborg og pladsen ved Lyngs kun anvendes som hjælpelandeplads med begrænset brændstofbeholdning. Udbygningen synes dog at være blevet fortsat.

Den 30. april meldte Luftwaffes general hos den tyske flådes overkommando, at flyvepladsen ved Lyngs opfyldte de nuværende behov. Allerede senere samme dag meldte generalen imidlertid, at flyvepladsen faktisk blev benyttet i så ringe omfang, at det ikke berettigede forbruget af mandskab og materiel. Det blev derfor foreslået, at flyvepladsen helt blev nedlagt eller i det mindste formindsket, så der kun blev en halv snes mand tilbage. X. Fliegerkorps, som havde kommandoen over Luftwaffes styrker i Danmark og Norge tilsluttede sig synspunktet, og gav ordre om, at det overskydende mandskab skulle transporteres til Horten i Norge.

Hvad der herefter skete er mindre klart, idet den krigssag, som udgør kildegrundlaget for ovenstående ophører med udgangen af april 1940. Det ser imidlertid ud til, at ordren om at nedlægge søflyvepladsen ved Lyngs blev efterkommet, selvom redaktør Clemmen Brunsgaard så sent som den 9. juli noterede i sin dagbog, at »Bugten ved Helligsø har længe vrimlet med tyske Flyvemaskiner«. Snart efter beslutningen om at nedlægge søflyvepladsen ved Lyngs må det dog være gået op for Luftwaffe, at man alligevel havde brug for en søflyveplads i den vestlige del af Limfjorden. Man fandt så en plads, som var bedre beskyttet mod vejrliget, nemlig ved Dragsbæk umiddelbart udenfor Thisted. Allerede i begyndelsen af juni gik arbejdet med at anlægge en permanent søflyveplads ved Dragsbæk i gang, og i august var den nye søflyveplads stort set operationsklar. De tyske fly havde dog på det tidspunkt allerede anvendt Thisted Bredning som start- og landingsbane i et stykke tid.

Kilder
Anthonisen, Bent Baagøe: Fæstningsværker i Ringkøbing Amt. Ringkøbing 1989.
Petersen, Carsten: Tyske fly i Danmark, bd. II. Ringkøbing 1993.
Weber, Frank: Fra Seefliegerhorst Thisted til Dragsbæklejr. Historisk Aarbog for Thy og Vester Hanherred 1993, s. 83-90.
Thisted Amts Avis, 27.5.1945: Tyskernes Befæstningsanlæg i Agger og på Tangerne.

Rigsarkivet
General der Luftwaffe bei dem Oberbefehlshaber der Kriegsmarine, Quartiermesiter:
KTB 1.-30.4.1940. Håndskriftssamlingen XVI, pk. 33/372.
Kommando Flughafenbereich 1/XI, Band D zum KTB: 1940-42.
Håndskriftssamlingen XVI, pk. 47/563
Reserve-Flak-Abt. 607; KTB Nr. 2, 18.12.1940-17.1.1941.
Håndskriftssamlingen XVI, pk. 47/555.
Truppengliederung und Truppenverteilung, 1.9.1942.
Håndskriftssamlingen XVI, pk. AA 449/2.
Generalkommandoens efterretningstjeneste: »Stockholmsarkivet«, pk. XV, LXXXI, CXLIII.
Auftragsbuch I, Bauleitung der Luftwaffe Rom/Lemvig.
Revisionsudvalget for tyske Betalinger 1940-45:
Tyske regnskabsbøger, bind 94.
Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg
Kommandant im Abschnitt dänische Westküste.
- Akte G.-I. Allgemeines, Bd. 2: 7.2.-26.9.1941. RM 45 III/43
- Akte G.Kdos. 2. 17.8.1940-20.3.1941. RM 45 III/253.
- Akte G-V. Flak (Allgemeines). Bd. 1: 20.4.1940-13.10.1942. RM 45 III/295.
- Akte G.-Va. Schiessübungen. Bd. 1: 20.4.1940-30.5.1943. RM 45 III/296.
- Akte G-V. Nachrichten. Bd. 1: 20.4.1940-26.9.1941. RM 45 III/319.

Årets gang på Heltborg Museum

Af Jytte Nielsen, Heltborg Museum

Her på museet er der denne sommer »bare damer«. Det skal hverken forstås således, at der kun er kvindeligt personale eller de er let påklædte, men ses i sammenhæng med årets sommerudstilling af croquis tegninger af Jens Søndergaard. Søndergaard er mest kendt for sine stor landskabs - og havbilleder, men livet igennem dyrkede han nøgenstudiet. Studierne kunne han bruge i sine figurfremstillinger på de store lærreder med oliemaleri. I modsætning til de ofte lidt kluntede mennesker på malerierne, er nøgenstudierne forbavsende sikre og nuancerede, og viser at Jens Søndergaard evnede at tegne - endda vellignende og suverænt. Udstillingen åbnede den 30. maj, hvor direktøren for Statens Museum for Kunst Allis Helleland, holdt åbningstalen. For hende er Jens Søndergaard ikke bare en blandt mange andre kunstnere - han var hendes barndoms kunstner, eftersom hun er opvokset nær Bovbjerg. I sin tale drog hun paralleller mellem de frodige kvinder og de store landskabsmalerier - i deres form og råkraft. Udstillingen har fået en fin modtagelse blandt museets besøgende, hvoraf mange finder denne "nye" Søndergaard interessant.

Udenfor museets vægge

For mange vil et museum være tæt knyttet til de fysiske rammer, det vil sige selve udstillingen

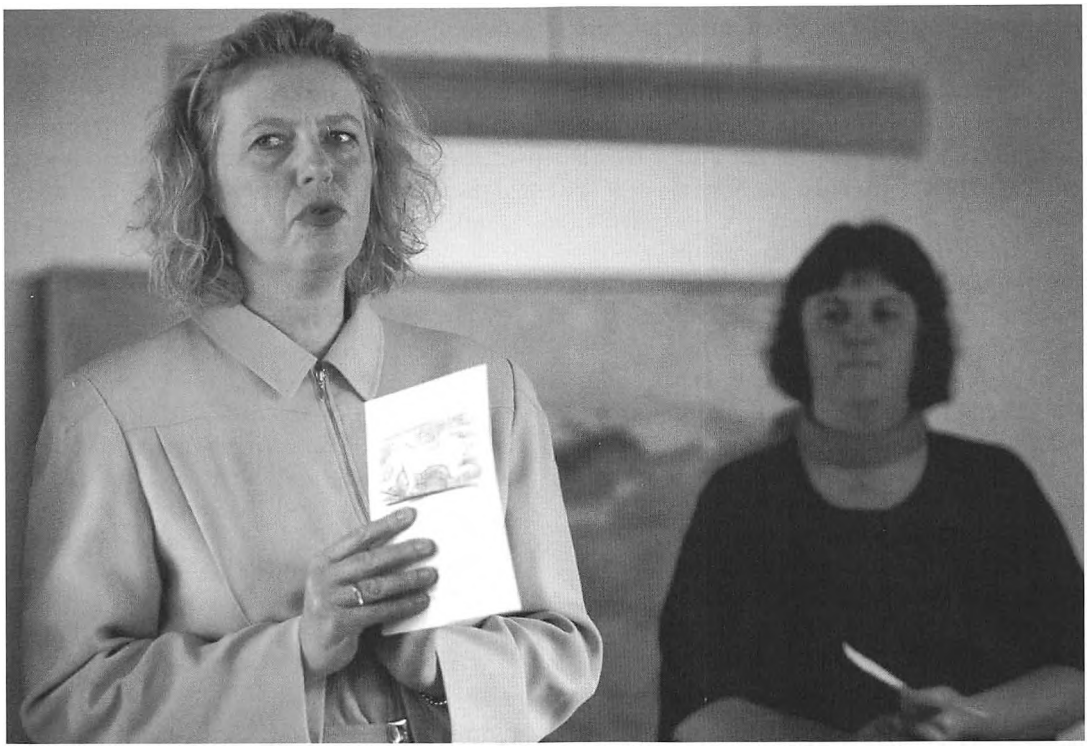

Allis Helleland åbner sommerudstillingen med croquistegninger af Jens Søndergaard.

og de arrangementer og aktiviteter der foregår på museet. Et statsanerkendt museum har mange arbejdsopgaver, som ikke ligger indenfor de fire vægge, men som knytter an til de mange ting der sker i det omgivende samfund. Hele det arkæologiske ansvarsområde er underlagt museerne, og i den seneste revision af museumloven, blev der skabt mulighed for at også nyere tids "arkæologi" kunne uddelegeres til de enkelte museer. Her tænker jeg på alle de bygninger som kommunerne i disse år giver nedrivningstilladelser til. Når landbrug ned - eller sammenlægges bliver der ofte en bygningsmasse tilovers. Nogle gange frasælges stuehus og udbygninger til privat beboelse, men ofte vælges løsningen med nedrivning. I disse år forvinder den danske bondegård lidt efter lidt, og det er på høje tid at nogle begynder at foretage en registrering af hvad der egentlig rives ned. I loven er der ikke hjemmel til fredninger mv, men der går mange oplysninger tabt, hvis ikke der systematisk foretages opfølgninger på disse sager. Museet har et godt samarbejde med Sydthy Kommune, således at museet får muligheden for at kigge før tilladelserne gives. I det seneste år er der foretaget op til en halv snes registreringer af bygninger der nu er forsvundet. Egentlige opmåling er endnu ikke kommet på tale, men der foretages fotodokumentation. I det forløbne år er et af de første gårdmejerier i Sydthy forsvundet, en af de første stalde med fodergang og en mægtig stor lade med dobbelt køregang . Men også hele trefløjede anlæg er forsvundet, med brolagt gårdsplads, spåntag og på den måde er det vi forstår ved »den danske bondegård« forsvundet. Når der ikke er penge til at redde f.eks en hel gård i hver egn, må vi forsøge at redde så mange bygningsdetaljer som muligt i form af foto m.m.

Doverodde Købmandsgård

En af de store opgaver museet har forsøgt at løse i det sidste års tid, er opbygningen af udstillingerne i Limfjordscenteret i Doverodde Købmandsgård. Til at forestå udstillingsarbejdet har museet haft ansat Inge Kjær Kristensen som projektmedarbdejer. Hun har indsamlet materiale i form af genstande til udstillingen, men i høj grad også søgt at få oplysninger om de sidste 150 års liv i Doverodde. Mange mennesker er blevet interwievet og der er kigget i mangen et fotoalbum. Ud fra de tilgængelige oplysninger er udstillingen så opbygget omkring emnerne landboliv, limfjordshandel - og fiskeri. Doveroddes historie er så forsøgt fortalt i forhold til den store Danmarkshistorie, som jo har udstukket præmisserne for den lille handelsplads ved Limfjorden. Det er bemærkelsesværdigt at det aktive handelsliv i Doverodde ikke har efterladt sig mange genstande, når man tager i betragtning de store mængder gods og varer der i tidens løb er handlet fra stedet. Mange fine facetter af livet omkring Doverodde er det lykkedes Inge Kjær Kristensen at afdække og andetsteds i denne bogen kan læses om en af de historier hun har arbejdet med.

Selve udstillingen er bygget op omkring ideerne om, at der skal være noget til sanserne, hænderne og intellektet. Rundt omkring i udstillingen står forskellige tableauer med udskårne træfigurer i fuld størrelse. Alle disse figurer viser en situation fra de sidste 200 års liv omkring stedet. På plancher med tekst og foto fortælles så det historiske forløb og endelig kan børn og legelystne voksne prøve forskellige aktiviteter rundt om i udstillingen, som er opbygget på de øverste to etager i Thomsens gamle pakhus fra 1852.

Små tykke mænd

Sydthy Kunstforening har i det forløbne år haft efterårs - og forårsudstilling på museet. Efterårsudstillingen tiltrak sig stor opmærksomhed, idet værkerne var af den fynske kunstner Keld Moseholm Jørgensen. Det drejede sig om bronceskulpturer, nogle naturalistisk gengivet, men også om figurer af små tykke mænd der aser og maser med forskellige projekter af lidt urealistisk karakter. Kvaliteten af udstillingen var høj, og tillige med Keld Moseholm Jørgensens værker vistes grafik af Helmtrud Nystrøm. Senere i oktober måned viste kunstforeningen en større udstilling med værker af 3 bornholmske kunstnere - Martin Berge, Ole Christensen og Inge Lise Westman.

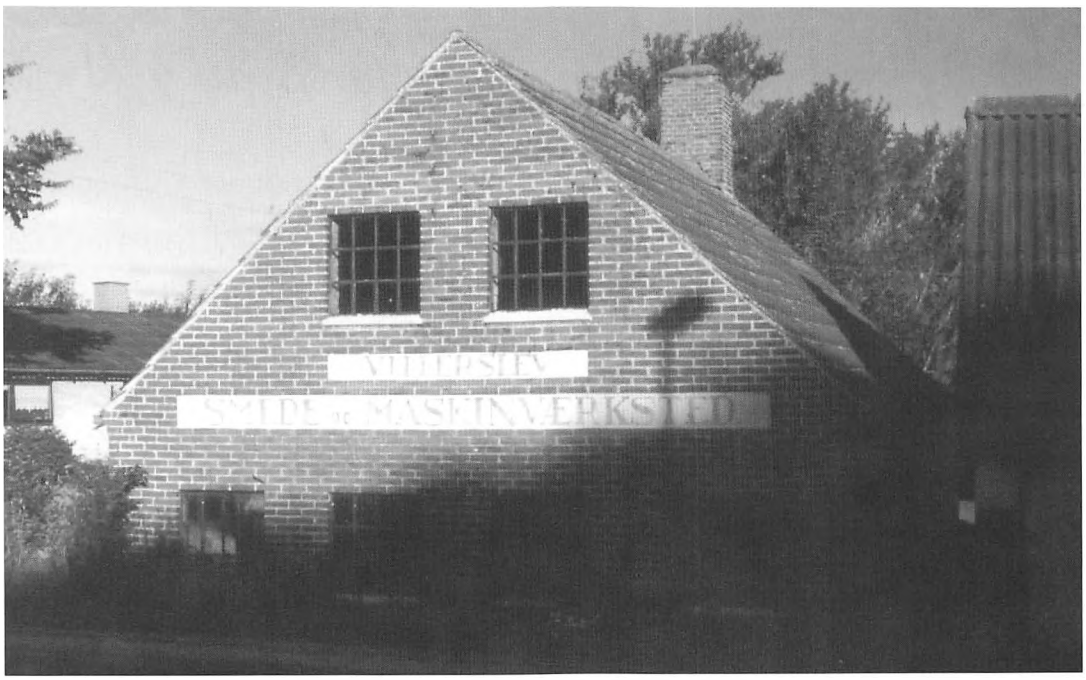

Villerslev Smede- og Maskinværksted før nedrivning.

Forårsudstillingen dette år var med værker af to papirkunstnere - Inge Kjær og Merete Zeuthen.

I vintermånederne havde kuntforeningen tillige en foredragsrække med kunsthistorikeren Nina Dahlman Olsen, som fortalte om kunstens udvikling fra år 1750 og fremefter.

Billedskolen på Heltborg Museum har også afholdt udstilling med dels værker fra børnenes lange efter - og forårsforløb, dels fra voksenkursisternes endagskurser.

Jernaldergården

De netop afsluttede jernalderdage i juli måned, resulterede i påbegyndelsen af yderlige to huse i jernaldergården. Det drejer sig om to småhuse, formodentlig brugt som værkstedshus og opbevaringshus. Mange mennesker gæstede museet under de tre ugers aktiviteter, som bød på pottemageri, løbbinding, uldforarbejdning, smedning, jernudvinding, trædrejning, milebrænding, horn, ben og barkarbejde og meget andet. Den måske nok populæreste aktivitet er bueskydebanen, hvor børn kan prøve at skyde til måls efter trædyr - med en stump fuglepil. Så glemmes fjernsyn og computerspil for en stund.

De to påbegyndte huse forventes færdiggjort i løbet af de næste par år.

År 2000

Snart banker det nye årtusinde på døren, og ingen af os kan vide hvad det vil byde på. Når man arbejder med museum og det lange tidsspand af år er det selvfølgeligt specielt at tænke på, at vores jernaldergård netop lå i Heltborg for omkring 2000 år siden, og at de mennesker der beboede den ikke havde andel i vores tidsregning, men sikkert alligevel frydede sig hvert år, når året vendte. Vi ved ikke hvilket tidssysten vore efterkommere vil bruge om 2000 år, blot må vi håbe at de finder lige så stor fornøjelse ved at granske tidligere slægters liv, som vi gør idag. Det er dejligt at mærke en stigende interesse for historien, og fra stedet her skal lyde en stor tak til alle , som er med til at gøre stedet levende og som synes at »uden fortid - ingen fremtid«. Tak.

Egnshistorisk Forening for Sydthy

Her på tærsklen til årtusindskiftet kan foreningen se tilbage på et usædvanligt godt år og især 16 gode år i enhver henseende.

Der blev allerede ved starten af Egnshistorisk forening spået, at dens levetid ville blive kortvarig . Hvilket medlemstallet aldrig har antydet idet udtrykket: »Sydthy Årbog er altid ventet med glæde hos vore medlemmer«, det siger vist alt. Vore bøger trykkes som regel i 1400 eksemplarer.

Foreningen glæder sig over, at det nye Doveroddecenter er blevet indviet d. 12. juni.

I anledning af Grundlovens 150 års jubilæum afsløredes en ny mindesten på Ashøje for afdøde fhv. kirkeminister Vilhelm Fibiger, Øland.

Bestyrelsen kunne gå ind for protesterne imod den planlagte udstykning til boligbebyggelse i det enestående kulturlandskab ved Skårhøjvang, Heltborg kirke og Museet, som ved beplantning og byggeri vil ødelægge vel nok et af Thys smukkeste udsigtssteder. I dag kan udsigten over Limfjorden derfra, ses fra Skyum i nord til Salling og Jegindø i syd.

Det gode samarbejde imellem de 8 lokale foreninger og Museet i Sydthy under titlen »Kend din egn« på Heltborg Museum fortsatte i vinterhalvåret 1998 / 1999 med følgende program:

D. 5. november fortalte Jytte Nielsen, Heltborg Museum om: »Havet og fjorden omkring Thy« skildret i kunsten.

Tirsdag d. 2. februar fortalte forfatteren Knud Sørensen fra Mors om: » Landboliv - land og by«.

Tirsdag d. 9. marts var Gordon Albøge, forh. Odense Universitet her for at fortælle om: »Stednavne i Sydthy«, nutidens stednavne og fortidsminder.

Tirsdag d. 13. april afsluttedes vinterens foredrag med at Knud Holck Andersen fra Thisted fortalte om »Grundloven« i anledning af de 150 år, den har eksisteret.

Samtlige foredrag har samlet fulde huse.

Foruden ovenstående foredrag havde foreningen i samarbejde med »Det Thylandske landøkonomiske selskab«, et foredrag på Missionshotellet torsdag d. 18. marts med sognepræst Palle P. Kongensgaard, Grundtvigskirken i Kbh. som fortalte om: »Mig, dig og demokratiet,« om Grundtvig og grundloven i velfærdssamfundet.

Foreningen havde arrangeret en aftenudflugt til Museet i Thisted tirsdag d. 15. juni, hvor museumspædagog Svend Sørensen viste rundt og fortalte om Museets interessante særudstilling »På tærsklen til Middelalderen«. Aftenen sluttede med kaffe på Hotel »Vildsund strand«.

Læs nærmere andetsteds om foreningens aftentur til Bedsted kirke torsdag d. 5. august.

Den 30. august var foreningens sognerepræsentanter samlet i det nye Limfjordscenter i Doverodde, hvor de så de mange udstillinger og nød den fine udsigt fra det 43 m. høje tårn.

Vinterhalvåret 1999 / 2000

Foreningen har i samarbejde med Folkeuniversitetet og Gunnar Iversen, arrangeret 2 foredrag hjemme hos Gunnar Iversen og Susanne Tvermoes på »Lunaria« Kunstsamling og i Danas have. Fredag d. 29. og lørdag d. 30. oktober kl. 19.30 til 22.00 , i anledning af Middelalderåret 1999 holder Gunnar Iversen følgende foredrag:

»Hvem var det der gjorde Danerne kristne«? Harald Blåtand, Poppo eller de kelterske »Kætter-munke«?

Vestjyllands apostel. »Danmarks første Helgen«.

»Reformationen i Danmark - et statskup«.

Desuden fortsætter i 1999 »Kend din egn« foredragene - alle på Heltborg Museum kl. 19.30.

D. 23. september fortalte vildtkonsulent Anton Linnet om: »Landbruget og de vilde dyr i Thy«.

Fra besøget på Thisted Museum den 15. juni 1999.

D. 12. oktober var det forfatteren Gunnar Iversen, der talte om »Middelalderen« i Thy.
D. 11. november taler lektor Bent Windfeld om: »Folkeviser« fra Thy.

Efter årtusindskiftet
kommer Geolog Jørgen Leth d. 20. januar og fortæller om: »Det forsvundne Thy - istider, havstigninger og jordskælv.«
D. 24. februar fortæller meterolog Jette Poulsen om: »Vejret i Thy«.
D. 16. marts beretter arkivar Knud Møller Madsen om: »De gamle Møller i Sydthy«, og konsulent Leif Pinholt om: »Nye vindmøller i Sydthy«.

D. 13. april afsluttes vinterens 7 foredrag med, at museumspædagog Svend Sørensen fortæller om: »Historien omkring Doverodde« i anledning af Fyrspillenes kommende sommerspil i Doverodde år 2000.

Læs iøvrigt i dagspressen om diverse foredrag og foreningens udflugter i år 2000.

Aftentur til Bedsted Kirke

Af Leif Krogsgaard, Bedsted

Aftenturen torsdag d. 5 august var ikke uden grund henlagt til Bedsted kirke, idet det efter min mening er en af de smukkeste og rigeste udsmykkede kirker i Sydthy. Her fortalte sognepræst Ole Weinkauff Jakobsen at det ikke var muligt at fæste noget opførelsesår på kirken, men at den sandsynligvis er bygget omkring år 1200. Inden vi begav os ind i kirken viste han forsamlingen to romanske gravsten med prossecionskors i relief som er indmuret henholdsvis i våbenhuset, og i vestgavlen af skibet. Efter at have sunget salmen: »Der stander et hus i vort høje nord", gik Ole W.Jakobsen over til at fortælle om kirken som er opført i romansk stil, hvilket ses af det lille vindue (efter prædikestolen), som hører til de oprindelige. Også døbefonten er fra den ældste tid. Den er af granit og tilhører Thybo typen. Oprindelig havde kirken ikke hvælvet kor. Kirken blev imidlertid ombygget omkring 1500, og da blev der bygget kor og apsis, dog er det ikke den apsis der findes i dag. Den blev først opført i 1924, men på sit oprindelige sted, da man ved gravning fandt den gamle syld i jorden. Som et kuriosum kan det nævnes, at man fandt nogle af de gamle kvadre i trappen til Tandrups hovedbygning, og disse kan identificeres ved at de er mere glatte af slid end de nye. Alteret har lige-

Bedsted Kirke.

Fra aftenturen til Bedsted Kirke den 5. august 1999.

ledes sin oprindelige granitplade med det rum hvori kirkens relikvie er gemt. Korbuen er i samme tidsrum blevet udvidet og i 1500 har kirken fået sit tårn med to klokker, som dog er lidt yngre, for den enes vedkommende dateret til 1698. Hvor langt tilbage Tandrup har ejet kirken kan man ikke spore, men at den har æren for meget af kirkens smukke inventar kan man ved selvsyn se, ligesom den nok også har haft en negativ indvirken idet gården på et tidspunkt brugte loftet som kornmagasin. Efter reformationen holder således adelen sit indtog i kirken. Fra ca. 1550 stammer korets våbenfrise. Den skyldes Ejler Lykke til Tandrup. Frisen rummer 32 våbenskjolde tilhørende 16 af Lykke og hans hustrus aner. En stor ligsten i belgisk marmor ses i dag stående op af muren i koret, men lå tidligere over en muret begravelse midt i korgulvet. Den er lagt over en søn af Ejler Lykke: Niels Lykke, og dennes hustru tillige med deres lille barn, som alle er afbilledet i relief på stenen, Lykke i fuld rustning. Samtidig kan det nævnes at det var dennes søn Jakob Lykke som skænkede prædikestolen. Ligeledes findes på muren i skibet en stor ligsten over en præstekone, som døde i 1673 og i anledning af hendes begravelse skænkede hendes mand kirken de to store alterstager. Den meget smukke altertavle er fra Jakob Lykkes tid, og er dateret 1688. Hvem der har udført den vides i dag ikke, men undertegnede har siden læst at den skulle være malet om i 1710. I tårnet findes et gravkapel for endnu en af Tandrups tidligere ejere nemlig major af kavalleriet Poul Von Klingenberg som tillige ejede Voldstrup i Hjerm sogn. Adgangen til kapellet går gennem en meget smukt udført smedejernsport hvori er indflettet hans initialer og årstallet 1771, som er hans dødsår. Midt på gulvet står en stor tung egetræskiste som indeholder hans balsamerede lig. På kistelåget ligger hans private kårde samt resterne af en blyplade som oprindelig bar en indskription om hans livsforløb. Hans efterladte enke hensatte iøvrigt 1000 rigsdaler til ved-

ligeholdelse af kapellet. Disse penge henstår i dag i stiftsøvrigheden. Samme enke oprettede tillige et legat på 2000 rigsdaler, hvoraf renterne hvert år skulle uddeles til 10 af sognets fattige.

I samme kapel findes også en gravsten over en tidligere forpagter på Tandrup.

Han var tillige provstiskriver over Thyholm provsti. Kirken ejer også et sjældent og meget smukt sølvkrusifiks, som forestiller den korsfæstede Jesus mellem de to røvere. Ole W. Jakobsen fortalte at de skulle stamme fra en gammel rød messehagel. Jeg har senere læst at der findes en teori gående ud på, at de kunne stamme fra en af Lykkernes kister, men det forhindrer jo ikke en senere anvendelse som pynt på en messehagel. Der er jo i sagens natur mange hvisser i så henseende, for kirken er jo også sognets ældste hus.

Efter en rundvisning i kirken kørte forsamlingen ned til den genåbnede Morup Mølle Kro, hvor vi nød vor kaffe. Herunder fortalte Ole W. Jakobsen om den Etiopiske kirkes historie. Omkring kl. 22.30 forlod de ca. 60 deltagere kroen. Rig på endnu en dejlig historierig oplevelse.

Sydthy Bøger

Bibliografisk liste udarbejdet af bibliotekar Karsten Pedersen

Bruun-Nielsen, N. C.
Slægten Ruby : Slægtsbog for efterkommere af Jens Pedersen Ruby og hustru Helvig Nielsdatter Fjaltring, Fjaltring Sogn (1740-1996). - 1997.
Bind 1. - 576 sider.

Bruun-Nielsen, N. C.
Slægten Ruby : Slægtsbog for efterkommere af Jens Pedersen Ruby og hustru Helvig Nielsdatter Fjaltring, Fjaltring Sogn (1740-1996). - 1997.
Bind 2. - [613] sider.

Christensen, Ejvind
En slægt fra Thy. - [Thisted]: Eget forlag, [1992]. - 368 sider.

Grud, Kristian
Som perler på en snor : erindringer fra mit liv / af Kristian Grud. - [Thyholm]: TB, 1997. - 64 sider.

Historisk årbog for Thy og Vester Hanherred 1998. - Thisted: Historisk Samfund for Thy og Vester Hanherred, 1998. - 168 sider.

Jul i Thy 1998. - Thisted: Jørgen Miltersen, 1998. - 70 sider.

Kirk, Jens Nielsen
Dagbog: af smed Jens Nielsen Kirk / redigeret af Aksel Kirk, Snedsted og Jens Kirk, Hurup.
1. del. - 200 sider.

Kirk, Jens Nielsen
Dagbog : af smed Jens Nielsen Kirk / redigeret af Aksel Kirk, Snedsted og Jens Kirk, Hurup. - 2. del. - [181] sider.

Mardal, Willy
Fuglefolk og fugle på Madstedborg i Ove Sø i Thy. - [Willy Mardal], [1998]. - [32] sider.

Mardal, Willy
Indsamling af mågeæg i Thy og på Thyholm. - [Willy Mardal], [1998]. - [32] sider.

Med troen som ballast: et hyldestskrift til Vilhelm Fibiger i anledning af Grundlovens 150-årsdag. - [Thisted]: Det Konservative Folkeparti - Thisted Kredsen, 1999. - 35 sider.

Mogensen, Kaj
Konfirmation: større kærlighed har ingen - - Kopiark / udgivet af Kaj Mogensen. - Kbh.: Nyt Nordisk Forlag, 1998. - 14, 42 løsblade.

Nyt fra Vestervig: September 1998. - Vestervig: Vestervig Kirkemusikskole, 1998. - 23 sider.

Nyt fra Vestervig: Februar 1999. - Vestervig : Vestervig Kirkemusikskole, 1999. - 26 sider.

Skipper, Flemming
Kunstværk på biblioteket. - Thisted : Thisted Bibliotek: Knakken, 1998. - 27 sider.

Skyum Idrætsefterskole: Årsskrift 1998. [Snedsted]: Skyum Idrætsefterskole, [1998]. - 152 sider.

Svankjær Glimt. - [Bedsted]: Svankjær Ungdomsskole, 1998. - Nr. 1 - 2.

Sydthy Egnshistoriske Arkiv: Årsberetning 1998/ved Knud Møller Madsen, arkivar. - [36 sider].

Sydthy Årbog 1998. - Hurup : Egnshistorisk Forening for Sydthy, 1998. - 132 sider.

Vedel, Jon
Miehernes cirkus: Dansk cirkustradition belyst gennem Cirkus Miehe/af Jon Vedel. - [Nykøbing Sjælland]: Cirkusbyens forlag, 1998. - 141 sider.

Sydthy Egnshistoriske Arkiv.

Sydthy Egnshistoriske Arkiv

Af Knud Møller Madse, arkivar

Sydthy Egnshistoriske Arkiv kan betragtes som det lokale dokumentationscenter, hvorfra der kan hentes mange og spændende oplysninger. Det meste af materialet på arkivet er tilgængelig for publikum - med undtagelse af materiale, der er underlagt visse klausuler.

Kopisamlingerne på arkivet (kirkebøger, folketællinger, brandtaxationer, godsarkiver, fæsteprotokoller, realregistre m.m.) kan frit bruges i bibliotekets åbningstid, medens arkivalierne kan »hentes frem« af arkivaren eller dennes medhjælper og normalt kun til brug på arkivet.

På Sydthy Egnshistoriske Arkiv har vi i det forløbne år haft mange besøg af bl. a. slægtsforskere, der benytter arkivets kirkebøger, folketællinger m.m.. Herudover har folkeskoleelever, gymnasie- og HFelever brugt arkivet til fremskaffelse af oplysninger til deres projektopgaver og større lokalhistoriske opgaver. Også lærerstuderende, TV-medarbejdere og journalister har hentet oplysninger her. En gruppe af interesserede er desuden igang med at søge oplysninger til en lokal bogudgivelse.

Arkivet har i det forløbne år modtaget mange arkivalier i form af billeder, postkort, protokoller m.m..

Vi får på arkivet mange mundtlige, telefoni-

Fra udstillingen »Thybanens historie« på Hurup Station.

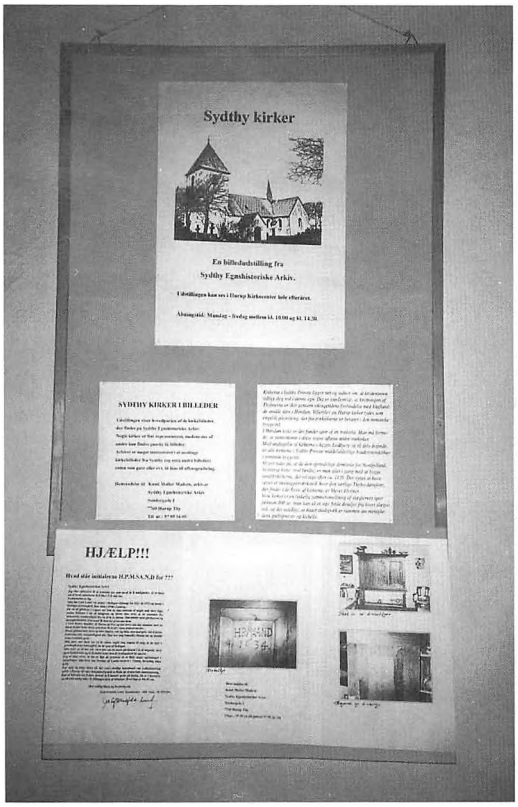

Fra udstillingen »Sydthys kirker« i Hurup Kirkecenter.

ske og skriftlige forespørgsler, som vi forsøger at besvare efter bedste evner og tid. En del forespørgsler indløber fra udlandet - først og fremmest slægtsspørgsmål. Vi er således i 1998 blevet kontaktet fra Norge, Sverige, England og USA.

På arkivet var vi i 1998 kommet godt igang med registreringen på ARKIBAS (et edb registrerings- og søgesystem), men desværre brød systemet sammen, så vi er startet på ny - nu med en »back up spole« installeret.

Formidling

I årets løb har arkivaren holdt to foredrag. Den 15. januar var det et foredrag i Vestervig Præstegård med titlen »Billeder fra Vestervig og Agger« og den 27. maj på Åbakken i Hurup om »Thybanens historie«.

Af artikler fra arkivarens side kan nævnes »På sporet af jernbanerne i Viborg Amt« (om jernbanernes historie) og »Et liv ved banen« (om Andreas Thomassen, der var ansat ved banen 1900 - 1943). Begge artikler blev bragt i Thylands Avis. I novemberudgaven af LIVAs blad Arkivposten en artikel om den newzealandske bombepilot Gordon Williams med titlen »Et eksempel på formidling af lokal- og verdenshistorie«. Desuden artikler i Sydthy årbog om arkivet og i programmet for »Fyrspillene i Sydthy« om »Niels Andersen, den første formand for Arbejdsgiverforeningen af 1896«.

Den 31. maj havde arkivet i forbindelse med Den store damptogtur gennem Viborg Amt (med en smuttur gennem Ringkøbing Amt) en udstilling om »Thybanens historie« i det gamle pakhus på Hurup Station. Den 6. juni var der i forbindelse med dyrskuet i Hurup udstillingen »Dyrskue til alle tider«. I hele juli måned vistes udstillingen »Agger - en arbejdsplads ved kysten« i »De sorte huse« i Agger. I oktober, november og december kunne man i Hurup Kirkecenter se en udstilling om »Sydthys kirker« og endelig blev der den 11. oktober på Vestervig Bibliotek vist en udstilling om »Post gennem tiderne«.

Sydthy Egnhistoriske Arkiv har i det forløbne år haft et særdeles godt samarbejde med såvel biblioteket i Hurup som med Heltborg Museum, med Egnshistorisk Forening, hvis formand Elly Mardals store viden om egnen vi benytter os af, og med Hjalmar Mardal, der altid er parat til at hjælpe med slægtshistoriske spørgsmål, desuden med de mange besøgende, der har plejet egne interesser i form af slægtshistoriske og lokalhistoriske studier m.m., men som også har været arkivet behjælpelig med oplysninger, råd og anden form for hjælp.

Fra arkivets side skal også lyde en tak til de mange, der har afleveret materiale til Sydthy Egnshistoriske Arkiv.

»En juniluftning«

Af Poul Brandt, Sønderhå

Grundloven 150 år

I 1999 kunne vi fejre 150 årsjubilæet for undertegnelsen af den første frie grundlov i Danmark. Dette ønskede folketinget at markere. Folketinget bevilgede 1 million kroner til Dansk Amatørteater samvirke, DATS, pengene skulle DATS uddele til Amatørteater grupper der ønskede at spille teater, der havde tilknytning til grundlovs jubilæet. Tanken var at der på lignende måde som med 200 års jubilæet for Stavnsbåndets ophævelse i 1978 , hvor der med stor succes blev spillet egnsspil i stort set alle kroge af Danmark. Grundlovens 150 års fødselsdag skulle også fejres med festspil i hele landet.Og røbet med det samme, det blev det med ca. 40 større egnsspil samt flere mindre spil. Fyrspillet var ikke sen til at reagere, selvfølgelig skulle Sydthy også have sit grundlovsspil og ansøgninger til økonomisk støtte blev sendt afsted.

»Der var engang - ville mange sige, for der dukker en mængde gode minder frem af glemselens mørke. Her var stedet, hvor børn, unge og ældre mødtes i leg, til underholdning og i alvor lyttede til de mange udefra kommende talere, til gymnastikkens smidigheder, ringridningens sport, teater og revy og der er danset til rytmens og valsens smigrende toner. Sådan kan der læses i »Ashøje Plantage - mødested i 100 år«, et jubilæumsskrift udgivet i anledning

Nogle af aktørerne fra årets fyrspil - »En juniluftning«.

af 100 året for Ashøje plantage. Ashøje, Thys højeste punkt, en plantage med en skovsø, et sted som gennem et par generationer, har været et folkeligt samlings sted, som det fremgår af jubilæumsskriftet. Dette folkelige samlingssted mistede sin kraft i midten af tresserne, hvor den eneste aktivitet der overlevede var det årlige grundlovsmøde. Bestyrelsen for Ashøje tog derfor i begyndelsen af halvfemserne initiativer til at genskabe den folkelige aktivitet på Ashøje, så stedet igen ville blive det naturlige samlingssted for egnens befolkning.

Fyrspillene blev spurgt og i 1997 besluttede Fyrspillene at der skulle spilles friluftsspil på Ashøje hvert andet år, dermed bevarede vi stadig princippet om at spille på forskellige lokaliteter på egnen, samtidig med at Fyrspillene ville være med til at genopbygge en tradition for opførelser af spil på Ashøje. En ikke uvæsentlig opgave, når vi tænker på at Ashøje netop var stedet, hvor en af Amatørteatrets pionerer, Just Thorning, har sat flere stykker op, hvor Det Kongelige Teater har opført B. S. Ingemans skuespil »Valdemar Sejr«. Et sted hvor både amatør og professionel teater igennem en årrække har samlet den lokale befolkning til store og gode teater oplevelser, med dette er det selvfølgelig en naturlig nødvendighed for Fyrspillene at lave et Grundlovsspil på Ashøje.«

Og sådan blev det, Niels Stokholm fik opgaven at skrive stykket, og konsulent i Dansk Amatørteater Samvirke Jakob Oschlag skulle instruere.

Spillets handling foregår i perioden 1848 - 1899. Det omfatter således de første 50 år med den frie forfatning.

I denne periode opleves »ånden fra 48«, euforien over sejren over Tyskland i treårskrigen 1848 - 1850, og stoltheden over Junigrundloven af 1848, som afskaffede enevælden og sikrede den lige og almindelige valgret.

Det gav et nationalt sammenhold, der udviklede sig til det skæbnesvangre overmod, som førte til krigen og nederlaget i 1864.

I samme periode og frem til 1866 skabte de politiske højrekræfter en modstand mod Junigrundloven, en modstand der førte til den reviderede grundlov af 1866. Her blev valgreglerne

En alvorlig stund.

til Landstinget ændret, så dette altid ville have højreflertal.

Det politiske liv blev i de følgende mange år præget af en bitter forfatningskamp mellem venstre, som ville have Junigrundloven tilbage, og Højre, som ville begrænse friheden. Skuespillet handler om nogle thyboers liv i denne periode.

»Slip mig da, Lars. Opfør dig som en dreng. Lad mig se et ordentlig honnør igen. Sådan skal det være. Og Oluf Lad mig se Oluf, min lille general. Han ligner Oluf Rye. Han ligner general Rye. Lidt, i hvert fald. General Rye var en helt, en af de tapreste. Vi elskede ham. Og her kan hans navn blive æret i min søn. Min dejlige lille general«

Jens Larsens replik til sin ældste søn Lars, da han får en heltemodtagelse, med æresport, hæderstale af præsten, og lærer Mortensens skolebørn der synger, Dengang jeg drog af sted,

Så er der linet op til afslutningssangen.

da han vender hjem fra krigen i 1850. Jens Larsen er født 1812. Han er af husmandsslægt, men bliver gift med gårdmandsdatter Åse. Jens bliver denned » manden på gården«, ikke dårligt for en husmandssøn.Åse har født mens Jens har været i krig og det er denne søn Jens omtaler som sin lille general Oluf :

» Han hedder Ditlev«

Jens kigger op: »Ditlev? Åse, hedder han Ditlev«. Jeg skrev at han skulle døbes Oluf. Har du lavet om på det?«

Åse: Nej Jens. Han hedder Oluf Ditlev. Oluf efter general Rye og Ditlev efter D. G. Monrad.«

Jens: Hvad har vi med D. G. Monrad at skaffe?

Åse: Han er også en helt. Han er en af den nye grundlovs største forfattere. Det er disse to personers liv igennem 50 år vi følger, og allerede igennem det første replik skifte imellem dem, fornemmer vi deres indbyrdes forhold og personkarakter, samtidig far vi de nationale historiske begivenheder med ind i handlingen.

Jens og Åses ældste søn, Lars er 13 år, da hans far vender hjem fra krigen. I 1863 bliver han gift med Sidsel, datter af en husmand. Jens, der jo selv kommer fra husmandsslægt, er imod ægteskabet, jo Jens er blevet højremand og færdes blandt stor bønder, Men Åse er der også, så bryllup bliver der.

I 1864 drager Lars i krig, Jens er stolt og lover at der nok skal være æresport når Lars vender hjem,efter at have vist Tysken den tapre landsoldat. Men Dansken taber og Lars kommer hjem til en helt anden hjemkomst end den Jens vendte hjem til, men i live, Men lever han, som Lars selv udtrykker det i en samtale med Sidsel. Konflikten med Faren og Krigens oplevelser gør at Lars tager sit eget liv . Sidsel har faet en datter opkaldt efter bedstemoren Åse, så det må være »bette Åse« der senere af Ditlev, Oluf Ditlev, bliver til Åse - »Hun hedder Åse og vi kan være stolte af Åse. Dette sker efter en episode ved en valghandling, hvor »Bette Åse«

efter at valgformanden har spurgt om der er flere der vil afgive deres stemme, træder frem og siger jeg ønsker at afgive min stemme.

»Der lyder en forundret mumlen blandt folk. Højrefolkene med forarget tonefald. En del venstrefolk med anerkendelse og mange kvinder med begejstring. Valgformanden lader som om han ikke hører hende, og kigger rundt på mændene.«

Valgformanden: - Jeg gentager. Har alle der ønsker det, afgivet deres stemme?

Bette Åse: Hr. valgformand, jeg mener det. Jeg ønsker at afgive min stemme!

Nogle fa kvinder: - Hørt! - Det passer! - Nemlig

Sidsel: - Bette Åse. Nu skal du ikke gå over gevind.

Og her er det så at Oluf Ditlev udtrykker sin replik, Hun hedder Åse! Og vi kan være stolte af Åse.

Ditlev kan sige vi, for Ditlev har giftet sig

Også musikken skal være på plads.

med Sidsel, efter et voldsomt oprør med far Jens efter et højskoleophold, hvor Ditlev tager politisk stilling for venstre og det passer ikke ind i »manden på gårdens« mening,det går helt galt da han så også gifter sig med Sidsel.

Op til 50års dagen for Grundloven er familien samlet, bedstemor Åse dør, men familien er igen forenet, Jens er gennem et langt liv med Åse, blevet mindre skarp og Ditlev og Sidsel er igen på talefod.

En fortættet og virkelighedsnær historie, hvor Familien Larsens modgang og medgang fortælles i tæt samhørighed med hvad der sker i de første 50 år med grundlovens virke.

I stykket optræder flere lokal historiske personer, Johannes Jensen der ikke får Jens Larsens stemme, han stemmer. Højre. Entreprenør Niels Andersen som Lars drager i krig med. Ole Thøgersen som Oluf Ditlev kommer i tjeneste hos efter hans højskoleophold, lige som præsten Sofus Holm som vier Ditlev og Sidsel.

Af andre historiske personer kan nævnes Chr. Jagd kendt for sit store projekt Sjørring sø. A. K. Kierkegaard venstres kandidat i Hurup kredsen fra 1895 samt lærer Kaastrup der holdt grundlovsmøder på Ashøje, hvor han gav wienerbrød til kaffen. Som instruktøren skriver i programmet:

»De historiske personer er altså vores historie bipersoner, eller de er slet ikke med. Vore personer er historiens bipersoner - de der normalt ikke har noget navn, men er en del af »folket«, »bønderne«, »husmændene«, eller hvordan de nu omtales i historien. Men i vores historie er de hovedpersoner.«

Vi oplever det meget intens i spillet hvor som nævnt før at familien Larsen ser forskelligt på tidens store spørgsmål, på de stridigheder og splittelser, der præger landet. Men det er også igennem familien vi oplever den udvikling der peger frem mod systemskiftet og kvindernes valgret, frem mod den politiske frihed, vi i dag er tilbøjelig til at betragte som en selvfølge. I stykket indgår flere »fædrelands » sange som i stykket blev sunget for »første« gang, Jeg elsker de grønne lunde, Jeg elsker den brogede verden, Nu lyser løv i lunde og ikke mindst »En Juniluftning« skrevet af Johan Skjoldborg til grundlovens 50 års Jubilæum - og den sang, der har givet titlen til årets spil.

Scene fra en Juniluftning 1999.

Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy?

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson:

Bestyrelsen:
Elly Mardal (formand), Birkevej 11,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 27 93.

Eigil T. Andersen (næstformand), Lodbjergvej 39,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 80 25.

Jytte Sunesen (kasserer), Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Leif Krogsgård, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Lisbeth Ejlersen (sekretær), Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29.

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Poul Wensien, Gyvelvænget 5,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 07.

Boddum: Anker Mardal, Burhøjgårdvej 2,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 90 93.

Gettrup: Egon Olesen, Ydbyvej 92,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 30.

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75.

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 99.

Helligsø: Kresten Munch, Helligsøvej 44,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17.

Heltborg: Anne Larsen, Landevejen 61,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 71.

Hurup: Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Svend Å Kristensen, Degnebakken 18,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 20 83.

Hvidbjerg: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63.

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61.

Koldby: P. Elgaard Jensen, Borgergade 30,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 60 81.

Lodbjerg: Eigil T. Andersen, Lodbjergvej 39,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 80 25.

Skyum: Frode Nielsen, Østerstrandvej 1, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 61 27.

Sydthy: Elly Mardal, Birkevej 11,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 27 93.

Vestervig: Peter Bolt Larsen, Margrethevej 13,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 30.

Ruth Visby, Klostergade 44,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 66.

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03.

Villerslev: Jens Bliksted, Ny Villerslevvej 12,
Villerslev, 7755 Bedsted.
Tlf. 97 94 60 34.

Visby: Hans Petersen, Oddesundvej 248,
7755 Bedsted. Tlf. 97 95 14 03.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Ebba Olsen, Svindborgvej 1, Ørum
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 57.

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2000:
Kr. 80,00 for enlige - kr. 100,00 for par.

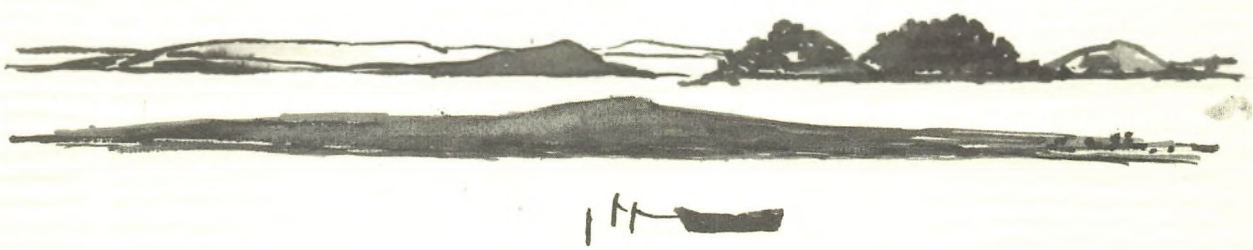

ISSN 0900 - 2103 · ISBN 87 88 919 15 3